ANNALER

FOR

NORDISK OLDKYNDIGHED

OG HISTORIE,

UDGIVNE

AF

DET KONGELIGE

NORDISKE OLDSKRIFT-SELSKAB.

1855.

KJØBENHAVN.

TRYKT I L. LEVINS BOGTRYKKERI.

THE GETTY CENTER
LIBRARY

HISTORISKE EFTERRETNINGER OM ABRAHAMSTRUP GAARD I DEN ÆLDRE OG NYERE TID,

AF C. F. WEGENER.

(Læst i Selskabets Aarsmöde paa Christiansborg den 7de Mai 1854.)

Nærværende lidet Skrift er blevet til ifölge Hans Majestæt Kongens den niende December 1853 mundtlig mig givne allerhöieste Befaling, at samle nogle historiske Efterretninger om Jægerspriis fornemmelig i den ældre Tid. I den fölgende Februar Maaned 1854 udarbeidede og overleverede jeg allerunderdanigst Skriftet til Hans Majestæt, som derpaa i det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskabs Möde under Allerhöistsammes Forsæde paa Christiansborg Slot den syvende Mai næstefter lod mig forelæse det og befalede dets Trykning. Tilfældige Omstændigheder have hidtil forsinket Udgivelsen, og jeg har benyttet dette Ophold til at forbedre, hvad jeg har kunnet.

Idet jeg nu fremlægger Afhandlingen for en videre Kreds, maa jeg önske, at der ikke stilles Fordringer til den, som jeg ikke har formaaet at opfylde. Et Emne af denne Beskaffenhed lader sig vanskelig afvinde nogen almindeligere Interesse. Jægerspriis eller Abrahamstrup, som det hed indtil henimod Slutningen af det syttende Aarhundrede, var ikke Sædet for nogen adelig Slægt, hvis Skjæbne gjennem Generationer sluttede sig dertil og kastede noget historisk Lys derover; men det var först et Kronens Lehn, siden et umiddelbart kongeligt Slot. Lehnet Abrahamstrup havde sine hyppigt afvexlende Lehnsmænd, hvis Historie ofte staaer i en meget svag Forbindelse med det Lehn, som de forvaltede og lönnedes af. Slottet Jægerspriis gaves fordetmeeste Kongernes Sönner eller Brödre til livsvarig Benyttelse; men de opholdt sig der kun i kor-

tere Mellemrum og indtoge iövrigt en Stilling, der ikke i det Væsentlige kunde være begrændset eller betinget af denne for dem saa ringe Besiddelse. Det er kun enkelte af disse höie Fyrster, Kong Frederik den Femte som Kronprinds og fornemmelig hans Sön Arveprinds Frederik, der paa en synligere Maade udmærkede Jægerspriis og have efterladt sig mere blivende Minder derom.

Under saadanne Forhold bör man udentvivl vogte sig for at ville gjöre mere ud af Emnet, end det egner sig til. Jeg skal ikke forsöge derpaa, men holde mig nær til den stillede Opgave. Denne fordrer historiske Efterretninger fornemmelig om det ældre Jægerspriis, hvad jeg ved at bruge Navnet Abrahamstrup har villet betegne; men den historiske Fremstilling kan efter Kildernes Beskaffenhed ikke indeholde meget mere end Lehnsmændenes Række og Handlinger som saadanne, hvorimod deres övrige Levnetsomstændigheder ere enten forbigaaede eller blot kortelig antydede. Da imidlertid denne ældre Historie er Afhandlingens Hovedstykke, har jeg benyttet Leiligheden til at meddele deels Oplysninger om Lehns-Forvaltningen i Almindelighed, deels utrykte Actstykker vedkommende Abrahamstrup Lehn i Særdeleshed, hvilket forhaabentlig vil finde historiske Læseres Bifald. — Den nyere Tids eller Jægerspriis's Historie er at betragte som et Tillæg, en Tilgift; thi da denne allerede er behandlet i et större men ufuldendt Værk fra den Tid af, da Jægerspriis som et Dansk Pantheon tildrog sig en forhen ukjendt Opmærksomhed, har jeg i denne Afdeling indskrænket mig til en kortere Oversigt af det allerede bekjendte, og til en efter min Plan passende Fuldendelse af de ældre Beretninger.

Tvende anseelige Halvöer skyde sig fra Syd til Nord op i Isefjorden og dele denne i tre mindre Arme. Den vestlige Halvöe er bredere og lidet fremragende, og bestaaer kun af Meerlöse og Tudse Herreders nordlige Sogne; den östlige derimod reiser sig som et mægtigt Horn fra Voldborg Herred og ender i en Længde af halvfemte Miil ligeoverfor det gamle Isöre paa Halsnæs. Denne Halvöe danner de vestlige Bredder af den lange smalle Fjord, der strakte sig ned imod Leires gamle Hövdingesæde. Hvert Skib, der fra Kattegattet styrede ind gjennem Isöre-Sund til Leire eller Roeskilde, havde paa höire Haand Halvöens bakkede Kyster og gamle Gravhöie og mörke Skove, hvis kraftige Træer syntes bestemte til mange Aarhundreders Liv [1]. Jordbunden, især imod Nord, var ikke af den frugtbareste; men Beliggenheden ved Söveien til Roeskilde maatte bringe disse Egne en tidlig Befolkning og saamegen Cultur, som den var istand til at udbrede i sit Hjem.

Der er heller ikke nogen Tvivl om, at Landhornet i Isefjorden var bebygget allerede i hiin fjerne Oldtid, da disse Lande havde et nu forsvundet Folkefærd, der klædte sig i Dyrehuder, betjente sig af Steenredskaber, underholdt sig meest ved Jagt og Fiskerie og bevarede de Afdödes ubrændte Lig i store jorddækte Steenkamre. Derom vidner endnu en stor Mængde Gravhöie, af hvilke de, der hidtil ere undersögte, oprindelig hidröre fra hiint

[1] Tregder, Haandb. f. R. S. 56, nævner saaledes endnu 1824 i Nordskoven et ældgammelt Egetræ, som holdtes for det ældste i Danmark, idetmindste 1000 Aar gammelt, og hvis hule Stamme havde en Omkreds af 25 Alen og var istand til at modtage tre Mennesker tilhest. Ligeledes et uhyre stort Bögetræ i Fasanhaven.

undergaaede Urfolk[1]. Og siden, da en höiere Cultur maaskee ved en anden Folkestamme, et gotisk Folk, der kjendte Kobberets Behandling og brændte sine Afdöde, trængte ind i disse nordiske Lande, maatte Halvöen i Isefjorden paa Veien til Leire Kongesæde, ligeledes blive blandt de Landströg, der tidligst toges i Besiddelse. De tætte Skovstrækninger aabnedes ved Metaløxen for at skaffe Agerbruget Plads, og Urfolkets mægtige Gravhöie toges i Brug, naar Aske-Urnen skulde gjemmes i Jordens Skjöd, idet Goterne snart kastede en mindre Jordhöi over det gamle Fundament, snart bröde det gamle Steenkammer selv for deri at gjemme de brændte Been[2]. Mindesmærker ogsaa fra denne Tidsalder ere tilbage i hine gamle Gravhöie, som en nyere Tid og ubekjendte Tilfælde have givet forskjellige Navne. Jættestuen og Monses Höi ere saaledes fra Urfolkets Periode; men Goterne have benyttet begge. Mange endnu ikke undersögte Gravhöie i den samme Egn, Elsehöi, Kröblingehöi, Troldrække-Bakkerne, Brantebjerg, Lodenhöiene og flere, ere ligesaa mange Vidnesbyrd om Menneskers tidlige Liv og Virksomhed i dette Landskab[3].

Beboerne af Landhornet i Isefjorden vare saa at sige af Naturen anviiste til at udgjöre et Samfund for sig selv; thi Söen aflukkede dem næsten paa alle Sider fra deres Naboer. Det tör saaledes udentvivl antages, at de have havt et eget Tempel, et eget Thingsted og hvilke

---

[1] Pontoppidan, i Vid. Selsk. Skr. I. 308, angaaende Opdagelsen af den förste store Jettestue i Slutningen af K. Christian VI[s] Regjering.

[2] Adresse-Cont. Efterr. f. 1776, No. 132, som er en kort Meddelelse af O. Höegh-Guldberg angaaende Udgravningerne efter daværende Arveprinds Frederiks Foranstaltning. Smgl. Pontop. a. St. S. 307—8.

[3] Wandall, Mindesm. p. Jægerspr. I. 19—21. Navnene ere vistnok alle fra en nyere Tid og skyldes tilfældige Omstændigheder; men de gamle Benævnelser kjendes ikke mere.

andre Sammenholdspuncter hiin Oldtids borgerlige Forfatning kjendte. Halvöen var altsaa et eget Herred [1], der fik Navn af Horns Herred, og indenfor dette dannede sig atter Bymændenes mindre Samfund for deres engere Sysler og Pligter.

2. Christendommens kirkelige Institutioner bleve vistnok i Almindelighed byggede paa det ældre Grundlag, forsaavidt det var muligt. Da Kirken i det tiende Aarhundrede begyndte at danne sig og i det ellevte vandt nogen Fasthed, vedblev Hornsherred at udgjöre ogsaa en kirkelig Eenhed. Herredet beholdt sin egen Foged og fik sin egen Provst. Bymændene i Skiby, Vellerup, Ferslöv, Selsöe, Skullelöv, Krogstrup, Kyndby, Gjerlöv og Draaby samt Ouröe dannede ligesaamange mindre Samfund, for de verdslige Anliggender ved Sognestævnet, for de kirkelige ved Sognekirken og Præsten; men alle havde et fælleds Foreningspunct i Herredsthinget, der idetmindste i senere Tid holdtes hver Torsdag [2] eller, som man sagde, feria quinta, et Udtryk, der atter vidnede om Kirkens Indvirkning ogsaa paa disse Forhold. Paa Thinget mödte Fogeden og de frie Beboere eller Bönderne, og allerede i det trettende Aarhundrede havde Hornsherred et Antal af tohundrede og niogfyrgetyve Plove eller Böndergaarde [3].

Men ved Siden af Bönderne havde ogsaa Kongen eller Kronen tidlig i Horns Herred betydelige Marker og Skove, og ved Hierarchiets Udvikling fik Kirken, navnlig

---

[1] Morville, i Vid. S. Skr. Ny Saml. II. 395, regner hele Herredets Störrelse til henimod $3^1/_2$ Quadratmiil eller nöiagtigere 34,537 Tönder Land geometrisk Maal.

[2] Dette sees f. E. af tvende hidtil utrykte Thingsvidner i Geh. Arch., det ene af Torsdagen næst efter St. Dionysii Dag (14 Octbr.) 1473, (det andet af Torsdagen næst for St. Laurids Martyrs Dag (7. Aug.) 1483. Begge ville nedenfor nærmere blive omtalte.

[3] Enum. territor. Dan., S. R. D. V. 616. Dette Stykke synes at være skrevet lidt efter Midten af det 13de Seculum.

den roeskildske Bisp, efterhaanden i denne Egn betydelige Landeiendomme[1]: Dyrkerne vare Folk, som derfor svarede Kongen eller Bispen en særlig Afgift. Paa Valdemarernes Tid nöd Kongen eller Kronen saaledes af Horns Herred tyve Mark i aarlig Indtægt, og hvor usikkert det end maatte være at anslaae denne Sum til en bestemt Værdie og sammenligne den med en nyere Tids Mönt, saa synes den dog ikke saa ubetydelig i Forhold til Herredets naturlige Beskaffenhed og Datidens offentlige Huusholdning[2]. Denne Skyldsætning findes i den saakaldte Valdemars Jordebog, hvis förste Deel er skrevet ved Aaret 1231, og den samme Jordebog nævner derhos een af Beboerne i Horns Herred, maaskee den ældste, hvis Navn er bevaret i historiske Mindesmærker. Det var en Enke Agathe, der havde at svare Kongen en fuld Mark, fordi hun sad Quærsæde, som det hed; det vil sige, fordi hun var fritagen for Leding, hvilket i dette Tilfælde vel neppe var en Fölge af Jordloddens Ubetydelighed, men formodentlig deraf, at hun som Quinde ikke kunde gjöre personlig Krigstjeneste[3].

Til Krongodset i Hornsherred hörte i det samme trettende Aarhundrede[4] ogsaa en af disse umiddelbare Kongsgaarde, der bestyredes af en Brydie eller Foged, og stundom modtog Besög af selve den kongelige Herre,

---

[1] Om den roeskildske Bisps Gods vil nedenfor S. 11 blive Tale.

[2] Lib. cens. Dan., S. R. D. VII, 528. Turde man paa den Tid regne en Mark Sölv til 15 el. 16 Rd. i vore Penge, saa blev tyve Mark omtrent 300 Rd. Men da Jordebogen simpelthen nævner Mark uden nöiere Bestemmelse, som paa andre Steder og strax efter gives, bör man maaskee kun regne en Trediedeel deraf.

[3] Anf. St. *De Agatha vidua pro quærsæt marcam puri in majori pondere.* Jvfr. Osters. Veiles Gloss. (Udg. 1641) S. 414—15, og Suhms Anm. til dette Sted i Jordebogen S. 590. Not. 670.

[4] Saa langt tilbage tör man idetmindste med Vished gaae, da Abrahamstrup nævnes i Beg. af det 14de Aarhundrede. Men det var udentvivl meget ældre.

naar denne for Jagtens Skyld eller af andre Grunde vilde opholde sig der. Gaarden havde vistnok et betydeligt Tilliggende: den omfattede udentvivl hele Herredets nordligste Deel, med Öerne Öxenholm i Roeskildefjord og Alholm i Isefjorden; den havde store Skove, Jagt og Fiskerie. Men den var egentlig kun en Skov-Gaard, med sandige og lidet frugtbare Marker [1]; söndenfor den, fra Draaby af, begyndte först de noget bedre Egne. Denne Kongsgaard förte Navnet Abrahamstrup.

3. Gaarden Abrahamstrup var anlagt paa Halvöens nordligere og smallere Deel; thi det er rimeligt, at den indtog netop den samme Plads som det nuværende Jægerspriis [2], ogsaa fordi der hverken findes Spor af nogen anden Beliggenhed eller Sagn derom. Naar og af hvem den er bygget, er ligesaa ubekjendt som den ældste Bygnings Beskaffenhed; men Gaarden er gammel, og det lader sig vel tænke, at de ældste Dele af den kunde have endnu nogle Fundamenter og Levninger af den ældre Kongsgaard. Navnets Oprindelse kjender man hellerikke, og hvad Traditionen derom skal have bevaret, röber selv Traditionens Upaalidelighed [3].

---

[1] Knytl. S. cap. 28 siger os, at de öde Steder, og vel i Regelen ogsaa de store Skove, tilhörte Kongen.

[2] Wandall, I, 7 skriver ogsaa: „Endnu udgjör, skjöndt i forandret Skikkelse, det gamle Abrahamstrup en Deel af det nuværende Jægerspriis."

[3] Blandt Jessens haandskr. Samlinger (MSS. Bibl. Reg. Kallske Saml. No. 30. fol.) findes en Beretning om Jægerspriis Amt, dateret Jægerspriis den 28de September 1743, undertegnet: Laurids Eskildsen, og deelt i treogtredive Paragrapher eller Svar paa ligesaamange Spörgsmaal. Her hedder det under No. 30: *Jægerspriis berettes at være bygt af en Biskop ved Navn Abraham og af hannem kaldet Abrahamstrup.* Men en Biskop af dette Navn, paa hvem man kunde gjætte, har uheldigviis ingensinde været til. — Jeg skal dog bemærke, at Gaardens Navn i den ældre Tid ogsaa findes skrevet Abrumstorp, og at En af de Herrer, der vare tilstede ved dette Skrifts Forelæsning, yttrede den Mening, at Abrum kunde betyde et til Dyrkning nylig opbrudt Stykke Jord.

Ligesom de övrige Kronens Slotte eller Gaarde, opnaaede Abrahamstrup en större Betydning, efterhaanden som det aristocratiske Princip gjorde sig mere gjældende i Rigets indre Bestyrelse. De gamle Herredsforbund tabte især fra det trettende Aarhundrede af lidt efter lidt i Anseelse, og nye og som oftest större Forbindelser dannedes om de store Kongsgaarde eller Slotte, der snart mod en aarlig Afgift bleve overladte til kongelige Lehnsmænd. Kronens Lehn omfattede fordetmeeste Krongodset i flere Herreder, i hvilke Lehnsmanden eller Fogeden paa visse Betingelser havde Kronens Ret og Indtægter baade af Gaarden selv med dens umiddelbare Tjenere og af Lehnets övrige Bönder. Men stundom kunde locale eller historiske Forhold ogsaa skabe et Lehn af mindre Omfang, og dette var netop Tilfældet med Abrahamstrup, der ikke strakte sig udenfor Hornsherred. Thi Isefjorden omsluttede det mod Nord, Öst og Vest, og Halvöens sydlige Deel [1] hörte fra gammel Tid til Voldborg Herred og fulgte med Resten af dette under Roeskildegaards Lehn.

Abrahamstrup Lehn hörte saaledes ikke til de större Kronens Lehn, men det dannede et sluttet og velafrundet District. Fra den lave og sandige Strand imod Nord hævede Landet sig i afvexlende Höie og Dale mod Syd og tiltog under Stigningen i Frugtbarhed [2]. Vidtlöftige Skove dækkede en stor Deel deraf, og fra Guldbjerget paa Nordsiden, Kitnæsbakkerne mod Östen og de skovklædte Nissebakker mod Nordvest havdes en vid Udsigt over den tilstödende Egn [3]. Gaarden selv, Lehns-

---

[1] Nemlig: Rye, Sonnerup, Hyllinge, Lyndby, Sæby og Gjershöi.

[2] Sarauw, Frederiksb. Amt, S. 106—110. 118. giver en detaillert Skildring af Halvöens naturlige Beskaffenhed i öconomisk Henseende.

[3] Wandall, S. 7 nævner endog Udsigten fra Slottet selv, der dog egentlig ikke ligger höit.

mandens eller Fogedens Sæde, har i dens ældre Skikkelse næppe været nogen stor Bygning, ligesom den hellerikke vides nogensinde at være bleven befæstet eller at have været et Slot i dette Ords ældre Betydning. Derimod tör man vel antage, at den iövrigt har været efter Tidens Leilighed vel udstyret. Thi Konger og Dronninger toge der stundom Ophold, og fra et saadant i det fjortende Aarhundredes förste Decennier skriver sig Abrahamstrups förste historiske Mærkværdighed.

4. Dengang regjerede Kong Erik Menved i Danmark. Han havde ved en tidlig Död mistet alle de Sönner [1], som Dronning Ingeborg, en Datter af den svenske Konge Magnus Ladelaas, havde födt ham, og Sorgen derover var saameget större, som Thronen, hvis han döde uden mandligt Afkom, syntes at vilde tilfalde hans Broder Hertug Christopher, om hvem hverken Kongen [2] eller Folket havde de bedste Tanker. Det blev derfor anseet for en sær lykkelig Begivenhed, da Dronningen i Aaret 1318 igjen nedkom med en Sön. Fire Maaneder derefter opholdt hun sig med Barnet paa Kongsgaarden — Abrahamstrup. Men da hun en Dag kjörte fra denne Gaard til Holbeksgaard, der ligeledes var en kongelig Forlehning, havde hun den Ulykke at vælte og tabe Barnet, som derved satte Livet til [3]. Kong Erik tog sig dette meget nær, og da han desuden var utilfreds med Ingeborgs Hengivenhed for hendes Brödre i Sverrig, forögedes Misstemningen i den kongelige Familie i den Grad, at Dronningen frivillig

---

[1] Antallet nævnes forskjelligt, enten fjorten eller otte. Suhm, XI. 839.

[2] Detmar v. Grautoff, I. 211.

[3] Pet. Ol. Chron., S. R. D. I. 128: *Unus vero illorum* (puerorum), *cum haberet sedecim hebdomadas, translatus est de Abramstorp ad Holbeck, sed in via conculcatus est currus cum puero et fractum est collum ejus &c.*

eller ufrivillig gav Afkald paa sin jordiske Höihed og sögte et Tilflugtssted i St. Klare Kloster i Roeskilde, hvor hun döde kort efter i Begyndelsen af Foraaret 1319, omtrent fyrgetyve Aar gammel [1]. Kongen selv, der kun var fem Aar ældre, overlevede hende ikke mere end syv Maaneder. Han döde den trettende November samme Aar [2], og hans Broder, den af sine og Danmarks Ulykker saa bekjendte Christopher den Anden, kom paa Thronen. Det var ikke lykkelige Varsler, under hvilke Abrahamstrups Navn förste Gang traadte frem i Historien.

Under den Oplösnings-Tilstand, hvori det danske Rige befandt sig paa Kong Christophers Tid, har Abrahamstrup Gaard og Lehn rimeligviis deelt de kongelige Forlehningers almindelige Skjæbne, den at blive pantsat til en eller anden indenlandsk eller fremmed Herre, som da nöd Kronens Rettigheder og Indkomster deraf. Men dette Lehn var et af de mindre, og Navnet paa den Adelsmand, der maatte have havt det som Pant, er ikke i Historien bleven bevaret.

Valdemar Atterdag fremkaldte eller forberedede en bedre Tid, og da han stillede sig Eneherredömmet i Sjelland som sine Bestræbelsers förste Maal, er det at formode, at han temmelig snart indlöste eller paa anden Maade erhvervede sig Abrahamstrup Lehn tilbage [3]. Dersom dette kunde være skeet inden Aaret 1348, saa vilde man desto lettere kunne forstaae, at han idetmindste fra den Tid af begyndte at foröge det umiddelbare Kron-

---

[1] Hvitfeld, III, 277—278 (Quart-Udg.). Suhm XI. 828 og de af ham anförte Forff. Hendes Dödsdag sættes dog ogsaa til Sommeren s. A. (5 Apr. el. 15. Aug.)

[2] Ifölge Gravskriften i Ringsted: *die b. Brictii Episc. et Confess.* Jvfr. Reyersen, S. 53.

[3] Dersom Forliget i Kjöbenhavn den 23de August 1346 gjorde Valdemar til Eneherre i hele Sjelland (Suhm XIII. 153), saa maatte ogsaa Abrahamstrup da være indlöst. Dette stemmer ogsaa vel overeens med, hvad det Fölgende synes at vise om denne Gaard.

gods i den samme Egn eller i Hornsherred, hvor han blandt det meget Gods, som Fru Christine af Löve, Niels Axelsens Enke, oplod ham paa det sjellandske Landsthing i Ringsted 1348, erholt ogsaa hele Byen Esberntorp, og hvor han ligeledes sex Aar senere af Fru Margrete Holgersdatter, Peder Hægles Enke, erholdt en Gaard i Landeslöv [1]. Hiin Formodning kunde ogsaa derved finde nogen Bestyrkelse, at han ganske vist i Begyndelsen af Aaret 1360 opholdt sig paa Gaarden med sin Sön Christopher. Under dette Ophold udstedede nemlig begge den femogtyvende Januar fra Abrahamstrup et Gjældsbrev paa tretusinde Mark Cölnsk til Herr Benedict Ahlefeldt, hvem de for denne Sum pantsatte noget Gods, meest beliggende paa Laaland [2]. I det mindste fra den Tid af tör man vel altsaa antage, at Kong Valdemar har besiddet Kronens Lehn og Gaard Abrahamstrup, og uagtet de ideligen afvexlende Indlösninger og Pantsættelser, der characterisere hans Regjering, er det dog meget sandsynligt, at han eiede det endnu ved sin femten Aar efter indtrufne Död. Til samme Tid havde ogsaa den roeskildske Bispestol anseeligt Gods i Horns Herred, navnlig det biskoppelige Lehn Selsöe med dets Tilliggende [3].

---

[1] De æld. Archivreg. I. 128 og 125 vise, at baade Landsthingsvidnet og Skjödebrevet, det sidste udstedet fra Kallundborg, bevaredes i det kongelige Brevkammer paa Vordingborg.

[2] De æld. Archivreg. I. 111: *Breff, at koning Woldemar oc hanns sön Christofer kennis them skiildiig at wære her Benedictus van Aleuelde, ridder, treytwsinde lödwghe marck sölff j cölniske viickt &c. Datum in Abramtzstorp, anno mccclx in die conversionis sancti Pauli* (d. e. den 25 Januar.).

[3] Den bisk. Jordebog af 1370 i S. R. D. VII. 47—49 viser, hvad der hörte til Exactio Selzo, og hvad Bispen eiede i flere nu tildeels forsvundne Landsbyer. Der nævnes Sönderby, Östby, Vestby, Manderup, Færslöv, *Kunerslöv* (Æld. Arch. I. 128), Draaby, Skullelöv, Skiby, Kyndby, Krogstrup, Gjerlöv, *Sköneby*, og Aworthæ Öffræ. Dertil er sigtet ovenfor S. 5—6, og senere ville vi komme tilbage dertil.

5. I Dronning Margretes förste Regjeringsaar var nemlig Abrahamstrup i Kronens umiddelbare Besiddelse; thi af hende blev det da pantsat for firehundrede Mark til tvende Adelsmænd, Væbnerne Henrik Wardenberg og Paschedach [1]. Dronningen har formodentlig under de vanskelige Forhold, hvori hun strax efter Faderens Död befandt sig, behövet Penge og Venner; begge Dele kunde erholdes ved Hjælp af Kronens Gods, og Abrahamstrup blev saaledes afhændet som Pantelehn til de to nysnævnte Herrer, begge vistnok af fremmed Herkomst. Den förste af dem havde ogsaa som Eiendom eller som Pant fra andre Sider en stor Deel Gods i Hornsherred, hvilket ligeledes var Tilfældet med Hemming Jenssön, Niels Pedersen Griis, Peder Magnussön og formodentlig flere danske Adelsmænd [2].

Men Margrete lignede sin Fader i Omsorgen for at indlöse og bevare de kongelige Forlehninger, hvoraf Kronens Indkomster og derved tillige Regjeringens Kraft saa væsentlig var afhængig, og allerede i Efteraaret 1382 erhvervede hun sig igjen Abrahamstrup tilbage. Da ustedede nemlig Wardenberg og Paschedag, den eenogtredivte October, deres Tilstaaelse [3] for at have modtaget af Dronningen

---

[1] Pantsættelsen kjendes kun af den senere Indlösning; men i Indlösningsbrevet, som nedenfor fölger, siges utrykkelig og gjentagende, at Abrahamstrup var pantsat af Dronningen selv. Hun maa altsaa tidligere have besiddet det.

[2] Ogsaa dette vil nedenfor sees af den snart paafulgte Erhvervelse for Kronen.

[3] Det hidtil utrykte Actstykke findes i det Kongl. Geh. Arch. og er saaledes lydende:

Universis præsentium notitiam habituris Hinricus Wardenbergh et Paskedach, Armigeri, in Domino salutem. Noveritis nos a præsentium exhibitrice, Principe et Serenissima Domina nostra, Domina Margareta, Dei gratia Norwegiæ et Seweciæ Regina, quadringentas marcas argenti, pro quibus nobis castrum suum Abrumstorp cum sibi adjacentibus exactionibus impignorauerat, integre subleuasse, ut contentamur. Obligantes nos sub bona fide et honore

de firehundrede Mark, hvorfor hun havde pantsat dem Abrahamstrup med Tilliggende, forpligtede sig til inden fjorten Dage at udlevere hendes Gjælds-Forskrivninger, erklærede, at Dronningen derefter intet i nogen Maade var dem skyldig med Undtagelse af hundrede Mark, som hun ved Vike Moltke og nogle andre Herrer havde forbundet sig til at betale, hvilken Gjæld dog

---

nostro ad assignandum jam dictæ Dominæ nostræ, infra quatuordecim dierum spatium a data præsentium, omnes litteras apertas, quas ab ipsa habemus, omni dubio procul moto. Ceterum omnes promissiones seu fidejussiones, Lof vulgariter dictæ, nobis per memoratam Dominam nostram et suos compromissores tam litteris quam ore et manu factæ, tenore præsentium sint cassatæ et penitus annullatæ, excepta promissione duntaxat super centum marcis argenti nobis facta per Dominum Vicconem Moltike, militem, Andream Pætherson, Bernikinum Skinkel et Hinricum Barnekow, quibus cilentium, Swiende vulgariter dictum, super dicta promissione usque jam instans festum S. Martini ad annum per præsentes offerimus, sic quod interim ratione dictæ summæ pecuniæ per neminem debeant amoneri. Protestamur etiam in bona fide nostra recognoscentes, nos ipsum castrum Abrumstorp a sæpe dicta Domina nostra ad fideles manus detinere, sic quod quandocunque ipsa Domina Regina idem castrum a nobis vel nostrorum altero exhegerit, extunc ipsum castrum cum suis exactionibus sibi sine dubio vel fraude seu sinistra adinventione debeamus libere assignare. Ceterum Hennikinum Olaffson, Beronem Olaffson, Petrum Hinriksön et Nicolaum Ciuardsön, ratione centum marcarum argenti, nobis per eosdem ex parte antedictæ Dominæ Reginæ manu coadunata promissarum, quittos dimittimus per nos et per ipsos, quibus ad manus nostras ipsi pecuniam præscriptam promisere, sic quod ipsi nullorum amonitionem inposterum ratione dictarum C marcarum argenti sufferre debeant quovis modo. Suprascriptos siquidem articulos et eorum quemlibet singulariter nos Hinricus Wardenbergk et Paskedagh præfati, Johannes Andrisson de Esendorp, miles, et Johannes Liste, Capitaneus castri Oppensteen, sæpescriptæ Dominæ nostræ Reginæ Dominis Benedicto Byug et Johanni Rwt, militibus, et Petro Walkendorp, manibus coadunatis, in bona fide nostra promittimus inviolabiliter observare, in omnium præmissorum euidentiam firmiorem sigilla nostra præsentibus appendentes. Datum Anno Domini M° CCC° LXXX secundo, in vigilia omnium sanctorum.

skulde henstaa ukrævet til næste Mortensdag, og lovede endelig at holde hende Slottet Abrahamstrup til troer Hænde og at overlevere hende det uden Svig eller Argelist, naarsomhelst hun det forlangte. De quitterede derhos ligeledes for andre hundrede Mark, som nogle af Dronningens navngivne Mænd havde paataget sig at betale for hende. Paa den sjette Dag derefter, den femte November 1382, lod Margrete denne Quittering læse paa Sjellands Landthing. Her mödte paa hendes Vegne Mester Peder Lykke, Kanik i Roeskilde. Han godtgjorde först, at Dronningen havde indlöst Odsherred fra Bispen af Roeskilde for ottehundrede Mark, dernæst at hun havde indlöst Abrahamstrup, og han erholdt i et og samme Document et Landsthingsvidne paa begge Indlösninger, udstedet og beseglet af Landsdommeren Jens Truelsen med to Riddere og fire Væbnere [1].

Saaledes var da Abrahamstrup Gaard og Lehn igjen kommen tilbage til Kronen. Men Henrik Wardenberg vedblev formodentlig efter Indlösningen at være Dronningens Lehnsmand eller Foged paa Abrahamstrup, eftersom han i Quittancen havde aflagt det Löfte at holde hende det til troer Hænde, kun at han fra nu af havde det paa den for danske Kronlehns Overdragelse sædvanlige Maade, det vil sige, paa Dronningens Naade eller indtil hun anderledes bestemte, og at han maatte svare en Afgift deraf til Kronen [2]. Hvorlænge Henrik Wardenberg endnu var Dronningens Lehnsmand paa Abrahamstrup, er uvist; men ogsaa efterat han der var aflöst som saadan, beholdt han i adskillige Aar hiint

---

[1] Suhm XIV. 526—527, hvor det hele Landsthingsvidne in extenso er aftrykt.

[2] At Dronningen ogsaa efter Indlösningen vilde beholde den ene af dem som Lehnsmand, synes allerede antydet i selve deres Quittering, hvor der tales om, at Dronningen vil kræve Gaarden tilbage af dem eller af Een af dem, *a nobis vel nostrorum altero.*

ovennævnte Gods i Hornsherred, som han synes tidligere og tildeels fra andre Sider at have havt i Pant, navnlig Östregaard og Nörregaard i Draaby Sogn, en Gaard i Vestre-Draaby og en Gaard i Landeslöv[1].

En anden Adelsmand, Herman Flemming, fik derimod selve Abrahamstrup som Pantelehn af Dronning Margrete, — formodentlig paa den Tid, da Rustningerne og Krigen mod Kong Albrecht af Sverrig fordrede store Pengesummer. Thi uden vigtige Formaal formindskede Dronningen vist ikke Kronens Gods eller Indtægtskilder. Ogsaa denne Pantsættelse kjendes nu kun af Pantets Gjenlösning. Da nemlig Krigen var endt og Sverrigs Krone kunde ansees for vundet, tövede Dronningen ikke længe med at indlöse Abrahamstrup, og det er muligt, at hendes Yndling Biskop Peder Jenssön Lodehat af Roeskilde forstrakte hende med en Deel af Pengene dertil, eftersom han var tilstede hos hende ved Indlösningen og i samme Öieblik modtog som Pant noget Gods i Horns Herred. Dette skeete den tredie Mai 1396. Paa denne Dag holdtes et stort Möde paa Abrahamstrup. Dronningen selv var formodentlig tilstede og med hende fire geistlige og fire verdslige Herrer, nemlig Biskop Peder af Roeskilde Abbed Niels af Soröe, Decanus Oluf Pant af Roeskilde, og Provst Thytbern af Odense, Hemming Jensen, Stig Porse, Jon Litle og Henneke Godow. Her udstedede nu Herman Flemming i sit eget og sin Hustrues Fru Ingers Navn et Brev paa Dansk[2], hvori han erkjendte at være

---

[1] Han overlod nemlig strax efter dette Gods til Dronningen.

[2] Skjöndt forhen trykt (Molb. o. Pet. Udv. I, 49—50, efter en Copie) bör dog vel dette Document, som et af de ældste Danske vedkommende Abrahamstrup, ikke savnes paa dette Sted.

Jech Hermand fleming awapn kungör thet alle men met thettæ mit opnæ breff, at som jek oc min husfrue Ingerdh Abramstorp oc hornshærith hafthe, tha kennes jech thet, at min frue Drotning Margretæ hauer mik oc henne fwlt gjort for thenne fornefnde garth Abramstorp oc for al thes tilliggelse oc for thet for-

tilfredsstillet af Dronningen for Pantesummen og oplod hende Abrahamstrup og al dets Tilliggende samt Hornsherred, og de otte tilstædeværende Herrer hængte med ham paa sædvanlig Viis deres Segl under dette Brev. Samme Dag udfærdigede Dronningen et Brev paa Latin til Biskop Peder, hvem hun for hundredeogtredive Mark Sölv, hver Mark regnet til femogfyrgetyve lybske Skilling i god og gangbar Mönt, pantsatte sit Gods, Lands-

---

nefnde hærith hornshærith, oc for al then ræticheet oc breff, som jek oc fornefnde min husfrue Ingerth ther til hauer oc hafthe, swo at henne oc mik oc oss bothe ther wel j nögher, efter wor wilghe. thy haue wi met goth wilghe igeen antworthet fornefnde min frw drotning Margretæ fornefnde garth Abramstorp oc thes tilliggelse oc hornshærith met al rætigheet oc breff, som wi ther til haue oc hafthe, e huat thet helzt ær, fri oc wmbeworit i henne wæræ, at skikkæ oc göræ frelselike oc frileghe efter hennes wilghe oc hennes arwinge oc æfterkommende whindrith aff oss eller wore arwinge. oc om noker breff finnes her efter, flere æn som wi henne nw j geen finge, som oss eller wore arwinge mattæ til gothe komme, oc fornefnde min frwe drotning Margretæ eller hennes arwinge eller efterkommende matæ til scathe eller hinder komme, som sighe pa Abramstorp eller thes tilliggelsæ eller hornshærith, tha scule the breff engin macht haue, oc mæler jæk thom döthe oc makt lösæ met thettæ breff. oc kennes jech thet, at jek æller min husfrue Ingerth eller wore arwinge engin ræt meer haue til fornefndæ garth Abramstorp eller thes tilligelse eller fornefnde hornshærith j enge modæ, thy at wor fornefndæ frw drotning Margretæ hauer oss ther fore swo mekit giort, at oss wel j nögher, oc at wi æræ skyldighe at thakke henne ther fore. til forwarilse alle thisse forscrefnæ stykke, tha hauer jech herman flæming met goth wilghe ladit mit incigle henges for thettæ breff oc hauer jek bethit ærlich fathir Biscop Pæther, Biscop j Roskilde, Abbit niels som abbit ær j Soor, her olaf pant dæken j Roskilde, her thytbern prouest j othens, Hemming jenssön, Stigh porse, Jon lille, oc Hennike godow, lade thæres jncigle til witnesbyrth henges for thettæ breff, Som giuet ær i Abramstorp, efter wor herres föthilses aar thusende aar thryhundrith aar halffemptæsintyughe aar pa thet syettæ aar, pa helghe kors dach, som thet war funnet. — De ældste Archivreg. I. 130, vise, at Originalen i sin Tid har været i det Kgl. Brevkammer paa Vordingborg. Nylig er den kommen i Geh. Archivet.

byen Esmendrup i Skullelöv Sogn i Hornsherred, indtil det lovligen blev indlöst af ham eller hans Efterfölgere paa Bispestolen; hun selv tilligemed de fleeste af ovennævnte Herrer og desuden Abbed Laurids af Ringsted beseglede ogsaa dette Brev [1].

Saaledes vendte Abrahamstrup tilbage i Kronens umiddelbare Besiddelse, og det lader til, at allerede Dronning Margrete har begyndt at samle om dette som Midtpunkt, hvad Kronen kunde erhverve i denne Egn, en Bestræbelse, hvorved ogsaa denne Kongsgaard lidt efter lidt blev omgivet med Kronens umiddelbare Tjenere og kunde drage desto mere Nytte af dem. Det fjernere liggende Esmendrup havde hun forelöbig skilt sig ved; derimod erhvervede hun sig til samme Tid af den nysnævnte Hemming Jenssön af Kyndby alt hans Gods i Hornsherred, hvortil blandt andet hörte sex Örer Jord i Landeslöv, et halvt Bol og en Fjerding Jord i Draaby-Vestre, samt eet Bol i Orebjerg og eet Bol i Dalby [2]. I det fölgende Aar, 1397, fik hun alt, hvad Niels Pederssön Griis eiede i Kirke-Draaby, nemlig atten Örter Skyld, ligesom hun ved Dom tilvandt Kronen Eiendomme i Weileby og Orebjerg [3]. I Begyndelsen af Aaret 1400 kom fremdeles de fire Gaarde, som Henrik Wardenberg endnu havde i de Abrahamstrup Gaards Marker nærliggende Sogne Draaby og Gierlöv, til Kronen, idet han den sjette Februar [4] gav sin

---

[1] Dan. Mag. IV. 299, hvor hele Brevet findes i Efterretn. om Biskop Peder Jenssön. Naar det er udstedet, seer man ikke deraf.

[2] Æld. Archivreg. I. 147, som tillige viser, at den ovennævnte Henr. Wardenberg havde eiet en Deel ogsaa af dette Gods.

[3] Smsteds. S. 120. 57. Det sidstnævnte synes næsten at være det samme, som ovenfor S. 45 er anfört, men uden nogen bestemt Tidsangivelse.

[4] D. Kgl. Geh. Arch. (Hornsh. no. 79) har ogsaa Originalen af dette Brev, der ikke har været trykt:

Jak Hinrik Wardynberch riddare kennes thet meth thettæ mit opnæ bref, at min nadighe fruæ drotningh Margrethæ nw af mik

Tilstaaelse for, at Dronningen af ham havde indlöst Östregaard i Draaby Sogn, som hun selv havde pantsat ham, for ti lödige Mark, Nörregaard i samme Sogn, som Peder Magnussön havde pantsat ham, for ni lödige Mark, en Gaard i Vester-Draaby og en Gaard i Landeslöv, Gjerlöv Sogn, som Hemming Jenssön havde pantsat og i hvilke Dronningen alt havde nogen Eiendomsret, begge for sex lödige Mark. Endelig fik Dronning Margrete endnu i Aaret 1400 af den nysnævnte Adelsmand Peder Magnussön tvende Gaarde i Draaby og een Gaard i Landeslöv [1]. Vi skulle ikke forfölge disse Enkeltheder videre; men at

---

löst hauer thisse gardhæ, suosom ær först then gardh Östrægardh j Drauby for ty lödich mark, huilkin gardh mic af henne til pant stoth for thesse forscr. ty lödik mark; jtem Norragardh j then samæ stædh for ny lödik mark, huilken jek hafdhe til pant aff Pæther Magnussön, jtem en gardh i Westra Drauby, som mik til pant stodh af Hemming Jenssön, huilken gardh han solde for^de min fruæ oc hun ther nw æghendomen wtj hauer, oc en gardh i Landerlöff af for^dæ Hemming Jensön, som min fruæ oc hafuer æghendom wtj, bothe for siex lödik mark, for huilkæ forscr. gardhæ oc godz kennes jæk, at jek nw mynæ penningæ fore fangit hauer oc ær mik ther sua fullelicæ fult giort fore efter min wiliæ, at mic wel at nögher, ok lader jek for^de min fruæ oc hennes arwingæ oc efterkommendæ thisse forscr. gardhe oc godz wp meth al breff oc ræticHet, sua at jek eller minæ arwingæ ther engin ræt eller til talan hauæ, thy at the æræ loghlicæ of mik lösde oc mik ther sua fult fore giort ær, at mik nögher, som fore ær sact, oc scal jek for^de min fruæ the opne breff, som wpa thisse forscr. gardhe ludæ genist igen fongæ, och the samæ breff mæler jek döthæ oc ganzæ machtlösæ meth thetta mit breff efter thenne dach, e huar the æræ eller finnes, sua at the for^de min fruæ eller henne aruingæ eller efterkommende ok engin til engin scadhæ eller hindar j nogræ made komæ sculæ. Oc til mere beuaring allæ thisse forscr. stykke tha hauer jek mit incigle meth wilæ oc witscap ladit hengies for thetta breff oc til witnesbyrdh her Jons Laessöns oc her Erik Nielssöns incigle. Datum Roskildis anno domini MCCCC^o, crastino beate Agathe virginis et martiris. (De to förste Segl ere tilstede).

[1] Æld. Archivreg. I. 41. Brevet er dateret *Kastaleholm fer. quinta p. f. S. Georgi*, d. e. Castelholm i Bahuslehn den 29 April.

bemærkes fortjene de. Thi derved turde udentvivl den förste Grund være lagt til Abrahamstrups Herlighed over Draaby og Gierlöv Sogne, skjöndt den fuldkomnere Afrunding af Gaardens underliggende Gods vistnok hörer til en meget senere Tid.

6. Den anseelige Begyndelse, der saaledes allerede i det fjortende Aarhundrede var gjort til at samle umiddelbart Krongods paa Sydsiden af Gaarden Abrahamstrups Marker, blev nemlig under hendes nærmeste Efterfölger neppe med Held fortsat. Kong Erik forstod i Almindelighed ikke at bevare det Meget, som han havde modtaget. Hvad imidlertid Abrahamstrup angaaer, da er dets Skjæbne i hans Tid saa lidet bekjendt, at man kun er istand til at nævne een Lehnsmand paa denne Gaard, og at man om denne ene veed saagodtsom Intet uden Navnet.

Peder Jenssön hed denne Mand, og han nævnes udtrykkelig paa Abrahamstrup i Aaret 1428 [1]. I dette Aar forelagde nemlig Kongen, vistnok ikke uden god Grund under den haarde Krig, hvori han da var indviklet [2], paa det sjellandske Landsthing det Spörgsmaal, hvad Straf den burde lide, der under fjendtligt Overfald enten sad hjemme eller i Marken kastede Banneret fra sig eller römte fra sit Banner. Da tog Landsdommeren Herlug Nielsen i Englorp, Ridder, til sig en Deel gode Mænd af Adel, samt to af hver Kjöbsted og to af hvert

---

[1] Dan. Mag. V. 319, hvor hele den mærkelige Kjendelse paa Sjellands Landsthing er meddeelt af en Vidisse, som Kong Christian II lod sig give sammesteds henved et Aarhundrede derefter.

[2] Som bekjendt havde nemlig Hertug Adolphs Broder, Grev Gerhard, i dette Aar strax efter Paasken med en stor hanseatisk Flaade gjort Angrebet paa Kjöbenhavn. Jvfr. Herm. Corneri chr. novel. ap. Eccard, Tom. II. col. 1287—88. Hvitf. IV. 438—440. Om Sommeren derefter (den 7 Juli) toges denne Landsthings-Kjendelse.

Herred i Sjelland, og kjendte med disse efter gammel Sædvane for Ret, at hver den, der sad hjemme, skulde hænges ved sin egen Bjælke, at den, der bortkastede sit Banner, skulde miste Ære, Liv og Gods, og at den, der römte fra sit Banner, skulde være ærelös Mand [1]. Blandt hine gode Mænd, der udtalte denne Kjendelse, var ogsaa Per Jenssön af Abrwmstorp. Han maa altsaa have været en dansk Adelsmand, der dengang havde Abrahamstrup enten som Lehn af Kongens Naade eller som Pantelehn. Men dette er ogsaa alt, hvad der med Vished kan siges om ham, og man veed ikke engang, hvilken Slægt han hörte til. Vistnok levede og nævnes omtrent paa samme Tid ved en anden Leilighed tvende Adelsmænd af Navnet Peder Jenssön, hvoraf den ene, der havde Skjoldenæs og var Landsdommer, förte en opretstaaende Eenhjörning i sit Vaaben [2], den anden, der boede i Byen Gierlöv i Hornsherred, brugte en Ibskal som Skjoldmærke [3]; men hverken lader det sig afgjöre, om En af dem skulde være den samme som Lehnsmanden paa Abrahamstrup [4], ei heller vilde man af de anförte Vaabenmærker

---

[1] *At nar Fyendæ kommæ fore Landet og Bagn brænder oc Widie Brand gingæ, hwilken i then Stædt hiemæ sadhæ oc til lagh Aller komen waare oc foor man, hanwm bör at hengæ weth syn egen Byelkæ* o. s. v.

[2] Klevenf. Sigil-Saml. i Geh. Arch. no. 69 og no. 369 har ham af et Landsthingsvidne af 1435, hvor han kaldes *Pæther Jenssön oppæ Skjoldnæs, Landz Domer*, og en Vidisse af 1436, hvor han opföres som Vidne.

[3] Klevenf. Dan. Herold, ms. in 4to Pars III. no 600 har denne *Petrus Johannis* af et Gavebrev fra 1438, et Hornsherreds Thingsvidne af 1445 og som Vitterlighedsvidne med Ave Lunge af Basnæs 1447.

[4] Man vilde vel snarest tænke paa den Sidstnævnte, da han havde Gods i Gierlöv. Jeg tör intet afgjöre i slige Spörgsmaal; men da jeg hver Dag i flere Timer arbeider sammen med Registrator Kall Rasmussen, har jeg baade her og andetsteds i saadanne Til-

med Sikkerhed kunne paavise hans Slægt [1], end mindre deraf udfinde nogen anden Oplysning til Abrahamstrups Historie paa hans og Kong Erik af Pommerns Tid [2]. Af andre Grunde turde man maaskee dog slutte, at der allerede paa den Tid reistes en Strid mellem ham og Hornsherreds Beboere paa den ene Side, Kjöbstederne ved Isefjorden paa den anden, om den frie Handel paa Isefjorden, og at denne Strid, der siden fornyedes, dengang blev afgjort til Herredets eller Lehnets Fordeel [3].

Dersom Peder Jenssön, hvad der vistnok kunde være rimeligt, har besiddet Abrahamstrup som Pantelehn, lod det sig vel tænke, at han har beholdt det under den baierske Christophers korte Regjering, da neppe meget af Kronens Gods blev indlöst. I al Fald nævnes der under denne Konge ingen Bortforlehning af Abrahamstrup i de hidtil fremdragne historiske Mindesmærker. Derimod kjender man for denne Tid af Navn Herredsfogeden og nogle Sognepræster i Hornsherred, hvilke anföres i et Thingsvidne fra 1445 [4]. Jens Pederssön var da Herredsfoged; Hr. Mosæ var Præst i Ferslöv, Herr Niels Ing-

---

fælde tyet til hans altid velvillige Bistand, og han mener, at det dog ikke var umuligt, at det kunde være den Förstnævnte. Han bemærker nemlig, at denne kunde have havt Abrahamstrup 1428, og derefter engang mellem 1430—1435 have faaet Skjoldenæs, eftersom Kronen 1429 erhvervede sig dette ved Mageskifte med Ruderne, som derfor fik Vedbygaard (Dipl. Arch. R. 1429 för 25 Juni), hvorpaa Skjoldenæs blev forlehnet til Jens Matthiessön (Dipl. Arch. R. ms. 5 Juli 1430), som da let kunde tænkes aflöst 1430—35 af Lehnsmanden paa Abrahamstrup.

[1] Som f. E. Danske Adels-Lex. viser, var der mange forskjellige Familier, der förte begge de nævnte Skjoldmærker.

[2] Ældste Archivreg. I. 62 synes rigtignok under 1429 at have to Breve, som her turde komme i Betragtning. Men Aarstallet vedkommer neppe disse Breve, der synes identiske med de ovenfor nævnte.

[3] Beviset derfor fölger strax nedenfor S. 23—25.

[4] Geh. Arch. eier dette. Det er et Hornsherreds Thingsvidne

varssön i Kyndby og Herr Villatus Jenssön i Skiby. Hvor Kilderne flyde saa sparsomt, er det tilladt at tage hver Draabe med.

7. Endnu under den förste Kong Christian af den Oldenborgske Stamme haves kun sparsomme Efterretninger til Abrahamstrups Historie. Imidlertid lader dog Rækken af Lehnsmændene sig fra den Tid af nogenledes fuldstændigt paavise. I den förste Halvdeel af denne Konges Regjering besad Herr Torben Bille til Allinde Abrahamstrup som Pantelehn [1]; i den anden Halvdeel synes Dronning Dorthea at have besiddet det og at have ladet det bestyre ved sine Fogeder, navnlig Jep Jenssön, Henrik Friis og Trud Andersen. Men det er ikke meget, hvad man udenfor dette er istand til at oplyse om Gaarden eller Lehnet selv.

Torben Bille til Allindegaard, Sön af Bendt Bille til Allinde og Inger, Herr Torbern Pedersens Datter [2], var allerede i Kong Christophers Tid blandt de danske Herrer, der hængde Segl under det slesvigske Lehnsbrev af 1440, og otte Aar efter, da Grev Christian af Oldenborg valgtes til Konge, var han Ridder og havde Sæde i Danmarks Riges Raad. Han nævnes ofte som en betydende Mand under denne Konges Regjering: han mödte saaledes 1450 som Befuldmægtiget ved Forhandlingerne i Halmstad, og 1458 paa Retterthinget i Roeskilde, hvor han med Flere afgav en Kjendelse over Hævds-Forholdene [3].

---

af den 8 April 1445 angaaende en Gaards Pantsættelse i Dalby.

[1] Som nedenfor S. 32 vil sees, var den Sum, hvorfor Abrahamstrup var pantsat, 4000 Mark eller derover.

[2] Magaz. t. den dan. Adels Hist. I. 31, hvor nogle Berigtigelser og yderligere Bidrag gives til det, som Hoffman anförer.

[3] Alt af Efterr. om Biskop Ove Bille i Aarhuus, Torbens Sönnesön, i Ny Dan. Mag. I. 194—196, hvor dog en Urigtighed, der nedenfor S. 27 skal omtales, er indlöben.

Foruden Billernes gamle Fædrenegaard Allinde, eiede han Svanholm i Hornsherred og Söholm i Stevnsherred; hans Hustru Sidsel Ovesdatter, en Datter af Herr Ove Lunge til Basnæs og Maren Basse, bragde ham Gaarden Egede, og som Pant af Kronen besad han Abrahamstrup Gaard[1] med Kronens Ret over det underliggende Lehn i Hornsherred.

Den dobbelte Besiddelse i dette Herred maatte nödvendigviis gjöre Herr Torben Bille til Part i en Retsstrid[2], som opstod derved, at Verner Parsberg, Lehnsmand

---

[1] Til Oplysning om hans Besiddelser fortjener fölgende Brev af 14 April 1456, (Top. Sam. Svanholm, Orig. med Levn. af to Segl i Geh. Arch.) at mærkes:

Wy Cristiern, met gutz nade Danmark, Norgis, Vendis oc godis konning, grewæ i oldenborg och Delmenhorst, Giöræ thet vitherligt, at fore oss vor skicket velbyrdyg man her torbern billæ Riddere aff abrumstorp met breff och bewisning oc fiærdæ dom breff, som ludhæ po Swonæholmss gard, Item ix bolæ jordæ i wentzlöff, Item gymerop all sammen, Item lwnnerop al sammen, Item krogstorp al sammen wden prestæ garden ock degnegarden, Item orderop al sammen, Item en öræ korn i dalby, Item iiij pund skild i onswed, Item i kwnnerslöff en fierdingh iorde, Item ij pund skild i kinby och en gard, skillæ j ß grot, Item en fierding jorde, som ligger j dalby, Item i förslöfflillæ iij fierding iorde, Item i Cleppæstorp iiij garde. Thy biude vy hoos edher, i ho som segh kennær noghre rættighet at haue i for^ne gootz met æyædomss breff eller panthæbreff, at thæ komæ fore oss met breff och bewisning innem vi vgær, tha wælæ wy ether ath skyliæ, efthær thi som loff och ræth ær. En komær ther engen, tha giuæ wy ther ydermere breff apaa, som thet [se]g bör. Datum Brengstorp Anno domini Mcdlvj^0 die sanctorum Tyburcij et valeriani martirum, nostro s[ub si]gillo Ad causas, Teste Nostro Justiciario domino Johanni torberni Militi de brengstorph.

[2] I Geh. Arch. (Hornsh. no. 20) findes et utrykt Thingsvidne, der er af megen Interesse i Abrahamstrups Historie:

Allæ men thettæ breff see æller höræ, helsæ wy Pether Boossön j Skulleleffuæ, Hæretzfogeth j Hornshærret, Villatus Sognæprest j Skyby, Niels Jenssön Sognæprest j Skulleleffuæ, Michel Olssön Sognæprest j Gerdeleffuæ, Hans Kortzssön Sognæprest j Fersleffuæ, Olaff Sognæprest j Kynby ok Pæther Jenssön j Gerde-

paa Holbeksgaard, vilde ligesom nogle af hans Formænd indskrænke den frie Seilads og Handel paa Isefjorden og navnlig forbyde Beboerne af Abrahamstrup Lehn den umiddelbare Handel med Skippere, der sögte dem. Kongen befalede Biskop Oluf Mortensen af Roeskilde at undersöge, hvad der i denne Henseende havde været gammel Sædvane. Torsdagen den sjette Mai 1462 sattes Hornsherreds Thing ved Herredsfogeden Peder Boesen af Skullelöv. Her mödte paa Biskoppens Vegne Tetz Rosengaard Erkedegn og Jes Nielssön Kannik i Roeskilde, forelagde efter Kongens Befaling det Spörgsmaal, hvad gammel Sædvane havde været, om de Skibe, som sögte ind i Isefjord, maatte kjöbe og sælge hos Indbyggerne i Hornsherred og Orderöe, overlagde med menige Almue, læg og lærd, de ældste og bedste, som de havde indbudt at komme til Thinget, formanede dem at sige Sandhed, som de vilde være bekjendt for Gud og Kongen og alle gode Mænd, og begjerede et fuldt Thingsvidne derom. Da overdrog Her-

---

leffuæ aff Wapn, kerlighæ met gud, göræ viderligt met thettæ wort opnæ breff, at aar æffter guds byrd mcdlx secundo St. Johannis Dagh Apostoli ok Ewangeliste ante portam latinam, wore skykkædhæ fore oss vppa Hornshæretzthingh ok fore fleræ godhæ mæn, som thinget sögtæ then dagh, Hedherlighæ men ok welbyrdhugh herræ Tezt Ærchædiegn j Roskilde ok her Jes Nielssön Canek j sammæ stedh vppa werdhughe fadhers wegnæ ok Herræ Biscop Oleff Martenssön Biscop j Roskilde, som war nadheghe herræ koning Cristiern hanom befalit haffdæ j Köpenhaffn, for siit raadh at höræ ok randzsaghæ ok vt ladæ spörghæ j sanningh, hwat gamald sidhwanæ haffuer været, om the skip, som sögtæ jn j Ysæfiordh, mattæ köppa ok selghæ met jnbyggære j Hornshærrit ok Orderö. Om huilkæ ærendæ for[de] Herræ Tetz ok her Jens Nielssön sigh tha bespordhæ met meneghe almwghæ, leegh ok læærdhæ, the ældzstæ ok the bæstæ, som the tha haffdhæ bebudhet til thinget at kommæ vppa war nadheghe herræ koningx wegnæ, ok formanædhæ them sannigh at sighæ, som the wildæ wære bekendæ for gud ok for[ne] war nadheghe herræ koningh ok fleræ godhæ men, hwar thet hældz kommæ kunnæ. Ok begæredhæ the ther et fult

redsfogeden en beskeden Mand, Nis Jenssön af Kyndby, at tage til sig de ældste og bedste, som paa Thinget vare, hvorpaa denne valgte sexten Mænd, der gik ud og beraadsloge og kom tilbage og vidnede inden fire Thingstokke eendrægtig: at i tredsindstyve Aar eller meer, saa langt de kunde spörge tilbage, havde de Skibe, der indkom i Isefjorden, frit og uhindret kunnet handle med den kongelige Embedsmand paa Abrahamstrup og med andre gode Mænd, Præster og Bönder i Hornsherred, og at Ingen deri havde hindret dem, för Herr Verner og een eller to af hans Formænd, hvorved menige Almue i Hornsherred og Orderöe havde lidt stor Skade, da Kronens, Kirkens og Adelens Gods derved i Længden vilde lægges öde; ligeledes vidnede de, at de mindedes, hvorledes fjorten eller sexten af Holbeks Mænd, Borgemestre og Raadmænd havde været paa Hornsherreds Thing inden fire Stokke og lovet, at de aldrig vilde hindre noget Skib i at kjöbslaae med Almuen i dette Herred, eftersom det alt i Kong Eriks Tid var afgjort, at Hornsherreds Mænd skulde nyde de Friheder, de fra Arilds Tid havde havt, hvorfor og

---

thingswithnæ vppa. Tha tilnæffndhæ jek for[de] Pæther Boosson En beskedhen man Nes Jenssön af Kyndby at taghæ til sigh the ældzstæ ok the bæstæ, som vppa thinget wore. Tha togh han thessæ æffterscreflnæ til sigh: fförst Pædher Nielssön aff Orderö, Jep Jenssön ok Jep Michelssön j samæstedh, Jep Ascersön, Pether Jonssön ok Pether Nielssön j Gerdeleffuæ, Nes Staal ok Niels Hemmingssön j Wædlæby, Pæther Samsingh, Anders Pedherssön ok Hans Anderssön j Fersleffuæ, Albregt Nielssön aff Selsö, Nes Olssön aff Orebergh, Jep Nielssön ok Clemet Sudære aff wændzleffuæ, ok Lassæ Smidh aff Bonderop. Hwilkæ for[de] vtgingæ ok wel beraddæ jgen komme jnnen iiij thingstokkæ ok Endrectælighæ withnædhæ vppa theris siel ok sanningh, at them myntes, at j lx aar ok mere, swa at the æy lenger spörghæ kunnæ, at huilkæ skip, som hære jnkom j ysæfiordh, wore wanæ friet ok vhindrædhæ aff noghen at selghæ ok köppæ met konningx æmbetzman j Abramstrop ok met andræ godhæ men, prester og bønder hære vtj Hornshæret, ok aldrigh haffuæ hört, at noghet skip haffuer wæret ther fore hindret i

Embedsmanden paa Abrahamstrup nöd Told og kongelig Rettighed af Handelen paa Hornsherred, der havde sin Handelsplads og Kongens frie Birk Orderöe. Hele denne Forhandling blev optaget i det Thingsvidne, som Herredsfogeden Peder Boesön i Forbindelse med fem af Herredets Præster og en i Gierlöv boende Adelsmand Peder Jenssön samme Dag udstedede.

Dette for Abrahamstrup og Abrahamstrup Lehn saa vigtige Thingsvidne, der upaatvivlelig afgjorde Sagen,[1] indeholder, som man vil have bemærket, ogsaa Oplysninger til Personalhistorien paa Herr Torben Billes Tid, og viser, at Herredet i de sidste sytten Aar, siden 1445, havde faaet mange nye Bestillingsmænd. I Löbet af disse Aar

---

ysæfiordh, föör æn aff her Werner ok En eller two æmbetzmen, som fore hannom haffuæ wærit, aff hwilket meneghe almwghen i Hornshærret ok Orderö kerdhæ sigh stoor skadhæ at haffuæ fanget theraff. Thy Krwnnenes gotz, klærkærys ok rydderskappens gotz bliffuæ therom ödhæ, om swa lengæ bliffuæ skall. Item sagdæ the ok, at them myntes, at xiiij æller xvi aff Holbegss men, burghæmæstære ok radmen wore her vppa Hornshærrets thing jnnen iiij stokkæ ok loffuædhæ ok saghdæ vppa theres godhæ tro, at the aldrigh vildæ æffter then tiidh hindræ noghræ skip, som hære om kryngh hæredhet loghæ ok köpsloghæ met almughen, for thy at thet wor aff funnet j koningh Erics tiidh, swa at Hornshærretz men skullæ nydæ then friheth, som the haffuæ hafft aff ærildh. Ok sagdhæ the, at huilken æmbetzman vppa Abramstrop haffuer wæret, haffuer hafft full makt vppa koningx vegnæ at loffuæ skip, som here jn kommæ, at köppæ ok selghæ met Hornshæretz jnbyggære ok opbære theris toll ok koningx rættechet vppa koningx veghnæ. Thy at hære ær ok köpstædh j Hærædhet ok koningx frii berk, som ær Orderö. At swa gik ok foor then dagh vppa thinget, thet hördhæ wij ok withnæ met ware jnseglæ hengende fore thettæ breff. Giffuet aar, dagh ok stedh, som forscreffuit staar. (Med fire bevarede Segl).

Man ville her ogsaa bemærke, hvad Slutningen af dette Thingsvidne siger om en, som det synes, lignende Strid i Kong Erik af Pommerns Tid, formodentlig da Peder Jenssön var Foged paa Abrahamstrup. Det er netop dertil, jeg sigtede ovenfor S. 21.

[1] Vi skulle nemlig nedenfor see, hvorledes man 27 Aar senere beraabte sig paa dette Thingsvidne.

var Herredsfogeden Jens Pederssön afløst af Peder Boesön, og af de for sytten Aar siden levende Sognepræster var kun den ene, Herr Villatus Jenssön i Skiby, nu tilbage [1], medens Herr Mosæ og Herr Niels Ingvarssön vare efterfulgte af Herr Hans Kortsen i Ferslöv og Herr Olaf i Kyndby. Derhos nævnes Sognepræsterne Herr Niels Jenssön i Skullelöv og Herr Mikkel Olsön i Gierlöv [2].

Lehnsmanden Herr Torben Bille levede endnu meer end tre Aar derefter. Han var 1465 tilstede förste den fjortende September ved Forliget i Kjöbenhavn mellem Kong Christian den Förste og Erkebiskop Jens af Upsala, og siden den syvende October i Segeberg, hvor Kongen udstedede Forligsbrevet [3]. Men henimod Slutningen af samme Aar döde han og blev begravet paa Antvortskov [4], hvor hans Ligsteen længe bevaredes. Hans Sönner deelte siden hans forskjellige Eiendomme saaledes imellem sig, at Bendt Bille fik Mödrenegaarden Egede, Peder Bille fik Svanholm og Steen Basse Bille fik Söholm; men hans Enke, Fru Sidsel, der overlevede ham endnu omtrent i otteogtredive Aar [5], synes for det förste at være bleven i

---

[1] See ovenf. S. 21—22.

[2] Det forekommer mig dog derved værd at bemærke, at her nævnes samtlige Sognepræster i Hornsherreds nuværende Hovedsogne (undt. Ouröe), hvorimod slet ingen for de nuværende Annexer, Selsö, Vellerup, Krogstrup og Draaby. Omtrent tyve Aar efter finder jeg en „Capellan" i Krogstrup Kirke.

[3] Hvitfeld V. 143. Diplom. Arch. R. ms. viser os hans Virksomhed tidligere i samme Aar, nemlig den 3 Febr. og 14 Mai.

[4] I de Abildgaardske Tegninger er hans Dödsaar angivet til MCDLXVIII die beatæ Catharinæ, d. e., d. 25de Novbr. 1468. Dagen er maaskee rigtig, men Aarstallet maa være en Skrivfeil, hvorledes den end saa er opstaaet, da man af Documenter seer, at han ikke mere levede den 11 Januar 1466 (Diplom. Arch. Reg. ms.), saa at Rettelsen i Ny Dan. Mag. I. 196 Not. 6 falder bort. See ovenfor S. 22.

[5] Ny Dan. Mag. anf. St. antages hun at være död 1503.

Besiddelse ogsaa af Pantegodset Abrahamstrup, hvis Indlösning Kongen udentvivl tilsigtede.

Forhandlingerne derom maa i saa Fald have varet i nogle Aar, medens Fru Sidsel og hendes Sönner forestode Pantelehnet og sörgede for dets Tarv [1] under forskjellige Tvistigheder. Da saaledes Præsten Herr Hans paa Orderöe ved denne Tid formedelst usædeligt Levnet blev anklaget til Fortabelse af sit Gods, gjorde baade hun som Besidderinde af Lehnet og Biskop Oluf Mortenssön af Roeskilde som Kirkens Overhoved Fordring derpaa; men den kongelige Retterthingsdom, afsagt den ellevte Marts 1466 i Sortebrödre Kloster Stue i Roeskilde, faldt ud til Bispens Fordeel [2]. En anden og for Abrahamstrup meget vigtigere Strid havde hun med Beboerne af Selsöe Lehn, der havde visse Forrettigheder i Abrahamstrup Skove, som hun deels fordrede formeget Arbeide for, deels nægtede dem [3]. Da Selsöe nu tilhörte den roeskildske Bispestol, tog Bispen sig naturligviis af sine Undergivne, og Torsdagen efter hellig Knud Konges Dag, eller den fjortende Juli, 1468 fremstod atter Erkedegnen Herr Tetz Rosengaard paa Hornsherredsthing, bad der om et fuldt

---

[1] Til denne Periode hörer et Brev, der findes i Geh. Arch. (Hornsh. no. 2), hvori Mogens Krabbe til Bustrup (gift m. Elsebe Tygesdatter Lunge af Basnæs) befaler Bönderne paa sit Strögods i Gierlöv og Landeslöv at være Fru Sidsel lydige og give hende Landgilde, indtil han anderledes bestemte.

[2] Geh. Arch. (Hornsh. no. 3) bevarer denne Retterthingsdom i en Transsumpt p. Perg. af 1515.

[3] Diplom. Arch. R. ms. ved 21 Juni og 14 Juni 1468 har to vigtige men efter en slet ved Peder Spormand besörget Copie afskrevne Documenter til Oplysning herom. Det sidstnævnte lyder saaledes:

Alle mend, dette breff see eller höre læsse, hilszer ich Poffuell Lassen, herridzfogett i Hornsherridt, evindeligen med gud. Kundgiörende alle nærværende och komme skulle, at aar effter gudsz biurd 1468, den torszdag effter Sancti Canuti dag regis, vaar hæderlig mand her Tedtz, erchedegn i Roschild, inden fijre stoche paa Hornszherridtz ting och bedet et fult stochevidne, om herridtzmend viste aff, huad

Stokkevidne, hvorvidt Herredsmændene kjendte noget til de Friheder, som Selsöes Beboere havde Ret til i Abrahamstrup Skove, og lod læse Vidnesbyrd derom fra forhenværende Fogeder paa Selsöe. Herredsfogeden Povel Lassön udmeldte derpaa en beskeden Dannemand Anders Pedersson i Ferslöv, der tog til sig elleve andre uvillige Herredsmænd, hvilke efter sædvanlig Raadslagning aflagde det Vidnesbyrd, at Selsöes Beboere ikke gave mere for Skov og Bygning fra Hornsved end et halvt Lam og for „Landstingsreed" to Engelske om Aaret, at de dreve deres Sviin paa Olden i Hornsved og betalte deres Oldengjæld til Bispens Foged paa Selsöe baade i Torben Billes Tid og under Kong Christophers Regjering og saa langt man kunde spörge tilbage, uden at de derfor gjorde nogen Tjeneste til Abrahamstrup, og at de kunde hugge af

---

frihed de udj Sielszöe leen boe, haffue hafft aff ærildom paa schouffkiöb, landsztingreed, oldengield och anden tieniste thil Abrahamszstropsz Leen, och lod fornefnde her erchedegn der læsse nogle breffue, vel beszeglede, om vidniszbiurd derom aff mange gode mend, szom fogde haffde været paa Sielszöe, det de vidne derom paa dom for officicial udj Roschild. Da thilmelte ich for[ne] Poffuel Lassen en bescheden dannemand Andersz Pederszen i Fiersløff at tage til szig elleffue andre wuillige dannemend och vidne, huad dennem kunde szinnisz och spörgisz derom i sandheden. Da opstod for[ne] Andersz Pederszen och tog thil szig Peder Jepszen, fogett i Egholm, Abraham och Knud Samszing i Fersløff, Ocss Jepszen i Kundbye, Lass Egvorszen, Jep Goder och Peder Jepszen i Skybye, Jep Ass i Dalbye, Jep Olszen i Othenszue, Erich Jepszen i Lyngerup och Peder Qwisth i Skullelöff, huilche for[ne] dannemend udginge och velberaade indkom igien inden fijre stoche paa for[ne] ting och szamdregteligen vidne paa derisz gode troe och sanden, at de som bygge oc boe udj Sielszöe Leen gaffue ey mere for schouff och bygning aff Hornszved end it halfft lam och for Landsztingszreed toe engelsche om aarett och dreffue derisz sviin thill Honszved, naar olden vaar, och frieligen op igien whindrett thil Sielszöegodsz, och ydte de derisz oldengield thil den, szom gaarden haffte i verrie paa biszpensz veyne, uden huer mandsz hinder och gienszigelsze i nogen maade udi her Torben Bildesz thid i mange aar och langt for hansz thid i kong Christoffers dage och

Hornsved baade til Bygningstömmer og til Ildebrand uden Nogens Indsigelse. Povel Lassen udfærdigede derefter Thingsvidnet, og med ham hængde tre af Herredets Præster deres Segl derved, nemlig Herr Jens Iss, der havde aflöst Herr Villatus Jenssön i Skiby, Herr Peder Henningsön, der havde aflöst Herr Oluf i Kyndby, og den ovennævnte Herr Niels i Skullelöv; desuden Sognepræsten ved St. Mortens Kirke i Roeskilde Herr Henrik og tvende Herredsmænd Mads Bertelsen i Öster-Draaby og Jep Jenssön i Lyngerup. Det synes altsaa, at den gjorte Fordring paa Hornsved er bleven erkjendt gyldig, saa at Fru Sidsel anden Gang kom tilkort ligeoverfor Biskop Oluf Mortensen.

Desto tilböieligere maatte hun være til at træde ud af de Forhold, hvori Besiddelsen af Abrahamstrup havde bragt hende, og allerede inden Udgangen af det samme Aar 1468 synes hun at have truffet en forelöbig Overeenskomst med Kongen, ifölge hvilken denne overtog Gaarden og ansatte en Foged eller Lehnsmand Jep Jenssön [1].

---

aff ærildom, szaa at de ei andet kunde höre eller spörge, end det szaa haffuer værit, och giorde udj forne tiid ingen thieniste thil Abrahamszstrop, huerken med vedegt eller anden tieniste, uden de szielff ville det giöre, oc haffde forne mend udj Sielszöe leen for forne udgifft alt det de kunde schelligen hugge aff Hornszved i alle maader szaa vel thil huszbygning, szom thil ildebrand, och her vaar ingen gienhöringe eller gienszigelsze i nogen maade. Till yddermere vidniszbiurd herom henger ich mitt indszegll med andre gode och beschedne mendsz indszegle for dette breff, szom vaare her Jensz Iiss i Skybby, her Peder Henningsen af Kyndby, her Nielsz af Skullelöff, her Hendrich, sognepræst i Sancte Mortensz sogn i Roschild, Madtz Bertelszen udj Drobye Öster och Jep Jenszen af Lyungerup. Datum anno, die et loco ut supra.

[1] Dan. Atl. II. 821 Not. vil, at Jep Jensen allerede 1465 skulde have været Foged paa Abrahamstrup. Jeg kan dertil kun sige, at han i saa Fald maatte have været det i Torben Billes eller i det mindste i Fru Sidsels Besiddelsestid, hvilket synes mig usandsynligt. Jeg troer, at det er en Vildfarelse, og har ikke fundet ham som Foged paa Abrahamstrup tidligere end ved den strax nedenfor omtalte Leilighed, i Aaret 1468.

Underhandlingerne om Indlösningens Vilkaar bleve derefter fortsatte, og flere Tilfælde synes at have begunstiget Kongen. Det var i denne Henseende vel af mindre Betydenhed, at Fru Sidsels ældste Sön, Bendt Bille til Allinde, paa det sjellandske Landsthing, hvor ogsaa Jep Jenssön af Abrahamstrup var tilstede, den fjortende December 1468 blev idömt en Böde af to Gange fyrgetyve Mark for en Qvindes voldelige Behandling [1]; men af væsentlig Indflydelse var det, at en Landsthingsdom ligeledes havde tilkjendt Kongen alt det Gods, som Fru Sidsels Svigersön Herr Iver Axelssön af Lillöe og dennes Barn eiede og havde forbrudt ved hans bekjendte Affald fra Kong Christian [2]. Tilbagegivelsen af dette Gods blev nemlig Grundvolden og Betingelsen for Abrahamstrups Indlösning, og mod Slutningen af det fölgende Aar blev den hele Sag ved Brev og Gjenbrev formelig afgjort. Kongens Brev udgik fra Kjöbenhavns Slot den tolvte December 1469 [3]. Kongen vitterliggjorde at have truffet Overeens-

---

[1] Af Geh. Arch. Dommen er udstedet af Landsdommeren Henrik Meyenstrop, der vitterliggjorde, hvorledes Kongen paa alle Landsthing havde lyst Lov og Ret, forbudt at gribe, baste, binde Nogen uhört, og lagt sit Brev derom i Landekisten, samt modtaget menige Almues Tak derfor og Löfte om at ville adlyde dette Bud. Derpaa fölger Dommen over Bendt Bille.

[2] Iver Axelsens Sag er bekjendt nok. Dommen, hvorved hans Gods blev confiskeret, omtales i de fölgende Documenter.

[3] Efter et Kgl. Vidissebrev af 30 Jun. 1509 p. Perg. i Geh. Arch., Abrahamstrup no. 5, hidtil utrykt, der lyder saaledes:

Vii Cristiern met [gudz] nade Danmarckis Suerigis Norgis vendis oc gotis konningh, hertugh i Slesuigh, Greffue i holsten, stormarn, oldenborgh oc delmenhorst, Giöre alle vitherligt, at vij ere saa offuer eens met hetherligh oc velbyrdigh quinne frue Cecilie, her Torbern billes efftcrleffuerske, oc her bent bille Ridder, peder bille oc basse bille pa theres oc theres systers vegne hennes börn, at wij haffue opladet oc affhenth them oc theres arffuinge till ewerdelige eye all then dell oc rettighed, som oss oc kronen nw tilfaldne ere eller her effter tilfalle kunnæ, vti alle the garde oc götz, rörende oc wrörende,

komst med Fru Sidsel og med hendes tre Sönner Herr Bendt, Peder og Basse paa deres og deres Sösterbarns Vegne, saaledes at han overlod dem alt det Gods, som Herr Iver Axelsön med sit Barn havde eiet og som paa Sjellandsfar Landsthing var Kronen tildömt, hvorimod de igjen havde forpligtet sig til inden næstkommende förste Januar at tilbagelevere Kongen eller Biskop Oluf af Roeskilde paa hans Vegne de Breve paa firetusinde Mark eller mere, hvorfor de havde Abrahamstrup i Pant. Billernes Gjenbrev[1] blev udfærdiget fra Peder Billes Gaard

---

som her ywer axelsön mynde kunnæ met sith barn eller erffue kunnæ her effter, om han sith barn owerlewende worder, oc oss oc kronen noger rettighed ther vti noghenn tyd fallende worder, som er her torbern billes dotter barn bode wti fæderne oc wti möderne. Thii oplade wii fra oss oc wore arffuinge oc efftterkommere, konninger i Danmarch, till for[ne] frue cecilie oc hennes börn oc theres arffuinge all then mynde dell oc arff, som forscreffuit star oc oss tildömpte wore pa Sielandzfarlandztingh, oc kiennes oss oc kronen enghenn dell eller rettighed athaffue eller atfange vti for[ne] myndedell eller arff effter thenne dagh, som forscreffuit star. Item for for[ne] eyedell oc rettighed, som oss oc kronen tilfallen er, som forscreffuit star, tha haffue the Igen opladet oss the breff, som the haffde Abramstrop wti pant meth, lydendes pa fire tusende marc eller mere, oc skulle the antworde oss them innen ottendedagh iulæ nestkommendes eller oss elskelige werdige fader biscop Oluff vti Roskille pa vore wegne. Thy forbyude vij alle, ehuo the helst ære eller være kunnæ oc serdeles wore fogeder oc embitzmen, them her wti pa for[ne] myndedell oc rettighed, som forscreffuit star, ath hindre eller hindre lade, möde, vmage eller i noger made vforrette vnder wor konningxlige heffnd oc wrede. Datum in castro nostro haffnensi feria 3tia proxima post festum concepcionis beate marie virginis gloriose, Anno domini millesimoquadringentesimosexagesimonono, Nostro regali sub Secreto, presentibus appenso in euidenciam firmiorem.

[1] Geh. Arch. (Abrahamstr. no. 3) har ligeledes dette hidtil utrykte Brev, Orig. p. Perg.

Alle mæn thettæ breff see eller [höre læssis, he]lsse wii Cecilia a[wesdotther aff e]ghede. her Thorbern bille [Ridderes] effterleuere, Beynt bille i [siöholm, p[eder] bille i swanh[olm, basse bille i] alende

Svanholm den niogtyvende December samme Aar. Fru Sidsel og hendes Sönner erklærede, at de havde opladt Kongen al den Gjæld, hvorfor de havde Abrahamstrup Gaard og Lehn i Pant ved Livsbrev og andre Breve, og at de forpligtede sig til inden förste Januar 1470 at overlevere disse Breve til Kongen eller til Biskoppen af Roeskilde paa Kongens Vegne; at Kongen derimod havde overdraget dem al sin og Kronens Ret til Herr Iver Axelsöns og hans Barns Gods, hvorfor de lovede at være Kongen, Dronningen og deres Börn hulde og tro i alle Maader.

Det saaledes indlöste Abrahamstrup blev imidlertid endnu for det förste ikke umiddelbart hos Kronen.

Ewinneligh [met gudh], kwndgöre fore alle met [thette wort] breff, at wii met wore oc wore a[rvinghes] fuldbyrdh oc [godhe w]elie haue vpladhit oc vpladhe [högboren] förste konning Cristiern, wo[r kere] Nadighe herre, ald [then gi]æld, som [hans] Nade oss skyl[dhig ær oc som] wi hans læn Abramstorp . . . . . . ns læən [i pant inne] haffde met liiffs breff oc and[re breff, som w]ij ther vppaa haffde, som fo[rscreffne breffue yther]mere vduise, [oc bepl]ichte wij oss Jnnen ottende daghen Julæ at antworde forne wor nadighe [herre] eller werdugh fadher Biscop olaff i Roskilde forne breff vppaa forne wor nadighe herris veghne. Oc hær fore hauer hans Nade vpladhit oss ald then deell oc Rættighet, som hans nade paa kronenes weghne tillfallet ær eller hær effter tillfalle kan i alle the garde oc godz, rörinde oc vrörende som her ywer axelssön mynne kunde met set barn eller her effter tillfalle kan, vm han sit barn owerleffuende wordher, Oc vm hans nade oc kronen noger Rættighet ther vdi noghen tiidh tillfallende worder. Oc loffue wij oc syæ alle endræchtelighe, at wij wele oc skulle wære wor kære nadighe herre oc Nadighe frwe oc therris barn hulle oc tro i alle made, som oss bör aff ære og Ræt at wære wor kære nadighe herre, Nadighe frwe, therris barn oc wort Rætte herreskap. Datum swanholm, feria sexta infra octauas Natiuitatis cristi Anno eiusdem Millesimoquadringentesimosexagesimonono, Nostris sub Sigillis, in testimonium omnium premissorum.

Ogsaa i det fölgende Aar (1471) disponerede Kongen over Noget af Hr. Iver Axelsens Gods, da han d. 19de Mai deraf skjænkede Dronningens Hofmesterinde, Herr Peder Eriksens Enke, en Gaard i Klosterstræde i Kjöbenhavn. Dipl. ms. Arch. Reg.

Dronning Dorthea erholdt det [1] enten som en Deel af sit Livgeding eller maaskee som Pant for Penge, hvormed hun havde forstrakt Kongen. Den ovennævnte Jep Jenssön, der i Aaret 1468 var Foged paa Abrahamstrup, var det muligviis alt dengang paa hendes Vegne, eller han vedblev at være det, efterat hun havde faaet Abrahamstrup [2]. Vist er det, at Dronningen i Begyndelsen af Aaret 1471 opholdt sig paa Abrahamstrup og udtrykkelig kaldte det sin Gaard, da hun den femte Marts derfra lod udgaae Befaling til Landsdommeren paa Laaland, Christopher von Hagen, og sine Fogeder paa Ravensborg og Aalholm, Jep Jenssön og Hans Poysche, at de skulde dömme i en Strid mellem Herr Johan Oxe og Anders Graa [3]. Saadanne Tvistigheder mellem Adelsmændene om deres Gods og Rettigheder hörte til Dagens

---

[1] Beviset derfor ligger deels i det fölgende Brev, udstedet fra Abrahamstrup, deels i et senere, hvori een af Jep Jenssens Efterfölgere kaldes Dronningens Foged; men der mangler Efterretning om, naar og hvorledes hun fik dette Lehn.

[2] Jep Jenssens Vaaben findes iblandt de Klevenfeldtske Sigiller no. 638 og viser en Klokke i Skjoldet og to Arme, holdende en Klokke, paa Hjelmen; men det er uvist, hvilken Slægt han hörer til.

[3] Diplom. ms. Arch. R., en Copie med Grams Haand efter Orig. paa Pap. fra Jens Rosenvinge i Fyen:

Wii Dorothea meth Gudz Nathe Danmarcks, Sverges, Norghes, Wendes oc Gothes Drothning, Hertochinne in Sleszuig, Greffueinne i Holsten, Stormaren, Oldenborch oc Delmenhorst, Helsse Ether, oss ælskelige Cristoffer vam Hagen, Landzdommer i Laaland, Jep Jessen wor Æmbitzman vpa Ravinsburig, oc Hans Poyseke wor Æmbitzman vpa Aaleholm, kerlige meth Gudh oc wor Nade. Wider, Kere Wener, at wor Kere naduge Heres Elskelige Man oc Raad, Her Johan Oxæ Hövitzman vpa Siöborgh, haffuer beræt for oss, at ther ær noger Trette oc Dele mellöm hannom oc Anders Graa om thet Gots i Torppe, ta ær forne Her Johan nw stædder i wor kere naduge Heres og Righens thieneste, swo at han kan ey selffuer tilstæde ware at sware fore sigh. Thi bethe wii ether kerlige oc biude, at I taghe then sagh til ether oc hörer then til rette oc flyr forne Her Johans

Orden og udgjöre en væsentlig Deel af de enkelte Herregaardes Historie; og to Aar efter opstod en lignende Strid mellem Dronningens tvende Fogeder af samme Navn, den Ravensborgske og den Abrahamstrupske. Hiin gjorde rimeligviis for sin egen Person [1], Fordringer paa Oreberg i Abrahamstrup Lehn, hvorimod denne sögte at beskytte sig ved et Thingsvidne af Hornsherreds Thing. Dette blev ham ogsaa den fjortende October 1473 givet [2] af Herredsfogden Povel Lassön, to Adelsmænd i Gierlöv, Peder Jenssön og Matthias Pederssön, Præsterne Niels Jenssön og Olaf Jepssön i Skullelöv og Skiby, samt tvende Bönder i Draaby-Östre, og gik ud paa, at Ingen i halvfjerdsindstyve Aar eller mere vidste at sige af nogen For-

---

bwd paa hans weghne swo möghet, som Lagh oc Ræt ær, oc som I wele antsware for Gudh oc wære bekenne fore Oss, swa at thet göres ey offtir behoff at komme for Oss, oc lader thet engelunde. in Christo valete. Datum in curia nostra Abramstrop, feria tertia proxima post Dominicam Invocauit, Nostro sub secreto. Anno Dni. MCDLXX primo.

[1] Thi Jep Jenssen af Ravensborg eiede Gods i Hornsherred. En Deel deraf, to Gaarde i Sönderdraaby, havde han d. 24 Aug. 1458 tilskjödet Biskop Oluf Daa i Roeskilde. Det orig. Skjöde haves endnu i Geh. Archivet.

[2] Orig. p. Perg. med syv Segl i Geh. Arch. Hornsherred no. 65, hidtil utrykt, saaledes lydende:

Allæ men thette breff see æller höre læsse, hælse vi powel lassön, herrittz fowgehet i Hornssherrith, per ienssön ok mattis perssön i Gerlöf, som aff vapn ære, nielss ienssön ok Oleff iyepssön presther i skullelöff ok skiby, Oleff Anderssön ok lasse gladher, bomen i droby östræ, ewinnelich met gwth, ok göre viderlicth met thette vorth opnebreff, Ath Anno Dni mcdlxx tertio then thorsdagh nesth effther sti dyonisii dagh var skicket for oss ok for mangæ flere gwodæ men, som tha nærverindes vare vppa hornssherritz thingh, velboren man iep ienssön, fowghet paa Abramstrup, ok openbare ther innen fira stockæ atspurdæ, om ther var noghen nerdis eller anenstetz i hornssherrith, ther aff visıæ, myntes æller spurdh haffdæ, ath ther var illet eller keerdh eller illingæ eller kære seth vppa Oræbergh i kroxstrups sogn i forde hornssherrith liggendes, og ther vppa beeddis han en

dring paa Oreberg, förend Jep Jenssön paa Ravensborg var fremkommen dermed. Ligeledes maatte den Abrahamstrupske Jep Jenssön beskytte Bönderne i Hornsherred mod Roeskilde Borgere, der, ligesom Holbekkerne havde sögt at tilegne sig Herredömmet over Vestsiden, vilde forbyde fremmede Skippere at drive Handel paa Herredets Östside, men med lige saa lidet Held som disse[1]. Saaledes forsvarede Jep Jenssön det ham betroede Lehn. Hvor længe han har havt det, lader sig neppe ganske nöie bestemme; men et Par Aar efter Kong Christian den Förstes Död havde Dronningen paa Abrahamstrup en anden Foged eller Lehnsmand, Henrik Friis.

8. Under Kong Hanses Regjering beholdt hans Moder Dorthea fremdeles Abrahamstrup lige til sin Död.

---

fwldh neffndh aff xvi Dannemen aff the ælstæ ok bestæ i forde Herrith. Tha meltes ther til jon yss ok iess kraffuitz i gerlöff, per quisth, Oleff maw i skulleleff, Anders perssön ok nis samsingh i ferslöff, jep nielssön ok karl jenssön i ventslöff, nis henningssön i kindby, Oleff michelssön i Dalby, Oleff ionssön ok iep ienssön i Liwungerup, per nielssön i vesther Droby, mattis bertelssön i Droby östræ, lasse smedh i bonderup, jep gwodher ok Thordh ostredssön i skiby, hwilke forne Dannemen, som nesth thingdagh ther efther forskreffnæ dagh in kommæ innen firæ stockæ paa forde Hornssherritz thingh ok swo Endrectheligh vitnete vppa gwodh tro ok sanninghen, Ath the aldry aff vistæ, myntes æller spöryæ kwnnæ i nogræ maadæ aff therris forællrnæ, thet noghen tidh var illet æller kiærdh i halffiærdesynnwmtiwæ Aar ok mere, föör æn tha jep ienssön vppa raffnsborgh lodh settæ illingh vppa forde Orebergh. Ath thi swo vitnete for oss, thet vitnæ vi fremdeles met vore Jntsyglæ, hengendis næthen for thette breff, som guiffet ær Aar, dagh ok stet, som forskreffuet standher. etc.

I dette Brev nævnes Povel Lassen som Herredsfoged i Hornsherred; men nogle Aar efter, 1480, var han aflöst af Johan Gericksen, der forekommer i et Thingsvidne af 30te November 1480 angaaende Markeskjæl mellem Svanholm og Skiby, i Geh. Arch. Topogr. Saml. Krogstrup.

[1] Beviset herfor er et Hornsherreds Thingsvidne af 4 Juni 1489, hvorom siden nærmere vil blive talt S. 39—40.

Derefter faldt det tilbage til Kongen, og blev idetmindste i hans senere Regjeringsaar bortforlehnet til den yngre Torben Bille af Sandholt.

Enkedronningens Hövidsmand paa Abrahamstrup, den nysnævnte Henrik Friis, fremtraadte i Aaret 1483 som Dommer i en Strid mellem tvende Adelsmænd i Herredet, nemlig Herr Johan Jepssön af Kyndbygaard og den ældre Torben Billes ovenanförte Sön, Peder Bille af Svanholm, angaaende et Marsviinssætte og Marsviinsfangsten nordenfor Kyndby under Kynnebjerg ved Sjelörn[1]. I denne Anledning mödte Henrik Friis paa Hornsherreds Thingdag den syvende August, hvor han, efterat have hört et Thingsvidne om, hvad der hidtil, saa langt Vidnerne kunde mindes og spörge, havde været Ret, tilkjendte Peder Bille det omtvistede Marsviinssætte. Denne Dom blev ogsaa til Stadfæstelse og Vidnesbyrd medunderskreven af tvende

---

[1] Det Kongl. Geh. Arch. har den hidtil utrykte Herredsthingsdom, Orig. p. Perg. Hornsh. no. 22, der lyder saaledes:

„Allæ men thette breff seer eller höör læsæs, hielssz iek Henrik fryiss, Hötzman paa abramstrup, evindeligh met gwdh, oc gör iek vitherligth met thette mith opnæ breff, ath aar effther gwdz bywrdh mcdlxxxiii° then torsdag nesth for sti laurissz martyrs dag tha var skykketh velbyrdigh man paa hornsshærets tyngh, som var her jahan iebssön i kynby goordh oc per billæ i swaneholm, fore mik oc for flere danæ men, som tha tyng varæ söcthe, oc gaffuæ thee them bodhe ther i ræthæ om et marswynss sætthæ, liggynnes nordhen fraa kynby vndher kynnæberigh vet syælörn. tha effther thee xii danæ mæns vinnæ, som til fore vinnethe samæ dagh paa goodh troo, siel oc sennyngh, ath thee aldr anth hadhe hörd eller spwrdh, end ath forde marswyns setthæ j knwdh anderssen, her niels knwdssen hans söns tydh oc i her torbern billæs tidh, i albrydh hemmyngssens, frw elsöss oc iep ienssens oc hans hosfrws frw elnæs tydh, oc i her mawenss laussen oc hans for ellers oc aryngers tydh haffuer været til ræthæ til swaneholm, willeth oc wkærth met them aff kynby. Effther forde vinner oc tyngmenss raadh tha dömdhe iek henrik frys per billæ til ath haffuæ forde marswynss fyskery soo fryeth oc qwyth wbewaret, som hans for eller haffue hadh til fornæ, met hederlig men i kynby til soo lenghe, ath ther kommer bæræ bewisnyngh opaa.

Adelsmænd Herluf Pederssön og Lars Bille i Gierlöf, Herr Anders Lauerssön, Capellan ved Krogstrup Kirke [1], og flere Andre.

Tre Aar senere var Trud Anderssön Dronning Dortheas Foged paa Abrahamstrup, en myndig og selvraadig Mand, som det synes. En vis Jens Olssön, der rimeligviis stod i Kongens egen Tjeneste, beklagede sig over, at Trud Anderssön havde uretfærdigen frataget ham hans Qvæg og Heste, hvorfor Kong Hans befalede [2] tre Adelsmænd i Lehnet, nemlig de to nysnævnte, Peder Bille af Svanholm og Herluf Pederssön i Gierlöv, samt Bo Iis, at undersöge og endelig paadömme Sagen, og de stridende

---

Thil stadfestels oc vinnæbyrdh tha hengher iek myth ynzeglæ næthen fore thette breff. Oc thil vthermere betwarelsse bedher iek velbyrdhigh men herlöff Perssen, lass byllæ i gerlöff, som æræ aff vapen, her anders lauerssen capellanæ i krogstrops kyrke, per nielssen foget i egholm, oc jahan gerikssen dyeghen i skwllalöff, jep ienssen löngerop, ath thee oc henghe theres ynzeglæ næthen for thette breff. Gyffuet aar oc dagh ut snpra. Ivfr. Dan. Mag. T. R. III. 226.

[1] Man vil her bemærke, hvad jeg ovenfor S. 27. Not. 2 har antydet, at Krogstrup, der nu er Annex til Kyndby, dengang havde en Capellan.

[2] Orig. p. Papir med paatrykt Segl, hidtil utrykt, findes i Geh. Arch. (Top. Sam. Abrahamstr. no. 1.), som fölger:

Wij Hans met guds nade Danmarks Norges vendes oc gothers Koning, vduald till Suerige, Hertug i Slesuiig, oc i Holsten stormarn oc Ditmerschen Hertug, Greffue i oldenborg oc delmenhorst, Helse tig per bilde, boo iis oc Herlaf pederssen, wor elsk^e^ men oc thienere, kerlige met gud oc wor nade. Thenne breffuisere ies olssen, wor tienere, hauer fore oss berett, at truet anderssen, wor kære moders foget paa abromstorpp, hauer taget hans fææ oc ög fraa hanom met vrette, som han selff ydermere berette kan. Thi bethe wij ether, befale oc met thette wort obne breff fuldmacht giffue, Ati strax met thet förste paa leilig tiid oc sted steffne them fore ether paa bode sider oc hörer then sag, them mellom er, oc skilier them ther om at met rette, Som i wele answare fore gud oc ware bekende fore oss, Swo at han ey schal haue behoff ther öffter fore oss at kare, oc ader thet engelund. Oc biude wii tigh for^ne^ truet anderssen oc jes

Parter at möde for disse Dommere. Kongens Befaling udgik fra Ringsted Kloster den förste December 1486; men Sagens Udfald kjendes ikke. Paa Trud Anderssöns Tid kom den gamle Tvist om Handelsfriheden paa Hornsherred igjen paa Bane. Holbeks Borgere, der vilde forbyde Skibe at lægge til Halvöens vestlige Side, vare allerede to Gange afviiste, da Peder Jenssön under Erik af Pommern og den ældre Torben Bille uuder Christian den Förste vare Lehnsmænd paa Abrahamstrup[1], og de have maaskee derefter for det förste forholdt sig rolige; men Roeskilde Borgere, der vilde forbyde den umiddelbare Seilads paa Halvöens Östside, synes ikke at have villet lade det beroe ved det lignende Forsög, som de nylig paa Jep Jenssöns Tid havde gjort[2], og i Foraaret 1489 overfaldt de et Par norske Skibe, der bragte Tömmer til Bönderne i Hornsherred, fratoge dem deres Seil og handlede ilde med dem. Skipperne henvendte sig med deres Klage til Lehnsmanden paa Abrahamstrup, „den velbaarne Mand Trud Anderssön“[3], som var tilstede paa Herredsthinget Torsdagen den fjerde Juni. Paa dennes Spörgsmaal reiste sig Peder Bille af Svanholm, og afgav den Erklæring, at det havde været gammel Sædvane, at Skibe med Tömmer maatte lægge til ved Herredet og sælge til Almuen, at intet Skib i hans Tid var bleven forhindret

---

olssen, Ati met begges ether bewiisning möde fore for^ne^ wore gode men, naar oc huar the ether ther om tilsige, oc liider oc vngelder huer j sin sted, hues the ether fore rette affsigende worde. Oc lader thet engelunde. Jn Christo valete. Ex monasterio ringstadensi jn crastino Andree apostoli Anno etc. lxxxvj. Nostro sub signeto.

[1] See ovenf. S. 21. 23—25.

[2] See ovenf. S. 36.

[3] De kærede til Thinget for den velbaarne Mand Trud Anderssen og menige Almue, hedder det i Thingsvidnet. Man seer deraf, at samme Dronningens Foged har været af adelig Slægt, og Klevenfeldt (Saml. i Geh. Arch.) synes at have villet regne ham til Slægten Hase. Han var en Tid (1501) Lehnsmand paa Gedsör.

deri uden engang, medens Jep Jenssön var Lehnsmand paa Abrahamstrup, og at han kjendte de to Breve fra Kong Christian den Förstes Tid, hvorved det, efterat Biskop Oluf Mortensön og Raadet havde undersögt Forholdene, var kjendt for Ret, at Skibe maatte lande og ligge baade paa Östsiden og paa Vestsiden af Hornsherred med Tömmer og andre Bygningsmaterialier, hvoraf Tolden svaredes til Abrahamstrup [1]. Trud Anderssön fik derefter et Thingsvidne af tolv Mænd, at det var Sandhed, hvad Peder Bille havde sagt, at intet Skib der ved Herredet var bleven anholdt undtagen et paa Östsiden af Roeskilde Borgere i Jep Jenssöns Tid, og et andet paa Vestsiden af Holbeks Borgere i Torben Billes Tid [2], og at der dengang var bleven dömt, at disse Borgere ikke havde gjort det med Rette i nogen Maade [3]. Om Sagen efter dette Vidnesbyrd har været endt, er ligesaa ubekjendt som Trud Anderssöns övrige Historie; men Dronning Dorthea besad vistnok Abrahamstrup lige til sin Död, paa hendes Gaard i Roeskilde, den femtende November 1495 [4].

Derefter begyndte den anden Periode for Abrahamstrup i Kong Hanses Tid. Kongen overtog Gaarden og Lehnet, der ifölge den for sexogtyve Aar siden med

---

[1] Man vil deraf see, at Dom var fældet (see ovenf. S. 26. Not. 1), og at den var falden ud baade imod Holbeks og imod Roeskildes (see S. 36. Not. 1) Fordringer.

[2] Torben Bille den Ældre var, som vi vide, tidligere Lehnsmand end Jep Jenssön. Men Anachronismen i Thingsvidnets Fremstilling er en Fölge af, at denne nöie slutter sig til Erklæringen af Peder Bille, og at han först vidner om, hvad han selv havde oplevet, siden om det, han vidste af to gamle Breve.

[3] Da dette i Abrahamstrup Lehns Historie vigtige Thingsvidne nu nylig er trykt i Dan. Mag. T. R. V, 147—48, skal jeg blot henvise dertil.

[4] Sanct. Birg. (Suhms Saml. I. 3) S. 22. Jfr. Werlauff, Hel. T. Kong. Kap. S. 51 Not. h, hvor de forskjelllige Efterretninger om Tid og Sted for Dronningens Död ere anförte.

Billerne sluttede Overeenskomst eller Handel hörte Kronen til, og allerede i det fölgende Aar[1] lod Herr Steen Bille, Landsdommer i Skaane, sig paa Sjellandsfare Landsthing give et Vidnesbyrd for, at denne Handel aldrig siden havde været paatalt eller Gjenstand for nogen Strid. Landsthingsbrevet blev udstedet af Landsdommeren Herr Henrik Meyenstrup den sexogtyvende October 1496.

---

[1] I Geh. Arch. haves en Vidisse (p. Perg. Abrah. no. 5) af 30 Juni 1509, hvoraf jeg meddeler fölgende, hidtil utrykte Landthingsvidne:

Alle men thette breff see eller höre lese, helser vij hendrich meyenstorp ridder, landzdomer i Sieland oc höwitzman pa korssör, oluff daa i raffnstorp, ingemer grubbe i nesby, vepnere, niels henricsön, scriffuer till sielandzfarlandztingh, hans brun, oluff clausön, per drucken, borgere i Ringstede, oc torsten jensön i ortwed ewinnelige met gud oc giöre vitherligt met thette wort opne breff, at aar effter gudz byrd millesimoquadringentesimononagesimosexto, then othensdagh nest fore apostolorum symonis et iude dagh, pa sielandzfarlandztingh for oss oc flere gode men oc menige almuge, som then dagh samme tingh söcth hagde, var skicket erligh oc velbyrdigh man her steen bille landz domer i Schonæ, oc ther tha lydelige atspurde bland menige tingmen, om them vitherligt wor, till mynne droges eller oc i sandhed hört eller oc spurth haffue, at thet kiöff, som giort war mellom högboren förste wor nadige herre konningh cristiern, hwes siell gud nade, oc frue ceciliæ oc hennes börn, som war then arff oc myndedell, som her yuer axelsön tilfald effter her torbern billes dotter, oc wort wor nadige herre koningh Cristiernn for^ne^ tildömpt pa sielandzfarlandztingh, haffuer noger tyd werit ildet eller kerth her till tinge eller oc ey, oc her offuer bedes eth wwildigt stocke widne ther om, tha tilmeltes velbyrdigh man hermen roloff, oc han till segh togh hans knudsön i jonstorp, cristoffer ericsön i vindinge, lasse beck i försleff, som wepnere ere, nicles persön i horstoffte, hemming clemendsön i fulebergh, anders sandby i wethersleff, per mand tienendes i ringstedecloster, jes jeipsön i ballerop, jes maw i jenstorp, jens jeipsön i brorderop oc jep smed i testerop, huilke xij danne men vdginge oc velberode igen indkomme pa for^ne^ ting oc alle samdrectelige vidnete pa theres gode tro oc sandninge, at for^ne^ kiöb, som giort wor emellam for^ne^ hogboren förste wor nadige herre koningh Cristiern, hwes siell gud nade, oc frue cecilie oc hennes börn, som forscreffuit stander, haffuer ey weret ildet eller kerth her till tinge eller noger

Dersom denne retslige Forsigtighedsregel var fremkaldt derved, at man fra begge Sider vilde sikkre sig mod Tvistigheder om Abrahamstrup, saa lod den sig maaskee end yderligere forklare med Hensyn til den Mand, hvem Kongen havde bestemt det, om ikke allerede forlehnet dermed. Denne Mand var nemlig den yngre Torben Bille til Sandholt, Sönnesön af den ældre Herr Torben Bille til Allinde og Fru Sidsel, og Sön af den nu afdöde Herr Bendt Bille til Söholm, Herr Steen Billes ældste Broder. Og den samme yngre Torben Bille havde derhos ved Hoffet en Brud, som Kongen selv gjorde særdeles meget af, Jomfru Edele Mikkelsdatter Jernskjæg. Edele var af en gammel Slægt, der var stegen i Anseelse, siden Jens Pedersen Jernskjæg havde beklædt den Roeskildske Bispestol [1]; hun selv var Jomfru — eller hvad en nyere Tid vilde kalde Hofdame — hos Dronning Christine; hun fulgte som saadan i Aaret 1498 Kongen og Dronningen til Stokholm, og de Svenske lode ikke ubemærket, hvor gjerne Kongen befandt sig i hendes Selskab baade under mindre Lystfarter og hjemme i Slottets Höisale. Den gamle svenske Riimkrönike har bevaret Mindet derom, idet den indförer Kongen selv talende saaledes:

Min Drotning Christine fulgte og daa,
Jomfru Edele gjorde og saa.

---

dele oppa seth, thet the i sandhed aff noger spörge kunnæ, siden forne kiöff giort wor. at the saa for oss, som forscreffuit stander, thet widne wij met wore indseglæ neden for thette breff. Datum anno die et loco in quibus vt supra.

[1] Klevenf. Saml. t. Adelshist. ms. har ogsaa nogle Oplysninger, der dog ikke skulle være ganske paalidelige, om Familien Jernskjæg. Saameget er vist, at Biskoppens Broder Anders Pedersen paa Ellinge (Birkholm, Lövenborg) havde en Sön Mikkel Anderssen, der var Fader til denne Edele Mikelsdatter og til den Mester Laurids Mikkelssön (Laurentius Michaelis), for hvem Kongen, som man seer af hans Brevbog (Aarsber. f. Geh. Arch. I. 37. 38. 43. 44), særdeles meget interesserede sig, og som siden döde i Paris.

Altid skulde hun age med mig i Slæde,
Det gjorde jeg for Lyst og Glæde.
Hun kunde vel skjæmte med sine Ord,
Og Tærning kaste over Tavelbord [1].

Det har maaskee ogsaa været paa en saadan lystig Kanefart, at Jomfru Edeles Hest kom til at slaae en Staldkarl, hvis Helbredelse Dronningen bekostede [2]. Formodentlig kort efter Hjemkomsten fra Sverrig ægtede hun Torben Bille, der vel var Lehnsmand paa Vordingborg, og udentvivl ikke længe efter Brylluppet ligeledes blev forlehnet med Abrahamstrup [3].

Torben Bille og Fru Edele levede nu afvexlende paa Abrahamstrup, paa Vordingborg eller paa Sandholt, og havde vel en særlig Foged paa hvert af disse Steder; paa Abrahamstrup nævnes idetmindste en saadan, Peder Mortensön [4], vistnok en Mand af borgerlig Herkomst. Ofte var Kongen til Gjæst hos dem, og en Deel Breve fra ham ere endnu bevarede som Vidnesbyrd om, hvor gjerne han sögte Fru Edeles Selskab baade paa Abrahamstrup, paa Vordingborg og paa Sandholt [5]. Det er begribeligt, at Kongens Opmærksomhed for denne Dame

---

[1] Hadorph, sven. Riimkrön. I, 563.

[2] Dron. Christines Regnsk. i Molb. Nord. Tidsskr. I. 449: *Item fick Morthin folswen ij marck till lægelön, ther Jomfrw Edles Hæst haffde hannom slaget.*

[3] Nogen bestemt Tidsangivelse for disse to Forlehninger har jeg ikke seet. Det fölgende viser, at han idetmindste fra 1503 boede paa Abrahamstrup, og det synes mig rimeligt, at han havde faaet dette senere end Vordingborg.

[4] Det vil sees af et Skjödebrev af 10 Juni 1518, hvorom nærmere nedenfor.

[5] Dan. Selsk. Beg. S. 206—7 nævner to af Kongens Breve fra Sandholt af 1506 og 1509. Breve fra Vordingborg af 13 Sept. 1504, 28 April 1505, 26 Marts 1507, 29 Decbr. 1508, 2 Jan. 1509 o. fl. findes i Diplom. ms. Arch. R. Exempler paa Breve fra Abrahamstrup ville gives i det Fölgende.

kunde give Anledning til Mistanke, og at Mistanken især i Aaret 1502, da Dronningen længe var fraværende, afspærret i Stokholm, tiltog paa en for Kongen ufordeelagtig Maade. Den snilde Jens Andersen Beldenak, Biskop i Odense, besluttede derfor at advare Kongen, og han vidste at udföre sit Forsæt uden derved at udsætte sig selv for Fare. Efter hvad der fortælles, fandt han i en Nordmand, Asmund Qvant, et passende Middel for sin Hensigt. Han indbildte denne, at Kongen var meget fortörnet paa ham, som den der havde talt ilde om Fru Edele. „Kongen veed", sagde han, „at Du har yttret, at han ikke er den eneste, der nyder Fru Edeles Gunst, men at Otto Rud, som var med iaar[1] paa Jagten ved Vordingborg, deler den med ham". Da nu Asmund, vistnok med Sandhed, forsikkrede, at Kongens Mistanke var ugrundet, og at han aldrig nogensinde havde sagt dette, svarede Bispen ham: „Ja saa vilde jeg dog raade Dig, at Du selv gaaer til Kongen, fortæller ham Sagen og giver ham denne Forsikkring om Din Uskyldighed". Asmund faldt i Snaren; han fulgte Bispens Raad. Med Forundring hörte Kongen den besynderlig aabenhjertige Forklaring, og spurgte strax, hvem der da falskelig kunde have paadigtet ham denne Bröde, og Asmund var naturligviis ikke istand til at nævne nogen anden Hjemmelsmand for, at et saadant Rygte var til, end — Biskop Jens Beldenak. Ved at höre den snilde Mands Navn gik der strax et Lys op for Kongen; han forstod nu vel hele Sammenhængen, og svarede blot: „Guds Dros! Bispen er en Skalk"[2].

---

[1] Hvitfeld henförer dette til Aaret 1502, som det, hvori der efter hans Beretning var meest Tale mellem Folk om Kongens Forhold til Fru Edele.

[2] Hvitfeld VI. 202—3 har den hele Beretning. Man tör derefter neppe sige, at Dalin eller andre svenske Historieskrivere uden Grund have i Riimkrönikens Ord indlagt Noget, som der ikke var Anledning til at formode.

Skjöndt Kong Hans vistnok ikke efter denne Paamindelse lagde mere Skjul paa sin Hengivenhed for Fru Edele, findes der dog ingen Spor til, at Torben Bille nogensinde er bleven koldsindig mod hende. Tværtimod synes hun stedse at have udövet megen Indflydelse over ham. Derom vidner et Brev, som han den trettende April 1503 skrev fra Abrahamstrup til sin Moder Fru Ermegaard [1], der da opholdt sig paa Söholm. Han beder hende nemlig deri blandt andet, at hun vilde skrive til Edele og anbefale hende en vis Fyenbo, der var hos ham og som han nödig vilde af med, og at hun ret snart vilde komme til Abrahamstrup til Fru Edele, som hun havde lovet ham. Derom vidner fremdeles og endnu mere en Disposition, hvorved han i Foraaret 1508 tilsikkrede Fru Edele en livsvarig Besiddelse af sit meeste Gods efter sin Död. Efter et Familiemöde af Billerne mod Slutningen af Februar dette Aar paa Abrahamstrup, hvor Torbens Farbroder, Peder Bille til Svanholm, overlod sin Andeel i Nielstrup til sin Söstersön Johan Oxe af Nielstrup [2] imod en Gaard i Fyen og en anden i Hornsherred, og hvor muligen andre Familie-Anliggender kunne være blevne

---

[1] Klevenf. Saml. Doc. t. Fam. Bille, efter Jon Mortensens Afskrift af Originalen. Det lille Brev lyder saaledes:

Sönligh kierlighedt tilforn send altid meth gud, bether ieg ether kerlighen, kære modher, at ieg maa wist slaa myn lyd tiil the ij^{c} marc, i loffwede meg i köghe alsenysthe viij daghe ellder xiiij daghe nest effther Poske. Kiere modher, bether ieg ether kierlighen, ati tw fly thet saa, at fynboen blyffuer hoss meg entthen meth godhe eller meth ondhe, och loffwer, ati wille scriffwe for hannum tiil edlæ myn höstruff, at hwn skal tale hanss besthe tiil meg. Thette ær myn kerlige bön tiil ether, bether ieg ether kerlighen, ati wille wel göre och wmaghe ether hiid tiil edlæ, thet snaresthe i kwnne, som i loffwet meg. her meth befaller ieg ether gud. Screffwet paa Abramstrop skeertorzsdagh Anno Md3^{o}. Torbern bille. Opskrifft: Syn kære modher paa Söholm kerlighen sendes thette breff.

[2] Sön af Herr Joh. Oxe til Torsöe og dennes anden Hustru Inger Bille, Datter af den ovennævnte ældre Torben Bille til Allinde.

aftalte [1], opholdt Torben Bille sig i April Maaned paa sin Forlehning Vordingborg, og havde der hos sig sine nærmeste Slægtninge, sin Svoger Herr Henrik Knudsen (Gyldenstjerne) til Iversnæs [2], Hövedsmand paa Törning, og sine to Brödre Hans Bille til Egede, Hövedsmand paa Skjoldenæs, og Anders Bille til Söholm, Hövedsmand paa Stege. Her paa Vordingborg Löverdagen for Palmesöndag, eller den femtende April, opsatte Torben Bille en Disposition [3], hvorved han bestemte, at hans Hustru Fru Edele skulde efter hans Död, og saalænge hun levede, besidde uden al Afgift og uden hans Arvingers Indsigelse alt det Gods, som han i deres Ægteskab havde tilkjöbt sig, nemlig Sandholt og Arreskov med Tilliggende, en Gaard i Odense og en Gaard i Kjöbenhavn med deres Tilliggende, samt alt hvad han fremdeles ved Kjöb eller Pant maatte erhverve sig, saa at alt dette Gods först efter hendes Död

---

[1] Mageskiftebrevet er udstedet den 25 Februar 1508 fra Abrahamstrup og haves endnu i Geheimearchivet, men vedkommer iövrigt ikke Abrahamstrups Historie.

[2] Sön af Herr Knud Henriksen, der nævnes som K. Christian Is Medbeiler til Danmarks Throne, og Hilleborg Skinkel. Han var gift med Torbens Söster, Karen Bille Bendtsdatter.

[3] Klevenf. Saml. Doc. t. Fam. Bille, efter Joh. Mortensens Afskr. af en Copie. Brevet, hidtil utrykt, lyder saaledes:

Jeg torbern billde, Höfftzman paa wörttingborg, paa wor nadige Herris wegne, giörer alle witterligt meth thette mith obne breff, ath jeg haffuer wnth, loffuit ock tilsagt myn kere Husfru edele Nielsdatter (*sic*), om hwn myn Döödh offuerlewendes worder, ath hwn skal nyde ock beholde i henness liffues tiid wthen alle affgifft quit ock frii wthen alle myne Aruingis giensegelse i noghen made, alle the gotz, som jeg haffuer köfft, sidhen jeg fick henner til myn Husstrw, som er sandholt, arweskoff meth alle theris gotz ock rætte tillegelsse ock en myn gard liggendes i odenss i fyn, met then myn gord, som ieg köffte i köpinghaffn met alle theris rette tilleggelse; ock tessligeste alle the gotz, som jeg her effter köber, panther effther thenne dag, skal forscrne myn kere Husfru ock saa beholde, som forscreffuet staar. Dog met saa skel, at naar hwn döödh ock affganghen

skulde skiftes efter Loven mellem hans og hendes Arvinger. De nysnævnte Slægtninge hængte med ham deres Segl under dette Brev. Saaledes var denne Sag lovlig afgjort ved beseglet Brev og, som det synes, vare Billerne den Tid meget bekjeftigede med at have deres Brevskaber og Adkomster i Orden. I Begyndelsen af næste Sommer 1509 lod nemlig saaledes Torbens Farbroder, Herr Steen Basse Bille, Kongen forelægge de tvende ældre Breve angaaende Overeenskomsten mellem K. Christian den Förste og hans Moder Fru Sidsel Lunge, — nemlig det, hvorved Billerne havde tilbagevundet en Deel af det Iver Axelsön fradömte Gods, og det, hvorved det sjellandske Landsthing senere havde forsikkret, at Overeenskomsten ikke havde været paaanket fra nogen Side[1], — og forlangte af begge en retsgyldig Vidisse, der ogsaa blev givet den tredivte Juni 1509 fra Kjöbenhavn, forseglet med Kongens Sigillum ad causas og paategnet til Vidnesbyrd af Rigets Cantsler Jörgen Marsviin[2].

Den samme Vidisse eller de Breve, den indeholdt, var tillige Kongen en Forsikkring om Kronens Ret til

---

er, tha skulle same gotz skyfftes ock jæffness henness arffuinge ock myne arffuing emellom, som thet seg bör effter loffuen. Til witnesbyrd henger jeg mit intsegel nethen for thette mit obne breff met thesse gode mentz, som jeg ther til bedhet haffuer, som er her Henrick knutssen ridder, Höfftzman paa törninge, myn kere swager, hanss bilde Höfftzman paa skioldeness, Anderss bilde Höfftzman paa stege, myn kere broder, ath the ock henge theris intzegle met mit nethen for thette mit obne breff. Giffuet paa wörtingborg löffuerdagen nest for Palme syndag, Aar effter Gudz byrd MD octavo.

[1] Disse to Breve af 12 Decbr. 1469 og 26 Octbr. 1496 ere begge ovenfor S. 31—32 og 41—42 meddeelte.

[2] Geheimearch. har den originale Vidisse paa Pergament, dateret Löverdagen för Frue Dag visitationis, og hine to ældre Breve ere, som sædvanlig, deri optagne in extenso, strax efter Intimationen. Derpaa tilföies ved Slutningen: *Giffuit, som forscreffuit star, vnder wort Indseglæ till sagher. Till vidnesbyrd, Jörghen marswin, wor elskelige rethskickere.*

Abrahamstrup, hvor han fremdeles gjerne besögte Torben Bille og Fru Edele lige indtil deres og hans Död. der synes at være indtruffen i korte Mellemrum. Saaledes var han hos dem Sixti Martyrs Dag[1] 1510, da han fra Abrahamstrup skrev et lille Brev til Lehnsmanden paa Kjöbenhavn, Esge Bille, hvem han befalede at sende Torben et Par Vogne, naar denne forlangte dem[2]. Men i Aaret 1512 synes baade Torben og Edele at være döde. Han havde den femtende Juli dette Aar været i Kjöbenhavn, hvor han, hans Broder Hans og deres Fætter Mester Torben Bille Steensen beseglede et nyt Mageskifte i Billernes Familie mellem Torbens Broder, den ovennævnte Anders Bille af Söholm paa den ene Side, og deres Fættere, Cantsler Ove Bille, Erik, Esge og Mogens Bille, Sönner af Peder Bille til Svanholm, paa den anden[3]; men ti Dage derefter var Kong Hans selv paa Abrahamstrup, hvorfra han sendte et Brev til Esge Bille, som Lehnsmand paa Kjöbenhavn[4].

---

[1] Altsaa 6 April eller 6 August, uvist hvilken af dem.

[2] Orig. p. Pap. i Kgl. Geh., (Dan. Saml. no. 10) forhen utrykt, saaledes lydende:

Hanss, met gudtz nade Danmarckes, Suerges, Norges etc. konning, hertug wdi slessuiig, Holsten stormarn oc i Ditmerschen. Vor gunst tilffornn, wi bethe teg oc welæ, at tw schicker oss elsskelige torbern bildes, wor mand ob Radtz, budt two wogenæ, nar thet teg ther om tilsiiger, oc ladh thet engenlunde. Beffallendes teg gud. Screffuit pa wor gard abramstrop Sanctj Sixti martiris dag. Aar etc. mdx°, vnder wort signete. Udskrift: Oss elsskelige Essgy Bildæ, wor Embitzman pa Köpnæhaffnn.

[3] Diplom. ms. Arch. R. Men dette Document vedkommer ikke videre Torben Billes Stilling paa Abrahamstrup.

[4] Orig. p. Pap. i Geh. Arch. (Dan. Kong. Hist. Fasc. 3) m. Levn. af Segl i rödt Vox. Det lille Brev lyder saaledes:

Hanss met gudz nade Danmarckes, Sueriges, Norges etc. koningh, hertugh wdi sleszuig, i holstenn Stormaren oc ditmerskenn. Vor gunst tillfornn. Vii bethe teg oc velæ, at thw nw strax vfortöffuedt skicker wor tienere Jeppe graffwere affstedt till högboren förste her Cristiernn, wor kiære sönn, Swa hann wisseligenn ær hoss hannum wdi hellsingborg nw strax i morgenn atafften. Ock ladt thet Ingen-

Omtrent ved denne Tid maa udentvivl baade Torben Bille og Fru Edele være döde, — hun maaskee efter en Barselseng. Det lod sig da ogsaa tænke, at Efterretningen om den Fare, hvori Edele svævede, netop havde bevæget Kongen til at besöge hende; thi Kongen skal have været tilstede ved hendes Dödsleie og skal have beroliget hendes Samvittighed med de Ord: „Ædel var Du i Livet, ædel est Du i Döden" [1]. Edele og Torben efterlode sig to unge Döttre, hvoraf den ene döde tidlig, den anden, der bar Moderens Navn, bragte Sandholt ved Ægteskab til Jacob Hardenberg.

Kongen besögte Abrahamstrup endnu engang i dette Aar. Han skrev derfra den ellevte September 1512 til Lauge Urne, Electus i Roeskilde, hvem han opfordrede til at frede en Skov i Hornsherred, Draabylund, som Kronen og Kirken synes at have besiddet i Fællig [2]. At

---

lunde. Befalendes teg gudh. Screffuit paa wor gardt Abramstrop sancti Jacobi apostoli dagh Aar etc. mdxij, Vnder wort signete. Udskrift: Oss ellskelige Eske billde, wor embitzmann paa kiöpnehaffnn eller vnderfogethen ther samestedz i hans fraværelsæ.

[1] Hvitfeld, VI. 202. Datteren vilde neppe i den Tid have faaet Moderens Navn, med mindre Moderen var död, för hun blev döbt.

[2] Diplom. ms. A. R. ex orig. chart. in Arch. Canc. Dan., det sidste Vidnesbyrd om Kong Hans's Ophold paa Abrahamstrup:

Johannes Dei gracia Dacie, Suecie, Noruegie, Sclauorum Gothorumque Rex, Dux Slesuigiensis, Holsatie, Stormarie ac Ditmercie, Comes in Olldenborgh etc. Premisso nostro sincero fauore. Kiære Herre Electus, Wiider, at wii haffue ladet lywsæ wdj friidt oc hegneth en Lundh, som kalldis Droby lundh, wdi hwilcken I oc Kirken skulle haffue lodt oc deell, oc ær oss nw till vithendes wordet, ath ethers oc Kirkens thienere ey velæ hollde then wdi friidt, men velæ then saare oc vplichteligen forhugge. Bethe wii ether ther fore kiærligen, ati velæ met thet förstæ giffue oss tilkende, om I velæ lade same lundh hollde wdi friidh eller ey. Oc hwar I then wdi friidt hollde lade velæ, thaa velæ wii thet swa beskike, at ethers oc Kirkens thienere skulle fange her aff skowgen i herrethet, hwæs wedt oc trædt thee till redelighedt behoff haffue. Welæ I thet oc

Torben Bille ikke nævnes ved denne Leilighed, turde atter være et Vidnesbyrd om, at han da var död, eftersom Kongen personlig tog sig af Lehnsmandens Pligter. Kong Hans kunde ikke mere finde sine kjære Venner paa Abrahamstrup. I Begyndelsen af det næste Aar, den tyvende Februar 1513, samledes han med dem i det andet Liv.

9. Kong Christian den Anden fandt ved sin Thronbestigelse ikke Abrahamstrup bortforlehnet til nogen dansk Adelsmand, og han selv satte ingensinde nogen Lehnsmand [1] paa denne Gaard. Han lod den derimod gjennem hele sin Regjering bestyre ved en Foged, den samme Peder Mortenssön, der havde staaet i Torben Billes Tjeneste, og denne Foged aflagde aarligt sit Regnskab umiddelbart for Kongen eller for Dronning Elisabeth. Det synes nemlig, som om Dronningen idetmindste for nogen Tid har havt Abrahamstrup i Besiddelse, være sig som Livgeding eller som Pant; men i ethvert Tilfælde stod dette Lehn dog ogsaa da i det Hele til Kongens Raadighed, skjöndt hun befindes etsteds at have kaldt Abrahamstrup sin Gaard.

Peder Mortenssön havde efter Torben Billes Död aflagt Regnskab for hans Broder Herr Hans Bille til Egede som Broderdöttrenes Formynder, og ved denne Leilighed beholdt tilgode i Boet eethundrede og halvtredsindstyve Mark Danske, som han paa Torbens Vegne havde ud-

---

icke lade swa skee, thaa [velæ] wii oc lade bruge same lundh oc hugge ther wdi, Swa ther snarligen skall bliffue ænde paa. In christo valete. Ex curia nostra Abramstrop, sabato infra octauas nativitatis marie, Anno etc. MDXII. Nostro sub signeto. Udskrift: Reuerendo in Christo Patri Dno . . . . Ecclesie Roschildensis Electo.

[1] Hvitfeld, VII. 292, nævner rigtignok en „Lehnsmand" der; men Benævnelserne bruges ofte iflæng, og det vil nedenfor sees, at der vistnok menes en Foged.

lagt[1]. Efterat Kong Hans havde overtaget Lehnet og i September 1512 selv været paa Gaarden, havde han fra Mikkelsdagstid af[2] samme Aar fremdeles betroet Peder Mortenssön Bestyrelsen, og Kong Christian den Anden gjorde deri ingen Forandring. Han lod Peder Mortenssön ikke alene beholde Tjenesten som Kronens Foged paa Abrahamstrup, men han bekræftede ham ogsaa den sjette Juli 1513 i Forlehningen med Sanct Jörgens Hospital udenfor Nestved, saaledes som den afdöde Konge havde lovet ham dette, naar han derom kunde komme overeens med Niels Boessön, der havde det i Besiddelse[3]. Peder Mortenssön havde ligeledes Hospitalet udenfor Vordingborg i Forlehning[4], og med Besiddelsen af saadanne Sanct Jörgensgaarde fulgte betydelige Forpligtelser og Afgifter til de Fattige og Kirken; men han var udentvivl en dygtig Godsbestyrer, der forstod at udbringe saameget af Landeiendomme, at han kunde svare, hvad han skulde, og beholde Noget tilovers for sig selv. Abrahamstrup med dets anseelige Tilliggende af Jorder var derfor en passende Virksomhed for ham, og han erlagde til rette Tid de ham paahvilende Afgifter deraf. Kort efter Maidag 1514 gjorde han Kongen det förste Regnskab over, hvad han i de to Aar havde modtaget, udgivet og sendt til Kjöbenhavn af Penge eller Levnetsmidler fra Abrahamstrup Gaard og Lehn[5], hvad han havde i Behold af Födemidler paa

---

[1] Dette siges udtrykkeligt i det nedenfor, S. 52—53, Not. 3, anförte Hans Billes Brev af 10 Juni 1518.

[2] Christ. II. aab. Br. f. Sjel. (Orig. i Geh. Arch. Tom. II. A. fol. 6) har i Brevet af 17 Mai 1514 ganske tydeligt: *fran sancti michels dag aar etc. mdxij*, ligesom ogsaa samme Brev udtrykkelig siger, at han da havde havt Lehnet i to Aar. Hos Suhm S. 119 er altsaa *mdxiij* en Trykfeil.

[3] Suhms Saml. II. 1. S. 109—110.

[4] Sammest. S. 148.

[5] *Penninge, fytalia oc alt andet, han vpboret, vdgiffuet oc tiill köpenhaffn forsendt haffuer aff abramstrops gord oc leen*". Anf.

Gaarden og hvad der endnu var tilbage at indkræve, og han fik derefter den syttende Mai Kongens Quittants. I Efteraaret 1516 overlod Peder Mortenssön med Kongens Tilladelse sin Forlehning St. Jörgensgaard ved Vordingborg til en Borger i denne By, Hans Skriver [1], men han beholdt sine andre Forlehninger og aflagde altid sit gode Regnskab; saaledes igjen fra Paaske 1516 til Paaske 1517, hvorfor han den anden August 1517 modtog en kongelig Quittants for samme, der tillige indeholdt en Fortegnelse over, hvad han havde tilbage til Gaardens Underholdning. Deriblandt var ogsaa et for dette Lehn eiendommeligt Produkt, nemlig Marsviinsflesk [2]. I det fölgende Aar 1518 fik Peder Mortenssön for de hundrede og halvtredsindstyve Mark, som han havde tilgode i Torben Billes Bo, en Skyldner i Kongen selv. Da nemlig Christian den Anden i dette Foraar afkjöbte Boets Lavværge, Herr Hans Bille, Landeslöv Veirmölle i Draaby Sogn, der stod Peder Mortenssön til Sikkerhed for hans Tilgodehavende, saa overdrog Hans Bille Kjöbesummen, de hundrede og halvtredsindstyve Mark, til denne [3], og udstedede derfor den tiende

---

St. S. 119. Abrahamstrup blev saaledes brugt som en Slags Ladegaard, hvorfra Kjöbenhavns Slot forsynedes. Det var en Grund til at beholde det umiddelbart og lade det bestyre af en Foged.

[1] Suhms Saml. II. 1. S 148. Kongens Brev til Hans Skriver er udstedet i Vordingborg, die beate Cecilie, d. e. den 22 November.

[2] Smsteds S. 156: *iij½ sider marswinflesk.* Om Marsviinsfangsten ved Abrahamstrup Lehn i det forrige (femtende) Aarhundrede, see ovenf. S. 37. I Aaret 1529, da Prioren af Antvortskov overdrog Herr Mogens Bille af Svanholm noget Klosteret i Hornsherred tilhörende Gods mod forskjellige Ydelser deraf, nævnes blandt disse atter: fire Marsviin hvert Aar af det Marsviinssætte, som Klosteret der havde. (Orig. i Geh. Arch. af 25 Marts 1529).

[3] Orig. p. Perg. i Geh. Arch., Skjöder no. 9, med de to förste Segl, hidtil utrykt, saaledes lydende:

Iek hans bille ridder, torbern billes börns laffwe wærye, gör wittherlicth oc kendes, thet jeg pone myne brodhers börns wegne

Juni 1518 i Kjöbenhavn et Brev, som hans Fættere, Magister Ove Bille, Kongens Cantsler, og Mogens Bille, Kongens Hofsinde, bekræftede med deres Segl. Ved Opgjörelsen af sit Regnskab for Abrahamstrup havde Peder Mortenssön en passende Leilighed til at faae sine Penge, og Sagen blev rimeligviis bragt tilende mellem dem, da Kongen den anden Februar 1519 gav Quittants paa hans Regnskab for de i Lehnet indtil Paaske forrige Aar indkrævede Udbuds-Penge [1].

Dronning Elisabeths Ophold paa Abrahamstrup lader sig bestemt paavise i Aaret 1520. Da skrev hun nemlig derfra den syvogtyvende August til Lehnsmanden paa Hagenskov, Esge Bille, og befalede ham at sende til Kjöbenhavn en Deel Malt og Kjöd, som Kongen behövede,

---

haffwer solth, sköth oc affhenth oc met thette myt opne breff selyer, sköder oc affhender fran torbern billes börn oc theres arffwinge til hoyboren förste oc herræ, her Cristiern met gwdz nade danmarks norges konning etc. myn kæreste nadige herræ, en wedermölle, som staar wdhenfor landerslöff wti hornshæret i droby soghen met alth hennes tilhöring til ewerdelig eyæ, wndhertaghet then jordh oc grwnd, som forde mölle star wppaa, som hörer myn faderbroder per billes börn til, for hwilken forde mölle wor kæreste nadige herræ haffuer tilsagth hans nades foghet pone abbramstrop, per morthensön, halffandhet hundret marck danske penninger. thesse forde ijc marck skal forde per morthensön selff beholle wti then gield, som jek bleff hannom skildig pone torberns börns wegne, ther han giorde mek reghenskab effter theres fader for thet, han haffde wdlacth pone torberns wegne, mere en han haffde wppeboret, then stwndh han wor hans foghet. Til ydermere witnesbyrd tha hengher jek myt incegle nedhen for thette myth opne breff, tilbedhendes welbyrdig mand mester affwe bille, myn kæreste nadige herres canzeler, oc mons bille, hans nades hoffyndh, ath the besegle met mek. Giffuet wti Köbenhaffn torsdagen nest effter gwdz legoms dag, Anno Dni mdxviiio.

[1] Suhms Saml. II. 1. S. 178. Saavel denne som de fölgende Quitteringer tale ikke om Lehnets ordentlige Indtægter, hvoraf maaskee kunde sluttes, at det allerede dengang var overdraget Dronningen, medens Peder Mortenssen iövrigt beholdt de Forretninger, som vedkom Kongen.

formodentlig under hans Togter paa Sverrig. I dette Brev kalder hun Abrahamstrup udtrykkelig: vor Gaard[1]. Ogsaa i den fölgende Maaned opholdt hun sig i Kongens Fraværelse paa Abrahamstrup og sendte derfra den tyvende September 1520 en Skrivelse til Domcapitlet i Viborg, som hun anmodede om at vælge Kongens Secretair Domprovsten, Mester Jörgen Friis, til Bisp i den afdöde Erik Kaas's Sted, og forelöbig at overgive Bispedömmet til hans Broder, Domcantoren Mester Niels Friis, indtil han selv kom tilbage fra Kongen[2]. Jörgen Friis blev da ogsaa virkelig valgt til Biskop i Viborg, og er bekjendt nok i Reformationshistorien.

Hvem Dronningen, hvis hun, som det synes, i disse Aar har besiddet Abrahamstrup, benyttede som Foged, er hidtil ikke bekjendt. Det synes ikke urimeligt, at ogsaa hun kunde have betroet Bestyrelsen til den samme Peder

---

[1] Geh. Arch., Dan. Saml. no. 601, bevarer Dronningens hidtil utrykte Brev:

Elisabet, met gudtzs Nadhe Danmarckes, Norges, Wendes oc Gottes Drottningh, jndboren hertuginde vtj Österrige, Burgunden etc., hertuginde vtj Slesuigh etc. Wor gunst tilforne, widt, at högboren furste wor Kære nadige herre oc hosbonde haffuer nw schriffuit oc giffuit oss till kende mett oss elskelige Juncker thomes, wor capteyne paa en wor kraffuele, at hans nades högmectigheidt haffuer stor Bryst, paa maltt oc paa kiödt. thij bede wij teg oc endeligen wille, attw nw strax selff altingest retter teg effther at skicke oss hidtiill Köpnehaffn xij tr. malt, xij pund wtj huer lest, oc vj lesther saltett kiödt, thett som vell foruorett er. wij vijlle lade betale tig ther tiill gode rede, szo tw oss tacke skaltt. oc fly thett saa, atthet wfortöffuit fremkommer, szo frempt attw ey wiltt stande oss ther tiill rette fore, thij wij forladte oss ther tiill oc tw wist, at oss oc rigit ther stor mackt paa ligger. thi ladt thett engelunde wnder wort hylleste oc nade. Scriffuitt paa wor gordt Abramstroppe, mandagen nest effther Bartholomej anno etc. Mdxx, wnder wortt signeto. Udskrift: Oss elskelige Esky Biilde, wor embitzman paa wortt Slott Hagenskouff.

[2] Ursin, Stiftsst. Viborg, S. 132 Not. 4, efter den i Bispearchivet bevarede Original.

Mortenssön, da han fremdeles havde Kongens Interesser i denne Egn at varetage[1]; men Regnskabet for Gaardens og Lehnets ordentlige Indtægter og Udgifter vilde i saa Tilfælde være at aflægge for hende, og man finder heller ikke fra denne Tid nogen af Kongen udstedet Quittants derfor saaledes som tidligere. At Kongen dog ogsaa i sine sidste Aar har udstrakt sin Indflydelse over Abrahamstrup, er baade sandsynligt ifölge hans Character og bliver udtrykkkelig antydet i samtidige Beretninger. Abrahamstrup skal have været Skuepladsen for een af de Voldshandlinger, som med Rette eller Urette tillægges ham. En Klage eller Beskyldning, der blev fremsat i Opsigelses-Manifestet[2], gik nemlig ud paa, at Överste Haderstorff (Heiderstorff?) af Lante Franken, der af Landseknægtene i Stokholm var sendt til Kjöbenhavn for at fordre deres tilgodehavende Sold, skulde af Fogeden i Kjöbenhavn være bleven henviist til Abrahamstrup under det Foregivende, at han der vilde træffe Kongen, men at Haderstorff derefter paa Abrahamstrup skulde være bleven fængslet af Lehnsmanden sammesteds og hemmeligen myrdet tilligemed sin Ledsager eller Tjener. Saaledes lyder Beskyldningen, og dersom den er grundet, maatte den vel henföres til Aarene 1520 eller 1521; men de nærmere Omstændigheder derved ere ubekjendte. Imidlertid paaviiste man dog endnu over halvtredie hundrede

---

[1] Dette fremgaaer af den strax nedenfor, S. 56, anförte Quittants af 23 Juni 1522.

[2] Hvitfeld, VII. 281—296, giver det Hele paa Dansk, og deri S. 292 om Haderstorffs Mord; men han anförer ingen Datum. Ludewig, Reliqu. mss. Tom. V. 315 fgg., har det paa Latin, med Datering: „*Roschild terre maritime an. p. nat. Chr. MDXXIII.* Aaret er vist rigtigt, men Dagen mangler, da det besynderlige Udtryk, „terre maritime", vel blot er en Oversættelse af „Sjelland".

Aar senere det Værelse paa Abrahamstrup, hvori hiin Misgjerning ifölge Sagnet skulde være udövet[1].

En Lehnsmand paa Abrahamstrup omtales ved denne Leilighed, men han navngives ikke, og det kan altsaa være uvist, om der sigtes til Peder Mortenssön eller til en anden. Derimod er det vist, at Peder Mortenssön i Aaret 1522 var Foged paa Gaarden, være sig nu i Kongens eller i Dronningens Tjeneste, og paa Kongens Vegne modtog den af Hornsherred bevilgede eller udskrevne Landehjælp; thi St. Hans Aften 1522 fik han Kongens Quittants for rigtig aflagt Regnskab, saa at han intet var bleven Kongen skyldig[2]. Den næste Regnskabsdag fandt ikke mere Christian den Anden paa Danmarks Throne. Han forlod Kjöbenhavns Rhed den trettende April 1523[3].

10. Omtrent sex Uger derefter, Dagen efter Trinitatis Söndag, den förste Juni 1523, landede Frederik den Förste ved Korsör[4], hvor strax flere danske Mænd, forladte af deres retmæssige Konge og Herre, modtoge og sluttede sig til den, der skulde blive hans Efterfölger. Iblandt dem var ogsaa Oluf Nielsen Rosenkrands til Vallöe, Sön af den afdöde Hofmester Herr Niels Eriksön til Björnholm og Fru Birgitte Olufsdatter (Thott) af Vallöe. Han besad Koldinghuus som Pantelehn for totusinde ethundrede

---

[1] Wandall, I. 7, vil (1783) endog vide, at dette Værelse dengang og længe efter var Borgerstue, hvorom der intet staaer i Rigsraadets ovennævnte Manifest. Hvortil det i hans Tid brugtes, siger han ikke.

[2] Christ. II. aab. B. hos Suhm II. 1. 200, hvor Overskriften er : *Peder morthenszön, foget paa abramstorpp.*

[3] Allen, de reb. Chr. II. exs. p. 7—8 Not. *Mandagen efter Quasimodogeniti.*

[4] Hvitfeld, VIII. 39.

og 95 Mark[1]; han havde staaet i megen Anseelse hos Christian den Anden og havde lige til det sidste været beskjeftiget med at mægle Forlig mellem denne og Oprörerne i Nörrejylland[2]. Men nu i Korsör erklærede han sig strax for Frederik den Förste og blev hans Mand og Raad. Saadan Tjeneste maatte betales, og Oluf Nielsen kastede Öiet paa Abrahamstrup Lehn, der ved Kongens og Dronningens Flugt var blevet ledigt. Han forsömte heller intet Öieblik. Selvsamme förste Juni[3] lod han sig ikke alene forsikkre sit Pantelehn Koldinghuus, men han lod sig derhos for den samme tilgodehavende Sum pantsætte for Livstid ogsaa Abrahamstrup Gaard og Lehn. Frederik den Förstes Brev, udstedet fra Korsör Mandag efter Trefoldigheds Söndag, fornyede altsaa Pantsættelsen af Koldinghuus, og overlod ham tillige for tro og villig Tjeneste, han havde viist og herefter vise skulde, Abrahamstrup Lehn med al kongelig Rente og Ret-

---

[1] Nye Saml. I. 164—65. 288, i Forord. o. aab. B. f. Jylland, viser, at han havde faaet dette Pant i Aaret 1517, ligesom hans Fader havde havt det, uaflöst i 10 Aar, og derefter indtil det blev indlöst, samt at han i Aaret 1518 havde indbetalt Udbudspenge af Lehnet.

[2] Behrmann, I. 346.

[3] Regist. o. a. L. Tom. III. fol. 196—97 har det i Korsör af Kong Frederik udstedede Brev, hvorved Abrahamstrups Skjæbne omtrent i en Menneskealder blev bestemt:

Vii ffrederich met Gutzs Naade etc. Göre alle vittherligt, at vii aff reett vittherlig gialldt plectiig ere oss elskelige Oluff Nielsszenn till Vallöö, Wor mandt och raadt, two twszindt two hwndret march v march myndne, Som handt nw haffuede vortt oc Kronens Slott fore, Kollding och Kollding leenn, vdi pantt, ffor hwilcke ij^{m} ij^{c} v marck myndne Och sammeledis fore troe ock villig thiennistte, handt oss och riiget her till bewiist haffuer och her effther troligen göre maa och schall, haffue vii vntt och tillpantt satt och met thette vortt opne breff vnde och tillpantt setthe hannum och hanss arffwinge vor och kronens gaardt Abbrumstruppe och abbrumstruppe

tighed som et frit brugeligt Pant for hans Livstid og for hans Arvinger efter ham, indtil hiin Gjæld blev betalt. Derimod betingede Kongen sig, at han skulde stille otte væbnede Mænd med Hest til Krigstjenesten, underholde Kongen og hans Fölge en Nat med Öl, Mad og Hestefoder, naar denne personlig kom dertil, holde Gaarden i god Stand, ikke forurette dens Tjenere, ikke forhugge dens Skove og tilbagelevere den med alt det Boskab, hvormed den var modtaget, naar den engang fra hans Arvinger blev indlöst.

---

leenn met aldt szin rette tilligellsze, Koninglig rentte och rettighedt, vott och tiwrtt, inthet vndertaget vdi nogre maade, att haffue, nyde, bruge och behollde for eth friitt brugeligt pantt hanss liiffstiidt wdt vafflöstt och sidenn, saa lenge thet bliffuer hanss arffwinge afflöstt aff oss eller vore efftherkomere, konninger vdi danmarck, for for^{ne} ij^{m} ij^{c} v marck mynde, Som forscreffuit staar, Daag met saa skell, hanndt och hanss arffwinge sculle hollde oss och riigett till thiennistte Otte vellfferdiige karlle met hest och harnsk till lanndt och vanndt, Naar vii eller vore efftherkomere, konningere vdi danmarck hannum eller hanss arffwinge ther om tillsziigenndis vorde, Och holle oss och vortt daglige faalch en natt met öll, madt och hesttefoder, Naar vii perszonelig ther fram dragenndis vorde, Och ther met were qwiitt och frii for alldt ytthermere kongelige tynge, Och Bygge, forbedre och vti gode maade hollde for^{ne} gaardt, Och ey vforrette eller vforreette lade tienneren, ther til lige, Och ey forhugge eller forhugge lade the skowe, ther tillige, till vplectt. Och hues handt paa for^{ne} gaardt anammendis vorder aff boe, boscaff, dyner, hoffwet dyner, Sengekleder, lagenn, dughe, handtkleder, gryder, kander och bryggerede, hwadtsomhellstt ther findis, sculle hanss arffwinge yde ther, Naar vii eller vore efftherkomere, konninger vdi Danmarck, for^{ne} gaardt och leenn igeenn löszendis vorde, Vndertaget öxne, köer, fee, qweeg, geder, och leffuendis vaere. Thi Bede vii och biwde ether alle vore och kronenns bönder Och tiennere, Som bygge och boe vdi for^{ne} abbestruppe leenn, ati her effther vere for^{ne} Oluff nielsszen Och hanss arffwinge höriige oc liwdige, Giffuendes och görendes thennum till gode reede ethers aarlige landtgillde skatt, sageffalldt, tiennistte och alldt andenn rettighedt, Som i oss och kronenn plectiige ere aarligenn vdt attgiffue och Ingenn andenn, saa lenge handt eller hanss arffwinge for^{ne} gaardt och leenn aff oss

Herr Oluf Nielsen besad derefter Abrahamstrup i meer end toogtyve Aar[1] under denne og den fölgende Regjering ligetil sin Död, og indtog en anseelig Plads hos K. Frederik den Förste. Det var ham, der under en Samtale i Mester Knud Valkendorfs Gaard bevægede Statholderen paa Kjöbenhavn, Henrik Giöe, til at overgive Staden[2]. Hans övrige Fortjenester er det her ikke Stedet at omtale; men Kongen havde stor Tillid til ham, udnævnte ham efter sit Raads Önske til Hofmester for sin anden Sön Hertug Hans, og gav ham endnu otte Dage för sin Död[3] under Opholdet paa Gottorp den anden

---

eller vore efftherkomere, konninger vdi Danmarck, vdi pantt haffuer, Som forscreffuit staar. Cum Jnhibitione solita. Giffuit vdi vor köpstadt kaarss öör, Mandagen nest effther the hellige trindtfolldighetzs Söndag, Aar etc. Mdxxiii vnnder vortt Signet. (Relator her Mogens göye.)

[1] Nye D. Mag. VI. 278, i Registret over de Lehn, der laae til Kongens Fadebur, optaget netop i Aaret 1523, har ogsaa: *Abramstrup haffuer Oluff Nielssen i pant.*

[2] Hvitfeld, VIII. 48 fgg. — Han blev Ridder 1524, og fik den 3 Juli 1526 (Regist. p. a. L. Tom. III. fol. 232) Pantebrev paa Holmegaard og Holmslehn for 700 Mark i danske Hvider og dobbelte Skilling, som K. Christian lod mönte, og 120 rhinske Gylden i Guld, samt 157 Lod Sölv, som han laante Frederik I, da han laa for Kjöbenhavn, 1523 Onsdagen næst efter vor Frue Dag Nativitatis (d. e. den 9 Septbr.); ligeledes 100 vægtige rhinske Gylden i Guld og 100 Mark danske Penge, da Kongens Krigsfolk laae i Sjelland, Aar 1524 Löverdagen næstefter Paaske. Han fik den 15 Juli 1528 (Regist. o. a. L. Tom. III. fol. 243) af Kongen Skjöde paa Kronens Part i en Bondegaard i Bieverskov Herred, kaldet Raariis, i hvilken Gaard han ogsaa selv havde Part og havde tilkjöbt sig den Part, som en Bonde deri havde.

[3] Orig. p. Perg. i Geh. Arch. (Abrahamstr. no. 6), hidtil utrykt, saaledes lydende:

Wij Frederich met gudts naade Danmarcks, Wendis och Gottis Koningh, Vdualdt koningh tiil Norge, Hertug vdj Sleszuigh, Holstenn Stormernn och Ditmerskenn, Greffwe vdj Oldenborgh och Delmenhorsth, Göre alle witttherligt, ath wij aff wor sönnerligh gunsth och

April 1533 et fornyet Pantebrev paa Abrahamstrup Gaard og Lehn og alt det Pantegods af Kronen, som han desforuden havde i Besiddelse.

---

nade, saa och fore troskab och willigh tienesthe, som oss elsk[e] Her Oluff Rosenkrandts Ridder, wor mand, tro Raad och hogbornne forsthis Hertug Hanssis, wor kere Söns Hoffmesther, oss och Riigit her tiill giordt och beuisdt haffuer och her effther troligenn giöre och beuise maa och skall, haffwe vndt och tilladit och met thette wortt obne breff Vndtne och tillade, ath hand maa och skall haffue, nyde, bruge och beholde thesse efftherschreffnne wore och kronens læen gaarde och godts, Abramstorp gaard och læen, Holm gaardh, Holm mölle och aldt Wallore by och fæm gaardhe Vdj assendrup och two gaarde vdj Aasöwe, som Jes perszön och mats perszön vdj boo Vdj Sielandh liggendis, som hand aff oss och kronen Vdj pantt haffwer, met aldt wor koninglige rentte och rettighedt, ingtet Vndertaget, effther the panttebreffs lydelse, som hand ther paa haffuer, Vafflösdt aff oss och wore effiherkommere, konninger vdj Danmarck, vdj hans liiffs tiid och saa lengee hannd leffwer, Dog saa ath hand schall bygge och forbedre for[ne] wore och kronens gaarde Och holle for[ne] mölle welferdigh met bygningh, demningh och ald andhenn tilbehöringh, Och schall hannd holde for[ne] godts wiid heffdt och magt och tienernne, ther paa boo, wiid Lagh, skell och rett och ey tilstæde, at the vforrettis vdj noger maade. Och nar for[ne] oss elsk[e] her Oluff Rosenkrandts Ridder etc. döder och affgangenn er, thaa mwe och skulle hanns arffuinghe effther hannum Nydhe, bruge och beholde for[ne] wore och kronens Læen, gaardhe, mölle och godts fore it friidt brugeligt pantt effther for[ne] panttebreffs lydelsse tiill saalenge, ath thet worder thennom ighen afflöst aff oss eller wore efftherkommere, koninger vdj Danmarck, fore saadann swm guldt och penninghe, som for[ne] oss elsk[e] her Oluff Rosenkrandts Ridder thet nu fore vdj pantt haffuer. Och naar thet saa aff oss eller aff wore efftherkommere, konninger i Danmarck, aff for[ne] oss elsk[e] Her Oluff Rosenkrandts Ridderes arffuinge ighen lösdt er, thaa skulle for[ne] wore och kronens læenn, gaarde, mölle och godts ighenn khomme till oss, wore efftherkommere, koninger vdj Danmarck, och kronen vden aldt hinder och gensigelsse i alle maade. Thij forbiude Wij Alle, ehuo the helst ære eller vere kunde, serdelis wore Embitzmennd och alle andre, for[ne] oss elsk[e] her Oluff Rosenkrandtz Riddere, wor mand Raad etc., och hans arffuinge her emodh paa for[ne] wore och kronens læen, gaarde, mölle och gods athindre, hindre lade, möde, platze, vmage eller vdj noger maade,

I den urolige Tid efter Kong Frederiks Död bevarede han sin Troskab mod dennes Slægt. Han var da Befalingsmand paa Nyborg og havde Hertug Hans hos sig. Saasnart han i Aaret 1534 erfarede, at Kjöbenhavn var falden i Lybekkernes Hænder, forklædte han den unge Hertug, sig selv og nogle Betjente som Bönder, gik saaledes ud af Byen og naaede lykkelig over til Als, hvor han afleverede sin Myndling til Ditlev Brokdorff, Slotsherre paa Sönderborg, Peder Svave og andre Kongehusets troe Mænd, og vendte derpaa tilbage til Nyborg, som han stræbte at sætte i god Forsvarstand [1].

11. Under den nye Tingenes Orden, der indtraadte med Kong Christian den Tredie, erhvervede Kronen det anseelige Bispegods i Hornsherred; men nogen betydelig Tilvæxt derved erholdt Abrahamstrup Lehn i ethvert Fald ikke, eftersom det biskoppelige Lehn Selsöe vedblev at være et eget Lehn, nu af Kronen [2]. Abrahamstrup Lehn forblev fremdeles hos Herr Oluf Rosenkrands, saalænge han levede, som ham tilsagt var; derefter erholdt

---

förre end thet bliffuer thennom ighen effther for^ne her Oluff Rosenkrandts död och affgangh afflösdt, forfang at giöre. Vnder wortt hylleste och nade. Giffuit paa wort Slott Gottorp, Otthensdag nest effther Söndagen Judica, Aar etc. mdxxxiij^o Vnder wort Signete. de mandato proprio regie maiestatis. Casseret (skaaren) Orig. paa Perg. med hængende Segl. Det samme Brev findes ogsaa i Register p. a. L. Tom. III. fol. 284 og Tom. IV. fol. 113b, hvor den i Originalen udförlig givne Inhibition er udeladt, og de sidste Ord udtrykte med den sædvanlige Formel: *Dominus Rex per se.*

[1] Nic. Cragii Annal. lib. I. p. 50, og udförligere hos Hvitfeld, IX. H2b—H3, hvem Hoffm. Dan. Ad. II. 89 fölger.

[2] Niels Vincentsen Lunge († 1552), der havde været Bispens Lehnsmand paa Selsö, blev nu Kongens. Siden (1553) fik Herluf Skave det i Pant af Kronen, og i K. Christian IIIs sidste Aar blev det ved Mageskifte afhændet til Andreas Barby. Jvfr. Dan. Mag. T. R. III. 233.

först Peder Godske og saa Povel Hvitfeld denne Forlehning.

Herr Oluf Rosenkrands havde tidligere hört til Reformationens Modstandere[1], og hans Lehn var, som det synes, af det catholske Partie bleven betragtet som et sikkert Gjemmested for Sager, som det satte Priis paa. En mærkelig papistisk Krönnike, forfattet netop under den heftigste Kamp mellem det Gamle og det Nye, efter Nogles Mening af den i Reformationens Tidsalder saa bekjendte Povel Eliesen, var bleven indmuret, maaskee af en ivrig catholsk Sognepræst, i Skiby Kirke[2], hvor den meer end et Aarhundrede efter ved et Tilfælde blev opdaget og bragt for Lyset. Men Oluf Rosenkrands sluttede sig nu til Christian den Tredies Sag, ydede denne væsentlige Tjenester, antog Reformationen, nöd hyppigt kongelige Gunstbeviisninger[3] og bevarede sin Anseelse og Indflydelse som Medlem af Rigsraadet ligetil sin Död, som indtraf paa hans Gaard Vallöe den niende November 1545. Den fölgende Dag blev han begravet i Vallöebyes

---

[1] Hoffman, Dan. Ad. II. 89. Det var efter Biskoppernes Önske, at han var bleven udnævnt til Hert. Hans's Hofmester.

[2] Derefter kaldet Chronicon Skibyense. Den egentlige gamle Recension gaaer til Aaret 1534; senere er den af en anden Forfatter fortsat til 1556, og Langebeks Udg. (S. R. D. II. 554 sqq.) er dannet af begge.

[3] Regist. o. a. L. Tom. IV fol. 122, 142, 144, 182 giver os Exempler derpaa: d. 29 Juni 1537 fik han Livsbrev paa en Cannikegaard i Kjöbenhavn, som Jörgen Hintze havde opladt ham; d. 24 Febr. 1539 forærede Kongen ham noget Skyts (en halv Slange og tre Falconetter) som Erstatning for det, som han „i næst forleden Feide" havde mistet; d. 26 Juni 1539 fik han Quittants for to forseglede Lædersække med Kirkens Sölv, som Christoffer Stygge og Claus Rantzau paa hans Vegne leverede til Woislav Wobitzer, Embedsmand paa Visborg; d. 10 Juli 1542 fik han kongl. Confirmation paa et Brev af gamle Kong Christian (I), at maatte nyde Vrag nedenfor Östmark, ligesom Jens Falk af Vallö havde havt, med Ret som de kgl. Lehnsmænd.

Kirke [1], hvor et Monument over ham findes. Han efterlod sig af sit Ægteskab med Ide Munk Mogensdatter kun trende Döttre, af hvilke Mette efter Steen Rosensparres Död ægtede den berömte Rigshofmester Peder Oxe. I en Dedication til denne, fireogtyve Aar efter, mindede Niels Hemmingsen endnu om Oluf Rosenkrands's Fromhed, Retfærdighed, Gavmildhed, Humanitet og övrige Dyder [2].

Peder Godske til Lidemark, allerede Embedsmand paa Kjöbenhavns Slot, blev derpaa forlehnet ogsaa med Abrahamstrup. Han nedstammede fra en sjellandsk Adelsslægt, der brugte et Vaaben med to blaae Bjelker i Sölvfeldt og paa Hjelmen to Arme, holdende et Speil [3], og han havde under Grevens Feide i Foraaret 1535 med Mod og Udholdenhed forsvaret det Roskilde Stift tilhörende Slot Hjortholm ved Fuursöe, indtil det fjendtlige Skyts saaledes havde ödelagt det, at det ikke længer kunde holdes [4]. I Kong Christian den Tredies Tid stod han i stor Anseelse for sin Iver og Troskab og erholdt 1540 den vigtige Post som Hövedsmand paa Kjöbenhavn [5]. Det er muligt, at Abrahamstrup blev ham bestemt ved

---

[1] S. R. D. II. 600: *Anno Domini MDXLV feria secunda post Octavas Omnium Sanctorum* (d. e. Mandag otte dage efter Allehelgensdag) *obiit Nobilis vir ac Eqves Auratus Dominus Olavus Rosencranz in Walö, qui etiam sepultus fuit in profesto Martini.*

[2] Ryge, Ped. Oxe S. 291, anförer disse Ord af Dedic. foran N. Hemmingsens Enarratio psalm. 84: pietatem, justiciam, æqvitatem, liberalitatem, clementiam, humanitatem, comitatem aliasqve virtutes pene innumeras.

[3] Dan. Adelslex. I. 184, hvor Slægten siges at være uddöd omtrent 1650, om det ellers er ganske correct.

[4] Hvitfeld, IX. N4b—O. Det blev overgivet den 1 Mai; men den 1 Septbr. s. A. udstedede Joa. Rönnow og Capitlet et Brev, hvori de takkede Peder Godske for hans mandhaftige Forsvar.

[5] Harboes Fort. t. Zwerg. S. 22 Not. k, hvor en Deel er samlet til hans Historie. See ogsaa Reg. p. a. L. Tom. IV. fol. 149 (28 Octbr. 1539), Pont. Orig. Havn. S. 138.

Siden deraf strax efter Oluf Rosenkrands's Död; men Lehnsbrevet selv haves ikke, og först halvandet Aar senere synes han at have tiltraadt dette Lehn. I denne Mellemtid har maaskee Kongen ladet Gaarden istandsætte og navnlig et Stutteri der indrette, det ældste Stutteri, som man kjender paa Abrahamstrup, hvor ogsaa meget senere et lignende Institut blev oprettet. Vist er det, at Peder Godske först den syttende April 1547 modtog Fölgebrevet til Bönderne paa Abrahamstrup Lehn[1]. Dermed fulgte ogsaa Overbestyrelsen af det kongelige Stutteri paa Abrahamstrup og Hesselöe, hvorfor Lehnsmanden nöd en særlig Indtægt, idet Kongen den tyvende October 1550 tillagde ham Halvdelen af de Föl, der i de to sidst forlöbne Aar vare faldne og fremdeles maatte falde paa begge Steder, saalænge han havde Kjöbenhavns Slot[2]. Dette sidste var naturligviis hans Hoved-

---

[1] Reg. o. a. L. Tom. V. fol. 159: *peder godske, Embitzmandtt paa köpnehaffn, Fick fölge Breff tiill Bönder oc tienere, som ligge oc tiene tiill abramstrup, tiill myn herre thennom anderledis ther om tiilsigendes worder. Datum kolling, söndagenn quasi modo geniti, aar mdxlvij.* — Lehnsbrevet er ikke indfört i Registrene og Fölgebrevet kun med dette korte Udtog, en Mangel der hyppigt finder Sted i de ældre Bind af de gamle officielle Copieböger.

[2] Kongens hidtil utrykte Brev derom haves i Reg. o. a. L. Tom. V. fol. 230, og lyder saaledes:

Giöre alle witterligt, at Aar epther guds byrd Mdl, thend Mandagh nest epther sanctj Luce Evangeliste dagh, her paa wort slott Köpenhaffn er wij szaa til eens wordet met oss elske peder godske, wor mand, thienere och Embiidzmand her szammesteds, at hand skal haffue halffdellen aff alle the föel oc aff komme, szom er fallen paa wore stoder paa hesleö oc for wor gaard Abrumstrup wdj tesse neste forleden ij Aar, Och her epther sziiden framdeles, szaa lenge hand er Embiidzmand her paa forne Köpenhaffn, beholde huer andet föel, szom falder paa forne stoder. Oc skulle wij haffue koret, at thage then förste til wor part Oc hand thet andet, Dog skal forne peder godske paa syn eghenn omkostning beszörghe szamme tuenne wore stoder aarlighen met gode stod heste, szaa the icke ther met bliffuer forszömmet, eller met anden god tiilsziunn. Datum ut szupra.

forlehning, der især gjorde Fordring paa hans Omhu og Aarvaagenhed og bragte ham i Forbindelse med andre Samtidens betydende Mænd; men hans Virksomhed i denne Post hörer ikke til Abrahamstrups Historie. Det maa derfor være nok at bemærke, at han i Foraaret 1550 fik Befaling til at opföre et Töihuus i Kjöbenhavn [1], at han i Aaret 1552 eller 1553 afskaffede de catholske Fastelavns-Skikke, der længe havde forarget de strænge Lutheranere [2], at han i Sommeren 1553 fik Fölgebrev til nogle Bönder under Kjöbenhavn, Forlehning med Rönnebeksholm og Tilladelse at indlöse noget Kronens Gods hos Iver Lunge paa Selsö [3], og at han i Efteraaret s. A., skjöndt han dengang laae syg af et Beenbrud paa Hörsholm, intet forsömte for Hovedstadens Rolighed, da den bekjendte Johan a Lasco med et stort Fölge kom til Kjöbenhavn [4]. Den niende October 1555 blev han forlehnet med Örekrog [5]. Peder Godske var ogsaa den orthodoxe lutherske Kirke meget hengiven, og en fortrolig Ven af Biskop Petrus Palladius, der i Aaret 1555 dedicerede ham sin Historie af Forklarelsen paa Tabor, og næste Aar 1556 i sin Oversættelse af Musculi Formaning priiste hans Nidkjærhed for den rene Lære. Henimod Slutningen af sin Levetid havde Peder Godske og Herluf Skave paa Selsö en Strid med Provsten i Roeskilde, Anders Barby, om Provsteholm ved Krogstrup, som denne paastod at ligge

---

[1] Orig. Hafn. S. 332: Kongens Brev af 22 Marts.

[2] Harboes Fortale til Zwergius, S. 22 Not. k. Palladius skriver: *Den Fastelaffuens Dieffuel inden Kiöpnehaffns Porte* o. s. v.

[3] Regist. o. a. L. Tom. VI. fol. 7. 9. 14, af 19 og 29 Juli samt 11 Septbr., det sidste dateret fra Abrahamstrup.

[4] Harboes Fort. giver en udförlig Fremstilling af hele denne Sag, og navnlig S. 44 og 54 af Ped. Godskes Deeltagelse. Krags Christ. III. Hist. ved Sandv. Suppl. B. S. 122. 124. 126.

[5] Regist. o. a. L. Tom. VI. fol. 111.

til St. Laurentii Kapel i Roeskilde [1]. Han döde under Elisabeths Bryllup, den treogtyvende Februar 1556 og blev begravet den sexogtyvende Februar i Frue Kirke [2].

---

[1] Dan. Selsk. Breve p. Papir have under no. 184 en af fire Medlemmer i Roeskilde Kapitel om et Möde d. 29 November 1555 desangaaende gjort Optegnelse, som i et kort Uddrag kunde fortjene at meddeles. Indholdet er fölgende: Aar, 1555 Fredagen efter Catharinæ Dag, vare ifölge Kongl. Befaling Herr Niels Friis, Cantor, Jens Rosengaard, Claus Rosengaard og Mester Oluf, Kaniker i Roeskilde, udsendte af Capitlet for at möde i en Trætte mellem M. Anders Barby, Provst i Roeskilde, paa den ene Side, og Herluf Skave, der havde Selsö Gaard og Lehn i Pant, samt Peder Godske, Hövedsmand paa Kjöbenhavn og Befalingsmand paa Abrahamstrup, paa den anden Side, — angaaende Provsteholm ved Krogstrups Old i Hornsherred, som Anders Barby havde ladet indhegne, plöie og saae. Paa dette Möde beviiste Anders Barby ved en Vidisse, at Provsten i Roeskilde, Herr Christiern (siden Bisp i Ribe), der havde havt St. Laurentii Kapel i Forlehning, brugte Provsteholm uomtvistet i alle Maader. Men da der dog i Slutningen af Vidissen erklæredes, at man ikke vidste, hvem egentlig Provsteholms Grund tilhörte, saa svarede Herluf Skave: „Jeg vidste vel, at den Ducat skulde komme tilsidst". Da imidlertid Ingen vidste, at der var gjort Fordring paa Provsteholm nogensinde, ansaaes dette som tilstrækkeligt Beviis for, at det hörte til St. Laurentii Kapels Gods i Skullelöv. — Paa Anders Barbys Vegne vare ogsaa tilstede Peder Oxe, Eskel Oxe og Kong. Maj. Secretair Corfitz Ulfeld. Hvad haarde Ord de gode Mænd, navnlig Herluf Skave, lod falde, gjöres det ikke Behov at anföre. Hvad Tale Eiler Krause til Egholm havde mod Kapitlet og dette svarede, vilde være vidtlöftigt at skrive. Dette lod Kapitlet optegne, da ovennævnte fire Mænd kom hjem, for at deres Eftermænd kunde vide Besked, hvis der opstod Trætte om Provsteholm. — Joachim Beck gjorde Fordring paa sex Bol Jord paa Krogstrup Old, men havde ingen Beviis derfor; Cantor (Niels Friis) gjorde for Kapitlet Fordring paa tolv Bol Jord i Krogstrup Old og beviiste det strax med gamle Permens Registre. Videre findes blandt Bispestolens Breve paa Bispegaarden i Roeskilde, som er i Kongens eget Værge og Gjemme. — Saavidt denne Optegnelse.

[2] Resen. Insc. Hafn. p. 85; men den der anförte Datum kan ikke være rigtig, ifölge Regist. o. a. L. Tom. VI. fol. 111 og Harboe til Zwerg. S. 22. Not.

Povel Hvitfeld til Snidstrup i Halland blev omtrent et Par Uger senere hans Efterfölger i begge Forlehninger. Han var en Sön af Otto Klausen til Krumstrup og Barbara Eriksdatter Blaa af Berridsgaard og Ourebygaard, og havde allerede havt Leilighed til at vise sig som en Mand af Mod og Bestemthed[1]. Först havde han saaledes befriet sin ældre Broder Klaus Hvitfeld fra et Fangenskab i Enckhuysen[2]. Siden var han af Kongen bleven sendt til Island, for at ordne den forstyrrede geistlige og verdslige Forfatning i denne fjerne Provinds og gjenoprette Regjeringens Anseelse, hvilket Hverv han ved trende Reiser derhen i Aarene 1552, 1553 og 1554 lykkelig udförte[3]. Efter Hjemkomsten fra Island og Peder Godskes Död blev han nu forlehnet baade med Kjöbenhavn og Abrahamstrup, og til samme Tid ogsaa med Krogen Slot, og modtog den ellevte Marts 1556 det sædvanlige Fölgebrev til Bönderne i alle tre Lehn[4]. I denne Stilling forblev han paa fjerde Aar, uden at man iövrigt er istand til at nævne bestemte Vidnesbyrd om hans Virksomhed der i det Enkelte. I hans andet Aar udkom den

---

[1] Finni Joh. hist. eccl. Isl. Tom. II. p. 290. „Vir magni nominis et expertæ fortitudinis".

[2] Hoffman, Dan. Adel. I. 13.

[3] Fin. Joh. a. St. giver en udförlig og med diplomatiske Acter bilagt Fremstilling, navnlig om förste Reise S. 309 og 312, anden S. 320. 323, tredie 327. Tom. III. 84 Not. 166. Jvfr. Kettelsens isl. Forordn. I. 298 fg. Krag v. Sandv. II, 477—80.

[4] Regist. o. a. L. Tom. V. fol. 71b: *Pouell huittfeldtt Fick fölgebreffue till Kongl. mat. wnndersaatte, bönder oc thiennere, som ligge och thienne till Köpnehaffns slot, krogen oc Abramstrupgaard, som peder gotske sist wdj were hagde, att the her epther skulle suare hanom paa Kongl. mat. wegne, och Ingenn anden, till saa lenge, at kongl. mat. anderledes ther om tillsigendis worder. Datum Köpnehaffnn, onsdagen nest epther söndagen oculi, aar etc. mdlvj.* — Lehnsbrevet selv haves ikke. Fölgebrevets Indhold viser, at Peder Godske havde været forlehnet ogsaa med Krogen.

mærkelige Lehnsordning af anden Juni 1557 [1], der under Straf af Lehnets Fortabelse ikke alene sikkrede Kronen de samme tilkommende Indtægter af Lehnene, hvad enten disse vare Regnskabslehn eller Afgiftslehn [2], men især deleshed indskjærpede de kongelige Lehnsmænd, Skrivere, Fogeder og Lehnsmændenes Tjenere at handle med Kronens Bönder og Undersaatter efter Lov, Ret og christelig Billighed. Denne Lehnsordning var et smukt Værk af en mild og fredelig Regjering. Hvorvidt den stemmede med den Aand, hvori Abrahamstrup Lehn blev bestyret, er uvist. Men K. Christians Död, Nytaarsdag 1559, var Forbudet paa en ny Tid, der snart fik anden Brug for en Mand som Povel Hvitfeld.

12. Kong Frederik den Anden forlövede ham nemlig allerede i sit förste Regjeringsaar fra Abrahamstrup, og overdrog dette Lehn först til Borchard von Pappenheim, siden til Frants Brokkenhuus, efter hvis Död Pappenheim anden Gang erholdt det.

Den korte Tid, hvori Povel Hvitfeld endnu havde dette Lehn, er imidlertid bleven mærkværdig ved Affattelsen af en Jordebog og et Regnskab over Lehnets Indtægter og den tilbageværende Beholdning for det sidst forlöbne Aar indtil Paasken 1559, et mærkeligt Aktstykke,

---

[1] P. Kofod Ancher, Dansk Lehnsret, S. 168—176: *Ordning oc Skick, hwor effther Kon. Mtts. Lensmend offuer altt riigit met Kon. Mats. leen skulle thennom wiide att holde. Kjöpnehaffn, Onsdagen nest epther Söndag Exaudi, Aar etc. MDLVII.*

[2] Regnskabs-Lehn, d. e., hvis Lehnsmand fik en vis fast aarlig Lön og Genant, hvorimod han skulde gjöre Regnskab for alle Indtægter og Udgifter og betale Overskudet til Kongen. Afgifts-Lehn, d. e., hvis Lehnsmand svarede Kongen en vis fast aarlig Afgift, hvorimod han selv nöd det övrige Overskud af Lehnets Indtægter. Ordentligviis bestemte Lehnsbrevet, paa hvilken Maade Lehnet var overdraget.

der endnu er til[1] og giver de paalideligste og lærerigste Oplysninger om Abrahamstrups Tilstand og öconomiske Bestyrelse ved Kong Frederik den Andens Regjerings Tiltrædelse.

Jordebogens förste Hovedstykke viser Omfanget af Kronens Gods i Horns Herred og den faste aarlige Landgilde deraf. Til Abrahamstrup Lehn henhörte paa den Tid elleve Gaarde, ti Huse og een Mölle i Draaby, to Gaarde og een Mölle i Landeslöv, sex Gaarde og fire Huse i Skullelöv, treogtyve Gaarde og otte Huse i Skiby, to Gaarde og eet Huus i Ferslöv, to Gaarde og eet Huus i Dalby, fire Gaarde i Overberg, een Gaard i Törslöv og vel hele Öen Ouröe, nemlig sex Gaarde og eet Huus i Gamlöse, femogtyve Gaarde og fem Huse i Bybjerg, tolv Gaarde og eet Huus i Næsby[2]. Saaledes udgjorde det Abrahamstrup underlagte Böndergods fireoghalvfemtsindstyve Gaarde, eenogtredive Huse og to Möller[3].

Den faste aarlige Landgilde, som dette Kronens Böndergods havde at erlægge til Lehnsmanden paa Abrahamstrup, var for hver enkelt Gaard eller Huus, hvis Fæster

---

[1] I Geheime-Archivet, 80 beskrevne Blade in Folio. Det vil blive vanskeligt at give en Oversigt over Indholdet paa et Par Sider, og endnu vanskeligere at give dette i en læselig Form; men Stykket er for vigtigt til at turde forbigaaes her, om end de, der ikke kunne finde sig i en Smaalighed, som Emnet medförer, ville lade disse Blade ulæste.

[2] Man ville bemærke, at Godset dengang langtfra var arronderet, som det senere blev. Det var endnu meget spredt; end ikke hele Draaby, meget mindre Gierlöv, som laa saa nær ved Abrahamstrup, hörte dengang dertil. Böndergodset var meest samlet i Draaby, Skiby og paa Ouröe; Resten var Strögods. Men i Löbet af det nærmeste Aarhundrede gik Arronderingen for sig, som en senere Jordebog, der udförlig skal blive omtalt paa sit Sted, nærmere vil vise.

[3] Jordebogen selv bruger ikke Benævnelsen Gaarde og Huse, men af Taxationen seer man Forskjellen, idet Gaardene alene svare Kornafgifter, Husene intet uden Penge.

ved Navn er anfört, hestemt til en vis Ydelse i Naturalier, nemlig Rug, Byg, Havre, Qvæg, Sviin eller Flæsk, Fjederkræ, og til en Pengeafgift under forskjellige Former, saasom Humlepenge, Erridspenge, Landgildepenge, Gjesteripenge, dog saaledes at den enkelte Bonde ikke i Regelen svarede ethvert Slags af disse Afgifter. Korn leverede ordentligviis alle Gaarde[1], Husene derimod kun Penge; men en almindelig Reduction af Naturalydelserne, være sig til haardt Korn[2] eller til Penge, kjendte eller benyttede man endnu ikke. Afgifterne vare naturligviis forskjellige efter Böndergaardenes Störrelse; men Forskjellen var gjerne udtrykt i Paalæget af Korn og Penge, medens de övrige Naturalydelser vare de samme eller lidet forskjellige for större og mindre Gaarde. I Skiby, som havde de störste Gaarde, endog een, der var ansat til halvtredsindstyve Skjæpper Rug, tredsindstyve Skjæpper Byg, et Sviin og halvfemte Mark Gjesteripenge, svarede en Gaard i Almindelighed[3] som fast Landgilde tredive Skjæpper Rug, sexogtredive Skjæpper Byg, et Lam, en Gaas, to Höns, to Mark og fire Skilling Gjesteripenge; men i Draaby, som havde mindre Gaarde, kunde Afgiften af hver efter et Middeltal kun anslaaes til tretten Skjæpper Rug, sexten Skjæpper Byg, et Lam, en Gaas, to Höns, sexten Skilling Gjesterie og sex Skilling Humlepenge. Draaby alene erlagde den sidstnævnte Afgift; de tre Byer paa Ouröe vare

---

[1] Kun tvende Gaarde (i Gamlöse og Bybjerg) gjöre derfra Undtagelse: de svarede intet Landgildekorn, men hver 7 Mark ½ Skill. Landgildepenge, der vel kunde æquivalere omtrent 42 Skjæpper haardt Korn. Husenes eneste Afgift findes at have varieret mellem 2 Mark og 4 til 6 Skilling; som en Mellemstörrelse synes man at kunne nævne omtrent 18 Skilling.

[2] D. e. Rug og Byg, „Hartkorn".

[3] Det vil sige, naar man udregner, hvad der var Middelafgiften af alle de 23 Gaarde (vistnok den hele By), som var Kronens Gods i Skiby.

de eneste, der svarede Havre[1] og Flæsk samt dertil, lignet paa hele Öen, otte Köer og sytten Faar, og Byerne Landeslöv, Skullelöv, Ferslöv, Dalby, Overberg og Törslöv, hvis Kronen tilhörende Gaarde i det Hele vare smaae, leverede alene haardt Korn og Penge, i Almindelighed Gjesteripenge, uden andre Landgilde-Afgifter[2].

En Sammentælling af de for hver Gaard, Mölle og Huus i hele Abrahamstrup Lehn ved Paasketid 1559 opförte faste aarlige Landgildeafgifter giver ti Læster, to Pund og en halv Skjæppe Rug, ni Læster, halvandet Pund og to Skjæpper Byg, otte Tönder og en Skjæppe Havre, ni Köer[3], syvoghalvfemtsindstyve Faar og Lam, to Sviin, sexoghalvfjerdsindstyve Gjæs, hundredeoghalvfjerdsindstyve Höns, eenogfyrgetyve Sider Flæsk, en Fjerding Smör og tohundrede og treogtredive Mark og halvfjerde Skilling Penge[4].

Jordebogens andet[5] Hovedstykke viser, hvad der i sidst forlöbne Aar foruden den faste Landgilde var mod-

---

[1] Det var dog kun een Skjæppe af hver Gaard, formodentlig efter gammel Vedtægt til Landgilde-Gjæssenes Fedning, hvorfor den ogsaa er opfört blandt den faste Landgilde. Det er dog mærkeligt, at der i næste Hovedstykke om de uvisse Indtægter ingen Havre anföres for disse Byer.

[2] Gjesteripenge gave alle Gaarde; men de tvende i Ferslöv og den ene i Törslöv gave tillige Erridspenge, og de elleve Gaarde i Draaby tillige Humlepenge.

[3] Alle disse Köer kom fra Ouröe, de 8 ved et almindeligt Paalæg paa hele Öen, og dertil en halv Ko (el. en Ko hvert andet Aar) fra hver af de ovennævnte tvende Gaarde i Gamlöse og Bybjerg, der ingen Landgildekorn svarede.

[4] Neml.: Humlepenge 4 Mk. 12½ Sk., Landgildep. 52 Mk. 1 Sk., Erridspenge 3 Mk. 3 Sk., Gjesterip. 172 Mk. 1 Sk., „Forbedring", (formodentl. siden den forrige Jordebogs Affattelse), 18 Sk.

[5] I den originale Jordebog er dette Hovedstykke det tredie, og det, som jeg anförer nedenfor som det tredie, er der det andet. Det forekommer mig at være naturligere at stille de faste og uvisse Indtægter ved Siden af hinanden og at slutte med Beholdningen.

taget paa Gaarden og altsaa skulde gjöres Rede og Rigtighed for; thi Lehnsmanden havde mange flere Indtægter og Bönderne mange flere Ydelser end den faste aarlige Landgilde, der som en i det Hele uforanderlig Taxt hvilede paa Bönder-Gaardene. Disse accidentelle Indtægter vare af ligesaa mange Slags, som en stor kongelig Lehnsgaard og Huusholdning havde Fornödenheder af Korn, alle Arter Födemidler, Klædningsstykker, Bygningsmaterialier og deslige, og hvert Slags havde sine Kilder ikke alene i den store Lehnsgaards egen Produktion, Indkjöb og nogle faa tilliggende Tiender, men ogsaa i Böndernes Trang til Understöttelse eller Gunstbeviisninger af Hovedgaarden eller Lehnsmanden, som derfor betingede sig Erstatning efter den beviiste Tjenestes Værdie eller andre Omstændigheder. Mod Fritagelse for Foderhold i Natura, mod Græsning for Sviin paa Hovedgaardens Overdrev, mod Brændsel fra dens Skove, mod Eftergivelse af Landsthingsreiser, af Gjesterie og visse Forseelser svarede en Deel Bönder Afgift i Havre[1]. Som Fæstepenge for Gaarde svaredes undertiden Öxne[2]; for Brændsel af Kongens Skove gaves ogsaa Lam, stundom Gjæs, og Tilladelse til at drive deres Sviin paa Olden i Hovedgaardens Skove

---

[1] Deraf Benævnelserne: Foderholds-Havre, Græsgangs-Havre, Skov-Havre, Landsthings-Havre, Gjesterie-Havre, Sagefalds-Havre. Elleve Mænd (udentvivl Haandværkere) gave hver 1 Td. Havre for Foderhold. For Græsgang til Sviin betaltes gjerne en halv eller en heel Skjæppe for hver Griis eller Sviin. For Skov gave Bönderne gjerne hver 1 Tönde, uden Hensyn til om de hörte under Abrahamstrup eller under Nabogodserne f. Ex. Selsö. De som kjöbte sig fri for Landsthingsreiser, gave ½ Td. Havre. Af Sagefalds-Havre indkom kun 1 Td., som *„Anders brunn ij Thörslöuff gaff, for hans Drengh hugh en grönn green wdj skougen"*. Gjesterie-Havren indbragte i eet Aar 70 Tönder.

[2] Saaledes 3 Öxne i Indfæstning af en Gaard i Skiby, som blev opladt af en Bonde til en anden; 4 Öxne i Indfæstning af en Gaard i Bybjerg efter den forrige Fæsters Död.

betaltes af Bönderne med Sviin i Natura [1]. En Deel saavel af disse som af andre Begunstigelser kunde Bönderne, hvis de foretrak dette, ogsaa erhverve sig for rede Penge, og Lehnsmanden indtog en ikke ringe Sum aarligen for Indfæstninger, Sagefald, Förlov, Told og Bunkebrud, Langreiser, Græsgang, Brændsel, Olden, Arbeide, samt for hvad han kunde sælge af de til ham leverede Natural-Producter eller af Gaardens egne Frembringelser [2]. Disse sidste bestode, da Abrahamstrup endnu neppe havde nogen betydelig Kornavl, fornemmelig i Tillæg af Qvæg, Faar, Sviin og Gjæs [3]; dernæst i saltet Kjöd, Smör, Ost, Gryn,

---

[1] Deraf Benævnelserne: Skov-Lam, Olden-Sviin. En stor Mængde Bönder ogsaa udenfor Lehnet fik Brændsel af Hornsherreds store Skove imod saadan Ydelse. I Regelen gav hver Bonde 1 Lam; de fleeste gave 1 Sviin, dog enkelte 2 à 4, andre kun $1/2$. Men desforuden maatte adskillige af Kronens Bönder levere 1 el. $1/2$ Sviin under Navn af Hjælpesviin. Nogle Bönder paa Ouröe betalte deres Brændsel med Gjæs, altsaa „Skov-Gjæs".

[2] Fæstepengene af Færgen til Udesundby var 60 Mark, og af en Bondegaard 15 Mark. Sagefald: *Oluff Knudtzen ij Skullelöuff gaff, for handt wor mett mogens Jenssen ij Droby och hans selskuff och toghe iij Lam paa weyen, ther the dreff Kongens Lamm til kjöpenhaffnn Slaath*, *3 Mk. Jens Jenssen i offer droby gaff, for handt kiöpte ij Skjæpper aure af sin broder Mogens Jenssen, som hand stall fran kon. matts. horse heste, 18 Mk.* Förlov: *Lauritz Smedt wdi sküby, for hand flötthethe aff och Indt paa Anders Barbyes* (d. e. Selsöe Gods), *30 Skill. Citze knudtz ibid., for hun flöthe af kon. m. godtz och Indt paa priors aff Anduorskough, 30 Skill.* Tolden var i Regelen 4 Skill. for 1 Pund Rug og 1 Skill. for 1 Pund Byg, og Bunkebrud (udentvivl Losse- og Lade-Penge) for hver Enkelt 3 Skill. Langreiser: *Mads Degn i Skiby gaff, for hand er fri for Langreiser, 3 Mk.* Græsgang paa Gaardens Overdrev betaltes med 3 Skill. for en Stud, 2 Skill. for en Ko, og $1^1/_2$ à 3 Mk. for alt en Bondes Qvæg. Brændsel betalte kun faa Bönder med Penge. Olden betaltes gjerne med 4 Skill. for et Sviin, 2 à 3 Skill. for en Griis el. Ungsviin. Istedenfor Arbeide gave nogle Enkelte Penge, gjerne da 4 Skill. hver. Salg fra Gaarden indbragte ikke meget; der solgtes kun Skind, Lam, Kjökkenfidt, Uld og „Dreffth".

[3] Tillæget var 5 Stude, 1 Tyr, 48 Faar, 34 Sviin, 21 Gjæs.

Öl, Huder, Uld, Vadmel, Lærred og Fodtöi fra Gaardens Slagterie, Salterie, Melkestue, Mölle, Bryggerie og egne Landhaandværkere[1]. Det allermeeste deraf forbrugtes paa Gaarden selv, og forsaavidt denne af en eller anden Slags ikke kunde levere det Fornödne, hvad ikke sjeldent var Tilfældet, blev dette enten umiddelbart kjöbt, eller det blev sendt deels fra Faurholm, deels fra Kjöbenhavns Slot, som i denne Tid havde fælleds Lehnsmand med Abrahamstrnp[2].

De mange Indkomster eller Leveringer, der saaledes udenfor den faste Landgilde under forskjellige Former opförtes i Abrahamstrups Jordebogs andet Hovedstykke for Tiden fra Paaske 1558 til Paaske 1559, udgjorde tilsammen en betydelig Værdie. Först nævnes Kornvarerne, nemlig een Læst, eet Pund og een Skjæppe Rug, ti Pund og fem Skjæpper Byg, femhundrede og otteogtredsindstyve Tönder, een Skjæppe og tre Fjerdingkar Havre[3], hvortil kom tredive Skjæpper Boghvede, samt tohundrede og tre Skjæpper Humle[4]. Dernæst fjorten Öxne og een Tyr, trehundrede og femogtredive Lam, firehun-

---

[1] Produktionerne af denne Art fölge strax nedenfor.

[2] Kjöbes maatte noget salt Fisk, Lüneborger Salt, Vadmel, Störler, Hamp, Lægter og stort Tömmer. Sendt blev fra Faurholm noget Smör, fra Kjöbenhavns Slot noget Smör og Herre-Öl, Fiskevarer, Marsviinsflæsk, grovt Salt, Eddike, Jern, Bræder, Vognskud.

[3] Rugen og Bygget indkom deels for Tiende, neml. 7½ Pund 4 Skp. Rug fra Ferslöv og 4 Skjæp. Byg fra Draaby, deels for Arbeide, dog kun fra een Bonde i Dalby, 1 Pund Byg, deels for Overmaal fra de to foregaaende Aar. Intet anföres af Gaardens egen Avl. Havren havde de foranförte Kilder: Foderhold, Græsgang, Skov (d. e. Brændsel) o. s. v.

[4] Boghvede alene fra Ferslöv. Humle, deels af egen Avl, deels fra Faurholm og Kjöbenhavns Slot, men det meeste kjöbt.

drede og syvogfyrgetyve Sviin, fyrgetyve Gjæs [1], hvilket i Forbindelse med den i Jordebogens förste Stykke anförte Landgilde af samme Art satte Hovedgaardens Salterie istand til at levere otte Kokroppe, hundredeogsyvogtredive Faarekroppe, nihundrede og sexogtredsindstyve Sider Flæsk, fire og halvfemtsindstyve Gaasekroppe [2]; dertil kom endnu fra Kjöbenhavn tre Sider Marsviinsflæsk. Gaardens Melkestue leverede tre Fjerdinger söd og en halv Tönde suur Ost og en Deel Smör, hvoraf i det Hele indkom fem Tönder og en halv Fjerding [3]. Fiskevarerne maatte alle tilföres: femten Tönder Sild, trehundrede Flyndre, sex Vaager og tohundrede og sexogtyve Stykker Bergensfisk, hundrede Hvidlinger, en Tönde Örter, fire Tönder saltet Fisk, firehundrede Stykker islandsk Fisk, en halv Tönde saltet Lax [4]; tilföres maatte ogsaa syvogtredive Tönder Salt, tre Tönder Eddike, og noget Öl. Derimod produceredes paa Gaarden selv ni Tönder Gryn, fem og en halv Læst Rugmeel, forbagt til Bröd, og det meeste Öl, hvoraf i det Hele leveredes firehundrede og tolv Tönder deels Herre-Öl, deels Spise-Öl [5]. Fra Gaardens Slagterie var kommen sexten Oxe- og Kohuder, tyve og et halvt Deger og fire Stykker Lammeskind, tolv Tönder og halvanden Fjerding Ister; fra Stegerset en Tönde Kjökkenfidt. Ind-

---

[1] Öxne, nemlig 7 i Indfæstning, 5 og en Tyr som eget Tillæg, 2 sendte fra Kjöbenhavn. Lam, neml. 287 Skovlam og 48 eget Tillæg. Sviin, neml. 357½ Oldensviin, 55½ Hjælpesviin og 34 eget Tillæg. Gjæs, neml. 21 Skovgjæs, 19 eget Tillæg.

[2] Man maa antage, at en Deel af denne Kjöd-Leverance er forbrugt strax som færsk Kjöd; Resten blev saltet.

[3] Nemlig 4 Tönder fra Abrahamstrups egen Melkestue, 1½ Fjerding fra Faurholm, 3 Fjerdinger fra Kjöbenhavn.

[4] Alt sendt fra Kjöbenhavn undtagen 2 Tönder saltet Fisk, som „*bleff kiöpt aff oluff Seffrenssen wtj Ebeltopt paa Haszens*".

[5] Herreöl, 127½ Tönder (10½ Læst 1½ Tönde), hvoraf blot 23 Tönder vare hidbragte fra Kjöbenhavn; Resten var brygget paa Abrahamstrup.

tægten af Uld og Laad udgjorde syv og en halv Tönde[1], men lidt Vadmel, fire og en halv Alen, var kjöbt[2]. Gaardens egne Haandværkere havde leveret nioghalvfemtsindstyve Alen Hör- og Blaarlærred og treogtyve Par Skoe; men Hörren var kjöbt i det foregaaende Aar, og i dette Aar kjöbtes to Steen Hamp, og et Par Stövler i Kjöbenhavn[3]. Derfra var ogsaa sendt et Fad Jern, nihundrede og eenoghalvtredsindstyve Lægter, fem Tylvter og eet Stykke Bræder, nitten Tylvter og syv Stykker Fyrretömmer, Egetömmer og Vognskud. Indtægten i rede Penge for disse uvisse Indkomster havde udgjort trehundrede og fireoghalvtredsindstyve Mark, tre og en halv Skilling[4].

Disse tvende Hovedstykker af Jordebogen tilsammentagne vise altsaa den hele aarlige Indtægt, som Lehnsmanden paa Abrahamstrup havde havt baade af den faste Landgilde og af de paa særlig Accord med Bönderne beroende Ydelser, baade af Hovedgaardens egne raae eller forædlede Produkter og af alt hvad der var sendt fra Kjöbenhavn eller kjöbt for rede Penge[5].

---

[1] Deraf 6 Tönder af Gaardens egne Faar, $1^1/_2$ Tönde fra Bönderne.

[2] *Bleff kiöpt aff hans skotte wtj wendtzlöuff* (formodentl. Vendslöv i Ferslöv Sogn).

[3] En Steen Hamp svarer nu til omtrent 20 Pund.

[4] Nemlig: Indfæstning 75 Mk., Sagefald 48 Mk., Förlouff 3 Mk. 12 Sk., Told og Bunkebrud 12 Mk. $10^1/_2$ Sk., Langreiser 3 Mk., Græsgang 37 Mk. 13 Sk., Skov 14 Mk. 4 Sk., Oldengjæld 69 Mk. 2 Sk., Arbeide 12 Mk. 8 Alb. For Salget af Skind 30 Mk. 4 Sk., et Lam 1 Mk., en Td. Kjökkenfidt 15 Mk., Uld og Laad 29 Mk. 8 Sk., Dreffth (Drivtömmer?) 2 Mk. 8 Sk. 10 Alb.

[5] En Sammenlægning vilde saaledes vise, at hele Indtægten var: af Rug 11 Læster 3 Pund $1^1/_2$ Skp., af Byg 10 Læster 2 Skp., af Havre 576 Td. 2 Skp. 3 Fdkr. o. s. v., af rede Penge 587 Mk. 7 Sk. (Marken beregnet til 4 Mark nuværende Rigsmönt, vilde det være = 391 Rd. 3 Mk. 12 Sk.) Derhos maa agtes paa den daværende Inddeling af Mynt, Maal og Vægt, hvorom strax nedenfor.

Jordebogens tredie Hovedstykke viser derimod kun ufuldstændigt og i al Fald indirecte, hvad der i Aarets Löb var udgivet eller forbrugt, eftersom det alene indeholder en Fortegnelse over, hvad der ved Regnskabets Afslutning var tilbage paa Gaarden [1]. Men Fortegnelsen giver dog noget Bidrag til en Udsigt over Forbrugen, hvorom man deelviis kunde gjöre sig et Begreb ved at drage Beholdningen fra Summen af de i de to foregaaende Stykker opförte Indtægter.

Den hele Beholdning paa Abrahamstrup ved Paasketid 1559 angives da i Korthed saaledes: een Læst, halvandet Pund og syv Skjæpper Rug og Meel, ni Læster, halvfjerde Pund og halvanden Skjæppe Byg og Malt, trehundrede og sexoghalvfjerdsindstyve Tönder og een Skjæppe Havre, fem og en halv Skjæppe Humle [2]; endvidere, formodentlig som Hovedgaardens ordentlige Besætning, fjorten Öxne, een Tyr, toogfyrgetyve Köer, hundrede og fireogtredsindstyve Faar og Lam, otteogfyrgetyve Sviin og atten Gjæs; fremdeles til Brug i Huusholdningen sexhun-

---

[1] En Mangel falder strax i Öinene, nemlig at der ikke er givet nogen Fortegnelse over Beholdningen fra det foregaaende Regnskabs-Aar. At en Beholdning har været tilstede ved Paasketid 1558, er klart deraf, at der af enkelte Artikler havdes en större Beholdning ved Paasken 1559 end det, som i Aarets Löb var indkommet.

[2] Afseet fra en mulig Beholdning fra Aaret 1557—1558, vilde der altsaa være forbrugt i det sidste Aar: 10 Læster 1 Pd. 4½ Skp. Rug, 8½ Pund ½ Skp. Byg, 200 Tönder 1 Skp. 3 Fdkr. Havre, 197½ Skp. Humle o. s. v. o. s. v. — Efter sjellandsk Maal var dengang af Rug 1 Læst = 12 Pund el. 40 Tönder, 1 Pund = 20 Skjæpper el. 3⅓ Tönde, 1 Tönde = 6 Skjæpper; af Byg 1 Læst 12 Pund eller 48 Tönder, 1 Pund = 24 Skjæpper el. 4 Tönder, 1 Tönde = 6 Skjæpper; af Havre 1 Tönde = 5 Skjæpper; af Humle 1 Tremedt = 21⅕ Skjæppe. Senere, den 30 Aug. 1687, blev Læsten ligesom Korn-Maalet overhovedet noget forandret til Uniformitet over hele Riget. Jvfr. Forordn. af 1 Mai 1683, 10 Jan. 1698 o. fl.

drede og syvogfiirsindstyve Sider Flæsk, syv og en halv saltede Kroppe og en Fjerding Oxekjöd, hundrede og fireogfiirsindstyve Lammekroppe, treogtredsindstyve Gaasekroppe, sex Sider Marsviinsflæsk, tre Fjerdinger og en halv Halvotting Smör [1], en halv Tönde og halvanden Fjerding Ost, og af Fiskevarer halvtredsindstyve Flyndere, ni Bergensfisk [2], tooghalvfemtsindstyve Hvidlinger, en halv Fjerding Örter, en halv Fjerding Torsk, hundrede islandske Fisk; ligeledes halvtredie Fjerding Gryn, halvtredie Tönde og en halv Fjerding Salt, een Læst og otte Tönder Öl, syv Qvæghuder, en Fjerding Kjökkenfidt og en Fjerding Ister; endelig eenoghalvfjerdsindstyve og en halv Alen Vadmel [3], et halvt Fad Jern, hundrede og halvfemtsindstyve Lægter, ti Bræder, fireogtredive Tylvter og ni Stykker Tömmer, et halvt hundrede Muursteen, fem Tönder Kalk, en Tönde Beg og en Tönde Tjære.

Saaledes var Tilstanden paa Abrahamstrup ved Paasketid 1559, da Povel Hvitfeld lod det aarlige Regnskab forfatte. Om dette har været bestemt alene for ham selv eller for det kongelige Rentekammer, med andre Ord, om Abrahamstrup dengang var Lehn paa Afgift eller paa Regnskab, viser Jordebogen ikke, eftersom hverken Penge-Udgiften eller Penge-Beholdningen der er opfört: det sidste synes dog rimeligst [5].

---

[1] En Tönde Smör deeltes i 16 Pund. Et Pund Smör var altsaa = 1 Halvotting, og naar Jordebogen her nævner 1/2 Pund, menes derved fölgelig en halv Halvotting.

[2] En Vaag Bergensfisk, som nævnes i det foregaaende Hovedstykke, ansættes hos Ar. Berntsen, IV Bog 1 Part S. 528, til 40 Stykker eller en Vægt af 72 Mark.

[3] Her maa have været en stor Beholdning fra forrige Aar, da der i Aarets Löb kun var indkommen 4 1/2 Alen. Det samme seer man af Beholdningen af Bygningsmaterialier, sammenlignet med Indtægten deraf.

[4] Deels fordi Eftermanden udtrykkelig fik det paa denne Maade, deels fordi ogsaa Overslaget over Rigens Indtægt af 1602

Strax efter Paasketiden, ved Philippi Jacobi, faldt ordentligviis Lehnsmændenes Skifte; men det er uvist, om Povel Hvitfeld dengang forlod Abrahamstrup, eller om han beholdt det endnu et halvt Aar, indtil Eftermanden blev udnævnt. En Foged, Frederik Christiernsen, var i denne Mellemtid paa Gaarden, hvadenten han bestyrede den for Hvitfeld eller umiddelbart for Kongen [1], og i Efteraaret kom Kongen selv til Abrahamstrup, der fremfor de fleste andre Egne indböd til Jagtens Glæder. Under dette Ophold udstedede K. Frederik den Anden den otteogtyvende October 1559 et Brev [2], hvorved han af synderlig Gunst tillagde Fogeden Frederik Christiernsen den aarlige Landgilde af Kongsgaarden i Stevnsherred og gav ham Löfte om Fæste paa selve denne Gaard efter

---

regner det til denne Classe. Men vist er det ikke, da Vilkaarene beroede paa Kongens Villie.

[1] For sidstnævnte Mening kunde anföres, deels den ikke ganske almindelige Bortforlehningstid midt i Regnskabsaaret, deels den temmelig betydelige Gunst, som Kongen viiste denne Foged især ved Löftet om Kongsgaarden i Stevnsherred, nu Erikstrup ved Storeheddinge. Men uvist er det. — Det er muligt, at Frederik Christiernsen allerede forud var Foged paa Abrahamstrup hos Povel Hvitfeld, der selv formodentlig meest opholdt sig i Kjöbenhavn.

[2] Regist. o. a. L., Tom. VII. fol. 274—75, har dette hidtil utrykte Brev, der lyder saaledes:

Frederich Chrestensen, foged paa Abrahamstorp, fick breff ad gratiam, att mue wpebere lanndgildet aff kongs garden vdj steffuensherrit, saa liudendis:

Wij Frederich etc. Giöre alle witterligt, att wij aff wor synnerlig gunst oc naade haffue wnndt oc tilladett oc nu met thette wortt obne breff vnnde och tillade, att thenne breffuisere, Frederich Christiernnsen, fogitt her paa wort gardt Abramstorp, maa Aarligen vpbere aff wor och kronens gard, kongs gardenn i steffuensherit liggendes, Christiern Jenssen boer, the halfftredie pund korn, som forne Christiern Jenssen aarligen giffuer til osz och kronnen aff same gard, och thennom haffue, nyde, bruge och beholde till saa lenge wij anderledis therom till sigendis worder, och ther som forne Frederich Christiernsen forne Christiern Jenssens död offuerleffuendis worder, Tha

den daværende Fæsters dödelige Afgang, hvorpaa Landgilden igjen skulde falde tilbage til Kronen. Faa Dage senere, formodentlig paa Tilbageveien fra Abrahamstrup, udnævnte Kongen paa Roeskildegaard den nye Lehnsmand, Borchard von Pappenheim.

Povel Hvitfelds fölgende Skjæbne vedrörer ikke Abrahamstrups Historie. Hans meest glimrende Bedrift er Forsvaret af Halmstad, hvor han i Begyndelsen af Syvaarskrigen var Befalingsmand, og hvis Slot han fra den anden October til den sjette November 1563 forsvarede mod K. Erik den Fjortende selv med en Standhaftighed og Lykke, der tildrog sig Samtidens Beundring [1]. Henimod en tredive Aar senere, og efterat have mistet begge sine Sönner med Margrete Breide i deres unge Alder, döde Povel Hvitfeld den eenogtyvende September 1592

---

haffue wij aff same gunst oc naade vnndt och tilladett och nu met thette wort obne breff vnnde och tillade, Att forne Frederich Christiernsen maa fange forne wor oc kronnens gard, Kongens gaard, och then haffue, nyde, bruge och beholde mett all sin rente oc rette tilliggelse, inthett vnndertagitt, som forne Christiern Jenssen nu ther till i were haffuer, til saa lennge wij anderledes therom tilsigendes worder, dog saa att hannd Aarligen til gode rede skall giöre oc giffue ther aff til osz oc kronenn slige tönge och affgifft, som forne Christiern Jenssen theraff giortt oc giffuit haffuer, oc bygge oc forbedre forne gard oc then holde wed god heffd oc magt, oc Ey forhugge eller forhugge lade nogen the skouffue, ther tilligger, til wpligt i nogen maade. Thij forbiude wij alle, ehuo the helst ere eller were kunde, serdelis wore foggither, Embitzmend oc alle andre, forne frederich Christiernssen her emod, eftther som forschreffuit staar, att hindre eller vdi nogre maade forfang att giöre, vnnder wort hyllist oc naade. Giffuit etc. Datum Abramstorp, 28 Octobris Anno 1559.

[1] K. Freder. d. And. Krön. S. 100—101. Erik XIV. böd 22000 Ducater for Slottets Overgivelse; men Hvitfeld svarede, *hand haffde huercken Eed eller Ære at sælge for Penninge, men hans Herre oc Konge haffde icke sparet Penge paa Lod eller Krud; det vilde hand skiffte oc deele med hannem, saalænge Lifvet oc hans Herris Munition vilde tilstræcke.* Den 7 November forlod Kong Erik Halmstad med uforrettet Sag.

paa Tryggevælde, som hans Brodersön, den berömte Arild Hvitfeld, da havde i Forlehning.

Borchard Pappenheim, hans Efterfölger paa Abrahamstrup, var af fremmed Slægt, fra Hessen, hvor Familien besad Stamgodset Liebenau[1], indkommen til Danmark. Her var han traadt i Kong Christian den Tredies Tjeneste som Jægermester, var 1556 bleven forlenet med Fugleberg og Haldager i Sjelland[2], og to Aar senere, da han stod i Begreb med at gifte sig ind i den danske Adel ved at ægte Birgitte Falster Pedersdatter af Corselitze[3], med Sæbygaard paa Laaland, som hans nysnævnte Svigerfader tidligere havde havt i Forlehning. Han fik endog denne Gaard paa sin og sin Hustrues Livstid[4],

---

[1] Dan. Adelslex. II. 66. Hans Fader, Jörgen von Pappenheim til Liebenau, var i sin Tid Landgreve Philip af Hessens Raad, og det har formodentlig været Christian IIIs nöie Forbindelse med de tydske Protestanter, der havde bragt ham til Danmark. Hans Moder nævnes (Ligpr. ov. Borch. Rud, S. 40) Elisabeth v. Olderhausen.

[2] Regist. o. a. L. Tom. VI. fol. 68 har det Kongl. Lehnsbrev af 3 Marts 1556.

[3] R. Reravius's Huusfred (Kbhvn. 1575) er dediceret til hende, og Slutningen af Dedicationen indeholder Adskilligt om hendes Slægt.

[4] Regist. o. a. L. Tom. VI. fol. 230. Dette Livsbrev, hvorved Sæbygaards (Sæbyholms) Skjæbne for en lang Periode blev bestemt, lyder saaledes:

Wii Christiann thenn trediie, Giiöre Alle wiittherlliigtt, att wii aff wor synnderlliig gunst och naade, Saa oc for troskab oc wiilliig thienniste, som oss elskelliige Borchortt Papphenheim, wor Jeyermester, ossz her tiill giortt og beuist haffuer, oc her epther trolliigenn giiöre beuise maa oc skall, haffue wnntt oc forlentt, oc nu mett thette wortt obne Breff wnde oc forlenne for[ne] Borchortt Papenhiem oc ellskeliige Jomffrue Birgitte Fallsters, Som handtt skall haffue tiill Sinn egthe höstrue, wor och kronenns gaardtt [Sæbygaardtt] wtti wortt landtt Laallanndtt ligendes, mett bönnder, thiennere oc alldtt sin rentthe oc retthe tilliggellssze, inthett wnndertagiitt, som peder falster ther thiill

og senere erhvervede han sig den til Eiendom. Dersom det havde været Pappenheims Virksomhed som Jægermester, der saaledes havde tildraget ham K. Christian den Tredies Opmærksomhed, saa maatte den samme Virksomhed kunne sikkre ham en lige Gunst hos K. Frederik den Anden, der satte Priis paa Jagtens Glæder, og Abrahamstrup, der ligesom af Naturen var skabt til et Jagtslot, kunde ansees som den meest passende Forlehning for den kongelige Jægermester. Lehnsbrevet selv af anden November 1559 udtrykte ogsaa klart nok, hvad

---

wttj wærre Hagde oc hanndt nu sellffuer wdj wære haffuer, att haffue, nyde, bruge oc beholle wttj beggis theris liiffs tiidtt, oc saa lennge thj leffue; dog saa att the skulle thienne oss oc riigiitt ther aff mett ij Gerustede heste eller och ij Karlle tiill skiibs, nar thennom thiillsiigis, oc for[ne] Borchort paphenheinn skall lade siig bruge wttj wor thiennisthee for enn Jegermester, naar wij hannom ther om lade thiilsiige oc saa lennge wij hannom Behoff haffue; Sammellediis skulle the Biigge oc forbedre for[ne] gaardtt, Oc thenn hollde wedtt goiidtt heffdt oc magtt, oc thiennerne ther thiilliigenndissz erre, wedtt loug, skiell oc Rett oc inghen aff thennom wdfeste aff there gaarde, Emeden oc all thenn stunndtt thee aarlliigenn thiill gode rede yde oc wdgiffue theriis Landgiielldt oc Anndenn Rettighedt oc hollde theriis Gaarde wedtt heffdtt oc biigning oc ey Heller besuerge thennom mett nogenn nye paalegning eller Andre ny tiinge wttj noger Maade, oc skulle the alldeliis innthet skiude eller skiude lade, slaa eller slaa lade eller ellerssz wtthj nogennmaadde ödelegge nogenn Addell will, Hiortt, hindtt eller Raaer, Medenn huor the mett adellenn haffue loiidtt eller deell, oc er adellenns Egiitt arffuegoiidtz, ther mue the Jege oc icke annderstetz, thisligiste skulle the icke heller forhugge eller forhuge lade nöghenn the Skouffue, ther thiiliiger, thiill wplictt, Oc ey Selliige eller Affhennde nogenn the Wornitt Sönner, som paa Godtziidt födde erre wtti noger Maade. Oc ther som forschreffnne Jomffrw biirgiitte Borchortt paphennhienns Dödtt offuerleffuendes worder, oc hun giffthe seg egenn wthenn wortt eller worre eptherkommer, koninnger wttj Danemarck, fulburdt, wiilge eller sambtycke, Tha skall for[ne] Jomfrw Biirgiithe ther mett haffue forbrott thette wortt breff, oc wij enn anndenn ther mett att forlenne. Cum Inhibitione solita ab utriusque parte. Giifuitt paa Nyborrig slott thenn 13 Junij Aar etc. Mdlviij. Regia Maiestas Manu propria subscripsit.

der havde ledet Kongens Valg[1]; thi Pappenheim fik ikke alene Abrahamstrup at bestyre som et Regnskabslehn mod en vis aarlig Genant og andre sædvanlige Fordele, men han blev tillige sat over samtlige Kronens Skove paa hele Kjöbenhavns og Krogens Lehn, hvis Befalingsmænd i alle Skovanliggender skulde henvende sig til ham. Denne Gang beholdt han imidlertid ikke Abrahamstrup mere end to Aar, indtil Foraaret 1562, uvist af hvad Grund; men han vendte snart tilbage.

Frants Brokkenhuus til Bramstrup aflöste ham for nogen Tid. Denne berömte Mand, Sön af Mikkel Brokkenhuus til Bramstrup og Karen Lykke Hansdatter, havde först ved Ægteskab med Anna Tegenhuus, Datter og Arving af Laurids Tegenhuus eller Skinkel, erhvervet

---

[1] Regist. o. a. L. Tom. VII. fol. 275b-276a. Jeg meddeler det fuldstændige Lehnsbrev, der viser, paa hvad Vilkaar Abrahamstrup blev overdraget:

Wij Frederich etc. Giöre alle wittherligt, att wij aff wor synnerlig gunst oc naade haffue vnndt och forlent, oc nu mett thette wort obne breff vnnde oc forlenne osz Elske Borchort von Papenheim, wor mand oc thienere, wor oc kronnes gard Abramstorp, ther schall haffue hanns woning oc vnderholding till seg oc hanns hostrwe oc theris folck oc foder paa fire heste. Sameledes wille wij wed wor Renntemester Aarligen lade giffue hannom jc daller oc seduanlige hoffkleding til sig selff fierde, oc schall hand Arligen giöre osz gode rede og regenskab fore aufflen oc alt andett, oc dett altt att komme ossz till beste. Sameledes skall hannd haffue wdj befalning alle wore oc kronens skouffue offwer alt Kiöbnehaffnns oc krogens leen, Saa att ingen hwercken wore Lenszmend paa Kiöpnehaffn eller krogen eller nogen anden thennom ther mett skulle befatte, enthen mett skouffhug eller vdj anndre maade, meden nar forne wore lensmend til Slottenns behoff skulle lade hugge nogett enthenn till bögnings tömmer eller ildebrannd, eller oc ther skal fölgis nogett aff skowffwenns til bönderne, tha skall thet först giffuis forne Borchart von papenhieim tilkiende, Oc tha skall hannd befale skouffuegaderne, att thee thennom thett skulle forewise, oc wdj alle maade haffue god, flitig vpseende mett, saa att skowffwenne bliffwer well wed macht holdett etc. Datum Roskilde then ij dag Nouembris Ao. 1559.

sig Egeskov, som han havde opbygget og ved Indkjöb af Böndergods dannet til en anseelig Gaard; han havde dernæst ved sin Faders Död 1555 arvet Bramstrup [1]. Efter flere tidligere Forlehninger erholdt han nu Kjöbenhavn og Abrahamstrup, og fik den tredivte April 1562 Fölgebrev til de underliggende Bönder [2]. Samme Aar var han bleven Rigsraad. Men hans Forbindelse med Abrahamstrup blev ifölge Omstændighederne uden Betydenhed i hans Historie, eftersom den strax efter udbrudte Syvaarskrig kaldte ham til en Virksomhed, der optog alle hans Kræfter og endelig fordrede ogsaa hans Liv. I denne Krig tjente han nemlig först tilsöes under Herluf Trolle, siden tillands som Anförer for Fodfolket, — medens en Foged maatte udföre hans Forretninger paa Abrahamstrup og modtage Kongen, naar denne, saasom i Sommeren 1564 og 1565, i kortere eller længere Tid besögte Gaarden [3]. Fogedtjenesten var idetmindste i det fölgende Aar, maaskee allerede tidligere, overdraget til Mads Skeel, der henhörte til en Green af denne gamle Slægt, som i lang Tid eiede Hesselballe [4]. Til ham hen-

---

[1] Becker, Orion. Maanedsskr. III. 328 fgg. 679 fgg.

[2] Regist. o. a. L. Tom. VIII. fol. 254a: *Frandtz Brockenhusz fick fölge breff til Ko. Mtts Bönder og thienere, som ligge oc thiene til Kiöpennhaffn oc Abramstorp, att the schulle suare hannom etc. Datum Esserom thend xxx dag Aprilis Ao. lxij.* Lehnsbrevet selv har jeg ikke seet.

[3] Vidne om Kongens Ophold paa Abrahamstrup ere f. E. de derfra under 26 Juli 1564 og 22 Juli 1565 daterede Breve (Reg. o. a. L. Tom VIII. fol. 81a. 99b.); det förste skjænker Kongetienden af Selde Sogn (i Salling) til Præsten Hans Ipsen i Viborg, det andet tillader Oluf Munk til Thuis at indlöse Kronens Slot Örum fra Fru Edel Hardenberg, Frants Billes Enke. I sidstnævnte Aar havde Fr. Brokkenhuus allerede d. 3 Februar (Teg. o. a. L. Tom. VIII. fol. 220) faaet Ordre at begive sig over til Skaane.

[4] Klevenfeldts alphab. Saml. Geneal. famil. illustr. MSS. fol. har Adskilligt om denne Mand, men veed ikke nöiere at angive

vendte Kongen for Abrahamstrups Vedkommende i disse Aar sine Befalinger, der fornemmelig gik ud paa at tilveiebringe, hvad den langvarige og fordærvelige Syvaarskrig fordrede og Bönderne maatte udrede: en almindelig „Pendinge-Skat" paa to Daler af hver fri og een Daler af hver ufri Bondegaard over hele Riget i August 1566, en betydelig og trykkende saakaldet Madskat i Februar 1567 og Indkjöb af Öxne til Hærens Forbrug i August samme Aar [1]. Til Mads Skeel henvendte Kongen sig ligeledes, da han i dette Efteraar var bleven enig med Henrik Momme om at ville modtage for ham til Fodring saa mange Öxne, som kunde opstaldes paa Frederiksborg og Abrahamstrup Ladegaarde [2]. Endnu i Slutningen af Juni 1568 var Mads Skeel paa Abrahamstrup og modtog da blandt Rigets Lehnsmænd Befaling til hurtig at indkræve og indsende Pengeskatten, som Kongen til Krigsfolket behövede [3]. Frants Brokkenhuus, der fremdeles spillede en Hovedrolle paa Kamppladsen og i forrige Aar var udnævnt til Rigens Marsk, kunde ikke befatte sig med Abrahamstrup. Da derfor Mads Skeel i Sommeren 1568 blev sendt til Norge som Lehnsmand

---

hans Plads paa Skeelernes Stamtavle. Han var Broder til Claus Skeel til Hesselballe (Starup Sogn, Brusk Herred), og Dan. Atl. V. 954 nævnes Peder Skeel i Hesselballe 1479.

[1] Tegn. o. a. L. Tom. IX. fol. 20—22. 195. 366 b. har disse Kongl. Befalinger af 26 August 1566, 25 Februar og 24 August 1567. Mads Skeel skulde paa eengang levere tredive Öxne.

[2] Tegnels. o. a. L. Tom. IX fol. 404b. har begge Breve, först det til Jörgen Munk, Lehnsmand paa Frederiksborg, derpaa *Wtj lige Maade breff till Matz Skeell, fogitt paa Abramstrup, att hand och stoller forne henrich Momme saa mange öxne, som ther wtj Ladegaarden paa foder kunde opsettis, paa thend beskeed, Kongl. Maytt. med hannom giort haffuer. Hafniæ 23 Septembris Aar etc. 1567.*

[3] Anf. St. Tom. X. fol. 75: Befaling til Lehnsmændene af 22 Juni 1568.

i Bergen, maatte Abrahamstrup have en anden Foged eller en ny Lehnsmand [1].

Borchard Pappenheim kunde baade som Kongens Jægermester og som tidligere Lehnsmand paa samme Gaard synes den nærmeste dertil, og skjöndt Tiden for hans Tiltrædelse er noget uvis [2], saa er det dog vist, at han allerede i Efteraaret 1568 igjen udförte en Lehnsmands Embede paa Ahrahamstrup og som saadan fik Befaling at vaage over Kronens Eneret til Hornsved [3]. Hans

---

[1] Abs. Pedersen, Udt. af Bergens Capitelsb. i Suhms Sandv. Saml. II. 2. S. 103, sætter Mads Skeels Ankomst til Bergen til den 15 August 1568, og nævner ham ofte i det fölgende indtil 1572. Klevenf. a. St. bemærker, at han siden fik Tromsö og Vardöhuus, hvor Broderen Claus Skeel 1577 aflöste ham.

[2] Han havde den 4 Mai 1567 (Reg. o. a. L. Tom. IX. fol. 233) faaet Fölgebrev til Bönderne i Karlebo, at svare ham under Hörsholm, og den 9 Septbr. 1568 fik han Quittants for sin Bestyrelse af Kronens Skove paa Kjöbenhavns og Hörsholms Lehn (Reg. o. a. L. Tom. X. fol. 213), hvormed han da tillige blev forlövet fra den Bestilling, rimeligviis fordi han havde faaet Abrahamstrup; men först senere, nemlig den 4 Januar 1571 (Reg. o. a. L. Tom. X. fol. 349b.), fik han Quittants for Hörsholm Lehn.

[3] Denne gamle Skov synes der oftere at have været Tvist om, idet Naboerne udentvivl vilde tilegne sig en vis Brugsret. Mærkeligt er i denne Henseende et Brev af K. Frederik den II til Borchard Pappenheim af 2 Octbr. 1568 (Tegn. o. a. L. Tom. X. fol. 194a—b.), saaledes lydende:

Wiid, att wij forfarer, att nogre bode Adelenn, prester oc bönder wille tillholle thennom frij skoffhugge oc olden paa vor och kronens skouff Hornsued, endoch the haffue ther vdj ingen lod eller partt. Tha eptherdj wij ingen kiende nogen rettighed att haffue vdj same skouff vden oss oc kronen, Bede wij thiig oc ville, attu ingen enthen aff adelen, prester, bönder eller nogen anden tiilsteder nogen brugning y same skouff, vden the haffue thet vdj thin minde paa vore wegne. Oc thersom nogen ville driffue theris suin ther paa tiill ollen, skall thu tage tiil olldengield aff huert gamilt suin vj ß, aff huertt vngt suin iiij ß oc aff huer grijs ij ß. Er oc nogen illebrand begerindis, tha mottu vnde thennom huert bonde les for vj ß, doch attu

formelige Udnævnelse ved Lehnsbrev, der var bleven forsömt i rette Tid, skeete först henimod fjorten Aar senere[1]. Det var fremdeles en stræng Tid for alle de kongelige Lehn, hvis Bönder trykkedes ved de haarde Paalæg, som Krigen gjorde nödvendige og Lehnsmændene maatte inddrive. Ligesom de andre Lehnsmænd, saaledes modtog ogsaa Pappenheim i Aaret 1568 og 1569 en Række af kongelige Befalinger om at tilveiebringe Penge og Födemidler deels ved Udskrivning hos Bönderne i det ham betroede Lehn, deels ved Kjöb; saaledes 1568 den tiende August om Öxne-Hjælp[2], 1569 den anden Juni om en almindelig Skat og Landehjælp over hele Riget[3], et Par

---

inthed lader hugge skoffuen tiil skade. Oc huis thu y saa maade oppeberindis worder, ther for skaltu aarligen giöre oss gode rede oc regenschaff oc thett alt att kome oss tiil beste. Findis oc, attu ser mett nogen igiennom finger oc tillsteder thennom paa hornswed nogen brugning och icke ther for anamer paa vore wegne skiell och fyllystt, som forscreffuit staar, tha skalt thu stande oss ther for tiill rette. Dog mottu vnde vore egne thiener, som ligge oc thiene tiill Abramstrop frij Illebrand tiill skiellighed aff vindfeller oc fornede treer. Frederichsborg d. 2 Octobris Ao 68.

Denne Kongelige Befaling synes imidlertid at have været noget forhastet; thi allerede den 28 Januar i næste Aar (Tegnelser o. a. L. Tom. X. fol. 250) maatte et nyt Brev udfærdiges til Pappenheim, at Peder Bille til Svanholm og hans Bönder skulde have deres Brug af Hornsved efter Indholdet af det Brev, som Kongen derom havde givet ham, og atter i det fölgende Aar (1570) blev en lignende Indrömmelse bevilget Jacob Ulfeldt paa Selsö og, som det synes, adskillige Andre, saa at det næsten lader til, at en vis Brug af Arilds Tid havde gjort Hornsved til en Slags Fælleds-Skov for denne Egn.

[1] Nemlig ved Begynd. af Aaret 1582, hvorom nedenf. S. 94.

[2] Tegn. o. a. L. Tom. X. fol. 147b. Bönderne skulde for at lette dem denne Byrde lægges i Lægd, saa at den rige kunde hjælpe den fattige.

[3] Tegnels. o. a. L. Tom. X. fol. 353 fg. Lensmendene finge breff om schatten som fölger:

Uger efter om en Levering af Öxne fra alle Lehn, tyve navnlig fra Abrahamstrup[1], atter den tredivte Juli at lægge Bönderne i Lægd og udskrive af hver ti Mand en god Oxe inden Mikkelsdag[2], endelig den ottende September at indkræve en Tönde Havre af hver Bonde i Lehnet[3]. Paa denne Maade sögte Kongen at vinde Midler

---

Wiid, att efftherdj the Suenske haffue vdslagitt thend friid, som thisse riiger emellom var oprett, tha achte wij med thet förste att lade wortt kriegsfolk opröcke oc icke lenger opholde thennom vdj wortt egit land, oc efftherdj tiill theris besolding behoff giöris en mærkeliig stor Summa pendinge, tha haffue wij ladit wore obne breff vdgaa tiill bönderne oc menige almue offuer alt Riigit om en almindelig schatt oc landehielp, effthersom thu aff thette breff, wij till bönderne vdj thitt leen haffue vdschriffuit oc thiig her hoess tiil schicke, ydermere haffuer att forfare. Thi bede wij thiig oc ville, att thu szame wortt breff strax lader forkynde for bönderne offuer alt for^ne^ thitt leen oc siiden vdfordrer same hielp, saa thend visseligen oc vden ald vndskylding vdkomer oc bliffuer forschickitt hiid vdj wortt Renterij inden thend bestimtte tiid, wore obne breff om formelde y thet allerseniste, anseindes att oss aldsomstörste magt ther paa liggindis er. Thi lader etc. Hafniæ 2 Juni Ao. 69.

Foran Brevet gaaer en Fortegnelse over alle Rigets Lehnsmænd i Fyen, Jylland, Sjelland, Skaane.

[1] Teg. o. a. L. Tom. X. fol. 358b. *Breff tiil Lensmend om öxne att kiöbe kon. May. till beste, oc leffre her for kiöbnehaffns slott nativitatis mariæ.* I Listen anföres Tallet, som hvert Lehn skulde levere: Kjöbenhavn 100, Vordingborg 30, Holbek 20, Abrahamstrup 20, Nyborg 60, Odensegaard 40, St. Knuds Kloster 20, Rugaard 20, Hindsgaul 20, Hagenskov 20 o. s. v. o. s. v. Brevet har ingen Datum, men staaer mellem Breve af 12te og 16de Juni

[2] Tegn. o. L. Tom. X. fol. 391a. *En god ferdig oxe*, hedder det. Men — *Borchartt von Papenheim skulde legge kronens bönder udj Abramstrup vdj leg samen.*

[3] Tegn. o. a. L. Tom. X. fol. 415a. Om Haffre, till bönderne.

Friderich. Hilsse ether alle worre oc kronens bönder oc thiennere saa oc Stifftens thiennere, Kloster thiennere, prelatethienner, Canicke thienner, Wicari thienner, Kirke thiennere oc prestethiennere, som bygge oc boe offuer allt N. leen, met gud oc wor naade. Wiid, att wij met thet allerförste acte att lade wort Krigsfolck opröcke ind

til Krigens Fortsættelse; men i det samme Efteraar 1569 mistede han begge sine dygtigste Feldtherrer, Daniel Rantzau og Frants Brokkenhuus, Abrahamstrups forrige Lehnsmand [1], uden at opnaae den Fred, der skulde gjöre Ende paa saa store og hyppige Offere.

Fölgerne af disse sporedes derimod allerede overalt, ogsaa paa Abrahamstrup, saa at Kongen i Begyndelsen af det næste Aar 1570 maatte eftergive Bönderne paa Abrahamstrup en Deel af de nylig udskrevne Paalæg. Den sjette Januar fik Pappenheim Brev, at der af den Skat, som sidste syttende Juni [2] var paalagt, skulde fradrages tre Mark for hver Gaardmand og halvanden Mark for hver Gaardsæde af Kronens Tjenere i Hornsherred [3].

---

wdj Swerrig Emodt worre oc riigens fiender oc behoffue till theris heste en stoer hob haffre, huorfore will werre fornöden ther om wdj tiide at tiltenke. Thi Bede wij ether alle oc huer oc serdellis strengeligen biude, attj rette ether epther huer mand till thes behoff att komme oss tillhielp met i Tönde haffre, oc thend strax wfortöffuit att wdgiffue oc fremförre paa the steder oss Elskelig N., vor mand oc thienner, ether paa wores wegne forwissendes worder, epther som wij hanum ther om haffue tillschreffuitt samme haffre aff ether att Skulle wdfordre, Saa thend wden all forsömmelsse met thet alleriligste maa frembkomme. Ladendis thet Ingenlunde. Haffniæ 8 Septembris Aar 1569. Dagen efter et almindeligt Skatte-Paabud. ib. fol. 419.

[1] Dödelig saaret d. 31 Octbr., döde d. 14 Novbr. 1569, begravet i Quærndrup. Hans eneste Sön, Laurids Brokkenhuus, fik baade Bramstrup og Egeskov, og blev ved Karen Skram Fader til den ulykkelige Rigborg Brokkenhuus.

[2] Dersom dette Skattebrev ikke er det ovenanförte, hvorved Öxne bleve udskrevne, 20 fra Abrahamstrup, hvilket just ikke synes rimeligt, — saa kjender jeg det ikke.

[3] Tegnels. o. a. L. Tom. XI. fol 6b.

Borchort van Papenheim fick breff som effterfölger:

Wiid, att wij haffue omdragett och thillgiffuet wore och kronnens thiennere vdj horrensherritt, som ligge oc thienne thill wor gaard Abrahamstorp, aff thennd skatt oc hielp, som bleff skreffuitt thennd xvij Junij och skulle weritt vdtgiffuitt thill St[e] hanns dag siidst for-

Et Par Maaneder efter viiste Kongen ogsaa en af de nærboende Adelsmænd, Jacob Ulfeldt paa Selsö, en Gunst, idet han den tredie Marts befalede Pappenheim aarligen at udvise denne af Abrahamstrup Skove saamegen Brændsel, som han ved sine egne Folk to Gange om Sommeren og to Gange om Vinteren kunde lade hente [1], og kort efter blev en noget lignende Gunstbeviisning ogsaa andre Naboer til Deel [2]. Dette var dog vel neppe nogen umiddel-

---

ganngen, huer Landboe, som plöiger och saaer, iij Mark och huer gaardsede ij Mark, Sammeledis haffue wij och omdragett Mett Söffren smed i Skiffby iij Mark. Thij bede wij thig och wille, att thu lader forne wore vndersotte were quit for forne penndinge och thennom ter fore icke lader deele eller tiltale. Datum hörssholm tend vj Januarij Aar etc. 70.

[1] Regist. o. a. L Tom. X. fol. 279b. har det til Ulfeldt udgangne Brev, saaledes lydende:

Jacop wlffeld fick konn. maitz. breff ad gratiam, Att maa aarligenn bekomme vdj konn. Maitts och kronens Skouff hornssued saa mögenn wed til hans Ildebranndts behoff paa hans gaard Sielsö, Som hans egnne thiennere tuende gange om Sommeren och tuennde gange om windtherenn kunde ther henndthe och wdföre. Och skall konn. Maitts Leenszmannd paa Abramstorp lade forwise hannom same wed. Bedendes och Byudindes ther for forne wor Lenszmand etc. Datum kiöpnnehaffn thend iij Martij Ao. Lxx. — Omtrent fem Aar senere, den 16 Juni 1575 (Sjell. Tegn. Tom. XIII. fol. 48), fik Borchard Pappenheim Befaling at lade Jacob Ulfeld bekomme „til Ildebrand og anden Brugning af Hornsved Skov" paa samme Maade, som bevilget var for Peder Billes Tjenere.

[2] Tegnels. o. a. L. Tom. XI. fol. 103b. bevarer denne Ordre til Borch. Pappenheim.

Vor gunst tillfornn. Wiid, att wij haffue wndt oc tiilladt, att bönndernne, bode Adelens oc Andre, omkring Abramstrop, mue her effther haffue thieris skouff kiöb, som the haffue haffdt aff Arildz tiidt, dog att the ther for skulle giöre oc giffue till oss oc kronnenn, effther som the giordt oc giffuit haffuer aff gamell tiidt, Thij bede wij teg oc wille, att thu tilsteder thennom thett, oc ther emodt wppeberer, huadt oss aff retthe tilkomer, oc therwdinden ramer oc wiider wortt gaffn oc beste. Ther mett skeer wor wilge. Actum Frederichsborg 26 Maij Ao. etc. 1570.

bar Erstatning for Krigens Byrder, der rigtignok lettedes ved Freden mod Slutningen af Aaret, men hvis Efterveer længe föltes ogsaa i denne Egn, saa at Bönderne paa Abrahamstrup endnu mange Aar efter vare forarmede og stode tilbage med deres Afgifter.

At ophjælpe Godset var Lehnsmandens Pligt, og det synes, som Pappenheim ogsaa stræbte derefter. Ved enkelte Leiligheder kom Kongen ham derved til Hjælp. Saaledes overdrog han den femte Januar 1571 uden Indfæstning en Gaard i Gamlöse til Jep Povelsen Qvist ifölge et ældre Löfte af K. Christian den Tredie til dennes Svigerfader, Sören Staldsvend, der havde været Foged paa Abrahamstrup[1]. Men den almindelige Nöd blandt

---

[1] Reg. o. a. L. Tom. X. fol. 350. Da jeg ellers ikke har fundet denne Abrahamstrupske Foged og ikke har kunnet anvise ham nogen Plads i det Foregaaende, eftersom man ikke veed, paa hvilken Tid han var Foged, skal jeg meddele Kongens hidtil utrykte Brev til ham:

Söffren Staldsuend fick breff, som effterfölger.

Giöre alle witterligtt, Att eftersom wor kiere herre fader, Salig och hoglofflig ihukommelse, haffde vnntt och thillatt Seffrenn staldsuennd, som wor fogett paa vor gaardt Abrahamstrup, at motte nyde och beholde enn wor och Kronenns gaard paa Oeröen vdj gamlöse liggendis, vdj hans liiffstiid, saa och ett hanns egtte barnn tend effter hannem att motte bekommett, efftersom samme breff wiidere formelder, Tha efftertij thenne breffuisere, Jep pouelssen quist, haffuer bekommett for[ne] Söffren Stalldsuendtz datter till hans Egtte hustru, haffue wij aff wor synnderlig gunst och naade vnndt och thillatt, och nu mett thette wortt obne breff vnnde och thillade, att for[ne] Jep poffuelssen Maa bekomme samme wor och Kronenns gaardt vdj Gamlösse, frij vdenn indfestning, och thend siiden haffue, nyde, bruge och beholde, Mett all sin eygendomme och thilligelsse, indtett vnnderdtagett vdj hanns liiffstiid och saa lenge hand leffuer. Dog saa att hand aarligen ter aff schall giffue och giöre thill oss och Kronen tennd sedtuanlige landgilde, tönnge och thienneste, som ter met rette pleiger och bör aff att gaa. Skall hannd och were wor Lennssmand paa wor gaard Abrahamstrop, thend som nu er eller

Bönderne efter Syvaarskrigens Ende blev ved og fordrede stadig Eftergivelser og Lettelser, som Kongen maatte bevilge[1]. Lykkeligere var udentvivl Pappenheim i sit huuslige Liv med Birgitte Falster, dersom man ellers tör slutte noget af den Fortale, hvorved Præsten Rasmus Hansen Reravius dedicerede hende 1575 sin Oversættelse af Bogen

---

her effter kommendis worder, hörig, liudig och fölgachtig, vdj huesz maade hannd hannom paa wore weigne tilsiigindis worder. Sammeledis schall hannd och bygge och forbedtre forne gaardt, och thennd holde wedt godt heffd och machtt, Och icke forhugge eller forhugge lade Nogenn tee skoffue, ter tilliger, thill vpligtt i naagre Maade. Cum inhibitione solita. Ex Frederichsborg thend v Januarij ao. 71.

[1] Saaledes igjen 1574. Sjelland. Tegn. Tom. XII. fol. 243 har fölgende Skrivelse:

Till Borchortt von Papenheim.

Frederich etc. Wid att vore och kronens bönder till Abramstrup liggindes, vnderdanigst haffue oss besögett, att wij paa thenne gang naadigst vilde forschone thenum mett thene madschatt, som til midfaste schall vdgiffuis, och beklage the, the boe poe en scharp eygen och haffue liden biering med sseed, och att the lider stuor schade aff dyr om somerenn, Som opeder och bortreder thieris korn. Huorfore wij haffue forne wor wndersotte, som ligge til Abramstrup, paa thenne gang benaaditt mett halff madschatt, Bedindis theg och wille, att thu lader schriffue och legge thennem for halff madschatt och thend siden aff thennum vdfordrer, Saa thend til thend bestimpte thid wisseligen vdkommer. Ther mett scher wor Wilge. Actum Frederichsborg thend v Martij 1574. — Af Bönderne havde Kronen saaledes i dette Aar vistnok en ringe Indtægt. Mere Nytte synes den at have draget af selve Hovedgaarden, hvorfra Kongen oftere lod forskrive Levnetsmidler. Saaledes 1576 d. 6 Septbr. (Sjell. Tegn. XIII. fol. 189) fik Pappenheim Befaling at lade bage af Abrahamstrup Gaards Forraad 30 Læster Bröd, at lade 2 Læster Byg formale til Gryn, at sende Kongen 15 Læster Rug og 5 Læster Malt, og endelig at indkjöbe til Kongen i Lehnet 200 Gjæs; 1577, da der om Efteraaret var Fodermangel paa Frederiksborg, maatte Pappenheim modtage fra den derværende Lehnsmand, Johan Taube, efter Kongens Befaling af 1 Novbr. s. A. (smsteds fol. 235) ikke mindre end 100 Öxne til Staldfodring.

om Huusfred[1]; men han havde selv kun en Datter, og han indböd derfor fra Tydskland 1578 sin femtenaarige Brodersön, Alexander Rabe von Pappenheim, der ogsaa senere ved Ægteskab med Regisse Grubbe Eilersdatter af Lystrup giftede sig ind i den danske Adel[2].

Borchard Pappenheim synes i det Hele med Omhu at have sörget for de fortrykte Bönder under Abrahamstrup Lehn[3]. De Fordringer, der efter Datidens eiendommelige Stats- og Hof-Huusholdning gjordes paa Natural-Leveringer og Arbeide af de kongelige Lehn, kunde han vel nogenledes tilfredsstille[4]; men Penge-Skatter og de i denne Tid ofte gjentagne extraordinaire Paabud var det vistnok stundom umuligt at inddrive[5], især hvor Matriklerne ikke vare ordnede efter de mange Forandringer, som i Tidens Löb ved Udstykning, Salg eller Magelæg vare foregaaede. Den almindelige kongelige Befaling

---

[1] Til Tröst, siger han, i Sorgen over hendes Moders, Öllegaard Valkendorfs (Datter af Henning Valkendorf til Glorup og Anne Oxe af Nielstrup), dödelige Afgang.

[2] Klevenf. Saml. ms. i Geh. Arch. Han eiede og skrev sig til Snedingegaard, döde 1631, og er begravet i Örslöv Kirke. See Ligpræd. af Povel Christensen. Kbhvn. 1631. 4. — Klevenfeldt anmærker endnu en tredie Indvandring af denne Familie med Jost Fredr. von Pappenheim til Söholt, gift med Regisse Urne Knudsdatter.

[3] Sjell. Tegn. Tom. XIV. fol. 13: Kgl. Tilladelse af 28 Januar 1578, at der maatte regnes Bönderne 16 Skp. Byg paa en Tönde Gryn at levere.

[4] Smsteds fol. 83. 128. 132. Fra d. 6 Juni til d. 5 Octbr. 1578 maatte Pappenheim levere fra Abrahamstrup: 100 Lam, 30 Læster bagt Bröd, 4 Læster Gryn (1 Læst Gryn var 9 Tönder, men 1 Læst Byg var 48 Tönder, og der regnedes 16 Skp. el. $2^1/_3$ Tönde Byg paa 1 Tönde Gryn), 5 Læster Rug, 5 Læster Malt og en Deel Sviin.

[5] Sjell. Tegn. Tom. XIV. fol. 219: Kgl. Befaling af 16 Juli 1579 til Pappenheim, at indkræve Pendinge-Skatten i sit Lehn.

af toogtyvende August 1580 [1] til nye Jordebögers Optagelse overalt i Riget var maaskee foranlediget ved erkjendte Misforhold i Beskatningen; men vist er det, at den Fattigdom, som engang havde faaet Overhaand blandt Bönderne paa Abrahamstrup Lehn, ikke derved blev afhjulpen.

Det er bemærket, at Borchard Pappenheim havde overtaget Lehnet uden noget formeligt Lehnsbrev [2], og i fjorten Aar havde han saaledes bestyret det. Han gjorde nu opmærksom paa denne Uregelmæssighed, og Kong Frederik den Anden befalede da den tredie Februar 1582 Rentemesteren Christoffer Valkendorf at opsætte det tilbörlige Lehnsbrev [3]. Saasnart han havde faaet dette, sögte han paa en mere gjennemgribende Maade at lette den Byrde, der trykkede Bönderne. Han forsikkrede Kongen, at der endnu var mange Restancer fra de i Fortiden udskrevne Skatter, at en Deel af Bönderne vare döde uden at have kunnet betale dem, og en anden Deel saa

---

[1] Smsteds fol. 258b., udstedet „paa Jagten i Söborg". I December s. A. befalede Kongen alle Lehnsmænd at optegne, hvad Eng og Agerland der laa til deres Lehn, og i Decbr. 1581 frigav han tre Mænd, Borgere i Holbek, men födte paa Abrahamstrup Gods, for deres Födestavn. (Ibid. fol. 400. 549b.)

[2] See ovenfor S. 87.

[3] Sjell. Tegn. Tom. XV. fol. 25: Frederich etc. Wor synderlig gunst tilforn. Wiider, att Epthersom Oss Elskl. Borckortt Von Papenheim, wor mand thienner och Embitzmand paa wor gaardt Abramstrup, haffuer thillthess icke haffadt nogen breff Eller schrifftlich bescheedt paa for[ne] wor gaardt, Men gjortt ther aff aarlig Rede och Regenskaff, Och hand nu Vnderdanigst haffuer weritt begierenthis, att motte bekomme aff Oss ydermere bescheedt och breff paa samme wor gaardt och Leen, ther Epther hand sig kunde haffue att Rette. Thi bede wij Ether och Begiere, Attj paa wore wegne giöre ther paa en tax och forordning, ther Epther wij kunde vnde och giffue for[ne] Borchortt von Papenheim wortt breff paa samme Leen, Och thett Oss med thett förste lader tillkomme. etc. Thermet etc. Actum Kroneborg 3 Februarij Aar etc. 1582.

forarmet, at Intet kunde erholdes. Paa Grund af denne Forestilling befalede Kongen den otteogtyvende Februar 1582 [1] Christoffer Valkendorf at stryge alle Restancer for Bönderne i Abrahamstrup Lehn indtil Aaret 1577 og meddele Pappenheim Quittering derfor. Dette var nu vistnok en betydelig Lettelse; men de sidste fem Aar havde formodentlig ogsaa mange udestaaende Restancer, og ethvert af de fölgende gjorde nye Krav paa Madskat, almindelig Landehjælp, Pengeskat og deslige [2]. Dertil kom endnu i Aaret 1584 en Misvæxt, især paa Bygget, i Hornsherred, en pestagtig Sygdom [3], og endelig alle de

---

[1] Sjell. Tegn. Tom. XV. fol. 34 har ogsaa dette Brev, hvoraf man tillige seer Indholdet af Pappenheims Forestilling:

Christoffer Valckendorff fick breff Madskattens Restantz wdj Abramstrup Lehn anrörendis, ut sequitur.

Wor synderlig gunst thilforn. Wiider, att Oss Elskelige Borckhortt von papenheim, wor mand, thienner och Embitzmand paa wor gaard Abramstrup, haffuer Vn̈derdanigst for Oss laditt berette, att ther wdj Abramstrup Leen skall endnu were en heell hob tilbage staaenthis till Restantz af huis Madskatter, som ere bleffne schreffne och paabodne wdj forgangne Aaringe, Och att En partt bönderne, hoess huilcke samme Restantz er staaendis, er hen döde, En partt saa forarmede, at thett hoes thennum icke bekommis kand. Tha haffue wij Naadigst epthergiffuit, huiss aff samme Madskatte wdj forne Abramstrup Leen tilbage staar, som thil thett Aar etc. 77 etc. schulle were wdgiffuit. Thi Bede wij Ether och wille, Attj paa wore wegne forne Borckhortt von Papenheim, for huis Restantz aff Madskatter wdj forne Äbramstrup Leen tilbage staar, til forne Anno etc. 77 skulde were wdgiffuit, Quitterer. Ther med skier wor wilge etc. Actum Haffniæ 28 Febr. etc. 82.

[2] Smsteds fol. 143. 299. 394. 516. 541: En Madskat d. 27 Novbr. 1582, almindelig Skat og Landehjælp d. 10 Januar 1584, Bröd-Levering til Flaadens Brug d. 19 Septbr. 1584, Öxne, Lam og Gjæs til samme d. 24 Juni 1585, Pengeskat d. 20 August 1585 o. s. v. o. s. v.

[3] Smsteds fol. 396. 417. 433. Misvæxten foranledigede d. 21 Septbr. og 26 Octbr. 1584 et Forbud mod Udförsel af Byg, og Pesten en Befaling af 16 Novbr. 1584, at en almindelig Bededag skulde holdes d. 25—27 Januar 1585.

Natural-Arbeider, der paalagdes Bönderne ogsaa udenfor Hovmarkens og Hovedgaardens Drift, saa at de ikke alene maatte hugge og kjöre Tömmer fra de store Skove i dette Lehn, navnlig til Ombygningen af Sundby Færgebro 1585[1],

---

[1] Smsteds fol. 523. og Tom. XVI. fol. 2. Befalinger til Borchard Pappenheim, lydende saaledes:

Frederich etc. Wor gunst thilforn. Wiid, att wij haffue forgott ansehet, och Ere thilsindt worden, att wille lade giöre En skibbro wid Sundby ferge, att ther paa kand opschiibis, huis godz ther Sammestedtz Indföris, Enthen thill wor behoff Eller Andre theris Leylighet, Huor thill will behoff giöris En heell hob thömer. Thi bede wij thig och wille, att Nar thu her met besögis, Thu tha paa wor och Kronens skouffue, Som thu wdj befalling haffuer, thill wor gaard Abramstrup, huor thet Ringist thill Skouff schade schie kand, lader hugge, Saa mögit och Saa Stortt och Dannit bygge thömmer, Som wor Thymmermand, hans Lyckou, thig om schall thilsige och wnnderwiisse, och Nar thet huggen Er, Attu tha thet lader nederflode, och forschaffer thill Landt paa thenne Siide, Ind for Sundby, Saa thet met thet förste maa Vdkomme. Ther met schier wor wilge och thag her Ingen forsömmelse fore. Befallendis etc. Actum Frederichsborg, thend x Jnlij, Aar etc. 1585. — Ligeledes i Begyndelsen af næste Aar: Bönderne Vdj Abramstrup Leen finge breff om thömmer att lade Udföre, ut sequitur etc. Wij Frederich Thend Anden etc. Helsse Ether alle wore och Kronens, saa och alle Closter thiennere, Prelate thiennere, Canicke thiennere, Vicarij thiennere, Prouiste thiennere och Preste thiennere, Som bygge och boe offuer Ald Abramstrup Leen, Euindelig mett Gud och wor Naade. Viider, att wij Naadigst haffue befallit Oss Elskl. Borckort Von Papenheim, wor Mand, thiennere och Embitzmand paa forne wor gaard Abramstrup, at schulle lade hugge Nogle threer ther wdj Leenit thill en schibbro, som wij wille lade legge wid Sundby ferge. Thi Bede wij Ether Alle och huer Serdellis, Strengeligen biude, Attj Retther Ether Epther, Naar I aff forne Borckort Von Papenheim ther som thilsiges, Tha att begiffue Ether met Ethers heste och wogen thil the Steder, hand lader forwisse, Och siden thil hielp samme thömmer att vdföre. Saa frampt nogen findis her Emod forsömmelig och offuerhörig, I tha icke therfore wille deelis och thilthalis och Straffis. Ther mett scher wor wilge och befalling. Ladendis thett Ingenlunde. Actum Frederichsborrig, 7 Januarij Aar etc. 86.

men endog hente Rug fra Hovedgaarden hjem til deres Huse og deraf bage store Provisioner af Bröd til Brug for den kongelige Orlogsflaade. Der var intet, hvortil man ikke troede at kunne raade over Böndernes Kræfter[1]. Det er derfor heller ikke rimeligt, at hiin kongelige Eftergivelse i nogen mærkelig Grad havde forbedret Bondens Vilkaar eller fremkaldt en lykkeligere Tilstand paa Abrahamstrup i Frederik den Andens sidste Dage. Ved hans Död, den fjerde April 1588, havde Borchard Pappenheim endnu dette Lehn.

---

[1] Sjell. Tegn. Tom. XV. fol. 568. Et classisk Exempel paa, hvorledes et heelt Lehns Bönder, ogsaa de paa Lehnets geistlige Gods, hvorover Kongen efter Reformationens Indförelse havde Herligheden, kunde forvandles endog til — Bagere, naar det Slags Arbeidere tilfældigen behövedes, giver fölgende Kongelige Befaling af den 8 October 1585:

Kong. Matts. Obne Breff til Bönderne offuer alt Abrahamstrup Leen om bröd att lade forbage, ut sequitur:

Wij Frederich thend Andenn etc. Helsse Ether Alle, Closter thiennere, Prelate thiennere, Canicke thiennere, Vicarie thiennere, Prouiste thiennere, Preste thiennere och Kircke thiennere, Som bygge och Boe offuer aldt Abramstrup Leen, Euindeligen met Gud och wor Naade. Viider, Etpher som wij haffue befallit Oss Elskl. Borckortt von Papenheim, wor mand, thienner och Embitzmand paa wor gaard Abramstrup, att schulle lade bage nogre Lester bröd thill Vdspissning paa wore Orlougs Skiibe och paa Holmen for wort Slott Kjöbnehaffn, Och thet will falde wore och Kronens Bönder och thiennere besuerligt samme Bröd alene saa snart, som behoff giöris, att forbage, Och Epther [wij] forne Bröd met thet förste behoffde och giernne haffue bagit, Bede wij Ether och huer serdelis befalle, attj Rethe Ether Epther met thet förste att begiffue Ether thill forne Abramstrup, Och ther huer att anamme Saa mögit Rug, Som thill tho Thönder Bröd, och thet siiden forbage, och siiden thill forne wor Leenssmand leffuere, Saa forne Bröd met thet allerförste kand bliffue bagit. Thermett scher wor wilge och Befalling. Thi thager her Ingen forsömmelsse fore, Saa frampt I icke therfore wille liide thilthalle och Skade. Ladendis thet Ingenlunde. Giffuet paa Anduorskouff, thend viij Octobris Aar etc. mdlxxxvij. (Skrivfeil istedenfor: mdlxxxv.)

13. Men i Formynder-Regjeringens förste Aar traadte han af. Allerede den tredie Juli udgik Befaling til ham at aflevere Abrahamstrup til Oluf Bille, og til denne at aflevere sin hidtilværende Forlehning, Turebygaard, til Jörgen Ernst Worm, en Adelsmand af tydsk Herkomst [1]. Borchard Pappenheim levede derefter ikke længe. Han efterlod sig 1590 en Datter Margrete, der ved Ægteskab bragte Sæbygaard til Eiler Rud af Otterslöv og blev Moder til en Sön, der fik hendes Faders Navn [2]. Men Abrahamstrups nye Lehnsmand forblev i sin Stilling gjennem hele Formynder-Regjeringen, indtil den unge Konge opnaaede sin Myndighedsalder.

Oluf Bille til Vallö [3] var en Sönnesöns Sön af den ovenfor anförte Peder Bille til Svanholm, som var Broder til den ligeledes nævnte Herr Bendt Bille til Söholm [4]; han var en Sön af Peder Bille til Svanholm og Birgitte Rosenkrands Olufsdatter, og var selv gift med Margrete Rosenkrands Jörgensdatter, hvis Fader havde Sæde i Formynder-Regjeringen [5]. Dette Familieforhold var maaskee ikke uden Indflydelse paa Oluf Billes Befordring og de fordeelagtige Vilkaar, under hvilke den skeete. Efterat han allerede den förste Mai 1588 havde tiltraadt Abrahamstrup Lehn [6], og den eenogtyvende næst efter deeltaget i

---

[1] Sjell. Tegn. Tom. XVII. fol. 65b.

[2] See Vedel Simonsen, om de Danske Ruder, II. 149. Ligpræd. over Borchard Rud af Knud Eriksen Pontoppidan, Præst i Halsted. Kbhvn. 1656. 4.

[3] Han kaldtes dengang endnu Oluf Bille til Svanholm (f. E. i Quittancen for Tureby af 15 Marts 1589: Sjell. Regist. Tom. XIII. fol. 64), indtil hans Broder fik denne Gaard.

[4] See ovenfor Side 27. 42.

[5] Hoffm. Dan. Ad. III. 323 Tab. I. 336—37.

[6] Dette siges udtrykkeligt baade i den nysnævnte Quittants for Tureby, og i det nedenfor meddeelte Brev af 13 Febr. 1590, skjöndt Lehnsbrevet, som vi ville see, blev udstedt to Maaneder senere.

det anseelige Fölge af Rigets Store og Lehnsmænd, der ledsagede den afdöde Konges Lig fra Antvorskov eller Slagelse til Roeskilde [1], erholdt han under tredie Juli 1588 det af Formynder-Regjeringen i den unge Konges Navn udstedede formelige Forlehningsbrev, der var meget gunstigt for ham [2]. Abrahamstrup blev ham nemlig givet som et Lehn paa Afgift. Oluf Bille skulde have Hovedgaardens og det tilliggende Böndergods's hele visse og uvisse Indtægt, intet undtaget, saa og Kronens Andeel af Tiendekornet og hele Lehnets geistlige Rente imod en aarlig Afgift af trehundrede Daler, at indbetale hvert Aars förste Mai i det kongelige Rentekammer, Stillingen af tvende Gerustheste inden Riget paa egen

---

[1] Sjell. Tegn. Tom. XVII. fol. 13 har Indkaldelsesbrevet, hvor da ogsaa Oluf Bille nævnes. Jvfr. Resen, S. 361.

[2] Sjell. Regist. Tom. XIII. fol. 6b—8a. Det lyder saaledes:

Wij Christian thend Fjerde etc. Giöre Alle witterligtt, Att wij Aff wor Synderlig gunst och naade, saa och for throschab och willig thienniste, som Oss Elskl. Oluff Bille, wor mand och thienner, hogborne Förste wor kierre her fader, Salig och hoglofflig Ehukommelse, och Riiget her thill giortt och beuist haffuer, och her Effter Oss och Riiget throligen beuisse maa och schall, haffue vndt och forlentt, Och nu mett thette wortt obne breff vnde och forlenne for^ne Oluff Bille Wor och Kronens gaard och lehen Abramstrup mett Bönder och thiennere och ald thess Renthe och Rette thilliggelsse, Inthet Vnderthagitt, effther som oss Elskl. Borchartt von Papenheim, wor mand och thienner, thett nu sidst for hannom vdj werre och forlenning hafft haffuer, Att schulle haffue, niude, Bruge och Beholde, Till saa lenge Anderledis therom thillsigis, Dog saa att hand Aarliigen thill Affgifft schall giffue theraff thill Oss och Kronen baade for thend wisse och wuisse Indkomst, Tisligiste for wor och Kronens Anpartt Aff thiende Kornitt, Och huiss geistlige Renthe och Rettighedt, som ther falder vdj Lehenitt, och oss och Kronen thillkommer, thre hundritt Daller, Och samme Pendinge huertt Aar thill huer Sanctorum philippi och Jacobi Apostolorum dagh Paa hans egen omkostning lade fornöige Ind wdj wortt Renthekammer. Och schall hand ther aff thienne Oss och Riiget mett tho gerust heste Inden Rigit paa hans egen omkostning och wden Riigit Paa Wor

Bekostning, og Vedligeholdelsen af Hovedgaard, Ladegaard og Möller uden nogen Udgift for Kronen. Tolden, Accisen, Skovene og Jagten havde Kongen forbeholdt sig, dog saaledes at han maatte bruge Skovene til Brændsel og Bygningtömmer for Gaarden selv og Kronens Bönder samt de Adelens Bönder i Hornsherred, som af Arilds Tid havde faaet Skov af Hornsved, eller kunde have særlige Breve derpaa fra Frederik den Anden; men dertil maatte alene udvises Vindfælder og furnede Træer, ikke rodhugne eller friske, og hvad der indkom paa denne Maade ved Salg af Skoven, deraf skulde Lehnsmanden nyde det

---

och Kronens omkostning. Han schall och bygge och forbedre forne wor gaardt Abramstrup och Ladegaarden, ther thill liggendis, Och thennem wed macht holde och forbedre. Hand schall i lige maade holde, hviss möllere ther thilliggendis ere, wid guod heffdt och bygning paa hans egen omkostning, Och ther fore Inthet thillschriffue oss och Kronen i nogen maade. Huiss Thold och Siisse, som ther kand falde vdj Lehenit, wille wij oss och Kronnen Allene forbeholditt haffue. Hand schall icke heller forhugge eller forhugge lade Skouffuene ther thilligger, Vden huiss hannom thill Ildebrandt och gaardsens bygning thill Nottorfft kand behoff giöris, huor thill hand mest schall bruge, huiss windfeld ther falder om Aarit, Och saa schall hand icke heller selge eller Affhende nogen Rodhuggen skouff, Egh eller Bögh. Dog maa hand Vnde wor och Kronens thiennere ther vdj herrittit frij Bygnings Thömmer thill Kronnens gaardes nottorfftige Bygning, Och thett ligeuell icke vden Aff fornede threer, och huor mindst kunde were thill Skouffskade. Maa hand och Vnde thennom frij thill thieris Ildebrand aff Windfalden och fornede threer, Effther som the Aff Arrildtz thiid skall haffue bekommitt. Dissligiste maa hand och selge thill Adelens thiennere ther vdj herrittit Aff Windfeld och fornede threer for skiellig kjöb, dog Inthet grönt Rodhuggen thennem forunde. Och schall hand therudinden Ingen Aff Adelens thiennere lade nyde nogen Wilkor eller Fordeell for hinanden mett bedre Kiöb eller Vdj andre maade, Wden the therom kunde haffue högt bete wor kierre Her Faders breff att fremlegge, huor effther hand sig thill thend leylighedt haffuer Att rette, och ellers vdj Ingen Deell thend enis thienner for thend Andens nogett Indrömme, meden therudinden holde ligelighedt. Och huiss hand for windfelder och fornede Aff Adelens thiennere

Halve og erlægge den anden Halvdeel til Kongen. Jagten paa Harer og Ræve var ogsaa Lehnsmandens.

Dette er Lehnsbrevets Indhold. De sidstnævnte Kronen forbeholdte Indtægtskilder vare neppe betydelige, da Skoven skulde skaanes og store Udviisninger af Vindfælder og beskadigede Træer vare tilstaaede baade Lehnets Bönder og Omegnens Adel, hvilke Udviisninger i det fölgende Aar ogsaa kom alle Herredets Præster og Degne, senere endnu enkelte Andre, tilgode[1]. Uagtet Lehnsbrevets for Oluf Bille saa gunstige Betingelser synes det ikke at være taget meget strængt med Hensyn til de ham paalagte Forpligtelser. Til disse hörte, at han uden Udgift for Kronen skulde bygge og forbedre Gaarden selv med dens Ladegaard og Möller. Men da Abrahamstrup et Par Aar efter befandtes i en saadan Tilstand, at Huusholdnings-Bygningerne vare næsten ubrugelige og Gaarden selv meget forfalden, saa synes det i Februar 1590 at være

---

eller Andre bekommendis Worder, Therfor schall hand aarligen giöre oss gode rede och Regenschaff, Och haffue wij theraff beuilgitt hannom halfparthen for sig att beholde, och thend Anden Halffpartt komme os thill beste. hand schall och frede Jachten och aldelis Inthet Jege eller Jege lade, Skiude eller Skiude lade paa nogen wor och Kronens schouffue, ther thilligger, Underthagendis Harer och Reffue. och saa skall hand holde Bönderne, ther thilliggendis ere, Wid lough, skiel och rett, och Ingen aff thennom thillstede emod lougen att wforrettis eller mett nogen ny Indfestning eller Anden wseduanlige Paalegge att besuergis i nogre maade. Thi forbiude wij wore Fougither, Embitzmend och Alle Andre forne Oluff Bille her Emod Paa forne Abramstrup gaard och lehen, Eller nogen thess renthe och Rette thilliggelsse, epther som foruit staar, Att hindre eller vdj nogre maade forfang att giöre. Vnder wor hyldist och naade. Actum Haffnie 3 Julij Ao. etc. 88.

[1] Sjell. Tegnels. Tom. XVII. fol. 144 have et Brev til Oluf Bille af 4 April 1589, at menige Præster og Degne i Hornsherred maatte faae fri Ildebrand af Hornsved, og fol. 221 af 4 Novbr. s. A., at Christoffer Pakisk (Pax) maatte erholde 300 Læs Veed.

bleven ham tilladt at anvende den hele toaarige Kronens Indkomst fra hans Tiltrædelse indtil den förste Mai samme Aar, uden at tage noget af det, som Lehnsbrevet havde tilstaaet ham selv, paa Bygningernes Istandsættelse og Opförelsen af et nyt grundmuret Huus, og at före Kongen de dertil medgaaende Udgifter til Regning [1]. Nogle Aar senere blev rigtignok Afgiften af Abrahamstrup Lehn lidt forhöiet; men dette var allerede forud paa anden Maade erstattet. Efterat Oluf Bille nemlig i Begyndelsen af Aaret 1593 havde faaet Brev paa at maatte nyde Herligheden af tvende Gaarde i Taarnby ved Vallöe, som hans Fader og Moder för havde havt [2], udstedede Formynder-Regjeringen

---

[1] Sjell. Tegn. Tom. XVII. fol. 250b. Jeg siger med Flid, at det synes saa. Thi fölgende Brev til Oluf Bille lader sig ikke vel forene med det paaberaabte Afgifts-Lehnsbrev.

Christianus 4. Wor gunst thilfornn. Wiid, at som wij komme wdj forfaringe, huorledis at husene ther paa wor gaard Abramstrup schal med bygning ilde werre wed mackt holden, saa at ther huercken bryggers eller baggers eller stegers saaledis findis wed macht, att mand thennom thil nottorfftens leilighed kan bruge, Ther thil med paa gemackerne med Skaarsten oc Anderstedtz i Andre maade schal findis mögit bygfeldig, Tha bede wij thig oc wille, attu lader forbygge ther paa gaarden tho Aars indkompst, huis thu Aff samme lehn, wist oc wuist, paa tho Aars thiid kand haffue bekommit oc opborit, regnendis fra Philippi Jacobi Dag aº. etc. 88, thu först med samme lehn er bleffuen forleent oc thil nest thilkommendis Philippi Jacobi Dag aº. etc. 90. Dog huis thig thil aarlig pension er forschreffuit, thet schal och mue thu epter dit forleenings breff niude, beholde oc oppebere. Oc attu lader opsette et huss, murit aff grund, oc haffuer insehende med, att thet wdi saa maade med bygning bliffuer forferdiget, at thet kand bliffue bestendig oc thil gauffns giort, oc huis thu ther paa anuender, attu thet lader indschriffue wdj thit regenschab. Haff. 13 Febr.

[2] Sjell. Reg. Tom. XIII. fol. 308b. I Overskriften siges, at disse Gaarde laae i Tjereby, men i Brevet selv staaer tydelig skrevet: Tornby, som vistnok er det rigtige. — Nogle Uger senere deeltog Oluf Bille ifölge Indbydelse af 28 Novbr. 1592 (Sjell. Tegn. Tom. XVIII. fol. 210) i det Bryllup, som den unge Konge Fastelavns

den eenogtredivte August for ham et nyt Lehnsbrev paa Abrahamstrup, at regne fra den sidstforegaaende förste Mai, og fastsatte deri den aarlige Afgift til firehundrede Rigsdaler. Men de övrige Bestemmelser bleve i alt Væsentligt uforandrede [1], saa at Oluf Bille fremdeles havde en fordeelagtig Forlehning og efter Lehnets Störrelse gode Indkomster.

Da Kong Christian den Fjerde 1596 var bleven kronet [2] og selv havde overtaget Regjeringen, sporedes en Stræben efter bedre Orden saavel i andre Retninger som med Hensyn til Benyttelsen af Kronens Lehn. I Almindelighed bleve Lehnene nu kun bortgivne paa Regnskab, hvorimod Lehnsmanden fik en fast Besoldning, og Philippi Jacobi Dag eller den förste Mai blev den ordentlige Termin for Lehns-Indtægternes Erlæggelse i det kongelige Rentekammer, en Regel, der tidligere var anvendt, men dog under mange Afvigelser. En naturlig Fölge deraf blev det, at Lehnene bortgaves ved förste Mai, hvorfor ogsaa en Forordning af femte August 1596 uden Vanskelighed kunde tilstaae afdöde Lehnsmænds Enker at beholde Lehnet til den næstfölgende förste Mai [3]. Hvad i

---

Söndag 1593 gjorde for sin Hofmarskalk Predbjörn Bild paa Kjöbenhavns Slot (Mag. f. Ad. Hist. I. 105); men Aaret efter, d. 29 Juli 1594 (Sjel. Tegn. XVIII. 347), maatte han, ligesom samtlige Rigets Lehnsmænd, indfordre en Afgift af alle Lehnets Præster til en Studenterboligs Bygning paa Studiigaarden.

[1] Smsteds fol. 340b—342a. De enkelte Omstændigheder ere vidtlöftigere udförte og enkelte nye tilföiede, f. E. den, at Oluf Bille maatte *icke affhende Nogen the Voerende Sönner, paa goudtzit födde ere*, en Clausul, som i den fölgende Tid hyppigt findes i Lehnsbrevene.

[2] Til Kroningen leveredes blandt andet fra Abrahamstrup Lehn ifölge Befaling af d. 22 Mai 1596 (Sjell. Tegn. Tom. XVIII. fol. 514): 300 Lam og 400 levende Gjæs, der skulde indsendes den 1 og 25 August.

[3] Det Kongl. Dan. Selsk. Beg. o. Tilv. S. 287 no. 25. Selskabets Samlinger bevares nu særskilt i det Kgl. Geheimearchiv.

Særdeleshed Abrahamstrup angaaer, da begyndte med K. Christian den Fjerdes Selvregjering en heel ny Epoke for dette Lehn. Frederiksborg, som Kong Frederik den Anden havde bygget og hvor Christian den Fjerde var födt, skulde gjöres til et Hoved-Slot i denne Egn af Riget, ikke alene ved en ny og langt prægtigere Ombygning, men ogsaa ved et anseeligere Tilliggende. Kronborg Lehn indskrænkede det imod Östen, og det vigtige Kronborg Slot maatte ikke beröves nogen Herlighed: det vedblev at være et Hovedlehn [1]. Men det lille Abrahamstrup Lehn imod Vesten, som kun omfattede Hornsherreds Krongods, blev henlagt under Frederiksborg og bestyret af dettes Befalingsmand. Vistnok blev i samme Periode ogsaa Frederiksborg Lehn ikke sjeldent underlagt Lehnsmanden paa Kronborg, formodentlig en Fölge af, at Kongen allerede under Bygningsarbeiderne, som han selv ledede, saa ofte personlig benyttede Frederiksborg; men ogsaa under disse Forhold stilledes de trende Lehn ingenlunde paa lige Linie. De betragtedes egentlig kun som to, idet Abrahamstrup regnedes til Frederiksborg. Abrahamstrup havde i Gjerningen tabt et Lehns Selvstændighed; dets Herre residerede enten paa Kronborg eller paa Frederiksborg; det var kun en Avlsgaard med et Jagtslot og store Skove i Frederiksborg Lehn, og dets Skjæbne i denne Tid bærer allevegne Spor af dets ydmyge Stilling. Den historiske Beretning derom burde vel gjöre et tilsvarende Indtryk [2].

---

[1] Naar i denne Periode Kronborg, Frederiksborg og Abrahamstrup Lehn saa ofte nævnes sammen i de officielle Lehnsbreve, anföres de altid i denne Orden, Kronborg först, dernæst Frederiksborg „samt Abrahamstrup". De to förste benævnes „Slotte"; det sidste kaldes „Gaard".

[2] Lehnets og Gaardens Historie er for en stor Deel den der residerende Lehnsmands; men da nu ingen Lehnsmand residerede paa Abrahamstrup, vil det neppe være passende at udbrede sig over Lehnsmændenes Historie i nogen nærmere Detail.

Kong Christian den Fjerde afskedigede endnu i Efteraaret 1596 de hidtilværende Lehnsmænd paa Frederiksborg og Abrahamstrup, Jacob Trolle og Oluf Bille, og bestemte begge Lehn til sin Kjögemester Peder Mund, der ogsaa strax forelöbig overtog dem[1]. For at indlede den formelige og endelige Overdragelse befalede han den fjerde October Jacob Wind til Grundet, Erkedegn i Roeskilde, og Ditlev Holk til Höigaard, Lehnsmand paa Kronborg[2], at de skulde være tilstede, naar Jacob Trolle afleverede Frederiksborg og Abrahamstrup, tage Syn over Bygningerne og overantvorde disse med Inventarium, Jordeböger og deslige til Peder Mund. Til denne udste-

---

[1] Da Jacob Trolle, som strax vil vise sig, afleverede begge, maatte man vel antage, at Oluf Bille först er bleven forlövet og at Jacob Trolle derefter i en ganske kort Tid har havt Abrahamstrup tilligemed Frederiksborg. Vist er det, at Peder Mund allerede i Septbr. 1596 fungerede som Lehnsmand; thi den Kongl. Befaling af 28 Septbr. 1596 om Udskrivning af en almindelig Landeskat (Sjell. Tegn. Tom. XIX. fol. 11) blev for Frederiksborgs og Hornsherreds Vedkommende sendt til ham.

[2] Sjell. Tegnels. Tom. XIX. fol. 15b—16a have denne Kgl. Befaling, saaledes lydende:

Wij Christiann etc. Helsse Eder oss Elskl. Jacop Windt thill grunditt och Dettlöff holck til Höigaar(d), worre mendt og thiennerre, kerligen medt gudt och wor Naade. Wiider, effthersom wij Naadigst haffuer forlent oss Elskl. Peder Mundt, wor Kiögemester, medt wortt och Kronens Slott Fredrichsborg, som och medt wor och Kronens Gardt Abramstrup. Thi Bede wij Eder, Befalle och her medt full macht giffue, att nar os Elskl. Jacop Trolle, wor mandt, thienner och Embidtzmandt paa wor gaar wdj Thrundhiem, fraa Sig leffuerer forne Slot och gardt, I tha Erre offueruerrendis thillstede och thill forne Peder mundt offuerantuorder, huiss Inuentarium, Breffue, Register, Jordeböger och allt Andett, Som hoess forne Slot och gardt finndis och Bör att ladis och offueruantuordis. Tissligiste Attj och Beszichter Bygningenn paa Slotit, Saa well Som och paa forne gardt och ladegardene therssammestedtz, huorledis den nu forre finndis och wedt macht holdis, och thet klarligenn giffuer fran Eder vnder Eders Signeter beschreffuit, Som I wille antszuare och werre Bekienndt, och

dede Kongen Dagen efter et, som det synes, dog endnu kun forelöbigt Lehnsbrev[1], ifölge hvilket han skulde nyde en aarlig Besoldning af syvhundrede Rigsdaler, samt Halv-

---

thet Sidenn till forne Peder mundt offuerantuorder. Ladendis etc. Guiffuitt Haffniæ 4 Octobris Ao. 1596.

[1] Sjell. Regist. Tom. XIV. fol. 16b—18a. Dette kortfattede Lehnsbrev tör der vel være Plads for:

Wij Christian etc. Giöre Alle witterligt, att wij Aff vor Synderlige gunst och Naade, saa och for throschauff och Villig thienniste, som Oss Elskl. Peder Mundt, Vor mandt och thienner, Oss och Riigit gioert och beuist haffuer och her Epther throlligen giöre och beuisse maa och schall, haffue vndt och forlendt och nu med dette vortt Obne Breff vnde och forlenne Vort och Chronnens Slott och Leen Friderichsborg, med Bönder, thiener, och Aldt thes rente och rette thilligelsze, aldielis inthedt wnnderthagitt, Effther som Oss Elskl. Jacob Throlle, vor mand och thiener, ther tiill nu sennisten wdj werge och forsuar hafftt haffuer, Att mue och schulle haffue, niude, bruge och beholde, thiill saa lenge vij Anderledis ther om thiilsigendis worder. Och schall hanndt wdj Alle maade, med Inndthegt och wdgifft, aff forne Slott och Leenns Indtkompst Wide och ramme wores gaffuen och beste, Effther som wij hanum Naadigst thilthroer, Och medt Aldt tinngest, saa Vell med thendt daglige wdtspissening paa Slottedt, som Anditt wdj Ladegaardenn och Leennidt, haffue guodt och flittig opseende, Att Aldt thinngest skickeligen, ordentligen och thilbörligenn forholditt bliffuer, Oss thiill thend ringeste ombkostning mueligt er, eller skie Kandt. Sammeledis schall forne Peder Mundt thiill huer Sanctorum Phillippi Jacobi Dag giöre goudt rede och regenschauff for Aldt forne Slottis wisse och wuisse indkomst, Innthedt wndertagett i nogre maade, Saa well som och for thendt geistlige Rennte, ther Vdj Leenidt falde Kanndt. Och for slig hanns wnderdanigste throe och willig thienniste haffuer wij Naadigst bewilget hannum Aarligen thiill besollding paa hans egidt liiff vijc gamble Daller, Och paa threi Karle thiill Lônn, huer — ix Daller om Aarridt. schall handt och bekomme wnnderholding og Klæding paa Sex Perssoenner och frij fouder och maall paa fire gerust heste, huormedt handt schall thienne Oss och Riigett, naar hannom thiil Siges, inden riigett paa hanns egen, och wden Riigett paa Vore ombkostning, Saa och beckomme frij fouder och maal paa thuende Wogenheste. Meden huadt Slottens och Ladegardennes

delen af de uvisse Indtægter, men forövrigt hver Philippi Jacobi Dag aflægge Regnskab for Alt og indbetale Overskudet til det kongelige Rentekammer. Overleverings-Forretningen eller andre Omstændigheder medtoge næsten et Fjerdingaar, i hvilken Tid Peder Mund dog ligefuldt forestod Lehnet [1], og först fra Nytaarstid 1597 regnedes hans fulde Ansvarlighed som Lehnsmand [2]. Fra den Tid af vare Frederiksborg og Abrahamstrup Lehn forenede

---

daglige folck och thienners lönn och Aarss besolding anlanger, ther medt schall forne Peder Mundt i alle maade forreholde och retthe sig epther, Ligeruis som forne Jacob Throlle nest for hannom giordt haffuer. Sammeledis haffuer Vij Naadigste beuilgett hannom halffueparten aff thend wuisse rente, som Aarligen ther wdj Leennidt falde Kandt, som er Sagefaldt, Gaardtfestning, Hossbundtholdt, Winndtfelder, Drifftt, förlouff och Rönings gouds. Medenns huis Oldengieldt, Tholdt, Ziisse och wragh, som ther wdj Leennidt sig thildrage kandt, Thedt Ald sammen, inthet wndertagett vdj nogen maade, vill wi thiill Clartt och gott regenschaff haffue oss Aldenne forbeholditt. Skall handt och holde Bönderne, paa goudtzitt boendis, wed loug skiell och rett, och ingen Aff thennum thiillstede Att wforrettis emodt lougen eller medt nogen nye Inndtfestning eller Anden wsedtuannlig paalegge besuerge wdj nogen maade. Dissligeste schall handt och haffue flittig indtseende med Vildbanen, att thendt well fredis, Och Aldielis inthett iage eller Iage lade, skiude eller skiude lade, paa nogen the Skouffue, ther thilligger, Och thennum eyheller thiill wpligt forhugge eller forhugge lade i nogenn maade. Och ey heller selge eller affhende nogne the Vornede Bönder Sönner, Paa forne Slottis gouds födde ehre eller her epther födde worder, wden vor Naathes wilge och befalning. thi forbiude wij vore Fougitter, Embitzmend och Alle Andre forne Peder Mundt her emod, Epther som forschreffuit staar, Att hindre eller vdj nogen maade forfang att giörre. Vnder wor hylleste och Naade. Giffuitt paa wortt Slott Kiöbenhaffn den 5 Octobris Anno 1596.

[1] Sjell. Tegn. Tom. XIX. fol. 30. 34. 37b. 45 viser dette ved en Række af Breve, udstedede til ham i denne Egenskab, den 28 Octbr., 21 Novbr., 9 og 20 Decbr. 1596.

[2] Vil sees af en i det fölgende omtalt Quittance af 16 August 1604, der udtrykkelig nævner den 2 Januar 1597 som den Dag, da hans Regnskab först begyndte.

under ham og hans Eftermænd, Joachim Bülow, Claus von Ahnen, Christoffer Basse, Jörgen Urne, Frederik Urne, Hans Ulrik Gyldenlöve og Arent von der Kuhla, igjennem et halvt Aarhundrede lige til Christian den Fjerdes Död.

Peder Mund til Serritslev, en Sön af Sören Mund til Serritslev og Kirsten Glambek, nedstammede fra en gammel dansk Adelsslægt, hvis Vaabenmærke var en blaa Lilie, holdt af to Arme, i Sölvfeldt [1]. Efterat han den anden Januar 1597 havde tiltraadt Frederiksborg og Abrahamstrup Lehn, fik han, ligesom Rigets Lehnsmænd overhovedet, den næstfölgende tolvte April et nyt Lehnsbrev, der udförligt bestemte hans Pligter og Rettigheder [2]. Disse Lehnsbreve fortjene Opmærksomhed deels som en af de förste almindelige Regjeringshandlinger, den unge Konge foretog sig, deels som et vigtigt Bidrag til Oplysning om Rigets daværende Statshuusholdning, og da de alle, med den nödvendige Forskjel mellem Afgiftslehn [3] og Regnskabslehn, i det Væsentlige vare af samme Indhold og Form, kunde det, der meddeeltes Peder Mund, give et almindeligt Begreb om Lehnsmændenes Stilling i

---

[1] Klevenf. Saml. ms. i Geh. Arch. og Dan. Adelslex. II. 30. Top. Saml. Mariboekl. no. 11 er Sören Munds Livsbrev paa Serritslev af 12 Juni 1573 for ham og eet af hans Börn.

[2] Sjell. Reg, Tom. XIV fol. 54 fgg. har den hele Række af Breve til Sjellands Lehnsmænd fra denne Dag, nemlig Börge Trolle for Kjöbenhavns Slot, Christof. Valkendorf for Jungshoved, Peder Mund for Frederiksborg, Christof. Parsberg for Roskildegaard, Arild Hvitfeld for Draxholm, Ebbe Munk for Antvorskov, Steen Brahe for Kallundborg, Henr. Lykke for Vordingborg, Steen Bille for Turebygaard, Corf. Ulfeldt for Korsör, Chr. Holck for Tryggevældegaard, Breide Rantzau for Stege og Elmelundgaard, Eustachius von Thümen for Svenstrup, Ditl. Holck for Kronborg.

[3] I Dan. Mag. VI. 202 fg., under de samlede Efterretninger om Mariager Kloster, har man trykt det til Jacob Seefeld givne Lehnsbrev som Exemplet for et Afgiftslehn. Han var Rigsraad og nöd vel som saadan noget fordeelagtigere Vilkaar.

Regnskabslehnene[1], som nu vare den langt overveiende Deel. Ifölge det nye Lehnsbrev vedblev da Frederiksborg med Abrahamstrup at höre til Regnskabslehnenes Klasse, saaledes at Peder Mund mod en fast aarlig Besoldning af femhundrede Rigsdaler for sig og sine Folk, den almindelige Hofklædning for sig selv sjette og fri Underholdning for sig selv ottende, skulde aarlig aflægge Regnskab for samtlige Lehnets visse og uvisse Indkomster, og vaage over god Orden med Hensyn til Bespiisningen og Lönningen af Kongens Folk paa Slottet og Ladegaardene:

---

[1] Sjell. Reg. Tom. XIV fol. 58. Jeg skal her lade det aftrykke som et Exempel for Regnskabslehnene (skjöndt der vistnok ogsaa var nogen Forskjel mellem de enkelte af disse), og jeg skal derhos lade de Stykker, hvori det afviger fra Jacob Seefelds Lehnsbrev, sætte med Cursiv. Peder Munds udförlige Lehnsbrev af 12 April 1597 lyder da saaledes:

Wij Christian etc. Giör Alle witterlig, Att wij aff wor Synderlig gunst och Naade, och for Throschaff och willige thieniste, som oss Elskl. Peder Mund, wor mand och thiener, oss och Riget her thill giord och beuist haffuer och her effter throligenn giöre och beuisse maa och schall, haffue wndt och forlehnnt och nu med thette wort obne breff wnde och forlehene for^ne^ Peder Mund med wortt och Cronnens Slott och Lehnn Frederichsborge Sambt des thilliggende bönder och thiennere, wiist och wuiist, alldielis inthet Vnderthagit i nogre maade, Att schulle haffue, niude, bruge och beholde, Indthil saa lenge wij anderledis therom thilsigendis worder. *Och haffuer wij Naadigst beuillget hannum aff for^ne^ Lehnns Rente och Indkompst att maa aarligen bekomme och lade Oppebere v^c^ Daler baade paa Sig Sielff och thill hans Suenne och folck adt lönne och besolde med, sampt gemeine hoff Kledung paa sig Sielff siette, Och frij Notturfftig Underholdung paa sig, hans Suenne och folck, selff Ottende Personer och icke mere. Huoremod forschreffne Peder Mund schall were Pligtig att giöre oss Aarligenn gode Rede och Regenschaff for Alld Slottens och des wnnderliggende ladegaards wisse och wuisse Indkompst, aldielis inthett Vndertagid i nogre maade, Saa well som och haffue Indseende med Vdgifften och wdspiisningen ther paa Slotted och des wnnderliggende Laadegaardt, adt thend ringiste Ombkostning och Vdgifft ther paa bliffuer giordt, ther mueligt Kand were, Och haffue flittig Indseende, att ingen vnöttig wdspissning eller*

enhver af disse skulde kun have, hvad ham tilkom efter gammel Brug, Fogeden sin Tiendepenge, Skriveren sin Skriverskjæppe. Peder Mund skulde af Lehnets uvisse Indkomster, af Stedsmaal, Sagefald, Drift, Römningsgods, Huusbondhold, Förlov, samt Penge eller Korn, der gaves for Vindfælder, kun nyde en Tiendedeel, Kongen de ni Tiendedele; men Indkomsten af Oldengjæld, Told, Accise, Vrag, rodhuggen Skov og Korn skulde alene være Kongen forbeholdt. Han skulde til den Ende ved Skriveren holde meget nöie Bog over den indbringende Oldengjæld, saa

---

follckelönn vdj Regenschaffuit bliffuer indschreffuit, effter som hand Sielff weedt thend lieglighedt, huadt Slottid och laadegaardene i the maade Vdkreffuer. Medens huad folckelönnen anlanger paa Slottet sampt wnnderliggendis ladegaarde, schall hand ther med forholde, epther som thill dess schied er, och i Regenschaffuit findes indförd. och schall hand icke thilstede fougden eller schriffueren, mögitt mindre andre Slottens folck, att haffue nogen geneett wdj Lennid, wndertagen fougidten sin thiende pendinge och schriffueren sin schriffuer schippe, som Seeduonlig haffuer werridt, Och wdj alle maade saa well paa Slottid och dess Vnderliggende ladegaarde som wdj Lehnid wiide och Ramme wor gaffnn, beste och fordiel, widere end hannom aff oss fore schriffuis kandt. Sammeledis wille wij, Att forne Peder Mundt aarligen schall giörre gode rede och Regenschaff for all thend wuisse Renthe och indkompst, ther i Lehnit falde kandt, Thet werre Sig Stedtzmaall, Sagefald, Drifft, Römningsguodzs, hossbundhold, Förlöff, Pendinge eller Korn, for windfelder oppeberis, eller andit sligt mehre, som for wuisse kand och pleiger att reignis, huor aff wij Naadigst haffuer beuilged hannom for Sin wmage och besuering thend thiende partt, Och de öffrige Parter Sampt ald huiss Oldengield, Told, Zisse, wrag och Pendinge eller Korn, for rodhugen skouff annammis och oppeberris, will wij oss sielff thill beste aldenne frij beholdit haffue. medens huadt Oldengielden anlanger, schall ther med Saaledis i Regenschafuerne foreholdis, aarligen naar ther i lehnit paa wor och Cronens schouffue bliffuer Olden, ad hoss huer mandtzs naffnn, som Suin paa wor och Cronens schouffue indslaar till Olden, schall antegnis, huor mange Suin hannum aff Lenssmanden thill Olden beuilgit bliffuer, Och huis Suin paa wor och Cronens wegne thill Oldengield bliffuer wdj saa maade annammidt,

at de Bönder, som fik deres Sviin paa Olden, navnlig skulde indföres med Antallet af gamle og unge Sviin og Betalingen derfor i Penge eller Flæsk; han skulde ordne Sagefald og Gaardfæstning saaledes, at de to Trediedele betaltes med Penge, en Trediedeel med Öxne; han skulde sörge for, at Kronens Lehn ikke fravendtes nogen Jord eller Eiendom, og ved Rettens Mellemkomst indvinde, hvad der ulovlig kunde være det berövet. Peder Mund skulde derhos tjene med fire Gerustheste, indenrigs paa sin egen og udenrigs paa Kongens Bekostning, men derfor ogsaa nyde frit Foder saavel til disse som til tvende Vognheste. Han skulde fremdeles have den geistlige Jurisdiction i Lehnet, tage Præsterne i Forsvar, gjöre Regn-

---

schall schriffueren i Regenschaffuidt angtegne, huilcke ther aff erre gamble och huilcke vnge Suin, Och haffue indseende medt, Ad oss skier ther winden skiel och rett, saa vell som och Seerdielis thage beuiss paa fleschidt aff the gamble och Seerdelis aff the wnge suin, Naar thet hid thiill Slottet thill wortt behouff frembschicked bliffuer. Sammeledis schall Peder Mundt thet saa forordne och wdj Acht haffue, att wdj Alt, huis Sagefald och gaarfestning, som hand paa worre wegne ther i Lehnitt afftinger, Skall afftingis och anammis the thuenne Parther i Penninge och thend thridie partt wdj Öxen, eptersom Stetzmaallit eller sagefaldit sig högt eller lidett belöffue Kandt. Sammeledis schall forne Peder Mund werre pligtig att haffue goedt thiilsiuffn thill wor och Cronnens Jord och Eegdome ther i Lehnitt, att thend icke med Vrette therfraa heffdis eller forwendis, Och ther som hand kand formerche nogen Jord och Egendomme, lidet eller mögidt, att werre kommen ther fraa med wrette, Tha schall forschreffne Peder Mund thale thet ind igenn medt lougenn, domb och Rett, saa frempt hand icke Selff will stande oss ther fore thill rette. Thessligeste schall hand thienne oss och Riiged aff forne Lehnn met 4 *gerust heste*, inden Riiged paa hans egenn, och Vden Riget paa wor omkostningh, Naar hand therom tilsagt bliffuer. *Och paa thennum saa well som och paa ij wogenn heste haffuer wij Naath. beuilget hannum ther aff Slottedt aarligen att maa bekomme frij fuoder och Maal. Skall hand och haffue thend geistlige jurisdicts och Presterne ther i Lehnit i befaling och forsuar, Och Presterne, naar behouff giörris, thill ald rette fordedige och forsuare, Och*

skab for de geistlige Indtægter, Fæstepenge af Tiender og Sagefald af Præster og Degne, og före Tilsyn med Kirkernes Indkomst, saa at Kirkeværgerne solgte Kirkens Korn til Kjöbstedborgerne og ikke til Andre; men Kronens og Kirkens Tiender skulde han bortfæste, dog ikke for længere Tid end tre Aar, ved Auction til den, der böd meest derfor. Peder Mund skulde envidere frede Skovene, at de ikke forhuggedes til Upligt eller Skade; frede Jagten og hverken skyde eller skyde lade, og holde Bonden ved Lov og Ret, uden at forurette ham eller paalægge ham nye Byrder udover Jordebogen, men ikke frigive nogen Vordned mod Kongens Vidende og Villie. Peder Mund skulde endelig hvert Aar aflægge sit ordentlige Regnskab,

---

huiss thend giestlige Renthe och Stigtenns Indkompst ther aff lehnit anlanger, Saa well som och Stedtzmaall aff thinderne och Sagefald aff Preste och Deigne, ther wdj lehnit kand oppeberis, schall Peder Mundt giörre oss aarligenn guode rede och Regenschaff fore, wiist och wuist, aldiellis inthet wnderthagit, oss aldenne thilbeste. Skall handt och haffue indseende med Kirckernis Renthe och Indkompst, adt thend thill Kierckernis beste nötte och frambtharff nötteligen och gaffnligen Anlagd och anwend bliffuer, Och Kierckernis Korn aarligen adt lade veed Kiercke-uergerne thill huer kircke selgis och affhendis thill formuende borgere i Kiöpstederne och thill ingen Anden. Skall ej heller forne Peder Mund her effter mue borttfeste nogre thiender, enthen Cronens eller Kierckens parter, lenger thill hobe end p a a 3 A a r s s t i d t, Och dog thill fornne opbiude thennum thill Tinge, thennum thill beste, ther miest ther aff wille giffue och ehere formuende thill att bethale oss och Kiercken samme Affgifft. Hand schall och frede schouffenne ther i Lehnit, Och aldiellis inthet ther wdj lade hugge thill wplicht eller schouffschade i nogre maade. Dessligeste schall hand haffue goed opsiuffnn medt wor och Cronens wildbanne ther vdj Lehnit, att thend bliffuer fred och wed magt holden, Och ther wdj aldielis indthett Jege eller Jege lade, Schiude eller schiude lade i nogre maade. Och holde b ö n n d e r n e, thill Lehnnidt liggende ehre, weed Loug, schiel och rett, Och thennum aldielis inthett wforrette emodt lougen eller Jordbogen, eller med nogen nye Paa legge besuerge i nogre maade. *Och aldielis ingen aff wore och Cronens Vornede Böndersönner mue frij och löss giffue eller wden wor eigen Naadigste beuilling selge eller affhende.* Huil-

begyndende og endende med förste Mai, og ledsaget af tilbörlige Quitteringer for enhver Udgift, paategnede af ham egenhændig til Vidnesbyrd om, at Udgiften var gjort med hans Vidende og Bifald.

Saavidt dette nye Lehnsbrev. Man ville bemærke, at Lehnsmandens Besoldning var nedsat til femhundrede Rigsdaler og hans Indtægt af det Uvisse til en Tiendedeel, samt at Abrahamstrup slet ikke udtrykkelig nævnes. Dette sidste var en Fölge af, at Abrahamstrup havde tabt Egenskaben af et selvstændigt Lehn, og betragtedes blot som en Deel af Frederiksborg [1]. Ogsaa Kongen selv sörgede under Et for dem begge: saaledes havde han nylig i Marts samme Aar befalet, at endog Gartneren paa Frederiksborg skulde til Plantning ligeledes i Abrahamstrup Have indkjöbe unge hollandske Træer, naar saadanne ankom med Skibe i Öresund [2]. Hvad hiin

---

cked forschreffne Peder Mundtzs Regenschaff schall begynde och angaa fraa Sanctorum Philippi och Jacobi Apostolorum Dag 1597, och endis thill aarssdagen ther nest effter 1598, och saaledes frembdielis forfölgis Aar fraa Aar, Emedens och ald thend stund wij hannum med Samme Lehnn Naadigst forlenne will. Och haffuer wij thet for gaadt anseett och thet hereffter saaledis med Vdgifften i wore Regenschaff [wille forholdet haffue, att Schriff]ueren paa ald Vdgifften schall thage Nöigachtig quitandtzer och beuisser aff thennum, som samme Vdgifft paa liuder, huilken Quitandtze forne Peder Mund thill ydermere beuissning schall med eigen hand wnderteigne, ad Samme Vdgifft och Kiöb hannum witterligt er, och aff hannnm paa wore wegne sambtöckt, saa frembt same Vdgifft i Regenschaffuid paa wore wegne ellers schall Patzeris och bliffue gott giord. Thi forbiude wij etc. Actum Haffniæ thend 12 Aprilis Anno 1597.

[1] At Abrahamstrup virkelig hörte ind under Frederiksborg Lehn, derom have vi i den nedenfor anförte Quittance af 16 August 1604 til Overflod det fuldstændigste Beviis.

[2] Sjell. Tegn. Tom. XIX fol. 67. Toldernne j helssingör finge Breff, at schulle lade Gartenerren paa Fredrichsborg widet, nar nogle vnge och alle hande Slags hollensche threr ankom ther vdj Sundet, at hand aff the beste kandt wdsöge nogen till at Sethe ther vdj haffuen,

Nedsættelse i Lehnsmandens Lön angaaer, da kunde den maaskee være en Fölge af den Beretning, som Jacob Wind og Ditlev Holk efter Overleveringen havde indgivet om Lehnets formeentlig forbedrede Tilstand; men den synes da at have været overilet, og den blev snart igjen forandret. Abrahamstrup Gods idetmindste var endnu kun i maadelig Forfatning. Den Fattigdom, der saa stærkt viiste sig efter Krigen i K. Frederik den Andens Tid, blev derhos foröget ved en begyndende Sandflugt og Jordsmonnets tiltagende Sandighed navnlig i Övre-Draaby og Törslöv, og paa Böndernes Beklagelse derover befalede Kongen allerede den femogtyvende April Peder Mund at lade optage Syn over deres Jorder og nedsætte deres Landgilde efter en billig Taxation af disse [1]. Men deraf

---

och vdj Abramstrup haffue, och att the thennom Sidenn Bethaller och thet Saaledis indförer till Regnschaff. Fredrichsborg den 25 Martij A°. 1597.

[1] At Flyvesandet idetmindste siden Slutningeu af det sextende Aarhundrede ödelagde en Deel Egne i det nordlige Sjelland, har jeg allerede anmærket i mit Skrift om Asserbo (Sep. Aftr. S. 41 fg.). Et bestemt Vidnesbyrd derom, hvad Abrahamstrup Lehn angaaer, haves i fölgende Christian IVs Brev (Sjell. Tegn. Tom. XIX. fol, 77 fg.) til Peder Mund:

Christianus 4. Vor gunst thill forn. Widt, att thisse Breffuissere, worre och Kronens thienerc till wor gardt Abramstrup vdj Gierlöff och thörslöff och Nogen vdj öffre Drobye Boendis, haffuer vnderdanigt supplicerit giffuendis tilkiennde, huorledis theris garde schall werre thennem for höjt satt paa landgille, Saa the icke Kandt affstedkomme att vdgiffue Samme landgille aarligen, aff thennd aarssag, att theriss Jordt schall werre belöbenn medt Sandt, och therforre vnderdanigt Begierrenndis, att samme theris garde mothe omssethis for Ett skielligt och billigt landgielle, Thaa Bede wij Dig och wille, Attu ther ohm forfarer leiglighedenn, ladendis till thinge opkreffue Siön till Samme theriss Jordt, Som der ohm kunde grandsche och Siönne, om Samme theriss Jordt Er Saaledes medt Sandt belöben och forderffuit, Som the berether, och thersom thet Saa befinndis, attu daa opkreffuer Oldinge, paa Samme theris Jordt och garde, Som thennom for Ett skielligt och billigt landgielle

maatte nödvendig fölge, at Lehnets og Lehnsmandens Indtægter vilde aftage; og Oprettelsen af et Teglværk ved Abrahamstrup, som Kongen i det næste Foraar tilsigtede, skulde vistnok ikke bidrage til at gjöre Bondens Stilling lideligere, da han sagtens derved efter Datidens Skik fik et nyt Paalæg af Arbeide [1]. Det var formodentlig paa Grund af denne Lehnets Beskaffenhed, at Kongen, efterat Peder Mund havde aflagt det förste Aars Regnskab til Philippi Jacobi 1598, tilstod ham den tredie Januar 1599, [2] foruden den i Lehnsbrevet fastsatte Besoldning

---

kunde Sethe och taxerre, och thet Sidenn vdj Jordbogenn Saaledis lader foranndre och Indschriffue. Ter. etc. Actum Frederichsborg, 25. Aprilis A°. 97.

Det er muligt, at „de höie Volde, som allerede Kong Frederik II havde ladet opkaste ved Ebelholt Kloster og Sösterbro Mölle", vare bestemte til en Dæmning mod Arresöens truende Oversvömmelser, naar Flyvesandet væltede sig ind i Söen; men deraf fulgte igjen andre Ulykker, hvorover Bönderne, især af Meellöse By i Lyndby Sogn, nu klagede, og som Peder Mund d. 25 Septbr. s. A. (Sjell. Tegn. Tom. XIX. fol. 108) fik Befaling at undersöge. I de nordligere Egne vare, som man seer af en anden Befaling til Peder Mund af 26 Juli 1600 (Smsteds fol. 272), snart betydelige Sandflugtsödelæggelser skeete, saaledes af de tvende Möller, Övre- og Nedre-Mölle paa „Hallschouff" (Om Asserbo S. 42).

[1] Sjell. Tegn. Tom. XIX. fol. 143: Peder Mundt fick Breff, Kong. Maitz. igenn att wille haffue anretit och opsat den Tegell offuere wedt Abramstrup. Att handtt derforre medt förste legligbed denn Igen lader op sette, Ramendis ther udinden Kong. Maittz gauffn och beste vdj alle maade. och huis Som opgar, den medt att lade opbygge och hollde wedt ligge, thet haffuer hand till sitt Regenschaff Att indförre. Frederichsborg, 27 Mai Ao. 98. — Teglgaarden ved Abrahamstrup nævnes senere 1604, nedenf. S. 120.

[2] Sjell. Regist. Tom. XIV. fol. 198. Brevet lyder saaledes: Wij Christian etc. Giöre Alle witterligt, Att effther Som wij Anno 1597 naadigste haffuer forlehnnt Oss Elskl. Peder mund thill Seritzlöff, wor mannd och thienner, medt wor och Cronnens Slott och Lehnn Frederichsborg, effther Som hans forlehningsbreff, wij hannom Sammethiid ther paa naadigste haffuer giffuitt, ther om

og Genant, endnu aarlig femhundrede Rigsdaler af det kongelige Kammer, at regne fra det andet Lehnsaars Begyndelse, hvorefter han atter ved den fölgende förste Mai gjorde Rede for sin Bestyrelse, og endelig den tredie April i Aaret 1600 paa eengang modtog den sædvanlige Quittering paa rigtigt aflagt Regnskab i begge Terminer [1].

Imidlertid var den nye Slotsbygning i fuld Gang og kaldte vistnok ofte Kong Christian den Fjerde selv til Frederiksborg, og det vilde ikke være besynderligt, om deraf udviklede sig et ungdommelig muntert Forhold mellem Kongen og Lehnsmanden. Hvordan det end dermed monne forholde sig, saa indgik Kongen engang et Slags Væddemaal med Peder Mund, Albert Skeel, Anders Sinclar og Apits Grönneberg, at den af dem, der först blev drukken fra sjette Februar indtil Paasken, skulde erlægge tredive Rigsdaler i Böder. Uheldet traf, rimeligviis samtidigt, Peder Mund og Albert Skeel, og deres Penge bleve anvendte til en Sölvpokal, hvis Indskrift bevarede for Efter-

---

widere formelder och indholder, Tha haffue wij naadigste vnndt och bewilgett och nu medt thette wortt obne breff wnnde och bewilge forne Peder mund for hans wnderdanigste thro och flithig thienniste, att maa bekomme thiill hanns Aarlige Pension och besolding vc Daller meere end som forne hans forlehnings breff hannom thiil holder, och skall thenne hans besoldings forbedring begynde och ahngaa fran Philippi och Jacobi Daug Siist forleden Anno 1598 Och endis thiill Philippi och Jacobi nerwerendis 98 Aar, och Saaledis frembdielis forfölgis Aar fra Aar, emedens och ald thend Stund wij hannom med Samme wortt Lehn naadigste forlehnne wille. Bedendis och biudendis wor Renthemester, thend som nu er eller her effther Kommendis worder, att hannd Aarligen thiill guode rede lader fölge forne Peder Mund forne vc Daller, och thennom wdj hanns Regenskaff gott giörer, Ey giörendis hannom ther paa nogen forhindring eller mangell wdj nogre maade. Actum Haffniæ 3 Januarii Anno 1599.

[1] Lehnsbog fra 1599 til 1600 (i Geh. Arch.) fol. 178a og 181b har begge disse Peder Mund meddeelte Quitteringer for de to förste Aar, begge af samme Datum.

verdenen Mindet om dens Oprindelse [1]. Med Kongen havde Peder Mund ogsaa nogle Forhandlinger, nærmest paa sin Hustrues Vibeke Griis's Vegne, angaaende Sandbygaard og noget dertil liggende Gods i Skaane, i hvilken Anledning han ved Begyndelsen af Aaret 1603 indbetalte tusinde Rigsdaler i det kongelige Rentekammer [2]. Hvad hans Virksomhed paa Abrahamstrup angaaer, da er derom ikke meget bekjendt. Denne Gaard med dens Tilliggende var ganske sammensmeltet med Frederiksborg Lehn, og naar det korte til Kongens private Brug opsatte Overslag over Rigets Indtægter ved Slutningen af Aaret 1602 nævner Abrahamstrups Navn ved Siden af Frederiksborgs, saa adskiller det dog ingenlunde begges Regnskabsvæsen, men angiver Indtægten og Udgiften for begge i en samlet Sum. Overskudet, der indflöd i Kongens Kasse, udgjorde for begge kun firetusinde firehundrede og syvogtredive Rigsdaler aarlig [3]. Paa samme Maade er Abrahamstrup forenet med Frederiksborg i den sidste almindelige Quittering [4], som Peder Mund, efterat han ved

---

[1] Hoffman, Dan. Adelsm. I. 41, hvor hele Indskriften, den eneste Kilde til denne Beretning, er aftrykt. Sölvbægeret bevares paa Rosenborg.

[2] Sjell. Regist. Tom. XIV. fol. 396b har Kongens Quittering for denne Sum, dateret Kjöbenhavn den 27 Jan. 1603.

[3] Schlegels Samml. I. 1. S. 35—36. Dette Overslag er dateret den 24 December 1602, og nævner ogsaa Peder Mund som Lehnsmand.

[4] Sjell. Regist. Tom. XIV. fol. 454b—455a. Denne „Quitantziarum", som man sagde, der oftere i det foregaaende er nævnt, fordi den indeholder adskillige historiske Oplysninger om Peder Munds Forhold som Lehnsmand, lyder saaledes:

Christian 4. Giöre Alle Witterligt, Att Oss Elskl. Peder Mund thill Sandbyegaard, wor mand och thiener, haffuer nu endelig ladet giöre Oss gode rede och Regenskab af wortt och Chronens Slott och Lehn Frederichsborgs och Abramstrupgaards Lene, som hand en tid lang Aff Oss naadigst haffuer werit medt forlendt fra den 2 Ja-

förste Mai 1604 var afgaaet fra disse Lehn, modtog af Kongen den sextende August samme Aar. Han kaldes der Peder Mund til Sandbygaard [1]. Han blev derefter forlehnet med Skanderborg og Aakjær, og hans fölgende Skjæbne er fremmed for Abrahamstrups Historie [2].

Joachim Bülow til Ingelsted aflöste ham. Denne Mand hörte til hiin bekjendte gamle meklenborgske Adelsslægt, hvoraf vel enkelte Medlemmer tidligere havde været i dansk Tjeneste, men som dog först med ham og i den Wedendorfske Linie fik et stadigt Hjem i disse Lande [3].

---

nvarii Anno 1597, thill huilcken dag och tid hand först dermed er bleffuen forlent, Och thill Philippi Jacobi Dag Anno 1604, hand fordne Lehn igien er quitt bleffuen, och med Clar inventario igien fra sig lewerit, Saa well som och giort Regenskab och beschied for huiss Almindelig Penning schatter emedlertid der sammesteds er opboren. Och befindiss, Att forbttc Peder Mund Oss paa fordne Hans Regenskaber Saa och Penning Schatter Aldelis inthet er skyldig bleffuen effter de Regenskaber, Qvitantzer, beuiser, Inventarii och Mandtalls Registers Liudelse, Som hand nu ind vdj wortt Rente Cammer thill wor Rentemestere, Oss Elskl. Enwold Krusse thill Hiörmidzlöffgaard, och Sigword Beck thill Försslöff, Indlagt, Lewerit och offwerandtuordett haffuer. Thi lade wii nu hermed fordne Peder Mund, hans höstru, Börn och Arffuinger Aldelis quitt frij och Kraffuisslöss aff Oss och wore efterkommere, Konninger Vdj Dannemarck, for Ald ydermere Kraff, thilltale, eftermaning och paaeschelse for fordne hans Regenskaber, Mandtals Registere, Inventarier, Qvitantzer oc bewiser, Indtegt och wdgifft, aff fordne Frederichsborg och Abramstrup gaards Lehn, fra den Dag och tid, hand först der med er bleffuen forlendt, och thill den dag, hand fordne Lehne igien er quitt bleffuen, effter-som forschreffuitt staar i alle maade. Actum Hafniæ, 16 Augusti Anno 1604.

[1] Men i det ovenfor S. 115 meddeelte Brev af 3 Januar 1599 kaldes han Peder Mund til Serritslev.

[2] De æld. dan. Archiv. Reg. I. 163. Han efterlod sig ingen Börn, men Klevenfeldt har Brudstykker af Slægtens Stamtavle endnu i Beg. af 18de Aarhundrede.

[3] J. F. J. Bülow, Beschr. d. Geschl. von Bülow, S. 32—33, nævner de otte Linier: Wedendorf, Potrense, Gross-Siemen,

Hans Fader, Adam Bülow, havde været Hofmarschal ved det Schwerinske Hof, og Forbindelsen mellem dette og Danmark blev maaskee Anledning til, at dennes tvende Sönner, Joachim og Adam, bleve antagne af Kong Christian den Fjerde, hiin som Jægermester, denne som Staldmester [1]. Joachim Bülow, som var særdeles yndet af Kongen, fik nu den toogtyvende April 1604 tvende Lehnsbreve, det ene paa Kronborg Lehn efter Mogens Ulfeld til Selsö, det andet paa Frederiksborg og Abrahamstrup Lehn efter Peder Mund. Begge disse Lehnsbreve vare i den sædvanlige Form, men det sidstnævnte afveg dog deri fra det, som var hans Forgjænger meddeelt, at Abrahamstrup udtrykkelig var nævnet, og det tillige særlig var bestemt, hvilke Folk han der skulde holde til Gaardens Tjeneste [2]. Frederiksborg med Abrahamstrup vedblev at være et Regnskabslehn, saaledes at Joachim Bülow skulde nyde en fast Pengelön eller Besoldning paa femhundrede Rigsdaler, Godtgjörelse for Hofklædning til sig selv sjette samt en Tiendedeel af de saakaldte uvisse

---

Radun-Wischendorf, Zibühl, Gartow-Stintenburg, Wehningen-Gudow og Plüschkow. Jvfr. Kneschke, Deut. Grafen-Häuser, I. 132—34. De danske Bülower höre til förste og sidste.

[1] De Benzonske og især de meget rige Bertouchske Saml. ms. i Geh. Arch. Jeg skal bemærke, at den Sidstnævntes Ligbegjængelse, ifölge Mads Jensen Middelfarts Ligpr. ov. Hans Barnekow, Dedic. iij, holdtes i Horsens 1619, medens Beschr. d. Gesch. v. B. S. 100, siger, at han ligger begravet i Grambow Kirke ved Wedendorf. Ligpr. anf. St. omtaler Kongens særdeles Yndest for dem begge. Sjell. Reg. Tom. XIV. fol. 174. 413. 452. 486 af 28 Augnst 1598, 7 Septbr. 1603 (hvor Joach. Bülow kaldes Kjögemester), 29 Mai og 4 Octbr. 1604 tyde paa det samme, og synes at vise, at Joa. Bülow drev en Slags Studehandel paa Tydskland, senere, 1615, (ib. T. XVI. 140) ogsaa Svinehandel.

[2] Sjell. Regist. Tom. XIV. fol. 441b—445 har Lehnsbrevet for Frederiksborg med Abrahamstrup. Umiddelbart foran gaaer det for Kronborg, der d. 18 April 1605 (ib. Tom. XV. 19) blev fornyet og noget forandret.

Indtægter [1], og derhos fast Genant i Naturalier til Underholdning af de Bestillingsmænd eller Tjenere, som daglig skulde bespises paa Frederiksborg [2], medens andre derværende Arbeidere fik visse Kostpenge. Lehnsbrevet bestemte ogsaa nöie, hvilke Folk der nu skulde holdes paa Faurholm og Abrahamstrup, navnlig for denne Gaard en Ladegaardsfoged, en Skriver, en Buddreng, to Vogndrenge, to Rögtere, to Foldrenge, en Meierske og to Piger, hvilke alle skulde nyde den Lön og de Kostpenge, som de hidtil havde havt [3]. Lehnsmandens Forpligtelser vare, at tjene med fire Gerüstheste, forsvare Kronens Jorder og Eiendomme, Geistligheden, Kirkernes Indtægter, frede Skovene og Vildbanen, holde Bönderne ved Lov og Ret, bevare de Vornede paa Godset og endelig hver Philippi Jacobi Dag efter rigtigt Regnskab at indbetale Lehnets Indtægter i det Kongelige Rentekammer.

---

[1] Stedsmaal, Sagefald, Drift, Römningsgods, Huusbondhold, Förloufspenge, Korn for Vindfælder, „som for Uvisse pleier at regnes", hedder det. Om Betydningen af disse Ord, see Arent Berntsen II. 229—133.

[2] I denne Betydning bruges Udtrykket „Genant" i disse Lehnsbreve, og adskilles fra Besoldningen eller Lönnen i Penge.

[3] Den Abrahamstrup vedkommende Deel af Lehnsbrevet, der omtrent paa samme Maade gjentages i de fölgende Lehnsbreve, lyder fol. 442b saaledes: *Och paa Abramstrup Gaard skall holdis Efterschreffne Personer om Aaritt, j Ladegaardsfogitt, j Schriffuer, som och skall were Kieller-Suend og whaare, huis Skouff som föris der egiennem gaarden, Thisligeste j som skall whaare foellerne om wintteren och skall wogte wonggene om Sommeren, Och j buddreng, som och skall giöre Andett Arbede, i Gaarden falder, naar hand er thillstede, ij Wogendrenge Kiörer Lieer wogen thill Teigellgaarden, emeden fornöden göris, ij Færögter om winteren, Och en Foelldreng, som och skall waare Suinene om winteren, j Meiersch och ij Piger, huilcke fordne Faffuerholms och Abramstrupgaardtz folck skulle fremdelis niude och bekomme den Lön, besolling och Kostpenninge, de thill dess Aarligen hafft haffuer.* — Teglværket er omtalt 1598 ovenf. S 115.

At aflægge dette Regnskab kunde vel ofte falde vanskeligt nok, da Fattigdommen blandt Almuen i denne Egn vedblev, og foranledigede snart Gjenstridighed snart Beklagelser, som atter havde Straffe eller Eftergivelser til Fölge. Joachim Bülow havde alt i sit förste Aar Exempler derpaa [1]. Dog gjorde han Rede og Rigtighed for dette Aar og modtog den treogtyvende October 1605 förste Gang den sædvanlige Quittance [2].

I samme Tidslöb undergik Abrahamstrup Lehn betydelige Territorial-Forandringer, hvorved Godset uden-tvivl blev mere afrundet og nærmede sig den Skikkelse, hvori det siden findes i en Jordebog fra K. Frederik den Tredies Tid. Til dette Lehn lagdes nemlig den förste Juni 1605 fem Gaarde i Kyndby, som hidtil havde hört

---

[1] Sjell. Tegn. Tom XX. fol. 1b, 4b, 6 og 15 lærer os at kjende disse. En Befaling til Bülow af 17 Jan. 1605 eftergav Byen Aggerup, der var öde, og Övre-Mölle paa Halsnæs, der havde lidt af Flyvesand, en Deel Afgifter, hvilket dog d. 25 Septbr. næstefter blev forandret derhen, at Jorderne först skulde besigtiges af „Oldinge". En Befaling af 4 Febr. 1605 tilstod Bönderne i Auderöd (ved Arresöe nær det gamle Dronningholm) samme Eftergivelse, som Övre- og Nedre-Mölle havde faaet. Derimod paalagde Kongen d. 26 Febr. 1605 Joachim Bülow at straffe de gjenstridige Bönder i Lehnet, der nægtede at möde paa Tilsigelse med Heste og Vogn, ikke paa Gods og Penge, fordi Gaardene derved vilde blive öde, men med „Spansk Tönde og Taarnet". Den förste April 1605 fik Joachim Bülow Brev, *att epthersom Mölleren paa weiermöllen der wed Abrumstorp formedelst hanss Armod skyldt icke kandt aff stedkom att udgiffue sitt Landgilde, att handt da for nerwerendis Aar affslager hannom af hanss Landtgilde ij pundt, och den saaledes lader före thill Regenschab.*

[2] Lehns-Quittance-Bog for 1605—1606 i Geh. Arch. fol. 95. I Registeret staaer med Henviisning til dette Sted: *Jochim Bülow til Wedendorff*, men i Quittancen selv skrives han ikke til nogen Eiendom eller Familiegaard. Smsteds fol. 102 findes ogsaa Quittancen for Kronborg Lehns Regnskab, der er dateret den 17 November 1605.

under Roeskildegaards Lehn[1]; dernæst den fjerde August to Gaarde i Onsved, een i Skullelöv, to i Winderup, der ligeledes havde hört under Roeskildegaard, samt en Gaard i Onsved, der havde hört til Antvorskov Lehn[2]. En betydelig Forögelse syntes at ville tilflyde Abrahamstrup, da Erik Wasbyrd til Winderup ved et Mageskifte tilböd at ville udlægge Kronen henimod toogtyve Tönder Hartkorn i Skullelöv Bye[3], i hvilken Anledning Peder Basse

---

[1] Sjell. Tegn. Tom. XX. fol. 24 har fölgende Brev til Joachim Bülow: Christianus 4. Wor Gunst thillforn, wiid, at epthersom wij Naadigst wille haffue lagt wnder wor gaard Abramstrup ther wdj Friderichsborg lehen the femb wore och Cronens gaarde och goedz, liggendis j Kundbye j hornszherridt, som hid indthill haffuer ligget wnder wor gaard vdj Roschild, Tha bede wij dig och wille, atthu med förste leilighedt for^de femb gaarde ther wnder for^de Abramstrnpgaard lader anamme, och wdj Jordbogen indthager, Och siden for thes wissze och wuissze rente och indkomst aarligen lader giöre Osz goede rede och regenschab. Therm. etc. Actum Haffniæ thend 1 Junii A^o. 1650.

[2] Smsteds fol. 37, ligeledes til Joachim Bülow: Christianus 4. Wor Gunst tillforn. Wiid, att epthersom wij her effter Naadigst wille haffue lagd thisse eptherschreffne wore och Cronens gaarde der wnder wor gaard Abramstrup, du naadigst med forlehentt er, som er: först vdj Onnsuid thuende gaarde, Jep Pedersen daa och Jep flint iboer, Noch en gaard wdj Schullelöff, Hans Lauritzen paaboer, noch wdj Winderup tho gaarde, huilcke hid indtill haffuer suarit till wor gaard vdj Rodschild, Noch en gaard vdj for^de Onsuid, Lauritz Jensen paaboer, som tillforn haffuer ligget wnder wort Slott Anderschouff. Thi bede wij dig och wille, attthu thisse ther wnder for^de wor gaard Abramstrup lader anamme, vdj Jordbogen indschriffue, och siden for thes wissze och wuissze rente och indkomst lader giöre Osz aarligen goede rede och Regenschab. Therm. Actum Haffniæ thend 4 Augusti A^o. 1605.

[3] Smsteds Tom. XX. fol. 40 fg. har fölgende Brev til Peder Basse og Joachim Bülow:

Christianus 4. Helse eder Osz Elschl. Peder Bassze till Siörup, befalingsmand paa wor gaard wdj Roschilde, och Joachim Bylow, Embidzmand paa wort Slott Croneborg, wore Mend och tienere, kerligen med Gud och wor Naade. Wider, at epthersom wij nogen kort

paa Roeskildegaard og Joachim Bülow den förste September 1605 fik Befaling at besigtige dette Gods; men ved Mageskiftets Afslutning kom dog kun een Gaard og eet Huus i Skullelöv den tredie October næstefter til Abrahamstrup[1]. Meget anseeligere var formodentlig

---

thiid forleden Nadigst haffuer beuilget Osz Elschl. Erick Wasbyrd til winderup, wor Mand och tiener, til maglaug att maa bekomme nogle wore och Cronens gaarde och goedz her wdj wort land Sieland liggendis, huoremod hand wnderdanigsten igien will wdlegge Osz och Cronen schiell och fylliste aff hans arffuegoedtz vdj wort land Nörre-Iudtland, och eptheratt for^de^ wor och Cronens goedz, wij hannom samme tiid Naadigst till maglaug bewilgede, sig belöber epther goede mendtz her wdj wort Cantzelie indschickte besichtelsze Vdj hart Korn xxij t^ner^ iij schieper ½ frcar hart korn merhe end som det, som for^de^ Erick Wasbyrd wdj den forige besichtelsze aff sit arffuegoedtz vdj wort land Nörrejudtland till Osz och Cronen egien att wilde wdlegge haffde naffngiffuit, haffuer handt sig nu wnderdanigst erbödet, att wilde giöre osz och Cronen for for^de^ Rest wederlagh aff hans arffuegoedtz wdj en hans gaarde och goedz i Skulleløff by, vdj Horrenszherridt, wed wor och Cronens gaard Abramstrup her wdj wort land Sielandt liggendis. Thi bede wij ether, befalle och nu med thette wort obne breff fuldmagt giffue, attj med förste leilighedt begiffuer eder thill for^de^ Erick Wasbyrdtz gaard och goedtz, som som handt till Osz och Cronen will wdlegge, grandscher och grandgiffueligen forfarer Samme gaardis och guodtzis eiendom, landgilde, herlighedt, rente och ald anden tilliggelse, och siden ligner och legger det emod for^de^ xxij thönder iij schipr ½ fr^car^ hart korn, Saa och Cronen vdj alle maade j samme schiffte saa wel som hannem kand schie schiell och fylliste, och huis I wdj saa maade grandschendis, forfarendis Saa och det ene emod det Andet lignendis och leggendis worder, Attj det clarligen wnder ethers Signeter giffuer fra ether beschreffuit, som j wille andsuare och were bekjendt for Osz, och saa en besichtelsze siden wdj wort Cantzelie indschicker, att wij ald leiligheden der aff nochsom kand forfare, och Osz saa well som hannem vdj for^de^ schiffte att schie schiell och fylliste, Saa frambt som Osz och Cronen derwdjnden wdj nogen maade for ethers forsömmelszis schylld schier for kort, I da icke derfaare wille stande Osz til rette. Ther. etc. Haffniæ thend 1 7bris Anno 1605.

[1] Sjell. Tegn. Tom. XX. fol. 49b. Kongen skriver saaledes til Joach. Bülow: Christianus IV. Wor gunst tillforn. Wiid, at epthersom

den Erhvervelse, som Kongen i næste Foraar 1606 ved et Magelæg med Roeskilde Capitel gjorde af dennes Gods i Hornsherred, der den sextende April blev underlagt Abrahamstrup, skjöndt det rimeligviis maatte kjöbes ved andre Aftrædelser [1].

I det samme Aar fik Joachim Bülow en særdeles Leilighed til at optræde specielt som Lehnsmand i det egentlige Abrahamstrup Lehns gamle Omraade, Horns

---

wij Naadigst till maglaug och Euig Eiendomb haffuer bekommit aff Osz Elschl. Erick Wasbyrd til Winderup, wor Mand och tiener, thenne eptherschn. gaard och goedz, liggendis her j wort land Sieland vdj Hornszherridt j Skulleläffbye, Jörgen Nielszen jboer, schylder aarligen Rug j pund v schipp, Biug j pund vj schpr., Gaass j, Höns ij, Fönöd j, xviij ß penge, för gick. Noch j boelig der sammestedtz, Oluff Snedicker jboer, schylder aarligen Sex marck penge. Huilcken forde gaard och boelig wij Naadigstt wille haffue lagdt wnder wor gaar Abramstrup, du Naadigst med forlehent er. Tha bede wij dig och wille, atthu dennem der wnder gaarden lader anamme, I Jordbogen indschriffue, och for desz wissze och wuissze rente och indkomst lader aarligen giöre osz goede reede och Regenschab. Ther etc. Haffniæ d. 3 8bris Ao. 1605.

[1] Sjell. Tegn. Tom. XX. fol. 85. Et Missive til Joachim Bülow saaledes lydende:

Christianus IV. Wor gunst tilforn, att epthersom wij Naadigst haffuer bekommit till Maglaug och Euig Eiendomb aff Osz Elschl. Hæderlig Capittell wdj Roschild Domkiercke de gaarde och goedz her wdj wort land Sieland wdj Hornsherridt liggendis, som indlagde Register och fortegnelsze om formelder, huilcke forde gaarde och goedz wij nu wille haffue lagdt wnder wor gaard Abramstrup, Thi bede wij dig och wjlle, atthu nu strax forde goedtz der wnder gaarden lader anamme, wdj Jordbogen indschriffue, och for des wissze och wuissze Rente och indkomst lader giöre Osz aarligen goed Reede och regenschab. Haffniæ den 16 Aprilis Anno 1606. — Mon ikke den störste Deel af det Gods, der hörte til Abrahamstrup ifölge Jordebogen af 1559, men var kommen derfra ifölge Jordebogen af 1662 (som nedenfor vil blive omtalt), skulde være borttusket ved dette Mageskifte med Roeskilde Capitel, navnlig de tre Byer paa Ourö? Det er kun en Formodning. Nærmere Oplysninger mangler jeg.

Herred. Her, i Krogstrup Kirke, Annex til Kyndby, fandtes dengang endnu et Helgenbillede af St. Dionysius, hvilket Almuen til visse Tider ærede ved Ceremonier, der mindede om Catholicismen. Rygtet derom naaede Kongens Ören, og Christian den Fjerde, der var stræng Lutheraner, tilskrev derfor Joachim Bülow den femogtyvende October 1606 fra Frederiksborg, at han skulde lade borttage det Helgenbillede, der vakte saamegen Forargelse[1]. Imidlertid havde Bülow, som de fremmede Herrer gjerne pleiede, giftet sig ind i den gamle danske Adel ved Ægteskab med Else Grubbe, en Datter af Rigens Cantsler Eiler Grubbe til Lystrup og Fru Kirsten Lykke, og han erhvervede sig ligeledes Gods i Riget, idet han tilkjöbte sig Galternes gamle Familiegaard Ingelsted i Skaane af Hans Lindenov den Yngre til Örslev Kloster, der havde overtaget hiin Gaard for Gjæld af Niels Pedersen (Galt)[2]. Han skrev sig derefter til Ingelsted. Hans Hustru födte ham den trettende December 1607 en Sön, der den syttende Januar 1608 i Daaben fik Kongens Navn og havde Kongen selv til Fadder[3]. Om hans Virksomhed særligt for Abrahamstrup haves kun faa Efterretninger[4]. Efter at have

---

[1] Dan. Mag. I. 96 el. Sjell. Tegn. Tom. XX. fol. 113. Men i Brevet staaer ganske mærkeligt: *Krogstrup Kircke udi Horns Herret her udi Frederichsborg Lehn liggendis.* Abrahamstrupgaard var betragtet som en Ladegaard og dens forrige Tilliggende som incorporeret i Frederiksborg Lehn.

[2] Benzonske Saml. ms. i Geh. Arch., hvor Brylluppet sættes 4 Marts 1605.

[3] Ped. Winstrup, Ligpr. ov. Christian Bülow til Ingelsted, E. vers. Eiij. Eiv. vers. Kongens Skrivkalender for 1608 hos Schlegel II. 3. S. 60.

[4] Sjell. Tegn. Tom XX. fol 354. 452b. Den 8 Novbr. 1610 fik han Lov til at bevilge Bönderne paa Abrahamstrup Lehn fem Skjæpper Rug til hver Tönde Bröd at bage for Kongen, medens de för kun havde faaet halvfemte Skjæppe. Den 19 April 1612 fik han nogle Eftergivelser for en brandlidt Bonde i Nedre-Draaby. —

forestaaet de tre nordsjellandske Lehn i otte Aar, blev Joachim Bülow 1612 forlövet derfra, erholdt Vordingborg, Lekkinge og Jungshoved [1], og döde nogle Aar senere 1615; men han havde heftet sine Efterkommere til Danmark og givet sine Slægtninge i Tydskland et indbydende Exempel, og fra ham og dem udgik i Tidernes Löb berömmelige Mænd [2].

Claus von Ahnen, ligeledes af fremmed Herkomst, blev efter Joachim Bülow forlehnet med Frederiksborg og Abrahamstrup. Han nedstammede fra en anseelig pommersk Adelsslægt og var i Aaret 1606 kommen til Danmark, hvor han blev udnævnt til Hof- og Cancelliejunker samt kongelig Kiögemester, i hvilken Egenskab han samme Aar havde ledsaget Kongen paa den förste engelske Reise [3]. Som Besoldning blev han aflagt med nogle Forlehninger i Norge, maaskee Rakkestad og den

---

Sjell. Regist. Tom. XV. fol. 441 lærer os derhos at kjende en paa Bülows Tid ikke uvigtig Betjent for en Skov- og Jagtgaard som Abrahamstrup, nemlig Skovrideren Laurids Ipsen. Han boede i en Gaard i Övre-Draaby, og fik d. 20 April 1612 Brev paa at have denne Gaard quit og fri, ligesom hans Formænd havde havt, saalænge han var i Tjenesten, at regne fra 1 Mai 1610.

[1] Sjell. Reg. Tom. XV. fol. 433 fg. — Hans sidste Quittancer for Kronborg og for Frederiksborg med Abrahamstrup af 7 Juni 1615, ibid. Tom. XVI. fol. 122.

[2] Den bekjendte Johan Bülow til Sanderumgaard var en Sönnesöns Sönnesöns Sön af ham, og Generall. Frederik Rubech Henrik Bülow er en Sönnesöns Sönnesöns Sön af hans Broder Barthold Bülow, hvis Efterkommere senere indvandrede. Begge höre til den Wedendorfske Linie. — Men Generall. Frants Christoffer Bülow, K. Frederik VIs Generaladjutant, og Oberst Poul Martin Bülow, K. Frederik VIIs Adjutant, höre (ligesom Greverne af Bülow-Dennewitz) til den Plüschkowske Linie, der ogsaa senere indkom til Danmark.

[3] Helvaderi Sylva Chron. II. 275 nævner ham mellem Hof- og Cancelliejunkerne i Kongens Fölge, og Jens Laur. Wolfs Diarium s. Calend. p. 566 tilföier, at han var Kiögemester.

Osloske Mariekirkes Provstie [1], saa at han derhos kunde blive ved sin umiddelbare Hoftjeneste som Kiögemester, idetmindste til henimod Foraaret 1612, og endnu den tolvte April dette Aar udstedede han Beviser for Leveringer til det kongelige Kjökken [2]. En Ugestid senere, den toogtyvende April, fik han Forlehningsbrev paa Frederiksborg og Abrahamstrup, i alt Væsentligt paa samme Vilkaar som Joachim Bülow, kun at han istedenfor den faste Lön af femhundrede Rigsdaler, som havde været denne tilstaaet, skulde beholde sine norske Forlehninger [3]. Artikelen angaaende de Folk, der skulde holdes og lönnes paa Abrahamstrup, gik fra Formandens Lehnsbrev uforandret over i hans. Men Claus von Ahnen forestod kun i to Aar disse Lehn, uden at efterlade sig Minder om sin Virksomhed [4], og ombyttede dem derpaa 1614 med Sembgaard og tilliggende Eger Lehn i Norge [5], idet han derhos udentvivl fremdeles beholdt Rakkestad og Marie-

---

[1] Det Frederiksborgske Lehnsbrev viser, at han forud havde Forlehninger i Norge. At det kunde have været de nævnte, er en Formodning, ifölge den nedenfor meddeelte Quittance af 1615.

[2] Kongens Almanak ved 8 Januar 1608 h. Schlegel II. 3. S. 60, og Eske Brocks Almanak ved 13 April 1612 i Adels-Mag. I. 12 give Exempler paa hans Function som Kiögemester i disse Aar.

[3] Sjell. Registr. Tom. XV. fol. 441b—445. — Kronborg, skilt derfra, gaves til Christen Hansen til Nörgaard paa Laaland, Sön af den bekjendte Admiral Hans Lauridsen (Baden, Jernskjæg).

[4] Sjell. Tegn. Tom. XXI har nogle faa Breve til ham, hvoraf jeg blot skal bemærke tvende. Det förste (fol. 3—4) af 24 Februar 1613 angaaer en Misvæxt i Lehnet; det andet (fol. 25—26) er en Befaling til at lade Krogstrup Kirke istandsætte ved Pengelaan fra Hornsherreds andre Kirker, da Krogstrup Kirke ikke havde Penge.

[5] I. C. Bergs Tillæg t. Schelven om Laurvig (Topogr. Journ. XXVII.) S. 138 bemærker, at han den 30 April fik Fölgebrev til Bönderne i Sembgaard og Eger.

kirkes Provstie[1]; og den syvogtyvende Mai 1615 afsluttedes ganske hans Forbindelse med Frederiksborg og Abrahamstrup ved en kongelig Quittance for hans sidste og endelige Regnskab[2]. Ved denne Leilighed kaldes han Claus von Ahnen til Nederhouff. Han gik nu til Norge, og er formodentlig engang i Efteraaret 1628 afgaaet ved Döden, ugift og efterladende sig Eiendomme, hvorom hans uægte Börn strede med hans indvandrede Slægtninge, af hvilke Preben von Ahnen og dennes Sön

---

[1] Det synes mig meget rimeligt af den fölgende Quittance.

[2] Sjell. Regist. Tom. XVI. fol. 121. Dette oftere paaberaabte Stykke skal jeg meddele:

Claus von Ahnen fik Quitantziarum paa Fredericksborgh og Abramstrup gaardt. Christianus 4tus. Giöre alle witterligtt, att oss Elsch. Claus won Ahnen thill Nedderhonff, wor Mand, thienner och befalingsmandt offuer Rackestedh leen och Mariekirckis proustie vdi wortt Rige Norge, haffuer nu endeligen giortt oss gode Rede och Regenschab for all Intechtt och Vdgifft aff Wortt och Cronens Slott Frederichsborgh och Abramstrupgaardh som hand nogen thid lang aff oss Naadigst haffuer werrett medforlehntt, beregnett fraa philippi Jacobj Dagh Anno 1612, hand först fick Samme Slott, gaardh och Lehn Vdj befalingh och forsuar effter oss Eschl. Jochum Bülou, Wor Mand, thienner och Embitzmand paa Wortt Slott Wordingborgh, och thill philippi Jacobj Dagh Anno 1614, hand dermet igienn quitt bleff, och oss Elschl. Christoffer Basse, wor Mand, thienner och Embitzmandh her paa forne Wortt Slott Frederichsborgh, met forne Slott, gaardh och Lehen aff oss Naadigst igienn forlehntt bleff. Vdj ligemaade haffuer handh och giortt Regenschaff och beschedh for huis pendinngeschatter dess midler thidh der Vdj forne Lehne ehr Vdgiffuenn, saa och for huis Inventarium, som handh haffuer annamitt der paa forne Frederichsborgh Slott och Abramstrupgaardh, och igien fraa sigh leffuertt, och ehr hand oss deraff aldielis intet schyldig bleffuenn, effter de Regennschaffuer, Mantals Registere, Inuentarium, Quitantzers och beuissers lydelsse, som hand nu fraa sigh Ind Vdj Wortt Renttekammer thill oss Elsch. Siguortt Beck thill Förslöff och Jens Jull thill Kielgaardh, Wore Mend, thiennere och Renttemestere, paa Wore Wegne leffueret och offueranttuordett haffuer. Thi lade Wi uu hermet etc. Cum clausulis consuetis etc. Frederichsborgh 27 May 1615.

Iver, den sidste af Slægten paa Sværdsiden i disse nordiske Lande, bleve rige og anseete Mænd i Norge [1].

Christoffer Basse til Urup i Fyen [2] var imidlertid bleven hans Eftermand paa Frederiksborg og Abrahamstrup, skjöndt ikke ganske umiddelbart. Han var en Sön af Laurids Basse til Gierumgaard i Vendsyssel, og hörte til de Basser med et Jægerhorn i Vaabenet [3], en hidtil mindre fremhævet Adelsslægt, og han havde nylig deeltaget i det Fölge, der ledsagede Rigskantsleren Jacob Ulfeldt paa Gesandtskabet til Spanien, hvorfra han, efter Fölgets Oplösning, tillands over Frankrig var vendt tilbage med denne [4]. I det næste Foraar 1614 bleve Frederiksborg og Abrahamstrup, som nyligt bemærket, ledige, men de bestyredes i det förste Halvaar derefter uden nogen Lehnsmand rimeligviis af de paa Slottet og Gaarden værende Fogeder, og först den syvende October 1614 fik Christoffer Basse denne Forlehning. Lehnsbrevet [5] tillagde ham en fast Besoldning af femhundrede Rigsdaler foruden en Tiendedeel af det Uvisse, samt Hofklædningspenge og Genant til Underholdning af hans Folk og det bestemte Antal af Betjente, der ifölge samme Lehnsbrev

---

[1] Saml. til d. Nor. Folks Hist. II. 513 fgg. og fl. St. i de följgg. Bind (see Registrene) have interessante Bidrag til denne Slægts Historie. Ogsaa i de Benzonske Stamtavler i Geh. Arch. findes Et og Andet.

[2] En lille Gaard i Rynkeby Sogn, nær ved det nedenfor nævnte Selleberg i Birkende Sogn, Bjerge Herred.

[3] Klevenf. Saml. ms. i Geh. Arch., og Adelslex. I. 32 med Tab. VI. no. 61.

[4] Rothe, Dan. Mænds Efterm. i Jens Munks Levnet, II. 543—44.

[5] Sjell. Regist. Tom. XVI. fol. 84b—89. Hofklædningspengene vare ansatte til 60 Rigsdaler, og for Abrahamstrup var bestemt det samme Antal af Folk som i de nærmest foregaaende Lehnsbreve.

skulde være paa Slottet og Gaarden. Hans Indtægter vare altsaa de samme som hans Formænds; men efterat han i halvfemte Aar havde havt Frederiksborg med Abrahamstrup, blev denne Forlehning fornyet og udvidet ogsaa over Kronborg Lehn, der nu ved Christen Hansens Död var bleven ledigt [1]. Bönderne under Kronborg fik den sextende Marts 1619 Fölgebrev at svare ham, og to Dage efter udfærdigedes det formelige Lehnsbrev paa alle tre Forlehninger [2]. Fra den Tid af tog han formodentlig sit egentlige Ophold paa Kronborg, medens Kong Christian den Fjerde ved at ansætte en Borger i Hilleröd, Johan Bögvad, som Bygnings-Tilsynsmand paa Frederiksborg [3] og ved sin egen hyppige Nærværelse der med Iver fremmede Bygningsarbeidet. Om Abrahamstrup i Særdeleshed er til samme Tid intet videre bekjendt; det skulde da være et Mageskifte mellem Hovedgaarden og nogle af de nærliggende Bönder ved Begyndelsen af Aaret 1622 [4].

---

[1] At Christen Hansen 1612 havde aflöst Joachim Bülow som Lehnsmand paa Kronborg, er ovenf. S. 127 Not. 3. bemærket.

[2] Sjell. Regist. Tom. XVI. fol. 391—97 har baade Fölgebrevet og Lehnsbrevet, begge i den sædvanlige Form. Kun er det just ikke sædvanligt, at Fölgebrevet er tidligere udfærdiget end Lehnsbrevet.

[3] Denne Johan Bögvad, der synes at have nydt Kongens særdeles Tillid og Gunst, vil senere blive omtalt som en mærkelig Mand i Abrahamstrups Historie. Her ville vi blot bemærke, at han 1613 var Skriver paa Frederiksborg Slot, da han den 8 Marts blev forlehnet med S. Agathe Vicarie i Roeskilde, at han den 23 Novbr. 1614 fik Quittants for de Penge, han havde udbetalt til Slotsbygningen fra 1 Mai 1613 til 6 Novbr. 1614, og ligeledes d. 25 Januar 1619 for sine Regnskaber fra 6 Novbr. 1614 til Nytaarsdag 1619. Sjell. Regist. Tom. XVI. fol. 4b. 94. 379b.

[4] Sjell. Tegn. Tom. XXII. pag. 2. (Dette Bind er i Begyndelsen ikke folieret, men pagineret): Christoffer Basse fick Breff, nogle Bönder att giöre udleg for nogett Jord, de till Abramstrup haffuer udlagt, anrörende. Christian 4. Vor gunst thillfornn. Wi

Kort efter blev Christoffer Basses Lehnsbrev atter fornyet den tyvende April[1]. Hans faste Besoldning ansattes da til syvhundrede Rigsdaler foruden den sædvanlige Tiendedeel af det Uvisse og hundrede Rigsdaler til Hofklædning; Natural-Bespiisningen skulde paa Frederiksborg og Abrahamstrup ganske falde bort imod visse Kostpenge til Betjentene, og den skulde paa Kronborg afholdes for syttenhundrede Rigsdaler Courant, der betaltes Lehnsmanden istedenfor den hidtil brugelige Genant af Födemidler[2]. Nogle Maaneder derpaa maatte Bönderne her ligesom over hele Riget udrede en overordentlig Skat[3]. Men allerede Aaret efter blev Christoffer Basse afskediget som Lehnsmand. Han drog over til Fyen og levede paa sin Gaard Selleberg, efter hvilken han skrev sig i sine senere Leveaar[4].

Jörgen Urne til Alslev erholdt derpaa de trende nordsjellandske Lehn og er en af de personlig meest anseete Lehnsmænd, Abrahamstrup har havt, skjöndt

---

bede dig och wille, att du de Bönder, som deris Jord haffuer vdj Abramstrup marck, udskiffter och dennom siden paa andre beleylige steder derfor fyldist vdleg lader giöre. Hafn. 7 Januar 1622. — De mangfoldige andre Breve og Befalinger til Christoffer Basse, som bevares i de officielle Copieböger, angaae ikke specielt Abrahamstrup.

[1] Sjell. Regist. Tom. XVII. fol. 248—252.

[2] Denne Bestræbelse efter at forvandle saameget som muligt fra Natural-Præstation til Penge er i samme Periode ved flere Leiligheder at bemærke, og kunde fortjene nærmere Undersögelse og Oplysning. Det synes dog, at man var kommen for tidlig med en i sig selv priselig Reform og derfor senere maatte gjöre Tilbageskridt.

[3] Sjell. Tegn. Tom. XXII. fol. 186. Hver ti Bönder skulde udgjöre et Lægd, hvoraf skulde erlægges for de frie Bönder 20 enkende Daler, og for de ikke frie Bönder 10 enkende Daler; hver Haandværker, som brugte Avling, 1 enkende Daler, og de, som ikke brugte Avling, 1/2 enkende Daler, o. s. v. o. s. v. Befalingen til Christoffer Basse var af 5 Juli 1622.

[4] Han efterlod sig ingen Börn af Ægteskabet med Abel Norby.

hans Anseelse rigtignok hverken udgik fra eller faldt tilbage paa denne Forlehning. Han var födt 1598 paa Halsted Kloster, som hans Fader, Knud Urne til Aasmark, havde til Lehn i Forbindelse med Aalholm og Nykjöbing paa Falster[1]; hans Moder var Fru Merde Grubbe, en Datter af Rigscantsler Eiler Grubbe til Lystrup. Efter en kort Underviisning i boglige Kunster og adelig Höviskhed deels paa Herlufsholm, deels som Ædelknabe ved Hoffet og under den brunsvigske Feide og anden engelske Reise, blev han i sit nittende Aar gjort til Riddersvend[2], dannede sig derpaa nogen Tid i Udlandet, blev Hofjunker hos Kongen og tog endelig Tjeneste hos Greven af Thurn, under hvem han fægtede i Slaget ved Prag. Ved sin Hjemkomst indtraadte han igjen i Hoftjenesten, brugtes i de nærmeste Aar flere Gange ved Sendelser til Udlandet og forlovede sig ved Pindsetid 1623 med Margrete Marsviin Ottosdatter af Dybek. Nogle Uger iforveien var det, at han blev forlehnet med Kronborg, Frederiksborg og Abrahamstrup[3]. Det ham den tyvende April 1623 givne Lehnsbrev udtrykte endnu skarpere end de tidligere Bestræbelsen efter at reducere Besoldningen fra Naturalier til Penge[4]; thi Jörgen Urne fik aldeles ingen Genant i Landprodukter af Lehnene, hverken til sine egne Tjeneres eller til Kongens Folks Underholdning paa

---

[1] Nemlig af Dronning Sophie, K. Christian IVs Moder, til hvis Livgeding disse Slotte, som bekjendt, henhörte.

[2] „Giort væractig", som det hedder, d. e. wehrhaft.

[3] Biskop Morten Madsens Ligprædiken over Herr Jörgen Urne, S. 33—38, hvor alt det Ovenstaaende udförligere er fortalt. Naar Forlehningen der ansættes til 1 Mai, er det ikke Lehnsbrevet, men Lehnets Tiltrædelses Datum, der menes.

[4] Sjell. Regist. Tom. XVII. fol. 352b—356 findes Lehnsbrevet, som vel kunde fortjene at meddeles, hvis det ikke var saa vidtlöftigt og dog nærmere hörte til Kronborgs og Frederiksborgs end til Abrahamstrups Historie.

de ham betroede Gaarde; han fik ikke den sædvanlige Part af de uvisse Indtægter og ingen Medbestyrelse, men alene en Overinspection, ved Avlsvæsenet paa Ladegaardene. Derimod blev ham tilstaaet som Besoldning og Genant for sig og sine Tjenere den faste Sum af halvtredietusinde Rigsdaler Courant [1], bestemte Lönninger og Kostpenge for hver enkelt af Kongens Folk paa Gaardene, og endelig tohundrede og otteogtyve Rigsdaler fireogtredsindstyve Skilling aarlig istedenfor hiin Tiendedeel af det Uvisse. Samtidig med Lehnsbrevet udgik tvende andre kongelige Skrivelser, nemlig et Fölgebrev til Bönderne og en Befaling til Lehnsmændene paa Roeskildegaard og Tryggevælde, Mogens Pax til Thorup og Frederik Reedtz til Tygestrup, at de skulde overlevere Slotte og Lehn til Jörgen Urne [2]. Denne tog, ligesom vistnok Formanden, sin Bolig paa Kronborg; Kongen selv var hyppigt paa Frederiksborg, og det lille Abrahamstrup havde neppe Fordeel af sin Forbindelse med de tvende saa anseelige Slotte. Baade dets Bygninger og Inventarium trængte til at eftersees, forøges og fornyes, og et Par Maaneder efterat Jörgen Urne havde tiltraadt sit Embede, fik Cantsleren Christian Friis af Kongen Befaling til at lade Alting sætte i tilbörlig Stand [3]: Broen, der gik til Huset,

---

[1] Courant-Daleren var 80 Skilling; den gamle Rigsdaler, enkende Daler el. Rigsdaler Species, var 96 Skilling.

[2] Sjell. Regist. XVII. fol. 352a—b har begge disse Breve, i sædvanlig Form. Mogens Pax var dengang Lehnsmand paa Roeskildegaard, siden paa Holbek, og Frederik Reedtz var Lehnsmand paa Tryggevælde, siden paa Vordingborg. — Næsten Aarsdagen efter, nemlig den 19 April 1624 (Smsteds fol. 479), fik Jörgen Urne i Forbindelse med Frederik Reedtz Befaling at overlevere Draxholm til Claus Daa.

[3] K. Christian IVs egenh. Breve, I. 134. Brevet er dateret Flensborg den 3 Juli 1623. Da det er stilet til Cantsleren, ikke til Jörgen Urne, have vel de befundne Mangler været udsatte af Mogens Pax og Frederik Reedtz, og skulde nu afhjælpes, for at

skulde omlægges, Gemakkerne skulde males, og Gaarden forsynes med Borde, Stole, Bænke og Sengeklæder; ogsaa Huset ved Sundby Færge skulde opbygges paa Dæmningen, saa nær som muligt ved Brokarret. Alt dette antydede dog en vis Interesse for det gamle Abrahamstrup, som om Kongen, maaskee for Jagtens Skyld, havde isinde at opholde sig der i nogen Tid. I Eftersommeren bestemte Kongen ogsaa nærmere, hvilke Folk der maatte holdes saavel paa Abrahamstrup som paa Lehnets andre Ladegaarde [1]. Jörgen Urne selv opholdt sig meest paa Kronborg [2], hvor hans Bryllup med Margrete Marsviin den sextende Februar 1624 af Kongen selv blev bekostet, og hvorfra han sörgede ogsaa for Bestyrelsen af Abrahamstrup [3]; men hans Lehnsmands-Virksomhed var deelt

---

en ordentlig Aflevering kunde skee. De korte Udtryk i Kongens Brev, der for os ere noget utydelige, havde da deres Forklaring ved hine Herrers Indberetning om Tilstanden paa Abrahamstrup.

[1] Sjell. Tegn. Tom. XXII. fol. 283 har denne Bestemmelse i et Brev til Jörgen Urne af 8 Septbr. 1623. Paa Abrahamstrup skulde være: en Foged med 20 Rd. Aarslön og 3 Rd. maanedlige Kostpenge, en Landthingsrider, som ogsaa skulde være Arbeidskarl, med 6 Rd. Aarslön og 2 Sletdr. maanedlige Kostpenge, to Kiærre-Drenge, dersom der endnu brændes Steen, med 6 Rd. Aarslön og 2 Sletdlr. Kostpenge, en Rögter for hver 50 Öxne med Lön af 5 Sletdlr. om Vinteren og 2 Sletdlr. maanedlige Kostpenge, endelig Tærskere og Huusmænd. Andre Folk maatte ikke holdes.

[2] Dette sees ogsaa af Lehnsbrevet, der tillagde ham Ret til at lade fiske i de derværende Damme til Brug for sin egen Huusholdning paa Kronborg.

[3] Sjell. Tegn. Tom. XXII. fol. 397 og 413, to kongelige Befalinger til ham vedkommende Abrahamstrup. Den förste af 16 Aug. 1624 befaler ham at indkræve Bropenge af den nye Bro ved Sundby Færge, nemlig en Mark Danske af hver ti Læster Korn, der indskibes eller udskibes. Den anden af 30 Octbr. 1624 lyder saaledes: Christianus Quartus. W. G. T. Vij bede dig och ville, att du digh Vdj efftherfölgende maader Retter och forholler, nemlig Att Du enhuer bonde thill holler 20 stubbe vdj Ebbekjöbsvang at Rödde och

og kortvarig. Först blev han nemlig under et befrygtet Angreb paa Grændselandene imod Sverrig udnævnt til Ritmester for det ene af de nye Compagnier, som i denne Anledning bleve oprettede, og derefter blev han 1627 sendt som Befalingsmand til Christiansstad. Skjöndt han först senere aflagde sit Regnskab for de trende sjellandske Lehn, vedkommer dog hans fölgende Historie ikke Abrahamstrup. Det maa være nok at erindre om denne i sin Tid saa betydende Mand, at han i Januar 1629 bivaanede det Ulfsbekske Möde og den femte April 1632 paa St. Knuds Kloster i Odense blev udnævnt til Rigens Raad og Marsk og som saadan forlehnet med Vestervig Kloster [1]. Aaret derpaa, den tiende April, fik han den endelige Quittance for Frederiksborg med Abrahamstrup [2], og nogle Maaneder senere modtog han Ridder-

---

iche videre, förend vij dett selff haffuer beseet, saa och samme bönder aluorligen tilholler slige affrödede stubbe aff Veyen att före och platzen att jeffne. Vdj lige maade schall forhollis med den mose ved Abrahamstrup, som ligger op thill den dam, som sist bleff rensitt, der som veyen gaar thill gaarden. Sammeledis effthersom du haffuer bekommitt voris naadigst schriffteligh befalling, Hesselved thill Krudmöllen att fremsende, saa schall samme ved vdj dett Kobbell nest op thill Abrahamstrup huggis. — (Resten af Brevet gaaer ud paa, at Skovrideren ikke holdt god Tilsyn med Skoven). Dat. Frederichsb. d. 30 Octbr. 1624.

[1] Mort. Madsens Ligpr. G4—H. Der siges det ogsaa om hans Bestyrelse af de tre Lehn, at han „sig sammesteds saaledis forholdet, at menige Almue hannem derfra unödig vilde ombære".

[2] Sjell. Regist. Tom. XIX. fol. 92, hvor han endnu benævnes „vor Mand, Tjener og Befalingsmand paa Christiansstad", formodentlig fordi Regnskabet, hvorfor Quitteringen gaves, var affattet för hans Udnævnelse til Marsk og den dermed fölgende Forlehning med Vestervig. — Imidlertid maa han dog tidligere have aflagt et forelöbigt Regnskab; thi allerede d. 21 Januar 1628. (Sjell. Tegn. Tom. XXIV. fol. 22) havde Kongen befalet Rentemesteren Jörgen Wind at godtgjöre ham nogle Poster i Anledning af hans Regnskab for Kronborg og Frederiksborg Lehn. Quittancen for Kronborg

slaget paa Kjöbenhavns Slot. I Anledning af Prinds Christians Forlovelse med Magdalene Sybille blev Herr Jörgen Urne sendt til Sachsen, ligesom han overhovedet ofte brugtes i vigtige Sager hjemme og ude indtil hans Död den nittende Februar 1642 i den endnu unge Alder af fireogfyrgetyve Aar [1].

Frederik Urne til Alslev, hans yngre Broder, havde imidlertid umiddelbart aflöst ham paa Kronborg, Frederiksborg og Abrahamstrup ifölge det kongelige Forlehningsbrev af fjerde Februar 1627 og det samtidig udstedede Fölgebrev til Bönderne, begge i Indhold og Form som den afgaaede Befalingsmands [2]. Frederik Urne tiltraadte Embedet den næstfölgende förste Mai og opholdt sig ligesom Broderen meest paa Kronborg [3]. Allerede i hans förste Embedsaar gjentoges den tidligere Klage over Jordernes tiltagende Sandighed og Ufrugtbarhed i Hornsherred, denne Gang navnlig fra Bönderne i Törslöv, i hvilken Anledning Kongen den femtende Januar 1628 indhentede Lehnsmandens Erklæring og den næstfölgende fjortende Februar befalede ham at nedsætte Landgilden for sex af Kronens Bönder eller Tjenere i dette Sogn [4].

Lehn havde han derpaa faaet (Sjell. Regist. Tom. XVIII. fol. 392b) den 7 Marts 1629.

[1] Biskop Morten Madsen af Aarhuus holdt den 12 Marts 1642 i St. Mortens Kirke i Randers den Ligprædiken over ham, som i det Foregaaende oftere er anfört.

[2] Sjell. Regist. Tom. XVIII. fol. 156a fgg. Lehnsbrevet, og fol. 167a fgg. Fölgebrevet.

[3] Af den store Mængde Breve, der fra Kongen haves til ham, vedkommer den mindste Deel Abrahamstrup. Disse ville nedenfor blive anförte. De fleeste angaae Kronborg og Sundet. Den 9 Januar 1628 fik han Ordre (Sjell. Tegn. Tom. XXIV. fol. 5) at sætte den bekjendte Fru Anne Lykke til Harridslevgaard, Enke efter Kay Rantzau, paa fri Fod.

[4] Sjell. Tegn. Tom XXIV. fol. 18 og 36 giver derom Oplysning ved fölgende Brev til Fr. Urne:

Nöden syntes dog ikke derved at være afhjulpen. I Begyndelsen af det næste Aar fik Frederik Urne Befaling at ledsage Kongen til Sammenkomsten med Gustav Adolph i Markeröd paa den hallandske Grændse[1]. Efter Freden i Lybek kunde vel Bönderne haabe paa bedre Tider, men fra Hornsherred fornyedes Klagerne: de kunde ikke svare deres Landgilde paa Grund af ringe Jorder og slet Höst. Kong Christian den Fjerde befalede da den tredivte December 1630 sin Lehnsmand at undersöge Tilstanden, denne Gang hos Bönderne i Skullelöv og Lyngerup. Fre-

---

Chr. 4. W. G. t. Viid, at for oss vnderdanigst haffuer ladet berette efftersehr. 6 uore och Chronens tienere udj törslöff, Nembligen Peder Lycke, Hanss Nielssen, Jep Andersen, Anders Madtzön, Jens blach och Mogenss Niellsen, huorledis deris jord meget med sand schall uere belöben, saa de formedelst misuexst paa Jordenss gröde jche schall kunde udgiffue deris landgiellde, vnderdanigst derfore nogen affslag paa forne deris landgielde begerendis. Thi bede uj dig och Naadigst uille, attu dig om forschrne leilighed mod oss vnderdanigst erklerer och samme din erklering j voris Cantzelie jndschriffer, at vj deris uilkor Nochsommeligen deraff nochsom kand fornemme. Dat. Haff. d. 15 Januarjj Ao. 1628. — Den 14 Febr. næstefter (fol. 36) fik Fr. Urne igjen Brev, at 6 Bönder i Törslöv havde klaget over at være satte for höit i Landgilde, og at Kongen, da Fr. Urne havde erklæret det billigt at nedsætte Landgilden for alle disse Bönder i Törslöv, havde indvilliget deri. Om disse Bönder ere de samme som de i Brevet af 15 Jan. omtalte, kan ikke vides med Vished; men det er meer end rimeligt.

[1] Da dette Möde har været Gjenstand for nogen Tvivl (Jvfr. Schlegels Slange III. 378—79), skal jeg meddele fölgende Brev af Sjell. Tegn. Tom. XXIV. fol. 238:

Frederick och Jörgen Wrne och Iffuer Krabbe, (Befalingsm. p. Laholm, siden paa Warbjerg) att fölge Konningen til Grentzen. W. G. T. Efftersom wij naadigst haffuer berammett K. Wurde vdj Suerige till den 20 Februarij nu förstkommendis att wille möde paa Grentzen wed Marckeröd, daa bede wij dig och wille, att du Retter din Leilighed effter selff anden att Vere vdj wort Kjöbsted Hellssingborgh tillstede den 17 Februarij först kommendis och siden oss till Grentzen att fremföllge och paa reisen opwarte. Dermed etc. Hafniæ den 5 Februarij 1629.

derik Urne indberettede derefter til Kongen den fireogtyvende Marts 1631 [1], at han i sin Tid havde beseet Böndernes Marker og Korn, baade det som laa paa Skaar og det som var bragt i Laden, at han havde overbeviist sig om Markernes Sandighed og Höstens ringe Udbytte, og at han vilde anbefale Bönderne til Kongens mueligste Skaansomhed, paa det at de desbedre igjen kunde komme til Kræfter. Det er vel rimeligt, at Kongen har taget Hensyn til denne Forestilling, ligesom han i den fölgende Tid skjænkede ikke alene Kronens Skove, der gave disse Lehn en saa stor Betydning for en jagtelskende Herre [2],

---

[1] Frdr. Urnes Erklæring findes i Geheimearch. (Topogr. Saml. Kronb. no. 67) og er Kilden til alt hvad man veed om denne Sag. Den lyder saaledes:

Disligeste er mig och tillhende kommen Kong. Maiettz. min allernaadigste herres Missiue, daterit Frederichsborge Slott dend 31 December Neste forleden aar, huor wdinden hans Maittz. Naadigst befaller mig, at schulle wnderdanigst forfarre, Om Sckullelöff och Lyngerup mend i Abramstrup Leen i horrens herret boendes iche Kand udgiffue deris Landgilde for forgangne Aar for miswextis schyld, da haffuer Jeg werret paa derris Marcker, da Siunis de Meget Sandige, saa well som den Största part aff Marcherne wdj Samme herret ere, och haffuer ieg ladet thage Siun till derris Korn, baade der det laa paa schaar, saa och der det war Indförtt wdj hussenne. Da befindes dennem en Ringeting der effter at haffue bekommet, och er en Stoer Miswext scheet I det herret paa en thoe Aars tiid, formedelst Jorden er iche med det beste. Dersom hans Maiettz. aff Kongeligh Mildhed wilde denem forschaane, saa meget mueligt kunde werre, Kunde de her effter dis bedre bliffue wed magt. Och er dette herpaa min wnderdanigste Erklering. Datum Frederichsborigh dend 24 Martij Anno 1631. Frederich Wrne

Egen hand.

[2] Jagten paa de nordsjellandske Lehn findes i denne Periode, og saavel tidligere som senere, at have ligget Kongerne meget paa Hjertet. Jeg har derfor været opmærksom paa de Skovbetjente, der nævnes. Tvende Skovridere, Jep Hansen og Jörgen Hansen, lærer man at kjende af fölgende Brev (Sjell. Tegn. Tom. XXV. fol. 110) til Frederik Urne:

men ogsaa Böndergodset, der var Kongen en vigtig Indtægtskilde, sin Opmærksomhed; thi den tredie April 1633 paalagde han Frederik Urne at begive sig personlig til Abrahamstrup, kalde Bönderne for sig og tilbyde dem Fritagelse fra alt Hoverie undtagen i Höhösten, dersom de vilde svare et passende Vederlag i Penge[1]. Ligesom dette Tilbud minder om K. Christian den Fjerdes landöconomiske Blik, saaledes turde det ogsaa være et nyt Exempel paa hans Bestræbelser for at reducere Natural-Ydelserne til Penge og gjöre sig Kronens Gods saa indbringende som muligt. Den samme Bestræbelse traadte endnu tydeligere frem med Hensyn til den Brug, han gjorde af hele Lehnet og Gaarden Abrahamstrup. Det var vel mindre betydende, at han saaledes ved denne Tid lod indhegne en strax ved Gaarden liggende Hesselskov til Brug for et Slags Stutterie; vigtigere var det, at han lagde Planen til en lettere Udförsel af de store Abrahamstrupske Skoves Rigdomme ved at anbringe en ny Udskibningsbro

---

C. 4. W. g. t. Efftersom wij haffuer tillforordnett neruerende Breffwiser Jörgen Hansen, att schall were Skouffrider vdj Cronborg och Frederichsborg Lehne vdj Jep Hansens Sted, Da bede wij dig och naadigst wille, att du hannem Vdwiser en beleilig Sted mit vdj Lehnene, huor hand siden den tilbörligh inspection kand haffue med woris willdbahne. Hafniæ den 30 Decbr. 1632.

[1] Frdr. Urnes Copiebog over Kongens Breve, Ms. Bibl. Reg. „Du skalt begive Dig hen ad Abrahamstrup og sammestedz lade alle dertil liggende Bönder kalde for Dig og udaf dennem fornemme, hvormeget de ville aarligen give, om de kunde aldelis blive fri for ald houning undtagen höet at indhöste. — Ved Abrahamstrup skalt du lade indheigne med et stakket Riisgierde dend hesselskov, som strax ved Gaarden ligger, saaledes at hestefollerne udaf 2 à 3 Aar kand være forvaret udj. — Veien, som löber igjennem Tegelstrup Vang henad Nyrrup, er saa tung at kiöre paa, som det var paa en bar frost, hvorfore dend skall slettes. Friderichsborgh d. 3 April Ao. 1633". — Iövrigt ville vi strax see, at det ikke kom til nogen Hoverie-Aflösning for Bönderne.

formodentlig paa Halvöens nordligste Spidse[1]; men det mærkeligste var den Forandring, som han, endnu för hiin Plan blev udfört, foretog med hele Abrahamstrups öcononomiske Bestyrelse.

I de to sidst meddeelte Lehnsbreve havde Kongen antydet denne Forandring, idet han udtrykkelig havde undtaget Ladegaardenes Avlsvæsen fra Lehnsmændenes Omraade og alene tillagt disse et almindeligt Overtilsyn dermed. Han havde saaledes frie Hænder, og besluttede nu at bortforpagte Abrahamstrup mod en bestemt aarlig Afgift til Mænd, hvis practiske Dygtighed han havde prövet, den ovennævnte Johan Bögvad[2] og den hidtilværende Foged paa Abrahamstrup, Hans Hansen. Johan Bögvad havde ikke alene tjent Kongen som Bygnings-Tilsynsmand paa Frederiksborg, men han havde tillige ved Kongens Gunst erhvervet sig Landeiendom ved Hilleröd, Fritagelse for Ægt og Dagværk af denne, Tilladelse til at anlægge Fiskeparker i nogle Kongen tilhörende Moser[3],

---

[1] Den 15 Jan. 1634 yttrer Kongen i et Brev fra Skanderborg til Fr. Urne blandt andet: „Jeg haver skreven Rentemesterne til, at de skal befale Overtömmermanden at begive sig henad til dig, at du hannem kand vise, hvor den Steenkiste ved Abrahamstrup kand staae, saa at den jo för jo heller kand blive begyndt. Bonden paa samme Steenkiste kand bedst giöres af Bög og det övrige af Eg eller stærkt Fyr". — Man vil strax nedenfor see, hvad dette Arbeide efter min Formening sigtede til.

[2] See ovenfor S. 30 Not. 3.

[3] Quittance for hans Regnskab ved Frederiksborgs Bygning, d. 4 Marts 1620 og 20 Januar 1621. Bestalling som Bygnings-Tilsynsmand, d. 16 April 1621. Bevilling paa et Stykke Jord ved Hilleröd til Eiendom, d. 31 Marts 1622, og en Quittance for Bygnings-Regnskab og Skjöde paa en Gaard i Hilleröd („Johan Skriffuer"), d. 31 Marts 1622 og 18 Novbr. 1623. Fritagelse for Ægt og Dagværk, d. 10 Febr. 1625. Quittance som „Bygningsskriver" paa Frederiksborg for 2820 Rd. Courant, modtagne og udgivne i Aaret 1623, og for 2743 Rd. Courant, modtagne og udgivne i Aaret 1624

og han synes i det Hele taget at have været en driftig og foretagende Aand, som K. Christian den Fjerde kunde lide og derfor, ogsaa efterat Frederiksborg Slotsbygning var færdig, havde beholdt der hos sig som en Foged. Abrahamstrups Bortforpagtning begyndte med den förste Mai 1634, men Forpagtningsbrevet eller Contracten blev ikke udstedet för den fireogtyvende Juni næstefter [1]. Ifölge dette Brev skulde Johan Bögvad og Hans Hansen nyde med faa udtrykkelig bestemte Undtagelser hele Gaardens og Lehnets visse og uvisse Indkomst med fuldt Hoverie af Bönderne og dertil Draaby Tiende, fri Olden til hundrede Sviin og trehundrede Læs Brænde, imod at de

---

til Frederiksborg Slots Bygning, d. 16 April 1625. Skjöde paa tre Moser, hvilke han vilde bruge som Fiskedamme, d. 29 Octbr. 1628. Alt af Sjell. Reg. Tom. XVII. fol. 15a. 103b. 126a. 238a. 239b. 395a. Tom. XVIII. fol. 6b. 33. 348b fgg.

[1] Sjell. Regist. Tom. XIX. fol. 243a—244b. Dette i Abrahamstrups Historie saa mærkelige Stykke lyder saaledes:

Christian 4. G. A. W., at vi Naadigst haffuer tillad, vnd og bevilgett, saa och hermed vnde, bevilge och tillade, indtill saalenge vi anderledis derom tillsigendis worder, att Os Elskelige Johan Bogvad, Indvaaner vdi Hilleröd, och Hans Hansen, foget paa vor gaard Abrahamstrup, mue anamme og oppeberge ald samme lehns og gaards rette tilliggende bönders og tienneris visse Landgilde og indkombst effter jordebogens lydelse saa vell som drobye Sogne tiend, som der sammesteds aarligen ydis vdj negen, med ald den vvisse rente og indkombst, der vdi leenit falde kand, som steedsmaall, Sagefall, hosbonholdt, Drifft, förlouff, gresgangs penge aff skoffuene och ellers vvisse indkomsth, saa och fri olden 100 Sviin aff deris egen auffuell och opföding, naar Olden'er. Disligeste skulle de nyde och beholde alld aufflen dersammesteds, saa vell som iij^c lees veed till aarlige fri ildebrand, beregnit x treer til huer bonde lees, som dennem aff skoufffogden skall vdvisis, och siden aff Bönderne frembföris. Vdiligemaade maa och skall bönderne driffue och forrette Alld gaarsens aulff och höst, item gierder at lucke og vedlige holde, saa och deris landgilde vdi Kiöbenhaffn eller nermere, naar tillsigis, at frembföre, med hvis andett bonde arbeide, saa viid auefflen vedkommer, till gaarden kand falde och de hid intill giord haffuer. hvor

hvert Aars förste Mai erlagde en Forpagtnings-Afgift af totusinde femhundrede gode enkende Rigsdaler i Species, og underholdt tolv Stutterie-Foler for Kongen. Mod særlig Lön eller Besoldning skulde de derhos som kongelige Fogeder have Tilsyn med det, som Kongen i Lehnet havde forbeholdt sig, Oldengjælden og Vindfælderne i Skovene; de skulde aflægge Lehnsmanden paa Frederiksborg Regnskab for Oldengjælden, de skulde paa Kongens Vegne have Opsigt med Vindfælder og holde Bönderne ved Lov og Ret: for denne Tjeneste skulde de aarlig lönnes med hundrede Rigsdaler Species, der maatte afkortes dem i Forpagtnings-Afgiften. Bygningerne vilde Kongen selv

---

imod forne Johan Bogvad og Hans Hansen eller deris arffvinger, en for alle eller alle for en, aarligen till huer philippi Jacobi Dag skulle vere forpligt for saadan voris benaading och bevilgning paa deris egen bekostning att anlegge vdi vortt rente Cammer her vdi Kiöbenhaffn 2500 guode Enckende Rix dr. in specie, Saa vell som aarligen vnderholde 12 aff voris foeler, som vi Naadigst lader did skicke, och baade sommer och vinter skall gaa vdi en serdelis waang, som dertill er forordned, Men naar behoff giöris for vinterens haarhed, da skall di med höe vnderholdis, saa di icke vorder forsömbt. sammeledis skulle de haffue indseende med Oldengielden, och aarligen derpaa leffvere it Rigtig Mandtall till Lensmanden paa vort Slott Fredericksborg, hvor effter hand Oldengielden paa vore vegne kand lade annamme och os allene till regenskab före. Disligeste skall forne Johan Bogvad og Hans Hansen giöre os guod rede og regenskab for alle huis vindfelder der vdi leenit aarligen falde kand, som aff skoufogden skal forseglis og vnderskriffuis. Saa och forsuare bönderne och holde dennem veed loug, skiell og rett, och ingen aff dennem imoed lougen eller jordebogen vforrette vdi nogen maade. Og haffue vi Naadigst bevilget dennem till lön og besoldning och for bönderne at forsuare og veed loug och rett hent haffue halff threisinsdiffe specie Daler, och for vindfeldeskouff att giöre aarlig Regenskab for 50 Rix Daler, som dennem aff voris Rentemestere vdi forskreffne deris affgifft aarligen maa gott giöris. Och skall eller maa di dennom aldelis intet med vor och Cronens villdbane, fiskeri vdi Söerne eller skouffuene befatte vdi nogen maade, medens dermed haffue flittig indseende, at de vell bliffuer fredde och ved magt

sörge for, og dersom han under Forpagtningen maatte ville tilstaae Bönder nogen Eftergivelse i deres Landgilde, skulde Forpagtningsafgiften nedsættes i samme Forhold. Saaledes begyndte en heel ny Tingenes Orden, der fortjener Opmærksomhed som en Antydning af, at Kongen vel vidste, hvor meget större Fordeel der kunde drages af Kronens vidtlöftige Gods, dersom han havde havt frie Hænder, og som et Fingerpeg paa det, der en Menneskealder senere traadte i Kraft allevegne. For Tiden kunde man ikke gaae videre. Lehnsvæsenet var Lov.

Og Lehnsmands-Herligheden over Abrahamstrup forblev ogsaa fremdeles hos Frederik Urne, saaledes som Lehnsbrevet vistnok med Hensyn til Kongens Planer

---

holdne. Di skall os icke hellere nogen flickeri tillskriffue, medens bygningen ville Wi selff Naadigst holde veed lige, huorfor di aldelis ingen bygning skulle eller mue forretage, vden vi dett Naadigst sielff lader befale, Ei heller os med nogen afkortning for öde och forarmed goeds eller i andre maader andmode, vden allene den aarlige landskyld aff tuende herritsfogdens och skoufffogdens gaarde, som Wi Naadigst haffuer bevilget dennem frie for deris tienniste og vmage. medens dersom vi effter dette vor breffs Dato noget aff jordebogens Indkombst till andre Naadigst bortforlenner eller effterlader, da skall dett dennem vdi forne deris affgiffts aarligen gott giöris effter dett Kjöb och Taxt, som vi dennem dett nu Naadigst bevilget haffuer. Och skall vore leensmand paa Frederichsborg dennem nu straxen samme leen och gaard med hvis jnuentarium, som der paa gaarden findis, sampt en Rigtig vnderskreffuen jordebog lade leffuere, Och der aff giendpart vdi vor Rente Cammer indskicke, och skall denne benaading, affgifft och forpagtning andgaae fra Philippi Jacobi dag 1634 vdi nerverende aar sist forleden och endes till Philippi Jacobi dag 1635 först kommendis, och siden frembtelis saaledis aarligen forfölgis, emedens och alld den stund Wi dennem samme leen Naadigst paa forskreffne affgifft bevilgendis vorder. Meden naar som heldst Wi Naadigst bliffuer tillsinds dennem dett icke lengere paa affgifft at ville lade beholde, eller och di vnderdanist denne forpagtning icke lengere ere begerendis, da skall dett itt halff aar tillforne tillkiendes giffuis. Giffuet Hafniæ den 24 Juni Anno 1634.

havde begrændset den. Frederik Urne overleverede Forpagterne Gaarden, Inventariet og Jordebogen; han havde fremdeles Fordring paa de Abrahamstrupske Bönders Hörighed og Lydighed, der hellerikke blev nævnet i det Fölgebrev til dem, som Forpagterne erholdt [1]; han stod i overordnet Forhold til begge som Fogeder indenfor hans Lehn, og da Johan Bögvad fratraadte denne Stilling og derimod udnævntes til Fiskemester, blev Forholdet ligefuldt bevaret [2]. Alt hvad Bygningsvæsenet paa Abra-

---

[1] Sjell. Regist. Tom. XIX. fol. 245b—246a. Dette Brev, der viser Böndernes Stilling til Forpagterne, lyder saaledes:

Christian 4. Helse eder alle, vore och Cronens Bönder och tiennere, som ligge och tienne till vor och Cronens gaard Abrahamstrup, som Os Eskl. Frederich vrne till Brendveed, vor Mand, thienner och Embitsmand paa vore Slotte Croneborg och Frederichsborg, tillforn vdi verge och forshuar haffd haffuer, evindeligen med gud och vor naade. Vi bede eder alle och huer serdelis strengeligen biude, at I retter eder effter fra philippi Jacobi dag sist forleden vdi nerverende aar, at suare os Elskl. Johan Bogvad, Indvoener vdi Hilleroed, och Hans Hanssen, fouget paa forneffte vor gaard Abrahamstrup, giffuendis og giörendis dennem och ingen anden paa vore vegne eders aarlige landgild, giesteri, sagefalld, egtt, arbeide och alld anden rente og rettighed, som I pleje och pligtig ere at giöre och giffue och I aff arrilds tid till Os og Cronen giord och giffuet haffuer, saa lenge vi anderledis der om tillsigendis vorder. De skall igen holde eder alle och huer serdelis veed louff, skiell och rett, og ingen eder tillstede at (v)forrettis emod lougen vdi nogen maade. Ladendes dett ingelunde. Giffuit Hafniæ den 24 Jun. Anno 1634.

[2] Fr. Urnes Copiebog lærer os, at Jo. Bögvad omtrent ved Midten af Aaret 1636 gik af som Slotsfoged. Den 23 Juni skrev nemlig Kongen til Fr. Urne saaledes: „Eftersom du tallede mig til nu seenesten om en anden Slotsfoget i Johan Bögvads Sted, da skal Du være derom, at du kand spörge en op, som er dögtig dertil. Hafde den samme, som du tallede til mig om, været saaledes, som han burde, da hafde hand lenge siden været befordret. Hans Öiesiufn huger mig intet o. s. v. Frederiksborg d. 23 Juni 1636". — Derimod haves i Sjell. Regist. Tom. XIX. fol. 464b. fg. Bestallingen for Johan Bögvad som Fiskemester, dat. Antvorskov den 21 Dcbr. 1636: han fik aarlig Lön af 100 Rigsdaler, til Kostpenge

hamstrup angik, laa ene under Lehnsmandens Overtilsyn, og man var netop i Aaret 1635 ivrig sysselsat med at bygge den ovenomtalte Udskibningsbro fra Hornsved. Den tredie Mai befalede Kongen Frederik Urne at sætte et Brokar af Egetömmer ved Dæmningen og at lægge fra Brokarret af en Bro paa Pæle: tvende Pæle-Rækker skulde nedrammes og Rummet mellem dem fyldes med Steen og Træknubbe, saa at Broen kunde modstaae Bölgeslagene, et Huus skulde bygges ved Broen til Bolig for den Mand, der skulde have Tilsyn med det til Udskibning henförte Brænde[1], og i

20 Rd. Cour. maanedlig, to Hofklædninger og frit Foder til en Hest, — alt at regne fra 17 April 1636.

[1] Fred. Urnes Copie-Bog ms. har under den nævnte Dato fölgende Brev fra Kongen:

Frederik Urne skal lade forfærdige de Brokar ved den begyndte Demning, som er anlagt ved Hornsved Skov. Brokarrene ud til Söen skal bepælles med de Egepælle, som kommer dertil fra Kjöbenhavn. Siden skal samme Brokar forlegges oventil, eftersom det kand behöves. Der som Brokarrene slipper henne imod Dæmningen, der skal giöres en Bro over paa Pæle. Der skal slaaes 2 regger med Bögge Pæle, 10 faune fra Dæmningen, hvorimellem skal kastes Steene og Knubbe af Elle og Bög, som kan holde Slaget op af Söen, saa at den intet gaaer saa stærk paa Demningen, til hvilket Arbeide der skal bruges Folk, som mand kan faa for Penge, hvilke af Toldboden efterhaanden skal betalles. Der skal sættes et Huus op næst ved samme Bro, hvorudi han skal boe, som skal have Opsigt med Veden. Cronborg den 3 Mai 1635. — Jeg kan ikke tvivle paa, at dette er Udförelsen af den Plan, som ovenfor S. 139—40 er omtalt, og hvortil Forberedelser allerede gjordes i Begyndelsen af Aaret 1634. Hvor Broen egentlig har ligget, kan man ikke see af Kongens Ord; men derom troer jeg at have en Oplysning i den ovenfor anförte haandskrevne Beretning af Laurids Eskildsen fra 1743 blandt Jessens Samlinger (Ms. Bibl. Reg. Kallske Saml. No. 30 fol.) hvor det hedder: *Norden ved Jægerspriis Skov, nedenfor en Gaard kaldet Kulhuset, befindes endnu synlig en Steenbro udi Jorden til Dyb-Renden(?) kaldet Kongens Bro, som udi höilovl. Hukom. sal. K. Christian IVs Tid skal have været bygget og istand, saa at temmelig store Skibe kunde lægge dertil og tage Lad-*

Löbet af Foraaret og Sommeren 1635 blev Skibsbroen ved Hornsved bragt saavidt, at Kongen i Slutningen af August kunde tænke paa at sende Fartöier derhen efter Brænde [1]; men Tvistigheder mellem Fogeden og Tömmermanden, som den kongelige Overtömmermand Hans Anemöller maatte söge at bilægge, synes at have forhalet Broens Fuldendelse til henved Efteraaret [2]. Derpaa lod Kongen ogsaa brænde Kul ved Abrahamstrup, og udföre deraf til Brug i Kjöbenhavn [3]. Paa samme Maade udövede Frederik Urne ogsaa Kronens Jurisdiction over

---

ning af Skibstömmer fra Jægerspriis Skov til den Kongl. Flaades Behov, men udi Frederici IIIi Tid af de Svenske ruineret, og fra den Tid af været öde, saa der ikkun findes nogle gamle Pæle og Stenene deraf.

[1] „Du skalt befalle Kaabersmeden, at hand begiver sig hid og — skalt du giöre den anordning, at der staaer saameget Veed færdig paa Abrahamstrup Skove, som Fladlusen kan före, som haver inde 600 Læs Veed, hver Less regnet paa 10 Stykker Veed, 3 sjellandsk Alen lang, og 2 Stykker, som paa Siderne af Træerne intet falder saa lange. Kiöbenhavn d. 27 August 1635".

[2] Derom vidne nemlig tvende smaae Breve fra Kongen til Frederik Urne af fölgende Indhold:

Du skalt begive dig henad Abrahamstrup og see, hvad der fattes paa Broen, som der giöres, efterdi jeg fornemmer, at Fogeden og Tömmermanden intet kand forligges derom, hvorledes dend skal flies. Overtömmermanden skal möde dig der i Morgen. Börnehuset d. 14 Septbr. 1635". „Udaf din Skrivelse, mig af M. hans Annemöller tilstillet, haver jeg Leiligheden om dend Bro ved Abrahamstrup Skov fornummet, med hvilken Bro det skal forholdes, eftersom engang forordnet er o. s. v. Paa Ladegaarden udenfor Kiöbenhavn den 19 Septbr. 1635."

[3] „Du skalt, det förste mueligt er, lade brænde en anseelig hob Kull paa Abrahamstrup Skove, som siden derfra kand föres til Vands henad Kjöbenhavn. Og naar Kullene ere brændte, da skalt Du lade Admiralen paa Holmen det vide, at hand sender Skibe derhen, som dennem henter. Udi den store Dyrrehauge skal ogsaa brændes Kull, som mand her og paa Rosenborg daglig kand bruge. Frederichsborg den 8 Octbr. 1635".

Lehnets Bönder. Da derfor en stor Deel af disse ikke kunde eller ikke vilde betale deres aarlige Landgilde i rette Tid, saa fik han den sextende December 1635 Bemyndigelse til at anvende en summarisk Fremgangsmaade imod dem, vistnok efter Kongens Mening til deres eget Bedste[1]: han skulde, efter blot at have til Thinge paamindet Bönderne, ikke videre lægge Sag an imod dem og oppebie den Thingdom, som Loven foreskrev, men strax paa Kongens Vegne ved Nam udlægge af Bondens Bo, hvad han af den aarlige Landgilde var skyldig. Forpag-

---

[1] Sjell. Tegn. Tom. XXV. fol. 475: Frederich Wrne fich breff, bönderne i Croneborg, Frederichsborg oçh Abramstrup Lehne anl. Christianus Quartus. W. G. T. Wiid, at efftersom Wi Naad. er kommen vdj forfaring, huorledis en stor part wore och Cronens bönder och thiener vdi Croneborg, Frederichsborg och Abramstrup Lehne schulle sig fortröche, betimen effter recessen deriss Aarlige Landgilde, som de os och Cronen plichtig ere, at vdgiffue (Vanseet de derom nogle sinde bode thill thinge och ellers Alffuorligen bliffue aduarede), med mindre du dennem thilforn thill thinge haffuer ladet fordeele, och same deriss Landgilde ved Nam effter lougen aff deris boe vdtagiss. Och vanseet lougen formelder, vden tings domb ey at maa thagis Namb, Dog effterdi saadan deris Vachtsomhed och forhold (i det de deris eget gaffn och beste iche vdi saa Maade kunde betenche) dennem selff thill störste schade och forderff vill geraade, saa de derudoffuer vdi lengden gansche kunde komme Thill agters, saa fremt der thill vdi Thide iche bliffuer tenckt andre Middell, och Vi vdi slige saa vell som vdi Andre Maader gierne deriss gaffn och beste ville Ramme, Thi bede vi dig och ville, at naar nogen aff for^{ne} vore och Cronens bönder och tienere der udj for^{ne} lehne, naar de thill thinge ere bleffuen paamindt derom, sig fortröcher iche Thill rette Thid effter Recessen at ville vdgiffue sitt landgilde, schalt du paa vore vegne vden videre deelssmaall strax ved Namb udaff hans boe maa lade vduordere saa meget, hand os och Cronen aff hans aarlige landgilde Kand schyldig bliffue, paa det ingen ydermere med viittlöfftige deele Thill Thinge schulle tribuleris, haffuendis dog grandgiffuelig indseende, at ingen vnder det schin aff dine fogder och fuldmechtige offuerlast vdi saa maader bliffuer Thilföritt. D. Haderssleffhuus, den 16 Decembris 1635.

teren paa Abrahamstrup havde dermed intet at bestille, naar han blot modtog Landgilden efter Jordebogen, og kun i det Tilfælde, at Kongen af en eller anden Grund eftergav Kronens Bönder og Tjenere noget af det, som de efter Jordebogen burde svare, maatte Johan Bögvad derom underrettes[1], for at han kunde vide, at det saaledes Eftergivne ogsaa vilde blive ham fraregnet i hans aarlige Forpagtnings-Afgift. Ligeledes var Lehnsmanden paa Abrahamstrup de kongelige Tjenestemænds og Folks nærmeste Foresattte, og naar saadanne bleve antagne, saasom Foged, Skriver, Fiskemester, Skovrider eller andre Betjente, modtog han i den Anledning Kongens umiddelbare Befaling: saaledes da Kongen den tiende December 1636[2] gav Johan Bögvad i Egenskab af Fiskemester Tilladelse

---

[1] Derfor fik Johan Bögvad den 9 November 1635 (Anf. St. Tom. XXVI. fol. 115) et saadant Brev: C. 4. V. G. T. Wid, efftersom wi Naad. forfare, nogle wore och Chronens bönder och thiennere, nemblig Marquor Mogenssen, Esben Nielssen, Jep Hanssen, Niels Andersen Boemand och Jens Hugger Hussmand udj Nedre Droby under Abrahamstrup, deris gaarde att vere affbrendt, och derfor vnderd. begierendis, att maa for itt Aars landgilde vere forschaanitt, daa bede wi dig och wille, att du dennom for itt Aars landgilde lader Vere forschaanit, nemlig fraa Philippi Jacobi 1635 til 1636, dett du dig Saaledis till affkortning haffuer att lade före. D. Haf. den 9 Nouemb. 1636.

[2] Sjell. Tegn. Tom. XXVI. fol. 131 har fölgende Kongl. Befalinger til Frederik Urne og Niels Trolle: C. 4. V. G. T. Wi bede dig och wille, att du lader oss Elskl. Johan Böguad, woris Fischmester, vere fölgagtig en aff wor och Chronens Huussmend der vdj ditt lehn, som schall vere fri for aarlig landgilde, schatt och arbeide, huilchen landgild for^ne Johan Böguad selff igien schall vdlegge, och schall for^ne Huussmand vogte vore och Chronens Söer, at ingen, som her till dags scheed ehr, wlouligen der udj fischer. Iligemaade bede wi dig, att du for^ne Johan Böguad ued din fuldmegtig vorder behielpelig, att fraatage dennom Kaaner, bode och redschab, Som befindis vlouglig fischerie udj vore Söer att brugge, och dennom Siden ved retten lader tiltalle. D. Antuorschouff den 10 Decemb. 1636.

til at tage sig en Huusmand af Godset som Medhjælper ved Opsynet over Fiskeriet i Söerne, at Ingen ulovlig skulde benytte dette; saaledes ogsaa, da Kongen den syvende Februar 1637 [1] ansatte en vis Staphen Christensen i Gierlöv til Skovrider paa Abrahamstrup, og derfor tilstod ham Fritagelse for Landgilde og anden Afgift af hans Gaard; saaledes fremdeles, da Kongen i samme Foraar [2] antog en ny Fuglefænger, der skulde have Tilsyn med Fasanerne og Kaninerne, og skulde forsynes med de Redskaber, som dertil vare nödvendige. Denne Fasan- og Kaningaard hörte maaskee dog nærmest til det egentlige Frederiksborgske Lehn. Endelig havde Frederik Urne ogsaa Overbestyrelsen af Kronens Skove i Abrahamstrup Lehn. Vistnok skulde Johan Bögvad og Hans Hansen have Tilsyn med disse efter deres Forpagtningsbrev; men det dem overdragne almindelige Tilsyn gik

---

[1] Smsteds fol, 145b. Frederich Wrne fick breff Staphen Christenssen anl. C. 4. W. G. T. Vid, att wi Naad. Haffuer beuilget Staphen Christenssen, boendis udj Gerlöff paa Abramstrup lehn, hans gaard quit och fri for ald landgilde och anden affgifft att maa nyde, huorimod hand schall vere forpligt Som en Schoffrider med hest at tage Vaare paa fra begge strandene langs gröfften, Som ehr schillet imellom Vilbanen och fellet, att intet Vilt udkommer, ey heller fremmede schytter i Vildbaanen indkommer. Det du dig Saaledes thill regenschab haffuer att lade före. D. Ut supra. (d. e. 7 Febr. 1637).

[2] Sjell. Tegn. Tom. XXVI. fol. 191: Frederich Wrne fich breff, Een Fulefenger anl. C. 4. W. G. T. Wi bede dig och ville, at du forschaffer den Nye fulefenger, som schall vere hoess Fasanerne och Caninerne, huis hand haffuer fornöden baade till Fasanerne och Caninerne, och huis andet hand till forne werchis fornödenhed behöffuer, ligesom hand det sielff er begierendis, och det strax lader forferdige. Och haffue vi Naad. beuilget hannom till Lön at mue bekomme, ligesom den anden Fulefenger haffuer, och hans Lön at schall andgaa fraa den 1 Augusti sidst forleden. D. Hafn. d. 18 May Anno 1637.

nærmest ud paa at holde Öie med Skovtyverier [1], og deres specielle Tilsyn med Oldengjælden var selve Forpagtningen uvedkommende og blev dem godtgjort ved en særlig Lön. De vare altsaa i denne Henseende Kongens Skovbetjente med særdeles Hensyn til Oldengjælden, ligesom Skovfogeden med Hensyn til Udviisning af Brændsel og Gavntömmer, og den nysnævnte Skovrider Staphen Christensen med Hensyn til Jagten, og de vare forsaavidt Frederik Urne som Lehnsmand underordnede. Naar derfor Kongen vilde udvise Brændsel eller Bygningstömmer af Abrahamstrup Skove, saa udgik Ordre derom til Lehnsmanden. Denne havde i Foraaret 1637 indmeldt, at en Deel af Kronens Bönder og Tjenere under Abrahamstrup höiligen behövede Tömmer til deres forfaldne Gaardes Opbyggelse. Kongen befalede ham derfor den tyvende Mai 1637 [2], at han skulde lade otte Mænd tage Syn paa Gaardene og gjöre Overslag over, hvormeget

---

[1] Saaledes er det at forstaae, naar Forpagtningsbrevet (ovenf. S. 142) tilsyneladende modsiger sig selv: De maatte ikke i nogen Maade befatte sig med Skovene, men skulde have flittig Indseende, at de bleve fredede og holdte ved Magt. Den særlige Skovfoged nævnes i samme Forpagtningsbrev.

[2] Sjell. Tegn. Tom. XXVI. fol. 196 har fölgende kongl. Befaling til Frederik Urne:

Frederich Wrne fick Breff, nogle Bönder at forschaffe Tömmer i Abrahambstrup Lehn C. 4. V. G. T. Efftersom du Oss vnderd. giffuer tilkiende, huorledis en stoer deell wore och Chrónens Bönder och tienere under Abrahamstrup Lehn udj Hornssherrit endeligen till deris Gaarderss Opbygggelsse och forbedring at haffue fornöden en andeell Bygningsstömber aff wor och Chronens schouffue, saafremt gaardene ellers schall bliffue ved macht, och du med 8 Mendss Affsigt forklarer, huormegit en huer behöffuer, Daa paa det deris gaarde kand bliffue ved macht holden, haffue wi Naad. beuilget enhuer att mue bekomme effter forne 8 Mendss Affsigts formelding, Bedendis dig och wille, att du enhuer aff Bönderne der udj forne Hornssherridt effter bete 8 Mendss Affsigt Jndhold lader bekomme till deris gaarderss Opbyggelse och forbedring, huis bygnings tõmber de be-

Tömmer der behövedes, og at han derpaa skulde udvise enhver af de nævnte Bönder det Fornödne.

Alle disse Enkeltheder turde give en temmelig klar Forestilling om Lehnsmandens Myndighed, Virksomhed og Forhold idetmindste i de förste Aar, efterat Abrahamstrup havde faaet en Forpagter[1]. At Frederik Urne imidlertid derved kunde have lidt en eller anden Indskrænkning, er vel ikke umuligt; men dette var i saa Fald paa anden Maade bleven ham erstattet: han erhvervede sig selv Bregentved, hvorefter han senere skrev sig, og han erholdt af Kongen 1637 Forlehning med Hörsholm og tilliggende Tiender for en billig Afgift af sexhundrede og syvoghalvtredsindstyve og en halv Rigsdaler Species[2]. Vanskeligere var det vistnok at erstatte Bönderne det Tab, som de gjerne lede ved at gaae over til en Forpagters Raadighed: de synes ikke at have staaet sig vel derved. Johan Bögvad derimod blev en rig Mand, og var bekjendt for at være det. Da saaledes Frederik Urne i Aaret 1639 fik Befaling[3] for sine Lehns Vedkommende at

---

höffuer, Och det paa de steder udj wor och Chronens schouffue, huor det kand schee schouffuene minst till schade. D. Haf. d. 20 May 1637.

[1] Det synes nemlig, hvad der ogsaa i sig selv er let at forstaae, at i Tidens Löb Forpagter-Fogedens Betydning tiltog og at han nærmede sig til at blive betragtet af Kongen i Virkeligheden som en Lehnsmand, medens dog en Anden, en adelig Herre, förte Lehnsmandens Navn. Det fölgende vil udentvivl nærmere oplyse dette, især senere da Frederik Urne var gaaet af, medens Johan Bögvad vedblev at være Forpagter, saavelsom og da Christen Bollesen blev Forpagter og Kongelig Foged.

[2] Sjell. Regist. Tom. XIX. fol. 495: Han kaldes her Os Elskl. Frederik Urne „til Brenttved", medens han i det ovennævnte Lehnsbrev kaldes „til Alslev". Brevet er af 29 April 1637.

[3] Dan. Saml. no. 107 ms. i Geh. Arch. er den af Fr. Urne indgivne Beretning om Resultatet af hans Bestræbelse. Deraf lærer man at kjende den Kgl. Befaling, at han skulde *oppeberge til Rigets*

indkræve til Rigets Defension en overordentlig Skat paa to Procent af Formuen og derhos Soldater-Hold eller Penge for samme i to Aar af alle formuende Mænd, saa svarede Fiskemester Johan Bögvad, boende i Hilleröd, alene af sin Formue en Skat paa tohundrede og femogtyve Rigsdaler, medens ingen anden Borger i Hilleröd taxerede sig til höiere end fireogtredive, og kun tre Bönder i hele Abrahamstrup Lehn eiede Formue, alle tre tilsammen blot halvfemtehundrede Rigsdaler, hvoraf altsaa svaredes ni; i Penge for Soldaterhold indkom fra hele Abrahamstrup Lehn kun hundrede og sexogtredive Sletdaler [1]. Frederik Urne aflagde den förste Mai 1640 Regnskab for Udbyttet af begge Paalæg i Abrahamstrup Lehn; han bemærkede udtrykkelig, at kun meget faa af Kronens eller Geistlighedens Bönder i dette Lehn havde nogen Formue, og alt hvad han fra alle tre nordsjellandske Lehn kavde indsamlet og kunde erlægge til de de kongelige Commissairer, Niels Trolle til Trolholm og Christen Skeel til Vallö, udgjorde kun lidt over sextusind

---

Defension af Borgere og Bönder i Kronborg, Frederiksborg og Abrahamstrup Lehn to af hvert hundrede, som de skulde udgiffue af hvis Penge de kunde have paa Rente eller staaendis over hvis Gjæld de kunde være bortskyldig: iligemaade at skulle med det formuende Borgerskab i Kjöbstederne handle, at de ville hver for sig indeholde et Antal Soldater paa et eller to Aar eller erlægge Penge for Soldaters Underholdning etc. Af dette mærkelige Actstykke maa jeg indskrænke mig til at meddele, hvad der specielt angaaer Abrahamstrup.

[1] *Abrahamstrup Lehn:* 1. extraord. Skat: *Byndernne haffuer ahngiffued sig at haffue penge staaendis eller paa Rente som fölger: Steffen Christensenn i Gierlöff af 100 Dr.—2 Dr., Anders Jensen i Onsved aff 200 Dr.—4 Dr., Lauridtz Pedersen af 150 Dr.—3 Dr.* 2. Soldaterhold: *Cronnes och Geistlighedens Bynder vdj Abrahamstrup Lehne, hvoriblant gandske foe findis at wehre formuende, och de, som Nogenledis formuende ehre, ehr taxeridtt fore att udgiffue thill Soldaters wnnderholdningh som fölger: Penge 136½ S. Dr.*

trehundrede Daler [1]. I det fölgende Aar afgik Frederik Urne fra disse Lehn, som han i fjorten Aar havde forestaaet [2]. Johan Bögvads Forpagtning af Abrahamstrup vedvarede uafhængig deraf, skjöndt han selv boede i Hilleröd [3], hvor hans övrige Virksomhed kunde give ham Sysselsættelse nok; men Frederik Urne erkoldt andre Forlehninger, först Silkeborg, derpaa 1642 Throndhjem, saa Roeskildegaard 1656 og endelig 1657 Halsted Kloster. Han döde i det næste Aar 1658 den tolvte April, efterladende sig tvende Döttre af sit Ægteskab med Karen Arenfeld Hansdatter [4].

Hans Ulrik Gyldenlöve til Vindinge [5] havde imidlertid ved Frederik Urnes Afgang faaet Forlehningsbrev paa Kronborg, Frederiksborg og Abrahamstrup. Han var, som bekjendt, en naturlig Sön af Kong Christian den Fjerde med Karen Andersdatter, födt paa Kronborg den tiende Marts 1615. Af Kongen, der havde bestemt ham for Söevæsenet og udseet ham til engang i Tiden at beklæde en Rigsadmirals höie Værdighed, havde han faaet en Underviisning derefter, og nylig havde han 1640 i en Alder af femogtyve Aar deeltaget i den bekjendte Ambas-

---

[1] Det hele Belöb var, nöiagtig angivet, 6306½ Dr. 1 Mk. 6 Skill. I Regnskabet anvendtes den saakaldte Sletdaler til 4 Mark.

[2] Sjell. Reg. Tom. XXI. fol. 214 har hans sidste Quittants af 24 Januar 1643.

[3] Vi skulle nemlig nedenfor see ham endnu i Begyndelsen af Aaret 1645 fungerende i den med Forpagtningen forbundne Fogedtjeneste paa Abrahamstrup; men at han regnedes til Hilleröds Borgere, viser nysanförte Regnskab og andre Forhold. Jvfr. S. 160.

[4] Mag. t. Dan. Ad. Hist. I. 131. — Döttrene vare Kirstine, gift med Ove Juel til Willestrup, og Anne, forlovet med Christ. Lindenov, men död för Brylluppet.

[5] Nu Fiurendal under Grevskabet Holsteinborg.

sade til Spanien under Hannibal Sehested[1], ledsaget ogsaa paa denne Reise af en Lærer i de nautiske og mathematiske Videnskaber, Husumeren Paul Würtz[2]; men han havde i Spanien ved uordentlig Levemaade paadraget sig et Anfald af Epilepsie og var derfor af Sehested tilsöes over Cadix sendt tilbage til Danmark[3]. Da var det, at Kongen, maaskee for at have ham i sin Nærhed, gav ham de trende ledige nordsjellandske Lehn. Det under femogtyvende April 1641 udstedede Forlehningbrev var af samme Indhold som de nærmest foregaaende, tillagde ham samme Besoldning og Erstatning for Tiendedelen af det Uvisse, samme Rettigheder og Pligter[4]; men i det fölgende Aar, den otteogtyvende Mai, erholdt han derhos endnu Brev paa Hveen, der skulde ligge under Kronborg[5]. Paa dette Slot opholdt Hans Ulrik sig nu i Almindelighed, og Lehnsmandens Nærværelse der kunde under den stigende Spænding mellem Kongen og Generalstaterne ogsaa blive af Vigtighed. Paa Abrahamstrup derimod forefaldt kun de Forretninger, som vare almindelige i Lehnene, og i saadan Anledning havde Kongen Johan Bögvad

---

[1] Slange, K. Christ. IVs Hist. Tom. II. 1027 fgg. om dette Gesandtskabs Anledning og Hensigt, og S. 1034 navnlig om Hans Ulrik Gyldenlöve.

[2] Den siden i Carl Gustavs Historie navnlig under Krigen med Polen saa bekjendte Feldtherre, der tilsidst blev Feldtmarschal hos Generalstaterne.

[3] Ot. Sperlings Levn. i Suhms Nye Saml. III. 217. 218. 220—21. Sperling, som Ambassadens Læge, var Öienvidne til det, som han fortæller.

[4] Sjell. Regist. Tom. XXI. fol. 41b. ffg. Hans Pligter nævnes specielt med Hensyn til Kronborg; med Frederiksborg og Abrahamstrup skulde han, som det hedder, have Tilsyn. De fleeste Breve, der haves til ham, angaae ogsaa hans Stilling paa Kronborg; dog er det förste af 3 Mai 1641 (Sjell. Tegn. Tom. XXVII fol. 170) en Befaling til at lade bygge et Jægerhuus ved Frederiksborg.

[5] Sjell. Regist. Tom. XXI. fol. 147.

at henvende sig til. Saaledes i Begyndelsen af Aaret 1643, da en brandlidt Bonde i Törslöv fik Eftergivelse for et Aars Landgilde, Ægt og Arbeide, hvilken Eftergivelse naturligviis ligeledes maatte afgaae i Johan Bøgvads Regnskab for det kongelige Rentekammer[1]. Men da i Juli 1644 et hollandsk Gesandtskab, ledsaget af en anseelig Flaade, ankom i Sundet, maatte Hans Ulrik her selv være paa sin Post, gjöre Anmeldelse derom til Kjöbenhavn[2], og modtog derfra den Instruction, at han ikke burde tillade saa betydelige Stridskræfter i tvivlsom Hensigt at samle sig ved Rigets Kyster[3]. I Abrahamstrup Lehn sporedes udentvivl lidet hans Virksomhed; han havde ingen Bestyrelse af Lehnets Avlsgaarde, og en Foged kunde vel der iagttage hans Lehnsmands-Pligter. Desuden blev hans Embedstid kun kort, neppe fire Aar. Han döde uden Efterkommere[4] henimod tredive Aar gammel den eenogtredivte Januar 1645.

Arent von der Kuhla til Löitved blev hans Efterfölger. Denne Mand var af fremmed Herkomst og hörer til de flere tydske Herrer, som K. Christian den Fjerdes Bestræbelser efter at erhverve tydske Stifter for sine yngre Sönner bragte til Danmark. Han var en Sön af Benedict von der Kuhla og Hedevig Isendorff, födt paa sin Fædrenegaard Kuhla[5] i Bremen Stift 1599. Efter at

---

[1] Sjell. Tegn. Tom. XXVIII. fol. 15: Kongens Brev til Johan Bögvad, at eftersom Jens Gladssen i Törslöv i Abrahamstrup Lehn havde lidt Skade ved Ildebrand, saa vil Kongen, *at du hannem for et Aars Landgilde, saa och Ægt och Arbed i forne Aar forskaaner, huilcket dig siden vdj din Affgifft igien paa uort Renterie skall kaartis och gotgjöris. Hafn. 1643, d. 8 Februar.*

[2] Kongen selv var ikke i Kjöbenhavn, men den udvalgte Konge Prinds Christian traadte i hans Sted.

[3] Slange, Chr. IVs Hist. II. 1272.

[4] Han var gift med Regisse Grubbe Jörgensdatter af Vedbygaard.

[5] Ikke langt fra Stade i det Oldendorfske under Amtet Himmelpforten.

have dannet sig ved de mindre nordtydske Hoffer og paa Reiser, var han 1625 som Staldmester traadt i Hoftjeneste hos Erkebispen af Bremen, Hertug Johan Frederik[1], og et Par Aar derefter var han af Christian den Fjerde bleven ansat som Kammerjunker hos dennes anden Sön, Hertug Frederik, Coadjutor i Bremen. Med ham kom Arent von der Kuhla 1628 til Danmark, ledsagede ham paa Udenlandsreisen og blev Aaret efter deres Hjemkomst antaget 1632 til Staldmester hos Kongen selv, i hvilken Stilling han forblev, saalænge Kongen levede. Han fik snart Forlehninger[2], og blev brugt ved Missioner til fremmede Hoffer, og da han 1642 havde besvogret sig med den gamle indfödte Adel ved Ægteskab med Anne Wind Iversdatter af Nörholm, blev han den ottende Februar i fölgende Aar formelig optaget i Rigets Adel[3]. I Anledning af det ovenfor omtalte hollandske Gesandtskab, der

---

[1] Jo. Dirichsön Barsker, Det svage Menniskens Liff behöffver en Myrrhebusk, Ligpr. ov. A. v. d. Kula, S. 20—21. 23—29. — De meget nöiagtige Efterretninger om ham i denne Ligprædiken kunne vel ansees for et Udtog af hans der (S. 51—52) omtalte Biographie, skrevet under hans egne Öine.

[2] Anf. St. S. 29. 33fg. Han havde först Lofoden og Vesteraalen i Norge 1638—1642; derpaa fik han d. 30 April 1642 Lehnsbrev paa Dalum Kloster, som han havde til 1645.

[3] Sjell. Regist. Tom. XXI. fol. 216b. Brevet, som stærkt fremhæver, at han havde giftet sig (d. 20 Octbr. 1642) ind i den gamle danske Adel, er af fölgende Indhold:

Christian Quartus. „G. W. At efftersom Oss Elskl. Arntt von der Kulau, wor Mand, tienere, Staldmester och Befallingsmand vdi Dallum Closter, som en rum Tid haffuer weret udi woris tjeniste og endnu er, och for nogen tiid forleden sig vdj Egteschab haffuer begiffuit iblantt woris Dansche af Adell," — underdanigst har andraget, at vi vilde forunde ham og Efterkommere alle Danmarks Riges Adels Privilegier, saa have vi af Gunst og Naade for hans lange tro Tjeneste, „och effterdj hand sig gifft haffuer iblantt woris dansche Adell" bevilget, at han maa have alle de Privil. og Friheder, som Adelen i Danmark haver og nyder, forbydende etc. Hafn. 8 Febr. 1643.

1644 havde sat Hans Ulrik Gyldenlöve i Bevægelse paa Kronborg, havde han som Kongens Staldmester havt det Hverv at modtage de fremmede Herrer udenfor Kjöbenhavn og före dem ind i Staden [1], og Aaret efter var han som Marschal gaaet med de danske Befuldmægtigede til Grændsemödet, hvor Fredsforhandlingerne med Sverrig bleve indledede. Men da Tiden nærmede sig, at Hans Ulriks Enke Fru Regisse Grubbe skulde forlade de nordsjellandske Lehn, kaldte Kongen den treogtyvende April 1645 Arent von der Kuhla tilbage fra disse Forhandlinger [2] og bestemte ham fra förste Mai af til Lehnsmand paa Kronborg, Frederiksborg og Abrahamstrup. Den tolvte Mai næstefter fik Arent von der Kuhla det sædvanlige Fölgebrev til Bönderne i de tre Lehn, og han havde dem derpaa alle samlede indtil Kong Christian den Fjerdes Död, da de to sidstnævnte skiltes fra Kronborg [3].

---

[1] Christ. IVs Histor. v. Slange, Tom. II. 1273.

[2] Sjell. Tegnels. Tom. XXVIII. fol. 249. Udnævnelses-Brevet af 3 Januar 1645, og fol. 335b. Tilbagekaldelsen.

[3] Lehnsbrevet selv har jeg ikke fundet; men Sagen er vis, saavel efter Ligpræd. S. 38—39, som efter Fölgebrevet, der haves i Sjell. Regist. Tom. XXI. fol. 363b—364a og lyder saaledes:

C. 4. Helse eder Alle vore och Chronens bönder och tienere offwer ald Chronborg, Frederichsborg och Abrahamstrup Lehne, som affgangen Hans Ulrich till Vindinge sist udj vere och forsuar hafft haffuer, Evindeligen med Gud och vor naade. Wi bede eder alle och huer serdelis strengeligen biude, attj retter eder effter nu at suare Oss Elskl. Arent von der Kulaw, vor mand, tiener, Staldmester och forrige befalingsmand udj Dalum Closter, giffvendis och giörendis hannom och ingen anden paa vore vegne Eders aarlige landgilde, Giesteri, sagefald, Egt, Arbeide och ald anden Rente och Rettighed, som i pleyer och plicttige ere at giöre och giffue, och i aff arildstid till Oss och Chronen giort och giffuet haffver, indtill vi anderledis derom tillsigendis vorder. Hand skall igien holde eder alle och huer serdelis ved loug, skeell och ret oc ingen aff eder tillstede att wforrettis imod louffven i nogen maader. Ladendis. Hafn. den 18 May 1645.

Abrahamstrup var dog for Arent von der Kuhla ligesom for hans nærmeste Forgjænger en mere nominel end virkelig Forlehning. Det synes nu kun opfört i Lehnsbrevene for at tilfredststille den Bestemmelse, at Kronens Lehn skulde bortforlehnes. Efter Forholdenes almindelige Udvikling maatte Forpagteren, især efterat den Lehnsmand var afgaaet, der havde styret uden en saadan Forpagter, lidt efter lidt blive den egentlige Hovedperson, og Johan Bögvad, der i Forbindelse med Forpagtningen havde overtaget en Fogeds Tjeneste, udövede efter Kongens umiddelbare Befalinger omtrent en Lehnsmands væsentlige Forretninger [1]. Det hed vel saaledes i Forpagtningsbrevet, at han havde intet med Skovenes Bestyrelse at gjöre [2], men da Kongen i Begyndelsen af Aaret 1645 vilde have hugget en Deel Brænde i Kronens Skove til Brug for sit Provianthuus og i denne Anledning den eenogtredivte Januar lod udgaae Breve til sine Lehnsmænd paa Kallundborg, Antvorskov og Abrahamstrup, saa fik ikke Hans Ulrik Gyldenlöve eller Fru Regisse [3], men derimod Johan Bögvad den for alle Lehnsmændene ligelydende kongelige Befaling [4]; og da Kongen et Par Uger senere tillod, at Bönderne i Övre-Draaby mod en aarlig Afgift af fyrgetyve Tönder Havre maatte benytte en Abrahamstrup Gaard

---

[1] Dette er allerede antydet ovenfor S. 151, Not. 1.

[2] See ovenfor S. 142, Not.

[3] Gyldenlöve döde netop den Dag, da Brevet udgik; men dersom man havde villet skrive til Lehnsmanden paa Frederiksborg og havde vidst, at han var död, saa vilde dog Brevet have været stilet til Regisse Grubbe, der lovlig beholdt Kronborg og Frederiksborg indtil 1 Mai, og til hvem mange Befalinger afgik (Sjell. Tegnels. Tom. XXVIII) angaaende disse Lehn fra Gyldenlöves Död indtil Arent von der Kuhlas Udnævnelse.

[4] Sjell. Tegnels. Tom. XXVIII. fol. 272b findes under Et Brevet til Hans Lindenov, Ventzel Rotkirk og Joh. Bögvad. Jvfr. ovenf. S. 153, Not. 3.

tilliggende Enghave, kaldet Olden, saafremt en anden Jord i Skoven kunde indtages under Gaardens Avlsbrug til Erstatning derfor, saa og tillod, at Bönderne baade i Övre- og Nedre-Draaby maatte erholde et Stykke Jord i den store Skov til en Enghave for sig, saa stöttede han denne Gunstbeviisning eller idetmindste den sidstnævnte Deel deraf paa en Erklæring, der var givet ikke af den nominelle Lehnsmand, men af Johan Bögvad [1]. Denne gjorde i Virkeligheden Fyldest for en Lehnsmand paa Abrahamstrup, uden dog just ligefrem at betegnes som saadan eller at udnævnes til de övrige kongelige Betjentes Foresatte. Da Kongen saaledes den anden August 1645 beskikkede August Reibell til Skovrider paa Abrahamstrup, saa betegnedes nærmest Lehnsmanden paa Frederiksborg som hans Foresatte[2]. Men fra den förste Mai 1646 ophörte Johan Bögvads Forpagtning med Fogedtjeneste paa Abrahamstrup og Fiskemester-Tjeneste

---

[1] Sjell. Regist. Tom. XXI. fol. 338. Kongens Brev er dateret fra Frederiksborg den 15 Februar 1645.

[2] Smstds. fol. 379. Augustus Reibell fick Skoff Riders bestilling i Abrahamstrup Lehn. Haffn. d. 2 August 1645. Indholdet af den kongelige Bestalling er, at August Reibell skulde tage Vare paa Skovene „paa Abrahamstrup udj Frederichsborg Lehn" og vaage over Jagtfreden; dersom Nogen gik „med lange Rör" i Skovene, skulde han söge at blive dem mægtig, og dersom de ikke vilde overgive sig, skulde han være bemyndiget til „at skyde et lod i dem". Han skulde paasee, at ingen Geder holdtes paa Kronens Skove, og skyde de Hunde, han maatte træffe i Skovene. Han skulde indestaae for, at intet blev hugget i Skovene uden Lehnsmandens Tilladelse, og have Tilsyn med Gjerderne i Skoven. Han skulde være Lehnsmanden hörig og lydig. Hans aarlige Lön var 16 gamle Daler, en sædvanlig Hofklædning, Foder og Maal til en Hest og 4 Daler maanedlig i Kostpenge, at udbetale af Lehnsmanden paa Frederiksborg, — Alt at regne fra dette Brevs Datum til Aarsdagen derefter, og fremdeles saalænge han var i Tjenesteu. — Man vil ogsaa her see, hvad ovenfor S. 150 er bemærket om Reibells Formand Staphen Christensen, at Skovrideren var mere en Jagtbetjent end en Skovbetjent.

paa Frederiksborg, og han levede i Hilleröd som en formuende Mand, der havde faste Eiendomme i begge Lehn, og ved Leilighed forögede eller forbedrede disse [1]. Derimod klagede hans Eftermand som Fiskemester over de af ham anlagte Damme, saa at Kongen mod Slutningen af Aaret 1646 befalede at undersöge, hvem af dem der var Skyld i Fiskeriets Ringhed [2]. Dette forhindrede dog ikke, at Kongen endnu kort för sin Död ved en ny Gunstbeviisning overlod ham en Plads ved Sundby Færge, hvor han vilde bygge et Huus [3].

---

[1] See ovenfor S. 140. 152 og her i det strax fölgende. Kort efter sin Afgang, den 13 Mai 1646 (Sjell. Reg. XXI. fol. 482b —284a) fik han af Kongen Skjöde paa en Plads eller et Stykke Jord ved Hilleröd, som han havde faaet for en Gjældsfordring efter afdöde Hans Henriksen, hvem det var udlagt den 25 Juli 1642 af Hans Ulrik Gyldenlöve istedenfor den Plads, hvorpaa Skolen blev bygget. Jo. Bögvad havde nu forlangt kongelig Confirmation paa det af Gyldenlöve 1642 udstedede Brev til Hans Henriksen, og Kongen befalede d. 23 April 1646 (Sjell. Tegn. XXIX. fol. 31) A. v. d. Kuhla at give Erklæring derom. Da denne gik ud paa, at dette Stykke Jord vel kunde undværes imod Skolens Plads, fik Joh. Bögvad nu Skjöde derpaa.

[2] Sjell. Tegn. Tom. XXIX. fol. 114. Brevet af 12 December 1646 er til Hofmarschallen og Kjögemesteren. Fiskeriet var slet, og den nuværende Fiskemester sögte om Tilladelse til at lade de forfaldne Damme reparere og nye anlægge, hvorimod „den forrige Fiskemester Johan Bögvad" paastod, at 36 Damme i hans Tid vare anlagte.

[3] Sjell. Regist. Tom. XXI. fol. 758b. Kongens Bevilling for Joh. Bögvad lyder saaledes:

Chr. 4. G. A. W. At wi Naadigst haffer forundt och bevilget saa och hermed forunder og bewilger oss Elskl. johan Bögwad, indwaaner i Hilleröd, en platz wed Sundby ferge, som det gamle Kallehuuss tilforne haffer standet paa, Som er i breden fem Roder och i lengden fem Roder, huilken platz hand och hanss Arfuinger fri och uden all affgifft maa bebygge och den sig saa nyttig giöre, som de louligen och best wide och kand. Frederiksborg den 12 Febr. Anno 1648.

I det Hele taget synes nemlig Kongen at have fundet sig vel ved den frie Bortforpagtning af Abrahamstrup Lehn, og ligesom han efter den anden svenske Krig baade behövede og for en Deel fik noget större Udbytte af Kronens Forlehninger[1], saaledes besluttede han ogsaa fremdeles at benytte denne Gaard med Tilliggende paa samme Maade som hidtil. Men hvad enten Kongen forelöbig vilde pröve den Mand, der skulde være Forpagter og Foged, og imidlertid lade forbedre Et og Andet ved Gaarden, som under den lange Forpagtning kunde være kommen i Forfald, eller den udseete Forpagter forelöbig vilde gjöre sig bekjendt med Gaardens Beskaffenhed og det hele betydelige Foretagende, hvorpaa han skulde indlade sig, saa blev Abrahamstrup efter Johan Bögvads Fratrædelse ikke strax bortforpagtet paa et længere Aaremaal, men for det förste kun paa et Aarstid imod en fast Pengeafgift overladt til Christen Bollesen som Forpagter og Foged[2]. Denne Christen Bollesen, der nedstammede fra

---

[1] Repholtz, Beskr. ov. Stampenborg, S. 45. 50 nævner denne almindelige Forhöielse af Lehnsafgifterne i Aaret 1646, men tilföier, at Lehnsmændene paa Grund deraf ligeledes forhöiede Jordebogs-Afgifterne for Bönderne, saa at det i Grunden gik ud over disse. Det turde dog være meget tvivlsomt, om dette sidste kan siges saaledes ganske i Almindelighed.

[2] At der efter Joh. Bögvad og i Christen Bollesens förste Aar indtraadte en saadan Overgangs-Tilstand, hvori sidstnævnte dog havde forpligtet sig til en fast Afgift, vil sees af det Fölgende, navnlig af de to Breve af 21 Novbr. 1646. — Om derimod endog denne Overgangs-Tilstand skulde have været aftalt og forberedt mellem Kongen og Christen Bollesen et heelt Aar iforveien, endnu medens Johan Bögvad var i fuld Besiddelse af Forpagtningen og Fogedtjenesten, det forekommer mig ikke rimeligt. Man har rigtignok et Document, hvoraf det kunde synes at fremgaae. I Sjell. Tegn. Tom. XXVIII. fol. 374 læses: *Rentemestrene finge breff, att Christen Bollesen maa got giöris och kortis vdj hans affgifft, hvis hand til Abrahamstrups Nödvendig reparation med M. Hans annemöllers hand och effter hans tingning bewiisser at were anwendt och*

jydsk Bondeslægt i Lykstrup [1], en Mand af ualmindeligt administrativt Talent, havde ved egen Driftighed, ved Giftermaal [2] og Arv erhvervet sig Formue, og levede den-

---

bekostet. D. Hafniæ 17 Juny 1645. Er dette Brevs Datum fuldkommen correct angivet, saa maatte Sagen med Christen Bollesen allerede være afgjort i Juni 1645: Christen Bollesen maatte have begyndt at lade Bygnings-Arbeider udföre paa Abrahamstrup, eet Aar för han modtog det, og Kongen maatte da have givet ham Löfte om Afslag i den Afgift, som han först to Aar senere skulde betale. Umuligt er det jo ikke. Men — jeg skulde dog næsten snarere troe, at Brevet var indfört paa et urigtigt Sted (hvad ikke saa ganske sjeldent er skeet i de gamle Copieböger) og derfor tillige med et urigtigt Aarstal, saameget mere som ikke Brevet selv, men kun dets Indhold er angivet, og at dette her antydede Brev hörer til den strax nedenfor S. 165 i et Brev til Rentemestrene af 28 Juni 1646 omtalte Reparation af Abrahamstrup, saa at blot Aarstallet her bör være 1646 og ikke 1645. Et Exempel paa Feilskrift af denne Art i de officielle Copieböger har jeg allerede ovenfor S. 97 Not. bemærket.

[1] Viborg Stift, Nörrelyngherred, Fiskebek Sogn, i hvis Kirke Bolle Christensen ligger begravet. Dan. Atl. IV. 647. Deraf Navnet Luxdorff, som Familien förte.

[2] Da Christen Bollesen, som nedenfor skal anföres, blev Stamfader for en af de Berömmelige, der i Slutningen af forrige Aarhundrede gave vort Fædreneland det skjönne Exempel paa höitstaaende Regjeringsmænd, der vidste at forene ædel Humanitet, Kjærlighed til Videnskaberne og egne grundige Studier med deres practiske Embedspligters Opfyldelse, tör det vel være tilladt at dvæle nogle Öieblikke ved hans Familieforhold. Christen Bollesen var gift med Maren Olufsdatter af Familien Staphrophski, der med hendes Farfader var kommen til Danmark. — Phocas Staphrophski el. Saphoroseli, el. Sophrof el. Starofski (thi Navnet forquakles efter den Tids Skik paa flere Maader), en Russer af adelig Slægt, der med Ære havde fægtet under sin Storfyrste i Krigene mod Polen, Lifland og Sverrig, var paa Ösel kommen i dansk Fangenskab, og derfra bleven sendt til Frederik II. Kongen syntes vel om ham, ansatte ham (efterat han formodentlig havde ombyttet den græske Tro med den evangelisk-lutherske) i sin Tjeneste ved Hoffet (Marm. Dan. I. 141) og skjænkede ham den 26 Octbr. 1587 (Sjell. Regist. XII. 621) en Gaard paa Gammeltorv til Eiendom, dog paa det Vilkaar, at han

gang som en anseet og velhavende Borger i Kjöbenhavn; den förste Mai 1646 tiltraadte han sin forelöbige For-

---

skulde forblive i Kongens Tjeneste, saalænge han levede, at Gaarden skulde falde tilbage til Kronen, hvis han döde uden Arvinger, og at Kongen skulde have Forkjöbsret til den, hvis den nogentid skulde sælges. Efter Frederik IIs Död forblev Phocas Staphrophski som „Sölvermester" ved Hoffet, og fulgte som saadan i Juli 1592 den unge Kong Christian IV paa en Reise; men under Kongens Ophold paa Antvorskov (Marm. Dan. l. c.) döde han i samme Efteraar, og den 21 Octbr. 1592 (Sjell. Tegn. XVIII. 198b) udgik kongl. Befaling til Christian Friis, at lade ham paa Kongens Bekostning give en efter hans Stand og Leilighed passende Begravelse i Slagelse. Han blev begravet i St. Mikkelskirken indenfor Chorsdören og et Epitaphium opsat over ham (Marm. Dan. l. c. Dän. Bibl. III. 13). Phocas Staphrophski efterlod sig en Sön, der allerede havde faaet et nordisk Navn, Oluf, og blev en meget anseet Mand i disse nordiske Lande. — Oluf Phocas Staphrophski studerede, tog Magistergraden (Strelow, Cron. Guth. Fortal.), blev Sognepræst i Nestved (Encom. Regn. Dan. p. 679), hvor han udentvivl ægtede sin Formands Enke (J. Wallin, Gothl. Saml. I. 178), og endelig 1631 Biskop eller Superintendent paa Gulland, hvormed formodentlig fulgte Sognepastoratet i Visby samt Præbende-Pastoratet Westkinde og Bro. Han var meget yndet af K. Christian IV, fra hvem han modtog flere naadige Breve, og som han 1633 paa en kort Tid besögte i Kjöbenhavn (Wallin p. 179). Han förte i Vaabenet to opretstaaende mod hinanden vendte Löver, der holdt en Krone mellem Forfödderne, saaledes som hans Segl hos Wallin p. 180 er afbildet, og han döde 1644 (Encom. Regn. Dan. l. c.), efterladende sig idetmindste to Börn, Sönnen Falk Olufsen eller Olsen, og Datteren Maren Olufsdatter. — Falk Olsen levede endnu, som nedenf. S. 178 vil sees, i Begyndelsen af Frederik IIIs Regjering, og besad da hiin fra Farfaderen nedarvede Gaard paa Gammeltorv i Fælledsskab med sin Söster, Maren Olufsdatter, Christen Bollesens Hustru. — (En anden Falk Olsen, noget ældre, drev Skibsrederi fra Helsingör; der sigtes til ham i den Kongl. Befaling af 16 Dcbr. 1635 (Sjell. Tegn. XXV. 129) til Frederik Urne, at han skulde tale med den svenske Resident i Helsingör, der gjorde Vanskeligheder ved at betale Falk Olsen, hvad ham tilkom i Fragt, fordi hans Skipper Anders Carstensen for to Aar siden havde „fört Krigsfolk ned for Hs. Kgl. Wurde udj Sverrige"; han var idetmindste lidt senere Borgemester i Slangerup, ifölge en Ordre af

pagtning og Tjeneste[1]. Kongen lod ogsaa strax paa Christen Bollesens Forestilling undersöge, hvorvidt Gaarden istedenfor den til Bönderne i Övre-Draaby overladte Enghave havde faaet eller kunde faae den befalede Erstatning af Agerjord i Skoven, og da dette ikke kunde skee, gav han den tolvte Mai 1646 Christen Bollesen Ret til igjen at inddrage Engen under Abrahamstrup[2]; og da Kongen, ligesom tidligere, havde forbeholdt sig Bygningsvæsenet, befalede han kort efter sin Overbygmester Hans Ahnemüller, at han skulde besigtige Abrahamstrup Gaard, som Christen Bollesen udentvivl selv havde ladet istandsætte imod Löfte om Erstatning af Kongen[3], og at han

22 Octbr. 1636 (Sjell. Tegn. XXVI. 98) til Frederik Urne, at beskikke „Os Elskl. Falk Oluffszen, Borgemester udj Slangerup" til Værge for den da nylig afgangne kongelige Livlæge Dr. Henning Arnisæi Börn).

[1] Et directe Vidnesbyrd derfor har jeg ikke; men det kan neppe være anderledes, da 1 Mai var den sædvanlige Tid og da Kongen allerede den 12 Mai giver Resolution paa en fra ham i hans nye Stilling indsendt Erklæring.

[2] Sjell. Tegn. Tom. XXIX. fol. 39: Christian 4. W. G. T. Efftersom wore och Cronens Tjenere vdj öffre Droby der vdi Abrahambstrup leen vdi forleden Aar haffuer bekommet woris Naad. tilladelszebreff, at de en Engehaffue kaldet Oder (sic!), ssom til forne Abrahambstrup brugis, til dieris by maatte bekomme, dog at anden iord i skouffuen igien til Afflens forbedring skulde indtagis, och Vi nu Naad. aff din underd. indskickede erklering, saa och otte mends siun och grandskning erfarer, der vdi skouffuen ingen saa dyctig plöye- och sæde iord at findis, som i steden for forne Olden til forskreffne Abrahambstrup affl kunde indluckis, bede Wi dig och Naad. wille, at du forne Olden til gaardssens affl igien indtager och der til ssom tilforne lader bruge, huorimod forbemte bönder igien skall affslagis de fyrgetiffue Tdr. aure, som de til Os och Cronen for samme iord skulde udgiffue, efftersom de iorden icke meere nyder. D. Hafniæ 12 Mai 1646. — Brevet er stilet directe til Christen Bollesen; Lehnsmandens Mellemkomst er ikke benyttet derved.

[3] Befalingen til Gaardens Besigtigelse kjende vi af et Brev til Rentemestrene af 28 Juni 1646 (Sjell. Tegn. Tom. XXIX. fol.

skulde gjöre et Overslag over Abrahamstrup Veirmölles Istandsættelse, som Kongen umiddelhart vilde lade udföre, hvilket Overslag ogsaa blev indleveret et Par Maaneder senere [1]. Den nye Forpagter synes i det förste Pröveaar at have været heldig og at have vundet Kongens

---

79) saaledes lydende: Christ. 4tus. W. G. T. Efftersom wi Naad. erfarer, denne sidst forleden storm och wweir nogen skade paa bygningen paa vor gaard Abrahamstrup at skal haffue giort, Da haffue wi Naad. befalet wor Bygmester Hans Ahnemöller sig diid at forföye och dets brystfeldighed besicte, Saa och Naad. bewilget Os Elskl. Christen Bollessen, for[ne] gaards bygning, med ringeste omkostning skee kand, at maa lade reparere, huilcket hannem siden vdi hans affgifft paa wort Renterie skall affkortis och got giöris, huor effter i eder kand wiide at rette. d. 28 Juni 1646. — Jeg antager nu, at det S. 161—62 Not. nævnte Brev af 17 Juni 1645 til Rentemestrene er af 17 Juni 1646 og sigter til den samme Reparation af Abrahamstrup Gaard, som her omtales, og som skulde udföres af Christen Bollesen og derpaa efter Hans Ahnemüllers Syns-Forretning erstattes ham ved Afslag i hans Forpagtnings-Afgift.

[1] Topogr. Saml. Abrahamstrup no. 11 i Geh. Arch. har det af Hans Ahnemüller under 3 Juli 1646 forfattede Overslag over Veirmöllens Istandsættelse, som fölger:

Saa frembt den weyer mölle ved abramsdorp igien skall for ferdiges, will der till giöres for nöden: 4 stöke ege tömer till foedt stöke — 12 allen lang; 1 stöke ege tömer till en axell — 10 allen lang; 16 stöke ege tömer till styffuer — 6 allen lang; 8 ege planker, huer — 5 Allen lang, 5 tom tyke; 1 stöke krumb ege tömer 8 allen lang, Som skall Saugeskeris till sper; 2 stöke ege tömer till arme huer 6 allen lang. Forskreffuen tömer kan huges i skouffen. — 2 stöke 24 allen gulands tömer, og 2 stöke 20 allen gullandz tömer till flöyell — kost 9 Rixdr.; 16 tyllt lange blegens före planker — tyllt koster 3 Rixdr.; 9 tom spiger — 250 — 100 koster 2½ Rixdr.; 5 tom Söm — 2500 — 1000 koster 5 Rixdr.; till lyster om kring kleding Danmarkes Deller — 10 tyllt — tyllt koster 1 Rixdr.; oelaff Söm — 3000 — 1000 koster 5 S. Dr.; 6 axell skener — stöcke koster 1 Rix Ortt; 2 axell Rynge — stöke koster 3 mk. Tömer mandz arbettz lön same Mölle att forferdige — 75 Rd; for skreffuen Matrialler will kiöbes for Rede penge. Actum abramsdorp den 3 Juli 1646. hans Ahnnemiller, Eg. handt.

Tillid; idetmindste kunde han efter Hösten tilbyde at levere Kongen til næste Foraar tolvhundrede Tönder Malt og hundrede gode Öxne til Hofholdningen, og Kongen befalede den eenogtyvende November sine Rentemestere at modtage det Tilbudte for en billig Priis og afkorte Betalingen i det förste Aars Forpagtnings-Afgift[1].

Fra begge Sider vare saaledes de nye Forhold prövede, og den selvsamme eenogtyvende November 1646 udfærdigede Kongen det formelige Forpagtningsbrev, der skulde regnes fra förste Mai 1647. Dette var næsten Ord til andet ligelydende med det, som for meer end tretten Aar siden var givet Johan Bögvad, kun at det istedenfor en ubestemt Forpagtnings-Tid med et halvt Aars Opsigelse fastsatte Forpagtningen til et Tidsrum af fem fulde Aar fra förste Mai 1647 til förste Mai 1652[2]. Christen Bollesen blev altsaa baade Forpagter og Foged eller Forvalter imod en aarlig Afgift af totusind femhundrede enkende Rigsdaler i Species, hvori dog skulde af-

---

[1] Sjell. Tegnels. Tom. XXIX. fol. 101b. Brevet til Rentemestrene lyder saaledes:

Christian 4. W. G. T. Wiider, efftersom Os Elskl. Christen Bollessen sig Wnderd. erbyder til Os strax for en billig kiöb at wille affhende 1200 Td. Malt, Disligist et hundrede gode staldöxen til woris Hoffhaltings Fornödenhed paa foraaret at wilde leffuere, Da bede wi eder och Naad. wille, at i med hannem om samme maltis och öxens priis for det ringeste mueligt accorderer och paa wore Wegne endelig kiöb slutter, och at i siden pengene, som i med hannem bliffuer eens om, hannem vdi hans aarlig affgifft korter och got giörer, indtil hand betald bliffuer. D. Hafniæ 21 Novbr. 1646.

[2] Lehnsbog for 1646 i Geh. Arch. fol. 23—24b. Ligeledes findes dette Forpagtningsbrev i Sjell. Regist. Tom. XXI. fol. 551a —554b. Men jeg kan henvise til det ligelydende for Joh. Bögvad ovenfor S. 141 til 143, der kun i de sidste Linier, som anfört, afviger fra Christen Bollesens. Dette ender saaledes: *Och skall denne benaading, afgift och forpactging andgaa fra Philippi Jacobidag förstkommendesz, naar mand Skriffendesz vorder Anno 1647, og endesz til forbete Aarszdagen dereffter Anno 1652.*

kortes hundrede Species-Rigsdaler for hans Tilsyn med Bönderne og Regnskab over Vindfælderne, hvilke Kongen havde forbeholdt sig tilligemed Skovene, Oldengjælden, Vildbanen, Fiskerierne og Bygningsvæsenet. Arent von der Kuhla fik Befaling til strax at aflevere Abrahamstrup Lehn og Gaard med tilhörende Inventarium, og endnu inden Aarets Udlöb androg Christen Bollesen paa en liden Forandring i Forpagtnings-Contracten, saaledes at al Oldengjælden i Skovene blev ham overladt imod en bestemt Penge-Afgift [1]; og Kongen syntes villig til at gaae ind derpaa.

Den nye Orden paa Abrahamstrup var eet Led af de Foranstaltninger, som Kongen efter den svenske Krig foretog sig til en bedre Benyttelse af Kronens Lehn. Et andet fulgte næsten umiddelbart efter og gik ud paa at styrke og foröge den nationale Deel af Hæren tilhest og tilfods. Ligesom Rigets övrige Lehnsmænd fik nemlig Arent von der Kuhla den tolvte December 1646 tvende kongelige Befalinger [2]. For det förste skulde han udtage

---

[1] Sjell. Tegnels. Tom. XXIX. fol. 114: Rentemesterne finge Breff Christen Bollessen anlangende. Christian 4. W. G. T. Efftersom Os Elskl. Christen Bollessen underd. hos Os lader anholde. at det hannem for en wiss priis maatte sette, huad hand Aarligen for olden, som paa Abrahambstrup leen kand falde, skulde giffue, enten der bleff olden eller icke, Da bede wi eder och Naad. wille, at i eder ercklerer, om i eracte det Os til profit at skee kunde, saa och, om det vdj Werck settis kand, huad hand Os da aarlig skal giffue. enten der bliffuer olden eller icke. D. Fredericksborg 11 Decemb. 1646.

[2] Sjell. Tegn. Tom. XXIX. fol. 112 fgg. bevarer begge disse Breve. Det förste er fölgende:

Alle Leensmende i Danmarck finge breff, Rytteriet Anlangendis. Christ. 4tus. W. G. T. Wiid, att efftersom wi Naad. haffue for got ansseet, at paa wort och Cronens (Leen) en bygget gaard, god paa Eyendom och brug, blant saa mange som 400 Tdr. korn skylder, skal vdwellis, huorpaa en Rytter sig kunde bosette, *Saa haffuer wi derpaa ladet giöre et offuerslag och befunden, at vdi Croneborg, Fredericksborg och Abrahamstrup leene i saa maade 31 Ryttere skulde*

en god Bondegaard for hver firehundrede Tönder Hartkorn i sine Lehn til Bolig og Underholdning for en Rytter, hvorefter der paa Kronborg, Frederiksborg og Abramstrup Gods vilde blive at oprette eenogtredive Rytter-

---

henligges, huorom wi och Os Elskl. Lewin Bülow, wor Mand, Tjener och Ritmester, ordre haffuer giffuet for^{ne} 31 Ryttere til for^{ne} Leene at anwiisse. Da bede wi dig och Naad. wille, at du giör dit beste en ssaadant gaard blant dennem, som i dit Leen 400 Tdr. hart korn til Os och Cronen, Mölle Skyld wberegnet, giffuer til Landgilde, til saadan Rytterhold ledig at forskaffe. Skulde nu ingen gaard strax ledig were at bekomme, wille wi Naad., att Rytteren, indtil hannem gaard kan til weye bringis, sin hest affskaffer, och bönderne, som de 400 Tdr. korn skylder, hannem Maanadtlig halfffemte Rdlr., maaneden til 32 (?) Dage beregnet, giffuer, huicke penge du selff aff samme bönder haffuer at lade samle och Rytteren tilstille, och skall Rytteren diss imidler tiid sig, huor du best med hannem accordere kandst, opholde i Kiöbstederne, eller huor hand best kand were vden nogen service, Borgeskabets eller Bönders bekostning. Ingen Rytter skall sig med Jagt, skouff eller fiskerie befatte, men ellers were fri for skatt, egt, arbeide, skyld, landgilde och ald Kongelige Tynge, men tiende bör hand aff sin gaard som andre bönder at vdgiffue. *Wil nogen Rytter den gaard, hannem paawiises, ey antage, och naar du dig med een eller tu aff Riigets Raad i den province, huor Riigens Marsk ey findis, haffuer Raadfördt och Rytterens wfornöielighed giffuet tilkiende, och Rytteren sig dog ey til gaard at anamme wil bequemme, skall hand til sin Ritmester forwiises, som Rigens Marsk det skall giffue tilkjende, at hand affskaffis och en anden i hans sted antagis.* Huor och ingen gaard er at bekomme, och Rytteren dissimidler tiid, til gaard ledig bliffuer, ey sin hest wil affskaffe och sig maanadtlig med halffemte Rdlr. fornöye, skall i liige maader *sin affskeed at ssöge til Ritmesteren henwiises.* Dett landgilde, som den gaard giffuer, Rytteren bliffuer forordnet, skall de bönder, som 400 Tdr. korn skylder, paaliggis och skifftes imellem at vdgiffue, paa det Os och Cronen paa woris Landgilde intet affgaar. Huilcken Rytter och sin hest affskaffer och Monadtlig aff bönderne betalis, hannem skall och en tienlig hest, om Rytteriet opmanis, aff de bönder, som 400 Tdr. korn skylder, forskaffis, huilcken du hannem i saadan tilfald hos bönderne haffuer at bringe till weye och ellers haffuer indseende, at bönderne aff samme Rytter ingen offuerlast wederfaris. D. Hafniæ 12 Decembris 1646. — Saaledes löd Brevet specielt til Arent

gaarde; og for det andet skulde han lægge Böndergaardene i Lægd til Soldaters Underholdning, saaledes at for Fremtiden fem Gaarde, istedenfor tidligere ni Gaarde, skulde stille en Soldat.

Imidlertid havde Christen Bollesen den förste Mai 1647 afregnet med Kongen for Pröveaaret og begyndte derefter den femaarige faste Forpagtning. At han som en rask og driftig Mand fordrede Arbeidsomhed hos Bönderne og ikke foer lempelig med de dovne, kan man formode [1]; at han ogsaa drev Hovedgaarden med Kyndighed og Kraft, lader sig ikke omtvivle. Men kun enkelte Exempler ere bevarede som Vidnesbyrd derom. Allerede kort efter at han havde overtaget Lehnet, undveg en ung Bonde, Christen Nielsen af Ferslöv, fra den Gaard, hvori

---

von der Kuhla. De med Cursiv satte Linier vare noget anderledes formulerede i enkelte af Brevene til de andre Lehnsmænd, og Brevet til Rigens Marsk havde derhos (fol. 113b) en almindelig Fortegnelse over Antallet af Rytterne i hvert Lehn, saaledes Kronborg, Frederiksborg og Abrahamstrup Lehn 31 Ryttere, Kjöbenhavns Lehn 22, Svendstrup 1, Tryggevælde 5, Holbek 1, Draxholm 16, Kallundborg 20, Vordingborg 15, Möen 8, o. s. v. — Under samme Datum udgik Brev til Lehnsmændene om Böndergaarde at lægge i Lægd til Soldaters Underholdning: fem hele Gaarde skulde underholde en Soldat, istedenfor tidligere ni Gaarde. Dette Brev findes ligeledes strax efter i Sjell. Tegn. Tom. XXIX. fol. 114, men vilde vel blive for vidtlöftigt at meddele, da desuden Abrahamstrup ikke deri særlig nævnes. — Den omtalte Ritmester Levin Bülow, gift med Ide Quitzou fra Lykkesholm, faldt elleve Aar efter under Krigen i Skaane 1657.

[1] Forövrigt bleve Bönderne især i de nordsjellandske Amter i den nærmeste Tid ogsaa stærkt tagne i Arbeide ved Kjöbenhavns Befæstnings-Arbeider. Sjell. Tegn. Tom. XXIX. 161b har saaledes under 20 Mai 1647 et Paalæg paa Lehnene efter Hartkorn, nemlig af 200 Td. Hartkorn 1 Karl med 3 Maaneders Kost (eller 1 Rd. om Ugen) og af Bönder, som ikke holdt Karl, visse Penge at betale Axel Urup. Abrahamstrups Hartkorn angives her til 1135½ Td. og det skulde levere 5 Karle. Lignende Befalinger findes for 15 Juni 1647, 20 Juli 1648, 22 Febr. 1656, 10 Febr. 1657.

han var sat, og udvirkede sig hos Kongen den ellevte August 1647 Fritagelse fra samme Gaard[1]. Christen Bollesen var dengang sengeliggende af en Beenskade og kunde ikke personlig reise til Kjöbenhavn, men han forklarede allerede den fölgende Dag i en Skrivelse for Kongens Secretair Kjeld Krag til Trudsholm, hvorledes han kun havde handlet efter Herredsfogedens og Landsdommerens Kjendelser, hvorved Bonden var tilfunden at skulle blive ved Gaarden eller straffes med Jern paa Bremerholm; han bemærkede,

---

[1] I de saakaldte Indlæg for alle Lande i Geh. Arch. findes under Aaret 1647 et Brev fra Christen Bollesen til Kongen Secretair Kield Krag, der er Kilden til den fölgende Beretning og giver et i sig selv interessant Bidrag til de daværende Landboforholds Historie. Det lyder saaledes:

Guustig Welbiurdig Kield Kragh. Gud Allermegtt spare och beuare eders Welb. frombhed med Ald Löcksalligheds Welferdt Baade thil liiff och Siæl. Nest min gandsche ydmygelig Thacksiigelsze for megen Velbeuiste Ærre, thienniste och gode, Huilchet Jgien at forschylde Jeg Stetze och Altiid schall findisz Gandsche pligt skyldig. Dernest, Gunstig Welb. Kield Kragh, Efftersom ieg Erfahrer, En Vngkarl Aff Kongl. May. Bönder Sönner herpaa Læhnet Ved Naffn Christen Nielsszen J færszlöff den 11 Augustj Nestforleden formedelst hansz Vrange Beretning Er Vdaff hansz Ko. Ma. forlöffuet fra en gaard herpaa Læhnet, som ieg thilforn haffde hannom J Sat, Och Leffuerit, huisz Gaarden bleff Sat J feld for, Och efftersom hand Gaarden Motuilligen haffr Vntuigt, War ieg foraarsaget At hende herritztingsdomb offuer hannom, huorudj hand bleff thildömbt Gaarden At besiide, eller Straffisz J fengszel och och Jern paa Bremmerholmb, Huilchen Domb ieg Siiden thil Confirmatz for Welb. her Landtzdommer Jndsteffnede, huor hand frembdiellisz Bleff thildömbt samme Gaard At besiide, Jndthil Saalenge hand effter Loulig Opsiigelsze kand Skillisz Ved den Jgien, Som samme herhoes fölgende Landtzdommersdomb om formelder. Huilchet hand udj hans Supplication Saauel som Gaard och feld, hand Annammet haffuer, Aldiellisz forbigaaet. Huorudoffuer ieg Endelig haffr Verit foraarsaget Sliigt hansz Ko. Ma. Vdj med fölgend Supplication At thilkiende giffue, Med Gandsche ydmyggelig begiering, Eders Welb. frombhed den hansz Kong. May. paa mine Vegne Vilde Andrage. Och Eders Welb. ellers Vilde Dommen Jgiennem

at han ingen Uret havde gjort Bonden, meget mere var tilsinds at hjælpe ham tilrette, at Kongen vilde lide Tab paa Landgilde, Penge- og Kornskat, hvis Bonden gaves fri, at en saadan Frigivelse gjerne kunde være bleven tilstaaet, hvis Bonden iforveien vilde have kjöbt den, og at Bönderne overhovedet hverken vilde kjöbe sig frie eller tage imod Gaarde, naar de fik Lov til at raade sig selv; han bad endelig Kjeld Kragh at foredrage denne Sag for Kongen og udvirke efter de meddeelte Oplysninger en ny kongelig Befaling. Udfaldet vides ikke. Hvad selve Hovedgaardens Bestyrelse angaaer, da opnaaede Christen Bollesen i samme Efteraar den ansögte eller foreslagne Forandring i hans Forpagtningsbrev med Hensyn til Oldengjælden. Efterat Kongen havde forlangt sine Rentemesteres Betænkning over denne Sag, og den fireogtyvende

---

See, schal Noch Erfahrisz, Jeg hannem Jngen Vret giort haffuer, Meden fast meere Vilde hiolpet hannom baade med Sædekorn Och J Andre Maader thilrete. Dersom hand Saaledisz maa Gaarden Bliffue Entlediget, Bliffuer det hansz Ma. En stoer Skade Baade paa Landgild, Penningschater, Kornschatter och J Andre Maader. dersom Hand thilforn Vilde haffue kiöbt sig frii, som hand och Andre Noch Var Aduaret, schulde hand Nocksom Samme gaard haffue werit foruden. Saalenge Di maa Raade dennem Sielffuer, Begierrer di Jngen frii kiöbelsze, fast Mindre Gaarder Vil Antage eller Giöre hansz Ma. Nogen thienniste. Jeg Vilde gierne Sielff haffde Reigst thil eders Welb. frombhed, Meden formedelst En Vlöchelig thilfald, Jeg haffr faaet i min Enne been, kand ieg iche komme Saauit fra Sængen, Begierendisz Gansche ydmygeligen, Eders Welb. Vilde fliie mig nogen goed Suar herpaa thilbage Jgien. Dersom ieg nogen thiid for min Ringe personn kand thienne eders Welb. Vdj Nogen Maader, findisz Jeg dertill Skyldig och pligtig. Wil Saa hermed nu och Altiid haffue eders Welb. frombhed Gud Allermeg^tt^ Throligen Befallett. Actum Abrahamstrup dend 12 Augustj 1647. Edersz Welb. ydmyg thienner Stedtze, Christen Bollesen. Udskrift: Ehrlig och Welbiurdig Mand, Kield Kragh Thill Thrudtzholmb, Kongl. May. Secreterer, Min Möget Thil forladendisz Gunstige goede Befordrer, Gandsche thiennistuilligen thilschrefuit.

October bemyndiget dem til at slutte Accord[1], bevilgede han den tredie November 1647, at Christen Bollesen, saalænge han havde Forpagtningen, maatte nyde den hele Olden i Abrahamstrup Skove mod en bestemt aarlig Afgift af trehundrede Rigsdaler i Species[2]. Denne Foranstaltning lösnede atter et af de faa Baand mellem Lehnsmanden paa Frederiksborg og Forpagter-Fogeden paa Abrahamstrup. Christen Bollesen skulde nu ikke levere til Arent von der Kuhla det befalede Mandtal over Oldengjælden; han handlede næsten i alle Anliggender

---

[1] Sjell. Tegnels. Tom. XXIX. fol 274: Rentemesterne finge Breff Anlang. at maa paa Kongens ratification accordere och slutte med Christen Bollessen, dog at de der vdinden Kongens gaffn vdi act haffuer, saa at der meere affgifves, end den aff dennem hiidskickede offuerslag vdwiiser, efftersom der vdi de trende der vdi specificerede Aar erfaris allene et Aar at haffue weret olden, och da en stor andeel griiser och vnge Swiin paa skowene at were feet, hvoraff dog ringe penge giffuis. D. Fredericksborg den 24 Octobris 1647.

[2] Sjell. Regist. Tom. XXI. fol. 726b—727a, hvor denne Bevilling, der maa have været en Fölge af det Forslag, som Kongens ovennævnte Brev til Rentemestrene af 11 Decbr. 1646 (ovenf. S. 167) omtaler, findes saaledes:

Chr. 4. G. A. W. at efftersom osz Elskl. Christen Boelsen, som Abrahamstrup forpactet haffer, hosz osz underdanigst lader anholle och begiere, at oldenen hannem och der sammestedsz, saa wit osz tilkommer, for en wisse aarlige affgifft motte forundisz, enten der bliffer olden eller icke, daa haffer wi paa saadan for[de] Christen Boelsensz underdanige ansögning och begiering Naadigst bewilget och tillat saa och hermet bewilger och tillader, at hand Oldenen, som paa for[de] Abrahambsztrup Skoffe falde kand, maa nyde och beholle, saalenge hand for[de] Abrahamstrup i forpactning haffer, beregnet fra Philippi Jacobi dag sidst forleden. Dog Skal hand derimod were tiltenkt derfore aarligen, enten der bliffer Olden eller icke, til osz och Chronen paa vorisz Rentekammer at erlegge och betale trehundrede Rd. in specie, saa frembt hand ellersz denne worisz benaading acter at nyde. Forbydendisz alle och enhver etc. Haffniæ den 3 Novembris Anno 1647.

umiddelbart med Kongen for sit Lehns Vedkommende, og det underordnede Forhold, hvori Kong Christian den Fjerde i den förste Deel af sin Regjering[1] havde holdt Abrahamstrup til Frederiksborg, var i Virkeligheden næsten oplöst endnu för Udlöbet af Christen Bollesens förste Forpagtningsaar ved den gamle Konges kort efter, den otteogtyvende Februar 1648, paafölgende Död.

14. I den Mellemtid, der forlöb inden Kong Frederik den Tredies Thronbestigelse, led Abrahamstrups Bestyrelse ingen Forandring: Arent von der Kuhla vedblev at være Lehnsmand paa de samlede Lehn, Kronborg, Frederiksborg og Abrahamstrup, saaledes at Christen Bollesen som kongelig Forvalter i det Væsentlige bestyrede sidstnævnte. Men selve den Haandfæstning, der betingede Kongevalget, gjorde en Forandring med de nordsjellandske Lehn nödvendig, efterdi den, med tydeligt Hensyn til den afdöde Konges Behandling af Lehnene, udtrykkelig forböd ikke alene at forhöie Afgifterne og nedsætte Genanterne, men ogsaa at bortgive flere Lehn til een Lehnsmand[2]. Frederiksborg og det deri incorporerede Abrahamstrup maatte altsaa skilles fra Kronborg. Og skjöndt Valgacten först blev udstedet nogle Dage efter den sædvanlige Tid for Lehnenes Fordeling, afgav virkelig Arent von der Kuhla den förste Mai 1648 Frederiksborg og Abrahamstrup Lehn, og beholdt alene Kron-

---

[1] Epoken i Abrahamstrups Emancipation, for at bruge et nyere Udtryk, falder egentlig ved Aarct 1634, da Joh. Bögvads Forpagtning begyndte. Christen Bollesen arbeidede videre paa den lagte Grundvold.

[2] K. Frederik IIIs Haandfæstning, Art. 46 (Holb. III. 40. jvfr. Actstyk. t. Danm. indre Forh. II. 93) havde fölgende Bestemmelse: *Eyheller wille wi Affgifften paa Samme eller nogen Anden Lehene ved nogen Nye paaleg forhöye eller Genanterne forringe, Lehnsmendene eller Almuen till besuering och Affbrech, iche helder Lehener i Rigerne lege tillhaabe o. s. v.*

borg, som han derefter besad endnu i ti Aar ligetil sin Död [1].

Otto Pogwisch tiltraadte derimod Frederiksborg Lehn med tilhörende Abrahamstrup den förste Mai 1648. Han nedstammede ligeledes fra en gammel tydsk eller holstensk Slægt [2], der ved Ægteskaber havde knyttet sig til den danske Adel. Han var en Sön af Hans Pogwisch til Damsbo og Fru Karen Brokkenhuus Lauridsdatter af Egeskov; han selv ægtede Anna Cathrine Parsberg, Datter af Hr. Oluf Parsberg til Jernet og Karen Kruse [3], havde i den sidste svenske Krig tjent ved Hof-Compagniet, som det synes, til Kongens Tilfredshed, og beklædte som Overskjænk et af de höie Hofembeder [4]. Skjöndt han til sædvanlig Tid overtog sit Lehn, bleve dog de dertil hörende kongelige Breve, rimeligviis paa Grund af den nye Regjerings mangehaande Beskjæftigelser, först senere udfærdigede, Fölgebrevet til Bönderne den nittende Mai [5], men selve Forlehningsbrevet ikke för den den femte August 1648, og

---

[1] Han döde den 2 Februar 1658. Jvfr. Ligpr. S. 48—57, hvor Dödsscenerne med sædvanlig Udförlighed beskrives.

[2] Andr. Angeli Holst. Chron. S. 91 fg. Jo. Adami Theatrum nob. Cymbr. S. 40 fg.

[3] Sandvigs Mss. i Geneal. her. Selsk. Saml. i Geh. Arch. Hans Pogwisch's anden Kone var Elisabeth Rosenkrands, D. af Otto Christoffer R. Anne Cath. Parsberg var Söster til den nedenfor omtalte Envold Parsberg og til Else Parsberg, gift med Laur. Ulfeld.

[4] Sjell. Tegn. Tom. XXIX. fol. 2.: *Otte Powisk fick breff anlangende att Maa beholde effter hans anmodning Stendarten, som hand paa sidste Tog mod de Suenske under Hoffcompagniet som Cornet förde i Skaane. D. Flensborghus 4 Janvarij 1646.* Overskjænk kaldes han i Fölgebrevet til Bönderne paa Frederiksborg.

[5] Reg. o. Tegn. Tom. XXX. fol. 92b. (I det daværende Cancellie vare Registre og Tegnelser for alle Provindser samlede i eet Bind indtil Kroningen; i Cancelliestilen benævnes Frederik III efter Valgacten „udvalgt Prinds og Herre", efter Hyldingen i Kjöbenhavn „Konge". Kroningen skeete först nogle Maaneder efter).

Vilkaarene i dette sidste bleve en Deel anderledes end for hans nærmeste Formænd, navnlig derved, at der tilstodes ham en ringe Lönning i Penge, men en betydelig Genant i Natura for ham og hans Folk og en Levering af Produkter istedenfor Brugen af Frederiksborg Ladegaard [1]. Dog erholdt han i den fölgende Eftersommer Avlsgaarden Faurholm imod en aarlig Forpagtnings-Afgift, og kort derpaa blev han med Lauge Bek til Förslöv Landcommissair i Sjelland [2]. Den Frederiksborgske Lehnsmands Forhold til Abrahamstrup forblev, som det hidtil havde været. Otto Pogwisch havde Lehnsmands-Herligheden ligeoverfor Christen Bollesen, og fremtraadte som Kronens Repræsentant under Forhandlinger med denne som Godsets Forpagter. Christen Bollesen havde derimod en kongelig Forvalters Myndighed over Bönderne og varetog i denne Stilling Kronens öconomiske Interesser ved Siden af sin Forpagtning. Denne dobbelte Bestyrelse viiste sig ved given Leilighed i disse Aar. Pogwisch som Lehnsmand bortfæstede saaledes den syttende November 1648 [3] Kronens Kirketiende af Gjerlöv til Christen Bollesen og Hustru

---

[1] Lehnsbrevet haves baade i Lehnsbogen fol. 40b og i Sjell. Reg. Tom. XXII. fol. 36—39. I Penge fik han kun 206½ Daler, hver til 80 Skilling; men iövrigt ere Bestemmelserne de sædvanlige.

[2] Sjell. Regist. Tom. XXII. fol. 227. 240. Faurholm, den 6 Sept. 1649 mod aarlig Afgift paa 400 S. Daler; Bestalling til Valget som Landcommisair, den 30 Decemb. 1649, samtidig med Otto Thott og Kjeld Krag for Skaane, Henrik Gyldenstjerne og Henrik Podbusk for Fyen.

[3] Sjell. Reg. Tom. XXII. fol. 214 fg. Den kongl. Confirmation, hvori Pogwisch's Fæstebrev in extenso er optaget, lyder saaledes:

Frdr. 3. G. A. V. at oss Elskl. Otte Paawisch, vor mand, tjener och befalingsmand paa Vort Slott Fredericksborg paa vore Vegne haffuer Sted och bortfest till oss Elskl. Christen Bollesen, forvalter paa Abrahamstrup, och hans hustru Maren Oluffsdatter Gierlöff Kirkis Anpart Korntiende, Som affgangne Sidtzell Peder boesens

Maren Olufsdattter paa begges Livstid, hvilket Kongen i det fölgende Aar bekræftede; han modtog ogsaa den sjette Januar 1649 Befalingen til at levere af de Kronen forbeholdte Abrahamstrupske Skove et vist Brænde-Deputat til Hospitalsforstanderen i Roeskilde[1], og han havde det

---

effterleffuersche vdj Gierlöff nu nest tillforn i feste haffde, huorpaa nu Sögis Voris Naad. Confirmation, efftersom for^ne^ hans derpaa till dennem udgiffne festebreff lyder ord fra ord Som efterfölger: Jeg Otte Paawisch etc. kiendes och hermed vitterlig giör, at ieg paa höjbte. Kongl. Maytt. min allernaadigste herris vegne haffuer Sted och fest Erlig og Velforstandig Mand Christen Bollessen, forvalter paa Abrahamstrup, och hans hustru, Erlig och Gudfrygtig Qvinde Maren Oluffsdater, Kierlöff Kirkes Anpart Korntiende, som affgangne Sidtzell Sl. Peder Boesens effterleffuersche i gierlöff nu nest tillforne i feste haffde, och forne Christen Bollesen och hans hustru hereffter udj begge deris liffstid Skulle Nyde, oppeberge och behollde for den Sedvanlige affgifft, Sex pund Rug och Sex pund Byg, Som de Aarligen effter Capitels Kiöb maa Selge och affhende och Pengene derfor Aarligen till huer Pintzedag till Gierlöff Kirkis Verger, de Som nu er eller efffterkommendis worder, yde och leffuere. Dog med Slig Condition, att dersom herudinden nogen forsömellse Skeer, at Pengene icke, efftersom forberört, fremkommer, schall dette Mit festebreff dermed were forbrutt, huorfor ieg paa höjstbte Kongl. Maytt. Vegne byder och befaler forne Gierlöff Sognemend, atj alle och en huer Særdelis Aarligen i Rette tider Retferdeligen yder och fornöyer Christen Bollesen eller hans hustru forne korntiende udi Neegen, och Siden fremföre och leffuere, huor och naar de eder derom Tilsigendis worder. Dersom och Nogen befindis kand, icke Retferdeligen Att ville eller haffue tiendet, Skall Christen Bollesen och hans hustru fulldmagt i Leenssmandens fulldmegtiges offuerwerelse deris Korn att lade kaste och den Skylldige derfor at tiltalis och tillrette at stande effter recessen, huor effter Alle och en huer, Som ved kommer, kan haffue Sig at Rette. Till Vidnesbyrd haffuer ieg dette med mit Signet och egen hand bekrefft. Frederiksborg 17 Novbr. 1648. Otte Paawisch, mpp. — Da haffue vj forne festebreff udi alle dess ord, clausuler och Pungter Naad. Confirmeret, fulldbyrdet och stadfest, Saa och hermed Confirmerer, fulldbyrder och stadfester, forbydende etc. Haff. 4 Aug. 1649.

[1] Dan. Saml. i Geh. Arch. Fattigvæsen no. 72b; Frdr. III. V. G. T. wid, at wj Hospitals forstandere vdj wor Kjöbsted Roschild

Hverv at indkræve de paabudne almindelige Skatter, som Omstændighederne maatte gjöre nödvendige [1]. Paa den anden Side stod Christen Bollesen som Forvalter i en ligesaa umiddelbar Forbindelse med Regjeringen. Efterat hans femaarige Forpagtnings-Contract og Forvalter-Bestalling den eenogtredivte Januar ved et kongeligt aabent Brev af den nye Konge var confirmeret [2], mödte han som Kronens Befuldmægtigede paa Hornsherreds Thing for at höre Vidnesbyrd om den Skade, som en Storm i det foregaaende Aar havde gjort paa Abrahamstrup Mölle [3];

Naadigst haffuer beuilget 100 Lesz weed vdaff Abrahamstrup Lehns Skouffue vdj Nerwerende Aar. Thi bede wi dig och Naad. wille, Atu forne hospitalsz forstandere paa hans Ansögning forne 100 Lesz weed vdj Nerwerende Aar aff forne Abrahamstrup Lehns Skouffue Lader Vduisse och fölgagtig were. Hafn. d. 6 Febr. 1649.

[1] Dette siges bestemt i den Christen Bollesen under den 9 Juni 1654 meddeelte Quittanciarum, som nedenfor S. 185 skal anföres.

[2] Sjell. Reg. Tom. XXII. fol. 123: Frdr. 3. G. A. V., at efftersom Vores Elschl. Kiere her Fader Sl. och höjlofflig Jhukommellsse haffuer forpagtet till oss Elschl. Christen Bollessen Abrahamstrup med dess tilliggendis bönder och Tiener for en visse Affgifft paa Nogle Aars tiid effter derpaa oprettede forpagtnings breffs vjdere Indholld, da wille vj forne Christen Bollessens derpaa forundte forpagtnings breff i Alle dess ord, Clausuler och pungter Naad. haffue confirmeret, fulldbyrdett och Stadfest och hermed confirmerer, fulldbyrder och Stadfester, dog att hand verer tilltengt aff dend Aarlige Affgifft till Oss Elschl. Jacob Grubbe till Rögle, vor Mand og tiener, Saalenge hand det beholldendis worder, att erlegge 1000 Rdr., beregnet fra Philippi Jacobi Sidst forleden, og for Resten paa tillbörlige Steder at Clar giöre. Forbydend. Frederiksborg, 31 Januar 1649.

[3] Thingsvidne fra Horns Herredsthing Orig. p. Pap. i Geh. Arch. Topogr. Saml. Abrahamstr. no. 10, saaledes lydende:

Anders Jenszön i Offredraabye, Thill for Ordnett att sidde Retten paa Hornsherrids Thing, och Laurids heinsen i Draabye, Thingschriffuer ibidem, Giöre witterligt: Att Aar Epter Christj 1649, Thaarsdagen den 8 Februarj, Paa forne Thing war schicket Lauridtz

han fik af Kongen den Embedsmænd nærmest forbeholdte Titel, Os Elskelig, og modtog overhovedet oftere kongegelige Gunstbeviisninger[1]. Hvad hans Forpagtning angik, da blev Afgiften uforandret; men medens han tidligere havde indbetalt den hele Sum til det kongelige Rente-

---

Ibszen, Möller i Abrahamstrups Weirmölle, met Kalsmend, som Er, Nielsz Jörgenszen och Rasmus Ibszen i Draabye. de hemlede met Eed och Opragte finger Epter Lougen, att de gaff Christen Bolleszen, forwalter paa Abrahambstrup, loulig 8 Dagis Varsell thill Windisbyrd att paahöre, belangende Huorlenge Abrahambstrups Weirmölle Stod Öde. Item hemled forne Kalsmend, at de gaff dissze epterschreffne loulig 8 Dagis Varsell till dieris Sandhed deromb att winde. Och deromb att winde fremkom Hansz Lauridszen i Offredraaby, wandt met Eed och Opragte finger epter Lougen, at nu forgangen St. Hans Dagh thend Aar forleden Kom der Ett Suaar Stor Weir och Bleeste Weirmöllen sönder, saa Weiret thog Kaagehiullet vdaff Möllen och förde ded vd vdj En Muradtz Ett Bössze schud fra Möllen, och Stod saa same Mölle Öde siden derepter Indtill Fastilaffuen. Iligemaade fremkom Jep Clemidsen ibidem, Nielsz Lauridsen ibidem, Joen Oelluffsen i Neredraabye, Nielsz Oellufsön i Thörslöff, Jensz Jenszen ibidem och Nielsz Söffrensen i Landerslöff, wandt huer epter anden met eed och Opragte finger epter Lougen Ord fra Ord, ligesom Hanss Lauridsen Omwundet haffuer. Huorepter Laurids Ipszen war Thingswinde begierendis, huilket hand bedis och fick beschreffuit wed epterschreffne Dannemend, som er Anders Hanszen i Löngerup, Hans Nielsen ibidem, Oelluf Nielsen ibidem, Laurids Jensen i schullelöff, Knud Persen ibidem, Jens Jensen i Thörslöff, Nielsz Perszen ibidem, v. Niels Oelsen ibidem, Söffren Mortensen ibidem, Söffren Andersen i ferslöff, Per Andrisen i gierlöff och Joen Oelluffsen i Neredraaby, Huilke forschreffne Mend der hörde och saae, att saa i Dag i alle Maader Herinden Thinge Bleff forhandlett, som forschreffuit Staar. Thill Windesbyrd vnder woris Zignetter. Actum ut supra. Laurids heinsszen. Egen hand.

[1] Dertil kunde regnes f. E., at Kongen d. 8 Mai 1649 (Sjell. Regist. Tom. XXII. fol. 180) opgav sin Forkjöbsret til den Gaard paa Gammel Torv i Kjöbenhavn, hvilken Christen Bollesens Hustru og hendes Broder Falk Olsen eiede som Arv efter deres Farfader Focas Staphorophski, til hvem K. Frederik II. havde overladt den, hvilket ovenfor S. 162 — 63 er omtalt. Flere Exempler nedenfor.

kammer, saa maatte han nu ifölge en Bestemmelse i Forpagtningsbrevets Confirmation erlægge tusinde Rigsdaler deraf til Jacob Grubbe til Rögle, som formodentlig af denne Grund, men med Urette, stundom er bleven regnet med i Rækken af Abrahamstrups Lehnsmænd. Christen Bollesens Bestyrelse vedligeholdt, som det synes, den samme Character af egen Driftighed og Fordring paa Virksomhed hos Bönderne, hvormed han havde begyndt[1]. Ved betydelige Leveringer af Staldöxne, Fedekalve, Höns, Gjæs, Lam og deslige til den kongelige Hofholdning afgjorde han med Lethed en Deel af sin Afgift, saa at Kongen ved Regnskabs-Terminen den förste Mai 1649 endog blev hans Skyldner[2]. Men ligesaa strengt fordrede han ogsaa, hvad Bönderne skulde yde. En Storm havde, som nylig anfört, raset ved St. Hansdagstid i forrige Aar, og i dette Aar slog Rugen paa flere Steder feil. I Anledning deraf begave nogle af Abrahamstrup Godses Bönder sig mod Slutningen af Aaret til Kjöbenhavn og ansögte Kongen om Afslag paa deres Rug-Landgilde. Det var klart, at en Eftergivelse kun vilde være kommen den

---

[1] See ovenf. S. 169—72.

[2] Sjell. Tegn. Tom. XXXI. fol. 97 viser, at Kongen maatte lade Betalingen af en Leverance, der var gjort fra 30 Jan. 1648 til 14 Marts 1649, gaae over paa Afregningen for næste Aar. Det hedder nemlig i et Brev til Christen Bollesen saaledes:

Frdr. 3. W. G. T. Effterszom Os underd. forebringes, at Du fra den 30 Decemb. Ao. 1648 och till den 14 Martij 1649 dette effterschreffne till Voris Hoffhaltnings fornödenhed leffueret haffuer, huorom och med dig aff Köckenskriffueren er bleffuen tungen, som fölger, nemlig 24 Staldöxen parret accorderet for 30 Rdlr. er 360 Rdlr., 12 feede Kalffue 48 Rdlr., 28 par kalkunske höns parret 2 Rdlr. 2 ℳ er 65 Rdlr. 2 ℳ, 90 par smaa höns $28^1/_2$ Rdlr. 1 ℳ 8 ß, 4 feede giessz 2 Rdlr., 11 faaer 16 Rdlr. 3 ℳ, 66 gemmer lamb 66 Rdlr., som sig tilsammen skall belöbe $586^1/_2$ Rdlr., da ere Vi Naad. tilfreds, at dig det forschreffne vdi din forpactnings regnskab fra Ao. 1649 och till 1650 Naad. maa affkortes och saaledes got giöres. D. Hafniæ 11 May 1649.

kongelige Kasse, ikke Christen Bollesen, til Skade[1]; men Forpagteren var tillige Forvalter og skulde som saadan paasee Kronens Tarv. Han skrev derfor den femte December 1649 til Kongens överste Secretair, Otto Krag til Voldberg, og forestillede ham, at om ogsaa en Deel af Bönderne paa Grund af Misvæxten maatte have Vanskelighed ved at udrede Landgilden af Rug, saa kunde de vel paa andre Maader betale Kongen uden Afslag, hvilket han i den kommende Uge nærmere skulde forklare[2]. Ogsaa dette viser, hvorledes Forvalteren i Virkeligheden indtog en Lehnsmands Stilling, skjöndt Otto Pogwisch paa Frederiksborg havde Lehnsmandens Navn; men kort iforveien var en Forandring indledet, hvorved dette Navn

---

[1] Det ovenf. S. 143 (cfr. S. 166) meddeelte Forpagtningsbrev havde nemlig udtrykkelig bestemt, at hvad Kongen maatte ville eftergive Bönderne, ligeledes skulde gaae af i Forpagtnings-Afgiften.

[2] Orig. p. Pap. i Geh. Arch. Topogr. Saml. Abrahamstr, no. 12: Ihm. Gunstig Velbiurdig Her Secreterer. Gud allermegtigste Spaare och beuare Edersz welbiurdigheds Fromheed altiid Naadeligen lenge och well fra ald Ulyche baade til Liiff och Siell. Nest min gandsche ydmyg pligtschyldig Tiennist Steedsze etc. Efftersom Nogen aff hansz Ma. Bönnder her till Abrahambstrup Er forregst til Kiöbenhaffuen, Och wdi dierrisz Suplication underdannigste begierer Affszlag aff Hansz Kongl. Ma. paa dierrisz Rug Landgielde formedelst den Miszwext forleden Sommer, Da dersom En part aff dennem iche Rug Landgielden formoer At affsteed komme, Kand di det well udi andere maader betalle Hansz Maytt. uden schaade eller affszlag. Huilche Jeg Nest guds Hielp, Her Secreterer I till kommende Wgge ydermerre berette will. Med Gandsche ydmygelig Begiering, Edersz Fromheed mig for möget dristig schriffuelsze iche fortencher. Jeg findisz Steedsze och altiid Eders Velbiurdigheds ydmyg Och Pligtschyldige Tienner. Will och hermed haffue Edersz Fromheed Gud allermegtigste Trolligen Befallet. Actum Abrahambstrup den 5 December 1649. Eders Velb. ydmyg pligtschyldig Tienner Altiid Christen Bollesszen. Udskrift: Erlig och Velbiurdige Mand Otte Krag Till Volberig, Kongl. Ma. Offuerste Secreterer, Min möget tilforladendisz Gunstige goede Beforderer, Gandsche ydmygeligen tilschreffuet etc.

fra förste Mai 1650 vilde gaae over til en Anden og Abrahamstrup blive skilt fra Frederiksborg, ligesom de begge vare skilte fra Kronborg.

Jörgen Schult til Finstrupgaard fik det saaledes udsondrede Abrahamstrup Lehn. Denne Mand var ligeledes een af de Fremmede, som i Anledning af det Bremiske Bispevalg kom til at spille en Rolle i Danmark. Han var en Sön af Didrik Schult til Hornburg i Bremen Stift og Fru Gerdrand Marskalk von der Laumöhlen, födt paa sin Fædrenegaard 1593, og havde efter de sædvanlige Studier og Reiser faaet et Canonicat i det bremiske Domcapitel [1]. Da det efter Reglerne ved dette Stift var nödvendigt, at den, der vilde concurrere til Coadjutoratet og Episcopatet, forud maatte have et Canonicat i samme, var Jörgen Schult bleven indkaldt til Danmark og ansat som Kammerjunker hos Hertug Frederik, til hvem han da derpaa ogsaa virkelig efter Kongens Önske havde afstaaet sit Canonicat i Bremen, hvorfor han siden blev forlehnet med Utsteen Kloster og Allehelgens Gods i Norge [2]; han havde ledsaget Hertug Frederik til Bremen Stift, hvor denne 1621 blev valgt til Coadjutor, og Hertug Ulrik til Schwerin Stift, og han var til Lön derfor bleven Hofmarschal hos Kong Christian den Fjerde og senere 1625 Proviant-Commissair under Keiserkrigen. Efterat have fulgt Kongens Sönner paa deres Udenlandsreiser [3] blev Jörgen Schult forlehnet med Beldringe, ægtede Anne Margrete von Götzen, Kammerjomfru hos Enkedronning Sophie,

---

[1] Laur. Jacobsen, de Troendis Kamp og Krone, Ligpræd. S. 35—40, hvor alt det her anförte udförlig berettes.

[2] Utsteen Kloster, et Par Miil fra Stavanger, var i Forbindelse med Allehelgens Kirkes Gods i Bergen ved Reformationen bleven et kongeligt Lehn. Han fik det vel efter Erik Urne 1631.

[3] Slange, I. 504. 615. II. 691.

der gjorde deres Bryllup paa Nykjöbing Slot[1], og var fra 1634 til 1636 Hofmester hos Hertug Frederik, da denne havde tiltraadt Bremen Stift. I Aaret 1637 kom han atter tilbage til Danmark, hvor han eiede Finstrupgaard og levede som en formuende Mand, der kunde forstrække Kongen selv med Penge[2]. Kong Frederik den Tredie gav ham efter sin Thronbestigelse flere Beviser paa sin vedvarende Gunst: han antog ham som sin Hofraad, overlod ham Patronatsretten til Diernesse Kirke ved Finstrupgaard, lettede ham Regnskabsaflæggelsen for Beldringe[3] og bestemte ham endelig til Lehnsmand paa Abrahamstrup. Derved var imidlertid tvende Forhindringer, som maatte overvindes; thi Jacob Grubbe, der desuden besad to Canonicater i Roeskilde og Bremen, nöd tusinde Rigsdaler af Abrahamstrups Forpagtningsafgift, og Christen Bollesen, der som Forpagter og Forvalter havde hele Lehnet, skulde först fratræde ved Maidag 1652. Disse Vanskeligheder lode sig dog hæve[4], naar Jacob Grubbe

---

[1] Laur. Jacobs. Ligpr. S. 40—48, hvor alle Börnene, fire Sönner og fem Döttre, navngives, skjöndt fire af dem vare döde i ung Alder.

[2] At K. Christian IV havde udstedet Gjældsbreve til ham, formodentlig i sine sidste Aar, vil sees af den fölgende Note.

[3] Sjell. Tegnels. Tom. XXXI. fol. 95 og 103b findes tvende Breve, Jörgen Schult vedkommende. Ved det förste af 5 Mai 1649 til Statholder Joch. Gersdorff befaledes denne at sætte Kronens Tiendepart af Diernesse, 3½ Pund Byg, 4 Pund Rug og ½ Pund Havre, i Hartkorn, hver Tönde beregnet til 50 Rd., der skulde afskrives paa Christian IVs Obligation til Jörg. Schult, idet denne havde kjöbt Kirkens Patronat; ved det andet af 13 Juni s. A. til Rentemestrene paalagdes det dem at give ham Quittanciarum for Beldringe, skjöndt en Tiende-Afgift, som det synes, endnu ikke var berigtiget.

[4] Lehnsbogen for 1649 fol. 61a og Sjell. Tegn. Tom. XXXI. fol. 136 have bevaret Lehnsbrevet, der lyder saaledes:

F. 3. W. G. T. Efftersom Voris Elsch. kiere Hr. Fader S.

fik Jörgen Schults norske Forlehninger, Utsteen og Allehelgens Kloster, imod at opgive saavel sine Indtægter af Abrahamstrup som sine tvende Canonicater, og naar Christen Bollesen betalte Jörgen Schult den hele Forpagtningsafgift af Abrahamstrup, indtil Lehnet ved Forpagtningens Udlöb kunde overleveres ham. Saaledes skeete det, og under saadanne Vilkaar udstedede K. Frederik den Tredie den fjerde September 1649 Lehnsbrev til Jörgen Schult paa Abrahamstrup, at tiltræde den förste Mai 1650. Fra denne Dag af var altsaa Jörgen Schult i Navnet Lehnsmand paa Abrahamstrup, i samme Forhold til Christen Bollesen, som de forrige Lehnsmænd Arent von der Kuhla og Otto Pogwisch [1]. Han nöd derhos quit og fri den hele Forpagtningsafgift, som ellers skulde have været erlagt til den kongelige

---

och höilofflig ihukommelse dig Naadigst haffuer forleent med Vor och Norges Riiges Closter Vdsteen och All Helgens Goeds for de tuende Canonicater Vdi Bremen och Roskild Capitteler, du vnderdanigst haffde affstaaet, da effterdi forne Closter och all Helgens goedts nu till Philippi Jacobi förstkommendes forvndes Os Elsch. Jacob Grubbe till Röggelöd, Vor Mand och Tiener, da Ville Vi dig hermed igien forleene med Vort och Cronens Leen Abrahamstrup med dess tilliggendes bönder och Tienere, som du skalt Nyde quit och fri i alle maader, huor imod du till Philippi Jacobi dag förstkommendes Aar 1650 skall affstaa till forne Jakob Grubbe forne Wdsteen Closter och Alle Helgenes goedtz, som du hiidtindtil haffuer Veret med forleent, och haffuer du din leilighed effter at rette, forschne Abrahamstrup Leen at anamme till Philippi Jacobi dag, naar mand skriffuendes Vorder 1652, Efftersom Vi Oss Elsch. Christian Bollessen Naadigst dermed till forschne tiid haffuer benaadiget for en Vissz forpactning, som hand dog till dig i midler tiid skall erlegge och betale, och skall hand begynde samme Affgifft till dig at leffuere till Philippi Jacobi dag, naar mand skriffuendes Vorder 1650, och det saaledes continuere, indtill forschne dag och tiid kommer, at du det selff kand anamme och bruge, som forscht staar. Huoreffter du dig saaledes kand Viide at rette. D. Hafniæ 4 Septemb. 1649.

[1] I samme Aar 1650 fandtes i Skiby Kirkemuur den ovenfor omtalte (S 62) saakaldte Skibyske Krönike.

Kasse. Men den egentlige Bestyrelse af Abrahamstrup blev hos Christen Bollesen, der med Dygtighed ledede sine Foretagender og nöd Frugterne deraf, saa at han havde Skyldnere baade blandt Private[1] og i Kongen selv: ogsaa ved Opgjörelsen for det andet Forpagtnings-Aar til den förste Mai 1650 befandtes Kongen at være i hans Gjæld og maatte 1651 afgjöre denne med rede Penge, da Forpagtningsafgiften fra samme Tid af skulde tilfalde Jörgen Schult[2]. Men den förste Mai 1652 var Christen Bollesens Forpagtning af Abramstrup udlöben, og snart flyttede han til Herlufsholm, hvor han modtog den endelige Quittance for sin Bestyrelse af Abrahamstrup[3]

---

[1] Sjell. Regist. Tom. XXIII. fol. 107 og 287. Et Kongl. Brev af 19 Januar 1651 tillader ham at arrestere en Debitor Laurids Knudsen, som han havde Dom over, og et andet af 23 Octbr. 1652 giver ham samme Ret imod Peder Christensen, Byskriver i Kjöbenhavn, for en Gjæld af 500 Rd.

[2] Sjell. Tegn. Tom. XXXII. fol. 114 har Kongens Anviisning, der kan sammenholdes med det ovenfor S. 179 anförte, som synes at vise Grunden til denne Gjæld. Befalingen er udstedet til Joachim Gersdorff:

Frdr. 3. W. G. T. Efftersom osz elschl. Christen Bollessön, vaanhafftig paa Abrahamstrup, for osz underd. haffuer ladet andrage, huorledis at hand haffuer giort regnschab paa voris renterie for affgifften af forne Abrahamstrup fra Philippi Jacobi dag 1649 och til aars dagen 1650. da er udgifften belöben sig höyre och mere, end affgiften kunde tilstreche, thou hundrede halfsiette och tiffuende rixdlr. j ort 8 Schilling, som hand udi nest fölgende aars regnschab sig til afkortning och udgifft schulde haffue schreffuet, det hand och med voris Rentemesters derpaa udgiffuen quittantz haffuer beviszlig giort, underd. derfore begerendis, at bemelte summa hannom igien naad. maatte vorde erlagt och betalt, effterdi lehnet osz elschl. Jörgen Schult quitt och fri er forunt, saa hand det derfore der iche igien kand bekomme. Da bede vi eder och naadigst ville, at y bemelte Christen Boelsön forne 225½ Rdlr. j Ort 8 schilling ved forderligste contenterer och afbetaler. Haffniæ den 12 Juni 1651.

[3] Sjell. Regist. Tom. XXIII. fol. 542. Denne Quittance indeholder adskilligt til Oplysning af Forholdene, som ovenfor er anfört.

og i omtrent sytten Aar lige til sin Död erhvervede sig de störste Fortjenester af Stiftelsens öconomiske Forfat-

---

Frdr. 3. G. A. W., At osz elsch. Christen Bolleszön, forstander for den adelige fri schole Herlufsholm, haffuer nu endeligen giort osz god rede och regnschab for de aarlige afgiffter, af den visse och uvisse rente och indkomst med Draaby sogne tiender och ladegaardens affuel, til vort och Cronens leen Abrahamstrup ligendes, falden och oppebaaren er, som hannom af voris elschl. kiære Her fader, S. och höyloflig hukommelse, och osz naadigst haffuer werit i forpactning undt och bevilget for half tredie tusinde enchende Rdlr., de almindelige paabodne schatter undertagen, huormed hand sig intet haffuer hafft med at befatte, Effterdi vor Befalingsmand paa vor slot Frederichsborg haffuer hafft derfore regnschab at giöre, beregnet fra Philippi Jacobi dag 1645, til huilchen dag och tid forne Christen Bolleszön samme gaard och leen först udi forpactning bekom nesteffter Johan bögvad forrige forvalter der sammesteds, och til Philippi Jacobi Dag 1652, samme hans forpactning er endet, och afgangen Jörgen Schult til Finstrup dermed igien af osz naadigst quit och fri er bleffuen forleent. Sammeledes giort regnschab for den aarlig afgifft trej hundrede enchende Rixdlr. for oldengielden af forne Abrahamstrup leens underliggendes schoffue, enten der er bleffuen olden eller iche, angaaendes fra Philippi Jacobi dag 1647 och endes til forne Philippi Jacobi Dag 1652, saavel som och regnschab giort for huis vindfald brende eller risz, giersel eller staffuer, som Skouffougden Otthe Lauritsön, effter osz elschl. Erlig och velbiurdig mand Otthe Paawisch, vor etc. och befalingsmand paa forne Fredrichsborg slottes leen, hans derpaa udgiffuen sedeler, udi forne Abrahamstrup leens underliggendes schoffue til præster och bönder haffuer udviist, soldt och afhendt imidlertid forberört, saavel forklarit och fra sig leverit gaardsens inventarium. och er forne Christen Bollesön osz deraf intet schyldig bleffuen, effter hans forpactnings brefs, sampt de regnschabers quittantzer och beviszes liudelse, som hand nu fra sig ind udi vort rentekammer til osz elschl. Peder Vibe til Gierdrup och Petter Rets til Tyggestrup etc. och Rentemestere paa vore vegne leverit och offuerantvordet haffuer. Thi lade vi nu hermed Christen Bolleszön och hans arvinger aldelis quit, fri och kraffuislöss af osz och vore effterkommere, Konninger i Danmark, for ald ydermere kraf, tiltale och efftermaning paa forne afgiffter, sampt ald indtegt, udgifft, siden hand forne Abrahamstrup leen först udi forpactning bekom, och til den dag och tid, hand derved igien er quitt bleffuen, efftersom forschreffuet staaer wdi alle maader. Hafn. 9 Junij 1654.

ning [1]. Den samme förste Mai 1652 tiltraadte Jörgen Schult i Virkeligheden Abrahamstrup Lehn med den fulde Nydelse af Lehnsmandens Rettigheder; men hans Virksomhed i denne Stilling blev meget kort. Neppe fire Maaneder efter döde han den tyvende August 1652 paa sin Gaard Finstrup, og blev den toogtyvende September bisat i St. Knuds Kirke i Odense. Han efterlod sig tre Sönner og to Döttre, af hvilke sidste den ældste, Anne Cathrine, havde ægtet Niels Banner, Lehnsmand paa Jungshoved [2].

Otto Pogwisch paa Frederiksborg maatte nu midlertidig eller forelöbig igjen overtage Abrahamstrup i Forbindelse med sit eget Lehn, indtil Kongen, der uden tvivl strax havde bestemt det for den Afdödes nysnævnte Svigersön, virkelig vilde overdrage det til denne. Da Abrahamstrup længe var betragtet som henhörende til Frederiksborg og denne Gjenforening af begge desuden ikke skulde vedvare, blev neppe noget formeligt Lehnsbrev udfærdiget for Otto Pogwisch; men at han dog virkelig bestyrede Abrahamstrup först i Naadsensaaret, da Indtægten deraf efter almindelig Regel maatte tilkomme Jörgen Schults Enke, Anne Margrete von Götzen, og siden endnu et heelt Aar derefter, det er alligevel fuldkommen vist. Til ham udgik de kongelige Breve og Befalinger vedkommende Abrahamstrup Lehn i begge Aar [3], og det til Niels Banner i Eftersommeren 1653

---

[1] Melchior, Herlufsh. Hist. S. 114. 117. Ansat af Jörgen Rosenkrands til Kjeldgaard som Forstander paa Herlufsholm 1653, og död i denne Stilling 1669 eller 1670. Hans Sön Bolle Luxdorph, Oversecretair og siden Gesandt i Sverrig, blev tilligemed to Brödre og en Söster nobiliteret 1679, og var Fader til Oberst Christian Luxdorph, med hvis Sön, den bekjendte Bolle Willum Luxdorph, Mandsstammen uddöde 1788.

[2] Laur. Jacobs. Ligpr. S. 48. 54—64.

[3] Saaledes 1652, 8 Novbr. et Brev til alle Lehnsmænd, blandt hvilke ingen anden nævnes for Abrahamstrup end Otto Pogwisch;

udstedede Lehnsbrev bestemte udtrykkelig, at han först næste Foraar skulde tiltræde Lehnet[1]. Omtrent fra den Tid, da Otto Pogwisch saaledes anden Gang forestod Abrahamstrup, haves Efterretninger baade om Lehnets og Gaardens Tilstand. Abrahamstrup Lehn skal da have bestaaet af trehundrede og sexten Landbo-Bönder, en Möller og en Pebersvend med Jord, tolv Haandværksmænd uden Jord, fireoghalvfemtsindstyve Huusmænd og Gadehuusmænd, fireoghalvtredsindstyve Drenge for fuld Lön og fjorten for halv Lön, samt sexten öde og forarmede Landboere[2]; men denne Beretning, der tildeels skyldes Fremmede, vil af en original Jordebog, som kun er faa Aar yngre og nedenfor skal omtales, kunne fuldstændigere oplyses. Abrahamstrup Gaards Bygninger vare, som det synes, til samme Tid meget forfaldne[3], en naturlig Fölge af, at de under den lange Forening med Kronborg og Frederiksborg ikke vare beboede af nogen Lehnsmand, og en af Grundene til, at Bortforlehningen til Niels Banner saa længe udsattes, turde maaskee være

---

1653, 24 Febr. Befaling til Otto Pogwisch at betale Skovrideren paa Frederiksborg og Abrahamstrup hans Lön. Sjell. Tegnels. Tom. XXXII. fol. 433, 491b.

[1] Sjell. Tegn. XXXII fol. 626: Niels Banner fich breff at nyde Abrahamstrop quit och frie. Frdr. 3. V. G. T. wid, att vi Dig hermed Naad. vill haffue forlehntt med vor och cronens lehn Abrahamstrop med des tilliggendis bönder och tienere, som Du maa indtill vidre Naad. Anordning nyde quitt och frie i alle mader och dett till philippj iacobj dag förstkommendis Anno 1654 at lade anamme. D. Hafn. 25 Sept. Anno 1653. Fölgebrevet til Bönderne og Overleverings-Ordre til Otto Pogwisch og Oluf Rosenkrands, begge af 30 Sept. 1654, ibid. fol. 628. Lehnsbrevet findes ogsaa saaledes i ovennævnte Lehnsbog fra 1648 og fgg. Aar, fol. 61b.

[2] Suhms Saml. II. 3. S. 84, Magnus Durells Relation, med et Par Rettelser i det incorrecte Aftryk efter Haandskriftet. Beretningen maa være opsat omtrent 1653.

[3] *Der seer saa forbandet ud*, siger Niels Banner, nedenf. S. 189.

at söge deri, at Kongen först vilde lade Gaarden istandsætte og forskaffe sin Yndling en sömmelig Bopæl. Engang imod Slutningen af Aaret 1653 fik da ogsaa Otto Pogwisch Befaling til at afhjælpe disse Bygningens Mangler, og i Begyndelsen af det næste Aar indsendte han et Overslag, ifölge hvilket Muurarbeidet alene ved Gaardens Istandsættelse skulde koste hundrede og firsindstyve Sletdaler [1]. Men Niels Banner, som ikke havde været tilstede ved Overslagets Affattelse, var ikke dermed tilfreds, og den sexogtyvende Februar 1654 skrev han fra Finstrupgaard et Brev til Kongens Secretair Erik Krag, hvem han forestillede, at Gaarden vilde trænge til adskillig anden Forbedring, og anmodede om at udvirke en Anviisning paa trehundrede Rigsdaler til det hele Arbeide [2]. Virkelig

---

[1] I de saakaldte Sjell. Indlæg for 1654 ms. i Geh. Arch. findes baade Otto Pogwischs Brev og det dermed fölgende Overslag. Det förste lyder saaledes: Efftersom ieg haffuer bekommit Kongl. Maietz. min Allernaadigste herres befalling, att Muurmesteren her wed Frederichsborg schulle bessigtige huussene paa Abrahamstrup, huis Bögfeldighed derpaa kunde findis, Saauidt Muurmester Arbeide Angaar, Och derpaa een Rigtig forteignelsse och Offuersslag forfàtte, huad det kand komme at koste, Da haffuer ieg höygstbemeldte hans Ma. Naadigste Befalling epterkommit, Och hafft Muurmesterenn der paa Gaarden, huor hand huis bröstfeldighed, Som nu paa hussene kand findis, haffuer bessigtiged, Saauit hans Arbejde wedkommer, Da befindis, dedtz bröstfeldighed kand komme at koste epter hans hoess föyede forteignelse — 180 Slettedlr. Actum Frederichsborg Slot d. 5 Januarij 1654. Otto Powisch. — Det hoslagte Overslag er dette: Forteignelsse paa huiss som Muurmester Arrebeide, kand komme och koeste paa Abrahambstrup. Schall Jndkiöbes 10 lester Kalch — Leestenn 11 ß — er 27 Dlr. 2 ß, 1000 Tagsteenn 15 Dlr., 1000 Muursteenn 10 Dlr., 500 Astragh 7½ Dlr., Till Arrebeidtzlönn 120 Slettedlr., (Summa:) 180 Sletedlr. Att ieg dette Arrebeide Saaledess haffuer Besichtiget, bekiender ieg med mit Segenett Vndertröcht. Actum Frederichsborgh Denn 4 Januarij Anno 1654 etc.

[2] Sjell. Indl. f. 1654: Nest ald Lychsallighedtz Önschelsse med min wenlig tachsigelsse, Sambtt min tiennest willig Erbiudelse,

modtog ogsaa Otto Pogwisch den treogtyvende Marts en Kongelig Befaling efter Niels Banners Önske[1]. En Maanedstid senere maatte denne selv tiltræde sin Forlehning. Otto Pogwisch fik först den niende October 1656 Quittering derfor; thi hans öconomiske Forfatning synes allerede nu, da han havde Frederiksborg Lehn med en Forpagtning af Faurholm, at have været temmelig usikker[2],

---

Kiere Erich Kragh, Broder, och Synderlige gode ven. Schicher ieg dig Otte Pawischis Relation offuer Abrahamstrups gaard, saa vitt Murmesters Arbeid belanger, huor megett det kand koeste. Nu war der vel it och Andet mere, som iche kommer Murmesters Arbeid weed, som dog er höye fornöden at schulle forferdiges, och effterdj Otte Pawisch iche widere befalling haffde och ieg Selff iche heller der tilstede war, huorfore kiere Broder, Jeg troer dig saa wel, du taller med hanss Mayst och bringe mig en befalling til weye til Otte Pawisch, at hand schal lade Reparere der paa Gaarden, och paa det hans Mayst iche schulle Jndbille sig, ded schulle komme saa höytt, kunde mand Sette en wiss Summa, Nemblig — 300 Rdr., höyre kand det Jnttet komme. Der Seer saa forbandet Jlde wd. Min gode Broder, Giör hans gamble ven och thienner et wenschab her udj, at hand dette hoess hanss Mayst bringer til weye. tiden kommer, ieg schall der hen. Kunde min tienner faae goed beescheed tilbage med sig igien, favoriceret min broder mig höyligen, och vil beflitte mig paa at giöre min Broder alt behagelige thienneste Jgien, och vil nu och altid haffue dig met alt kiert haffuende Gud Allermechigste til Siel och Liff troligen befallett. Actum Findstrup gaard den 26 Febr. Anno 1654. Din thiener och broder Altiid Niels Banner. mpp.

[1] Topogr. Saml. Abrahamstr. no. 13 ms. i Geh. Arch. har Kongens Brev: Otte Paawisch fick breff anl. 300 Rixd. at anwende paa Abrahamstrups bröstfeldighed.

Fr. 3. W. G. T. Wiid, at wi Naadigst tilfreds Ehr, atu til wor gaard Abrahamstrups fornöden reparation maa anwende 300 Rixdaller, huorfor du Husenes bröstfeldighed och andet, som meest fornöden giöres, Saawit samme Penge tilstreke kand, med forderligste kand lade forferdige, och det siden Styckwiisz til Regenschab före, huoreffter det Dig och Siden wdj dine Regenschaber paa tilbörlige Steder schal worde gottgiort. Glüchsborg d. 23 Martii 1654.

[2] Den 9 Aug. 1653 fik han af Kongen Forsikring for 1473 Rd. $2^1/_2$ Ort, et Aars Indkomst af Frederiksborg til Omslagsgjælds Be-

og den forværredes i hans sidste Dage [1]. Han forblev endnu paa Frederiksborg i mange Aar og traadte derfra senere igjen i Forbindelse med Abrahamstrup.

Niels Banner, der, som anfört, var bleven hans Efterfölger som Lehnsmand paa Abrahamstrup, var en Sön af Otto Banner med Jytte Bild Nielsdatter af Ravnholt. Allerede i sin Ungdom havde han været i Kong Frederik den Tredies Tjeneste og havde vundet en Gunst [2], som formodentlig Ægteskabet med den meget yndede Jörgen Schults Datter end mere befæstede. Hans Forældre vare ikke formuende, men han selv fik ved Arv Deel i Tybjerggaard [3], og han erholdt 1651 af Kongen Jungshoved Lehn [4], som han nu ifölge Lehnsbrevet af femogtyvende September 1653 skulde ombytte med Abrahamstrup. Efterat dette var ham overleveret til förste Mai 1654 af Otto Pogwisch paa Frederiksborg og den lærde Oluf Rosenkrands [5], der boede paa det nærliggende Egholm, tog han den nylig istandsatte Gaard i Besiddelse og stræbte at benytte dens Jorder og forbedre dens Bygninger. I begge Bestræbelser kom Kongen ham tilhjælp. Da han kom i Strid med Bönderne, der skulde drive Agerbruget ogsaa

---

taling; d. 16 Octbr. 1654 blev Forpagtningen af Faurholm ham forlænget, men d. 24 Febr. 1656 Forpagtnings-Afgiften forhöiet til 800 enkende Rixd. in specie. Quittancer ogsaa for Abrahamstrup i Aarene 1648, 52 og 55 fik han den 9 Octbr. 1656. Sjell. Reg. Tom. XXIII. fol. 418. 568. 595. 865.

[1] Jens Bircherods Dagb. S. 229.

[2] *Efftersom hand os altid oc fra Barndommen op hafver opvartet oc sin tro tieneste beviist, hafver Vi af synderlig Gunst oc Naade etc.* siger Kongen om ham i et Brev til Rentemestrene af 6 Septbr. 1660, i Sjell. Tegn. Tom. XXXV. fol. 920b.

[3] Han kaldes stundom efter denne Gaard (Sjell. Reg. Tom. XXIV. fol. 71 ved 21 Juni 1657), dog ikke meget hyppigt.

[4] Sjell. Reg. Tom. XXIII. fol. 108: Lehnsbrev af 20 Juni 1651.

[5] Ifölge den ovenfor S. 187 nævnte Overleverings-Ordre.

for Hovedgaarden, og han hos Kongen klagede over deres Uvillighed og Gjenstridighed, fik han den förste October 1655 et alvorligt Truselsbrev til dem fra Kongen, der befalede disse opsætsige Bönder at adlyde deres Lehnsmand [1], og mod Slutningen af næste Aar modtog han Quitteringen for Jungshoved [2]. Til Bygningernes Istandsættelse anviiste Kongen ham i Begyndelsen af Aaret 1657 förat hundrede Egetræer af Abrahamstrup Skove og et Par Maaneder efter ottehundrede Rigsdaler til Betaling af Tömmermandens Regning [3]. Imidlertid udbröd Krigen med Sverrig, og da Lehnsmændene i den Anledning havde lovet at afstaae deres hele eller halve Genant, gav ogsaa Niels Banner derefter sit Bidrag [4]. De af Abraham-

---

[1] Sjell. Reg. Tom. XXIII. fol. 693 har dette Brev: Fr. 3. Helse eder vore och Cronens bönder under Abrahamstrup leen etc. Wider, at osz elschl. Niels Banner for osz underd. haffuer ladet andrage och sig offuer eders motwillighed beklager, idet I eder gienstridig schal anstille udi aufflen der til stedet at driffue och forbedre. Thi ville vi alle hermed alvorligen paalagt och befalet haffue, at I hereffter uden nogen modsigelse efterkommer, hues bem. Niels Banner enten med auflen der til stedet at driffue, forbedre eller i andre maader befalendes vorder, saafremt at I iche som ubörige och vore befalings mottvillige offuertrædere ville straffes och andre til afschye tilbörligen til rette settes, Dersom nogen af eder sig hereffter saa mottvillig anstiller, saaatt bem Niels Banner sig deroffuer fremdeles schal foraarsages at beklage. Huoreffter alle och enhuer, som vedkommer, sig kand vide at rette och for schade at tage vare. Hafn. 1 Octbr. 1655.

[2] Smstds. fol. 880 den 6 Dcbr. 1656. — I den ovennævnte Quittance til Ot. Pogwisch af 9 Octbr. 1656 hedder det: Hues dett sidste Aars graffuerschatt belanger, som Anno 1655 var paabuden at udgiffuis udi Abrahamstrup leen, dem haffuer Oss Elschl. Niels Banner effter vor naadigste Befaling at opberge och forklare.

[3] Sjell. Tegn. Tom. XXXIV. fol. 14 og 104 af 5 Febr. og 14 Juli 1657. Det sidste nævner Tömmermanden Anders Koch.

[4] Indenrigsministeriets Archiv har blandt de endnu ikke til Geheime-Archivet afleverede Sjellandske Landcommissarii Regnskaber nogle Optegnelser, hvoraf man seer, hvilken Værdie

strup stillede Folk synes at skulle have været optagne blandt dem, som Lehnsmanden paa Frederiksborg havde at levere, maaskee en Eftervirkning fra begge disse Lehns langvarige Forening[1]; men i Juni 1657 förte Niels Banner selv sine Ryttere til Kolding[2], nogle Uger senere fik han Tilladelse til at forene sig efter Behag med Kongens eget Livregiment eller hvilket andet i Hæren han vilde[3], og mod Slutningen af Aaret bad han sin Ven Erik Krag at udvirke hos Kongen en Befaling til Otto Pogwisch angaaende sine Folk, saamange som han havde, idet han derhos meldte, at han var meer end tredive Heste stærk[4].

Niels Banners Indtægt af Abrahamstrup ansloges til. Han betalte nemlig 1657 en Trediedeel (thi Krigs-Bidraget erlagdes i flere Portioner til visse Terminer) af sin halve Genant med 226 Rd. 4 ℔ 1 ß 1 Alb. Fölgelig har hele den ordinaire Genant for Abrahamstrup, som Niels Banner iövrigt havde quit og fri, været omtrent 1360 Rd.

[1] Det er kun en Formodning med Hensyn til Niels Banners strax nedenfor anförte noget utydelige Brev. Eller skulde Krigsfolket leveres til Pogwisch blot som Udskrivnings-Commissair?

[2] Sjell. Reg. Tom. XXIV. fol. 71: Befaling, at Niels Banner til Tybjerggaard, der drog til Kolding med sine Ryttere, skulde have fri Underholdning paa Veien. Den 21 Juni 1657.

[3] Anf. St. fol. 73, af 12 Juli 1657.

[4] N. Banners Brev findes i Geh. Arch. Dan. K. Hist. no. 123. Det kunde vel antyde et vist vedvarende Principat hos Lehnsmanden paa Frederiksborg over Abrahamstrup, hvortil der dog i al Fald findes andre Spor. Det lyder saaledes:

Salutem et officia semper paratissima. Kiere Erich Kragh, broder och gode Ven. Ville du nu væher saa goed och fly mig end befaling till Otto Powiisch andlangendis mine folch, daa schede mig end Villighed, och at befalingen motte lyde paa saa mange heste och Karlle, Jeg haffde, thi jeg er vell 30 heste sterch och meher. Du lader mig vell vide din mæning om ded siste breff, jeg schreff dig till. Recommandere Mig Altid till ded beste hoes hans kongl. Mayst. och tench paa mig, nahr den Suage vid döden Affgaar j Fyen, Saa holder jeg saa vsigelig mögitt Aff dig. Jnterim Vale et bene Vive, mi charissime frater. Forbliffuer Altid din oprictige

Kongen synes at have været tilfreds med Niels Banners Virksomhed; thi allerede under den korte Rolighed, der fulgte efter Freden i Roeskilde, bevilgede han ham for hans unge Sön Frederik Banner den eenogtyvende Juni 1658 aarlig trehundrede og fireoghalvfjerdsindstyve Rigsdaler, som Oluf Brokkenhuus paa Svendstrup skulde betale af dette Lehns Indtægt[1]. Men Krigen begyndte paany i August samme Aar, og under de ulykkelige Forhold, som nu indtraadte, saae Kongen sig nödsaget til at pantsætte meget af Kronens Gods for at tilveiebringe Penge. Abrahamstrup kom paa denne Maade til en formuende kjöbenhavnsk Borger Hans Meulengracht, den fireogtyvende Juli 1659[2]. Niels Banner fik snart en kongelig Erstatning[3]. Forelöbig blev han den tolvte April 1660 forlehnet med Aakjær mod en Afgift af tusinde Rigsdaler, der kort efter blev nedsat til sexhundrede Rigsdaler[4], men efter den endelige Fred erholdt han til Eiendom Hagenskov Slot, som han kaldte Frederiksgave og ved sin Död 1670 efterlod til sine Efterkommere[5].

---

thiener. Abrahamstrup den 20 november 1657. Niels Banner. Min höyæhrede Ven och broder, Erich Kragh, dette Venligen.

[1] Sjell. Reg. Tom. XXIV. fol. 225. Af samme Dag er den til Oluf Brokkenhuus derom udfærdigede Ordre, som findes i Sjell. Tegn. Tom. XXXIV. fol. 597.

[2] Derom nærmere nedenfor S. 195—96.

[3] Forelöbig opholdt han sig maaskee paa Frederiksborg; thi d. 5 Mai 1660 (Sjell. Reg. Tom. XXIV. fol. 551) tillod Kongen, at Sognepræsten i Draaby og Gjerlöv, Andreas Richertsen, maatte gjöre Tjeneste i Frederiksborg Kirke, naar Niels Banner og hans Frue der communicerede.

[4] Sjell. Tegn. Tom. XXXV. fol. 690b og 920b. Det er i Anledning af den sidstnævnte Nedsættelse i Afgiften, at Kongen, som ovenfor S. 190 bemærket, omtaler, at Niels Banner havde tjent ham fra sin Ungdom af.

[5] Han döde den 22 Febr. 1670. Hans Sön Christian Banner arvede Frederiksgave, ægtede siden Arent von der Kuhlas Datter

Hans Meulengracht, Panthaveren af Abrahamstrup, var Sön af Lorents Meulengracht, som under Religionsforfölgelserne i Nederlandene var kommen til Kjöbenhavn med nogle lutherske Fabrikarbeidere, havde der anlagt den förste Silkefabrik i Silkegaden [1] og erhvervet sig en Formue, der havde sat ham istand til at forstrække Kong Christian den Fjerde med anseelige Summer [2]. Hans Meulengracht havde tidlig mistet sin Fader og var endnu en ung Mand, da ogsaa Moderens Död gjorde ham til Herre over en betydelig Formue [3]; og ved Skiftets Slutning i Aaret 1659 befalede Kongen, at Rentemestrene skulde adskille hans Arvelod fra de övrige Arvingers, samt opgjöre, hvormeget Kronen var Boet skyldig [4]. For-

---

Mette, og fortsatte Slægtens Mandsstamme, og hans Datter Sophie Amalie Banner ægtede Bendix v. d. Kuhla til Löitved, Arent von der Kuhlas Sön.

[1] Dan. Selsk. Saml. i Geh. Arch. (Geneal. herald. S. Special. no. 12) efter Optegnelser af Benzon. Laurendtz van Möllengracht, Borger og Indvaaner i Kjöbenhavn, fik den 7 Febr. 1627 (Sjell. Reg. Tom. XVIII. fol. 170) Skjöde paa en Gaard paa Hjörnet af Silkegaden ud til Kjöbmagergade. Den 2 Juni 1628 (ib. fol. 325) fik han Brev paa at maatte udföre noget Flæsk og Korn. Han döde d. 10 Mai 1630. Epitaph. i Nicolai Kirke.

[2] Sjell. Tegn. Tom. XXXV. fol. 257. Et Brev fra Kongen til Rentemestrene af 11 Juni 1659 nævner udtrykkelig K. Christian IVs Obligationer i Meulengrachts Bo og befaler at opgjöre Belöbet for de ubetalte. De nævnes ligeledes i Ordren til Abrahamstrups Indlösning sex Aar senere, hvorom nedenfor.

[3] Ifölge Benzon var Hans Meulengracht födt d. 9 Septbr. 1629; Moderen Karen Pedersdatter döde d. 26 Febr. 1654, og d. 17 Septbr. s. A. ægtede han sin förste Hustru Birte Jörgensdatter Horster.

[4] Sjell. Tegn. Tom. XXXV. fol. 93b. Befal. til Rentemestrene af 10 Marts 1659 at gjöre rigtig Afregning med Hans Möllengraff „saa oc separere hans Quota fra de andre samtlige Arvingers, paa det vides kand, hvad dennem af Os og Kronen med rette kan tilkomme". Derefter fulgte ovennævnte Befaling af 11 Juni, ifölge hvilken Kon-

modentlig vilde Kongen kun have een Creditor for hele Gjælden i dette Bo, og havde dertil, som rimeligt var, udseet Hovedarvingen; han kunde paa den Tid ikke tænke paa at afbetale Gjælden, maatte tvertimod stifte nye Laan og paa flere Maader godtgjöre den unge Hans Meulengracht. Saaledes antog han ham den trettende Juli 1659 i sin Tjeneste ved Provianteringen[1], og en Ugestid senere, den fireogtyvende Juli, pantsatte han ham Abrahamstrup Gaard med en Deel af Godset for sexogtyvetusinde Rigsdaler[2]. I denne Anledning fik de kongelige Rentemestre den otteogtyvende Juli Befaling, at de skulde beregne hver Tönde Hartkorn saavel af Hovedgaarden som af det underliggende Böndergods for sexogfyrgetyve Rigsdaler, indtil Meulengracht paa denne Maade havde erholdt

---

gen erklærede at være skyldig for en Trediedeel af Christian IVs Obligationer. (De to Trediedele vare betalte). Endelig Befaling af 29 Juni 1659 (samstds. fol. 289), at Rentemestrene skulde betale Meulengracht, hvad han paa afgangne Karen Rasmus Jensens Vegne havde tilgode hos Kronen, hvorimod Kongen nærmere vilde tage Bestemmelse om hiin Trediedeel.

[1] Sjell. Tegn. XXXV. fol. 315. Brev til Otto Krag og Hans Schack, at Morten Frantsen, Hans Möllengraf og Laurids Skewinger skulde bruges ved Provianten. *„Thi have I dem lige ved Andre af saadan Qualitet at tractere".*

[2] Anf. St. fol. 345. Brevet, udstedet til de kongelige Rentemestre, lyder saaledes:

Frdr. 3 W. S. G. T. wider, at wi naad. hafver bewilget oc gotgiort os Elskl. Hans Möllengraff 20000 Rdr. af hans fordring, huorfore vi hannem naad. hafve til Brugelig Pandt forundt wor gaard Abrahamstrup med saa meget af os tilliggendes goeds, som til des betaling kand tilstreche. Huorimod effter egen erbiudelse endnu i rede penge erlegges skal 6000 Rdr., hvorfore hand iligemaader udi bemelte goeds, som wi hannem pandtsette wille, skal forsichres, saa at dend gandske Summa sig saaledes skal bedrage 26000 Rdr., hvorfore hand forsichring udi bemelte Abrahamstrup oc des tilliggendes goeds skal hafve. Thi hafver i det hannem, saaledes som forschrefvit staar, at anslaa, saa at hand dereffter Pandteskiöde kand bekomme. D. Hafn. 24 Julij 1659.

Forsikkring for de tyvetusinde Rigsdaler, og at de skulde efter den almindelige Renterie-Taxt give ham Pant for de sextusinde Rigsdaler, hvorpaa Cancelliet havde at udstede Panteskjöder til ham [1]. Efterat Alting saaledes var afgjort, fik Hans Meulengracht den eenogtredivte Juli 1659 det sædvanlige Fölgebrev [2], hvori samtlige ham overdragne Bönder i Nedre-Draaby, Övre-Draaby, Gjerlöv, Landeslöv, Törslöv og Skullelöv anförtes ved Navn, og befaledes at yde ham Landgilde, Gjesterie, Sagefald, Ægt, Arbeide og al anden Rettighed, som skyldtes Kronen, hvorimod han skulde holde dem ved Lov og Ret.

---

[1] Sjell. Tegn. Tom. XXXV. fol. 350: Frdr. 3. W. S. G. T. vider, at efftersom vi os Elskl. Hans von Möllengraft for 26000 Rd. udj Abrahamstrup gaard og des underliggende goeds forsichre wille, Da ere wi naadigst tilfreds, at i hannem hver Tönde Hartkorn, saa wel udi Hofvet gaarden som des underliggende goeds for 46 Rd. anslaar, indtil hand for de 20000 Rixd. fyllest wederlaug oc forsichring bekommet hafver. Mens for de öfrige 6000 Rd., som han effter egen erbiudelsse nu strax skal til Commiss. erlegge, hafver i hannem af fornævnte Abrahamstrup Gaard oc dends underliggende goeds tönden af kornet effter Rendterj Taxt at anslaa, Hvoreffter hand siden wores pandteskiöde i vores Cancelli hafver at Söge. Dermed etc. Hafn. d. 28 Juli 59.

[2] Sjell. Reg. Tom. XXIV. fol. 413a—415b. Fölgebrevet paa Abrahamstrup lyder, med Udeladelse af Böndernes Navne, saaledes:

Frdr. 3. Helse eder efftersкrefne wore oc Cronnens bönder oc tiennere under vor Gaard Abrahamstrup, som os Eskl. Niels Banner etc. til des udj werge oc forsvar haft hafver, Nemblig Neiredraby *(14 Gaardmænd, 11 Huusm.)*, Offre Draaby *(11 Gaardm. og 4 Huusm.)*, Gierlöf *(17 Gaardm. og 2 Huusm.)*, Landerslöf *(11 Grdm. og 4 Huusm.)*, Törslöf *(15 Grdm.)*, Skullelöf *(7 Gaardm.)*. Wider, at efftersom wi forn[te] Abrahamstrup hofuetgaard, sampt wores oc Croenens anpart Korntiende af Draabye-Sogn, saavelsom de wore oc Croenens gaarde oc goeds, som i besidder oc i brug haffuer, til os Eskl. Hans Möllengraf, Indwaaner i vor Kjöbsted Kiöbenhafn, Jmod forstrechning til os oc Croenen hafver Pantsat, Da bede wj eder alle oc en hver Særdelis, saa oc Strengeligen biude oc befale, at i Retter eder effter, Hereffter at Svare forn[te] Hans Möllengraf, gifvendes oc giörendes

Efter denne Pantsættelse besad Meulengracht alligevel ingenlunde hele Abrahamstrup Lehn. Kongen havde en Deel tilbage, vel omtrent en Trediedeel af Böndergodset, samt de betydelige Skove, og lod vel disse Eiendomme nu bestyre af Lehnsmanden paa Frederiksborg, der gjerne traadte til som Kronens Repræsentant, naar ingen særlig Lehnsmand var paa Abrahamstrup [1]. Meulengracht stræbte dog efterhaanden at udvide sit Pant over hele Lehnet; men det lykkedes ikke ganske, uagtet Tiden var gunstig. Vistnok behövede Kongen fremdeles Penge og modtog dem af Meulengracht den eenogtyvende September mod Pant i Jordegods [2], og efterat han henimod

---

hannem oc ingen anden paa wore weigne eders aarlig Landgilde, giesteri, Sagefald, Egt oc Arbeide, oc ald anden rente oc Rettighed, som i pleye oc pligtig er at giöre oc gifue, oc i af Arils tid til os oc Croenen giort oc gifvet hafver, indtil wj anderledis tilsigendes worder. Hand skal igien holde alle oc en huer særdelis ved loug, skiel oc Ret, oc ingen af eder tilstæde at forurette imoed lougen i nogen maader. Thi lader det ingenlunde. Gifved etc. Hafn. 31 Julij 59.

[1] Foruden det Beviis derfor, som det Fölgende indeholder, skal jeg her bemærke, at Tilsynet med Skovene, som Kongen havde forbeholdt sig, dog maa have været betroet En eller Anden. Nu finder jeg i Sjell. Indlæg, 1660 d. 27 Septbr., et Brev fra Christence Lykke, den bekjendte Kai Lykkes Söster og Frants Brokkenhuus's Enke, til Erik Kragh, hvori hun söger om at faae Brændsel udviist fra Abrahamstrup, som Svanholms Eiere pleiede at faae. Paa dette Brev er skrevet: Otto Pogwisch, hvilket vist betyder, at Begjeringen har været sendt til ham.

[2] Sjell. Tegn. Tom. XXXV. fol. 449. Til Rentemestrene skrives: W. S. G. T. Fr. 3. Vi tilskiche eder herhos nu fortegnelsse paa noget goeds, som os Elskl. Hans von Möllengracht etc. underdan. til pandt er begierendes, imod saa mange penges forstrechning til Guarnisonens fornödenhed her sammesteds, som samme goedses indkomst forrendte kand, Nemblige 6 Procento. Thi bede wi eder oc naad. wille, at i bemelte goedses indkomst ofverregner oc effter Renteri-Taxt anslaaer, huorpaa i en rigtig fortegnelsse i vores Cancellie hafver at indlefuere, saa at hand dereffter wores forsichring

Aarets Slutning, den fjerde November 1659, havde gjort Afregning med denne Mand for en Fordring paa tyvetusinde Rigsdaler [1], befalede han i Begyndelsen af det næste Aar, den syvende April 1660, igjen Rentemestrene at taxere Jordegods efter Renteri-Taxt, for at Meulengracht kunde faae Forsikkring og Panteskjöde derpaa [2]. Men Abrahamstrupsk Gods kan i al Fald kun lidet deraf have været, da Kongen endnu længe efter havde meget tilbage. I andre Henseender var Kongen föielig, og da Meulengracht valgte Abrahamstrup til sin stadige Bolig, sendte han den tolvte Juli sin egen Bygmester Albert Matthiesen til Gaarden for at tage Syn over Bygningen og gjöre Overslag til dens Istandsættelse [3], som Kongen derefter betalte eller erstattede Meulengracht efter de af ham indgivne Regnin-

---

och panteskiöde paa bemelte goeds kand bekomme etc. etc. Hafn. d. 21 Septembr. 59.

[1] Sammest. fol. 513. Ligeledes Befaling til Rentemestrene: Fr. 3. W. G. T. Efftersom vi os Elskl. Hans Möllengraf etc. med Jordegoeds hafver contenterit oc betalet for 20000 Rixd. af hans fordring hos os oc Croenen, oc hand derimod effter egen erbiudelsse ald den Prætention, for hvis hannem deraf kunde enddà Restere, hafver afstanden, Da bede vi eder oc naad. ville, at i hvis Regenskaber vi hid til dags med fornte Hans Möllengraf hafver hafft, af Tegnebogen udsletter oc Casserer, saa at hand iche dereffter nogen widere fordring derfor Schal hafve at Söge. dermed etc. Hafn. 4 Novbr. 59.

[2] I Begyndelsen af April 1660, fra d. 3die til d. 12te, udgik Breve sil Rentemestrene om at anvise flere Mænd, Borgere i Kjöbenhavn (Jens Jenssen Wissing, Borgermester Peder Pedersen, Laurs Christensen, Hans Meulengraf, Hans Pedersen Handskemager, Curt Henrik Mercker paa Borgerm. og Raads Vegne, Henrik Emb Kobbersmed, Jörgen Reitzer), Pant i Krongods for modtagne Pengeforstrækninger. Anf. St. fol. 680.

[3] Geh. Arch. Topogr. Saml. (Abrahamstr. no. 5) har en Concept saaledes lydende: Woriss Naad. ville og befaling er, at voriss bygmester, Albertus Mathisen, begiffver sig hen til Abrahamstrup oc bygningen der sammesteds besigtiger, paa hvad maner oc med ringiste omkostning detz brystfellighed kand repareris. D. Hafn. d. 12 Julij Anno 1660.

ger[1]. Imidlertid var Freden sluttet et Par Uger iforveien, ligesom den Kjöbenhavnske Rigsdag i Efteraaret 1660 ledede til en Regjeringsforandring, der gjorde Kongen til umiddelbar Herre over Kronens vidtudstrakte Lehn, og gav ham Midler til at betale sin Gjæld og belönne sine troe Tjenere; men der skulde Tid til at ordne disse nye Forhold, og Meulengracht, der nu fandt Sikkerhed nok og syntes vel om Kronens Pantegods, var allerede nogle Dage efter Arvehyldningen igjen rede til at forstrække med Penge[2]. Kongen laante dem, og befalede den eenogtredivte October 1660 sin Rentemester Hannibal Sehested at sætte ogsaa Abrahamstrups Skove i Hartkorn, eftersom Meulengracht havde begjeret sig Pant udlagt i dem. Men heller ikke disse fik han. Endnu i de fölgende Aar vedblev Kongen at disponere over de store Abrahamstrupske Skove[3], og han beholdt stedse saavel dem som udentvivl en god Deel af Böndergodset upantsatte.

---

[1] Indenrigsmin. Archiv har blandt de Sager, der skulle afleveres til Geheimearchivet, ogsaa Meulengrachts Regnskab for denne Bygnings-Reparation i Aaret 1660, og der findes netop alle Haandværkernes Regninger efter Albert Matthiesens Overslag, alle lydende paa Meulengracht. Overslaget er meget detailleret og beregnet til en Udgift af 1771 Rd.

[2] Sjell. Tegn. Tom. XXXVI. fol. 7b og 13b bevarer derom tvende Breve. I det förste af 23 Octbr. 1660 sender Kongen Rentemestrene Fortegnelsen paa noget Gods, som Meulengracht, „Indvaaner i vor Kjöbstad Kjöbenhavn", önskede i Pant for saamange Penge, som Godsets Indkomst forrentede à 6 p. C., og befalede dem at overregne dette, for at see, hvormange Penge der paa Godset kunde laanes, for at Panteskjödet kunde udstedes. I det andet af 31 Octbr. 1660 melder Kongen til Hannibal Sehested, at Meulengracht begjerede Skovene til det Gods, han havde i Pant, for en Kongen ydet Forstrækning, og at Kongen vilde bevilge dette, hvorfor Sehested skulde sætte Skovene i Hartkorn, at Panteskjöde kunde gives.

[3] Thi man har smstds. fol. 36 to kongelige Befalinger til Meulengracht af 2 Januar 1661, som befaler ham at lade hugge i

Men paa en anden Maade tilfredsstilledes Meulengrachts Önsker, idet han blev Forvalter over hele Lehnet, saalænge han havde Godset i Pant. Da nemlig Tiden nærmede sig, der skulde være Grændsen for Lehnsvæsenet, den förste Mai 1662, besluttede Kongen at overdrage Meulengracht den umiddelbare Bestyrelse af hele Abrahamstrup Amt, altsaa ogsaa af det Kronen forbeholdte Gods, Skove og Contributioner. Til den Ende udgik under fjortende Marts 1662 Ordre til Rentekammeret[1], at Kongen havde bevilget Meulengracht Forvaltningen ogsaa over den Deel af Amtet, der ikke var ham pantsat. Pogwisch, hvem denne Forandring et Par Dage senere blev meddeelt, kom derved i et noget ubestemt Forhold til Meulengracht, hvisaarsag Kongen den fjerde Juli end yderligere sögte at klare deres Stilling til hverandre. Han udtalte da[2], at Pogwisch's saakaldte Overinspection med Abra-

---

Abrahamstrup Skove og levere 100 „hebetræer" til Materialskriveren paa Kronborg samt en Deel Egetömmer til Materialhuset i Kjöbenhavn. See ogsaa nedenf. S. 201. 209 ved 24 Juli og 12 Sept. 1662.

[1] Rentek. Expeditions Prot. Tom. 4. p. 329 har fölgende Ordre til Skatkammeret. F. 3. V. S. G. T. Wider, at wj oss elschelig Hans Möllengrafft Naad. haffuer bewilget at administrere och forwalte det ofuerige Goets aff Abrahamstrop, som iche til hannem pandsath Er, och Oss for detz Jndkombst Aarlig at giöre Rigtig reede och Regenschab, huorpaa i hannem worris Naad. Abne breff haffuer at lade forferdige och hannem tilstille. Huoreffter J Eder haffuer at rette etc. d. 14 Martij 1662. Communicationen til Otto Pogwisch, og Fölgebrev til de ikke pantsatte Bönder i Amtet at svare Meulengracht, begge af 16 Marts, ib. p. 333—4.

[2] Rentek. Arch. har fölgende Brev: Wor gunst Tilforn. Herforuden wille wi Naadigst, at Du paa wore weigne schal haffue Inspection med woris Abrahambstrup och ald affhendte eller pandtsatte, saa och andre wnder samme Ampt beligende goeds, Och oss derudi woris Kongl. Höyhed och regalier thilbörligen i agt haffue, Saa oss derpaa indted formindschis udi nogen maader, Særdeellis haffue thilbörlig opsigt, at forneffnde paabudne Contributioner betimeligen och udi Rette tider worder erlagt och

hamstrup Amt, den pantsatte saavelsom den ikke pantsatte Deel, skulde bestaae i Haandhævelse af den kongelige Höihedsret i Almindelighed og Tilsyn med Indsendelsen til lovlig Tid af de kongelige Skatter i Særdeleshed. Men da Meulengracht dog derhos var bemyndiget til at indkræve disse Skatter og umiddelbart aflægge Regnskab for dem, ligesom og at bestyre alle de kongelige Skove, saa kunde der ogsaa efter denne nærmere Bestemmelse let blive Anledning til Sammenstöd, især dersom Amtmanden paa Frederiksborg og den kongelige Forvalter paa Abrahamstrup Amt begge vare skinsyge og paaholdne paa deres Myndighed. Det varede heller ikke meer end nogle Uger, för Meulengracht besværede sig hos Kongen over, at Otto Pogwisch gjorde Indgreb i hans Bestyrelsesret navnlig over de kongelige Skove, og Kongen maatte skille deres Trætte. Den fireogtyvende Juli 1662 lod han altsaa Pogwisch tilkjendegive[1], at den ham nylig tillagte

---

frembkommer, saasom Du agter at were bekjendt. Huor effter du dig haffuer at Rette. Befallendis dig Gud. schreffued paa wor Kongl. residens udi Kiöbenhaffn, den 4 Jullij 1662. Vnder wort Signet. Friderich. (Brevet er til Ot. Pogwisch).

[1] Rentek. Exp. Prot. Tom. 5a p. 270—71: Ordre Till Otto Pawisch. Vor Gunst tilforn. Efftersom Oss Elschl. Hans Mollengrafft for Oss vnderd. haffuer tilkiendegiffuet, huorledis Du udj dend hannem anbetroede Abrahamstrops Administration Omb Skoffuene noget haffuer ladet forordne, som hannem effter Worris Bestallingssbreff tilkommer at forrette, da om schiöndt wi dig Nylig den Offuer Inspection offuer samme Ampt och Goeds Naad. tilbetroed haffuer, Saa er dette dig iche widere, end Vorris Kongl. Höyheed och Regalier allene at forstaae, saa som dend til dig Affgangene befahling indeholder, Huorfor Worris Naad. Willie och befahling er, at Du dig iche wiedere med Samme Ampt och Goeds befatter end dend forschr. Inspection, och derfor bemelte Hanss Mollengrafft udj sin anbetroede Administration iche widere Jndpass lade giöre, mens hand sig derudj at forholde, Saa Som hand agter at Suare, och du oss ellers deromb tilbörligen haffuer at forstendige. Huoreffter du dig haffuer at Rette. Befallendis dig Gud etc. dend 24 July A^o. 1662.

Overinspection over Abrahamstrup Amt ikke strakte sig videre end til Iagttagelsen af Kongens Höihed og Regalier, og at han ellers ikke skulde befatte sig med den Meulengracht betroede Administration, saalænge han tilbörlig udförte den. Meulengracht var saaledes i Virkeligheden Enebestyrer af hele Abrahamstrup Amt, om han end ikke förte en Amtmands Titel, og idetmindste fra 1662 af indgav han aarlig, saalænge han havde sit Pant, trende Regnskaber til Rentekammeret: eet for Landgilden eller en Jordebog over det ham ikke pantsatte Gods, et andet for Oldengjælden af Skovene og et tredie for de kongelige Skatter eller Contributioner i hele Amtet [1].

Jordebogen turde være det vigtigste af disse Regnskaber, og den af Meulengracht under tiende August 1662 forfattede Jordebog, der indeholdt baade hans Pantegods og den ikke pantsatte Deel, giver det tydeligste Billede af Abrahamstrups daværende öconomiske Tilstand [2].

I det Aarhundrede, der ligger imellem Kong Frederik den Andens Thronbestigelse og Souverainitetens Indförelse, vare betydelige Forandringer foregaaede med det under Abrahamstrup Lehn henhörende Kronens Gods. Dette udgjorde i Aaret 1559 i Alt fireoghalvfemtsindstyve Gaarde, eenogtredive Huse og to Möller [3]. Deraf var vistnok især ved forskjellige Mageskifter, som i det sex-

---

[1] Disse Meulengrachts Regnskabsböger findes endnu i Indenrigsministeriets Archiv, hvorfra de med de övrige Kammersager, ældre end 1750, ville gaae over til Geh. Archivet. Meulengrachts Regnskabsböger gaae fra 1 August 1662 til 1665 og ere en betydelig Samling in folio. — Joh. Bögvads Regnskaber og Quitteringer 1634—1645 og Christen Bollesens Regnskabsböger og Quitteringer 1645—1652, begge in 4to med en Deel Bilag, ere ligeledes og under samme Vilkaar endnu i Indenrigsministeriets Archiv, hvad jeg erfarede forsilde til at kunne eftersee dem.

[2] Denne Jordebog findes i Geh. Arch. under sjellandske Jordeböger no. 41.

[3] See ovenfor S. 69.

tende Aarhundrede saa hyppigt foretoges, nu en betydelig Deel afhændet, nemlig treogtyve Gaarde og eet Huus i Skiby, to Gaarde og eet Huus i Ferslöv, og hele Öen Ouröe eller Byerne Gamlöse, Bybjerg og Næsby med treogfyrgetyve Gaarde og syv Huse, i Alt otteogtredsindstyve Gaarde og ni Huse [1]. Af Abrahamstrup Lehns gamle Krongods var saaledes nu kun sexogtyve Gaarde og toogtyve Huse tilbage. Men i samme Periode var dette Tab bleven meer end erstattet ved nye Erhvervelser deels i de Byer, i hvilke Abrahamstrup allerede fra gammel Tid havde Böndergaarde, deels i andre Byer, hvor det tidligere intet havde eiet, og Godset var derved baade foröget og bedre afrundet. Det ældre Gods var foröget i Draabyerne med fjorten Gaarde og fire Huse, i Landeslöv med ni Gaarde og fire Huse, i Törslöv med femten Gaarde og fire Huse, i Skullelöv med ti Gaarde og elleve Huse, i Dalby med een Gaard; og dertil var endnu kommen atten Gaarde og to Huse i Gjerlöv, otte Gaarde i Onsved, syv Gaarde og tre Huse i Lyngerup, to Gaarde i Vinderup og een Gaard i Sandby i Tudse Herred, i Alt femogfiirsindstyve Gaarde og otteogtyve Huse. I Löbet af omtrent hundrede Aar var Abrahamstrup Gods saaledes gjennem Afhændelser og nye Erhvervelser voxet med sytten Gaarde og nitten Huse [2].

---

[1] Hvorhen hver enkelt Deel af det afstaaedeBöndergods var kommen, har det ikke været mig muligt hidtil at finde fuldstændigt. Det er rimeligviis bleven bortmageskiftet med de omliggende Godser: en betydelig Deel blev magelagt mod andet Gods i Aarene 1605—6, som ovenfor S. 121—24 er oplyst, og en anden Deel deraf synes at være afstaaet til Roeskilde Domkirke. Denne Jordebog viser kun, hvorledes det var gaaet med Abrahamstrups Gods i Ferslöv. Af en Bemærkning ved dens Slutning lærer man nemlig, at Kongen under eller strax efter Krigen havde pantsat dette til Albrecht Itzsen, en rig Kjöbmand i Kjöbenhavn, og at det nu (1662) svarede til Oluf Rosenkrands paa Egholm, til hvem formodentlig altsaa Albrecht Itzsen havde overdraget det.

[2] Dette er Resultatet af en med muligste Nöiagtighed anstillet

Det förste af de omtalte Meulengrachtske Aarsregnskaber er Jordebogen over Landgilden. Det svarer egentlig kun til det förste Hovedstykke af den ovenfor nævnte, hundrede Aar ældre Jordebog, nemlig det over Landgilde-Indtægten af Kronens Böndergods. Men allerede dette er meget lærerigt. Det viser for det förste Godsets hele Omfang af ældre og nyere Böndergaarde. Abrahamstrup eiede da som den udentvivl til Hans Meulengracht pantsatte Deel: i Nedre- og Övre-Draaby femogtyve Gaarde og fjorten Huse[1], i Gjerlöv atten Gaarde og to Huse, i Skullelöv sexten Gaarde og femten Huse, i Törslöv sexten Gaarde og fire Huse, i Landeslöv elleve Gaarde og fire Huse; det eiede dernæst som den endnu ikke pantsatte Deel[2]: i Onsved otte Gaarde, i Lyngerup syv Gaarde og tre Huse, i Overberg fire Gaarde, i Dalby tre Gaarde og et Huus, i Vinderup to Gaarde, i Skiby syv Huse og i Sandby een Gaard. Saaledes bestod alt Böndergodset under Abrahamstrup i Aaret 1662 af ethundrede og elleve Gaarde og halvtredsindstyve Huse, hvortil endnu kom de hellerikke pantsatte to Möller og Sundby Færge[3].

Hans Meulengrachts Jordehog viser for det andet, hvilken Fæster der besad hver Gaard eller hvert Huus[4], og hvilken fast Landgilde der hvilede paa samme. Denne Landgilde var her, ligesom i Jordebogen af 1559, bestemt

---

Sammenligning mellem de tvende Jordeböger af 1559 og 1662, og det Fölgende vil i Korthed give en Udsigt over de Forhold, hvorpaa Beregningen grunder sig.

[1] Nemlig 14 Gaarde og 10 Huse i Nedre-Draaby, 11 Gaarde og 4 Huse i Övre-Draaby.

[2] Rentek. Arch. har en speciel Jordebog over denne Deel, der ganske stemmer med den her benyttede Jordebog over begge Dele.

[3] Deraf nævner denne Jordebog af 1662 som „öde" fölgende: 1 Gaard i Gjerlöv, 2 Gaarde og 1 Huus i Törslöv, 5 Huse i Skiby og 2 Gaarde i Vinderup. Jvfr. nedenf. S. 207 Not.

[4] Disse anföres, som sædvanligt i Jordebögerne, alle ved Navn.

deels i Naturalier, nemlig Rug, Byg, Havre, Lam, Gjæs, Höns, Æg, Flæsk og Smör, deels i Penge, nemlig Fodernödspenge, Landgildepenge og Gjesteripenge [1]. Gaardene havde langtfra samme Störrelse eller Skyldsætning: i Skullelöv var saaledes Middelafgiften af en Gaard tredive Skjæpper Rug, sexogtredive Skjæpper Byg samt en Mark og fem Skilling i Landgildepenge; i Nedre-Draaby derimod kunde Middelafgiften af en Gaard anslaaes til tyve Skjæpper Rug, fireogtyve Skjæpper Byg, en Tönde Havre, et Lam, en Gaas, fire Höns, halvanden Mark Fodernödspenge, en Side Flæsk og en Mark Gjesteri. Men disse faste Natural-Afgifter vare nu, med Undtagelse af Landgildepenge og Gjesteripenge, efter visse Regler reducerede til haardt Korn eller „Hartkorn" [2], og hver enkelt Gaard var saaledes efter sin Störrelse og Skatteevne, eller rettere efter den gamle Natural-Ydelse, ansat til Hartkorn, der paa A b r a h a m s t r u p Gods varierede fra henved halvanden Tönde til over atten Tönder. Disse yderste Grændser naaede dog kun faa Gaarde: een Gaard i Törs-

---

[1] Jeg har i det Fölgende reduceret Kornmaalene til Skjæpper. Et Pund Rug var 20 Skjæpper og et Pund Byg 24 Skjæpper ligesom 1559. See ovenfor S. 77. Töndemaalet var 6 Skjæpper ikke alene for Rug og Byg, som i Aaret 1559, men nu ogsaa for Havren. Undertiden forekommer i denne Jordebog Pengeafgifterne ansatte i Grot. En Grot var lig med en daværende Skilling, men en Skilling Grot var 12 Skilling. See A r e n t B e r n t s e n, 2 Bog S. 171.

[2] A r e n t B e r n t. a. St. S. 168 fg. Den gamle Jordebogs-Afgift af hver Bondegaard var altsaa beregnet til haardt Korn, saaledes at 1 Tönde Rug, 1 Tönde Byg og 2 Tönder Havre udgjorde hver for sig een Tönde Hartkorn; 1 Lam var en Skjæppe, 1 Gaas var to Fjerdingkar, 4 Höns vare en Skjæppe, 1 Snees Æg et Fjerdingkar, 1 Side Flæsk var en halv Tönde, 1 Landgilde-Ko var tre Tönder, 1 Fjerding Smör var tre Tönder, 1 Mark Landgildepenge var en halv Tönde Hartkorn, 1 Mark Fodernödspenge var en Skjæppe (undert. tre Fjerdingkar, o. s. v.). Gjesteripenge regnedes ikke med i Hartkornet.

löv stod for een Tönde, to Skjæpper og tre Fjerdingkar Hartkorn [1], og to Gaarde i Skullelöv hver for atten Tönder fire Skjæpper og et Fjerdingkar. Skullelöv havde overhovedet de bedste Gaarde, efter et Middeltal paa henved tolv Tönder Hartkorn hver; de i Lyngerup og Vinderup havde i Gjennemsnit hver ti Tönder eller lidt over, de i Törslöv henved halvtiende, i Nedre-Draaby ni, i Onsved halvniende, i Landeslöv otte, i Dalby halvottende, i Övre-Draaby og Gjerlöv syv Tönder Hartkorn hver; af de tvende Möller var Mariboholms Mölle taxeret til tolv Tönder fire Skjæpper, Abrahamstrup Mölle til ti Tönder Hartkorn. Samtlige Böndergaarde under Abrahamstrup, ethundrede og elleve i Tallet, tilligemed de to Möller stode for nihundrede og nioghalvfemtsindstyve og en halv Tönde Hartkorn foruden Gjesteripengene, saa at der med al den anförte Forskjel mellem de enkelte Gaarde faldt henved ni Tönder Hartkorn i Gjennemsnit paa hver Gaard [2]. De halvtredsindstyve Huse vare endnu skyldsatte alene i Penge, fordetmeeste halvanden Mark for hvert Huus, enkelte dog kun til tolv Skilling, andre derimod til to eller tre Mark, og Færgestedet ved Sundby til sex Mark, fire Skilling og een Hvid.

Jordebogen anförer for det tredie ogsaa Taxten for

---

[1] Den svarede nemlig, for at give Exempel paa Hartkorns-Reductionen, fölgende: 3 Skp. Rug og 3 Skp. Byg d. e. syv Skp. Hartkorn, $^1/_2$ Tönde Havre d. e. een Skp og to Fjerdingkar Hartkorn, 1 Höne d. e. eet Fjerdingkar Hartkorn.

[2] Af saadanne Gaarde, der netop vare ansatte til ni Tönder Hartkorn, var der een i Nedre-Draaby, een i Övre-Draaby og een i Gjerlöv. Den förste stod efter Jordebogens gamle specificerede Natural-Afgifter saaledes: 20 Skp. Rug d. e. tre Td. to Skp. Hartkorn, 24 Skp. Byg, d. e. fire Td. Hartkorn, 1 Td. Havre, d. e. tre Skp. Hartkorn, 1 Lam, d. e. een Skp. Hartkorn, 1 Gaas, d. e. to Fjerdingkar Hartkorn, 4 Höns, d. e. een Skp. Hartkorn, 1 Side Flæsk, d. e. tre Skp. Hartkorn, $1^1/_2$ Skil. Fodernödspenge, d. e. een Skp. og to Fjerdingkar Hartkorn: i Alt ni Tönder Hartkorn, hvortil kom en Mark i Gjesteripenge.

selve Abrahamstrup Hovedgaard og for Kongens Anpart af Draaby Tiende, der regnedes til Hovedgaards-Taxten, i Alt ethundrede og sexogtredive Tönder og halvtredie Skjæppe Hartkorn. Men da der skulde contribueres af denne Draaby Kongetiende i Lighed med, hvad der contribueredes af Kirketienden, nemlig fiirsindstyve Skjæpper Rug og tooghalvfjerdsindstyve Skjæpper Byg, eller femogtyve Tönder og to Skjæpper Hartkorn, saa blev dog Abrahamstrup Gaards egentlige Hovedgaards-Taxt kun ethundrede og elleve Tönder og tre og en halv Skjæppe Hartkorn [1]. Det var derhos i Jordebogen anmærket, at ogsaa Draaby Kirketiende fulgte i Fæste med Abrahamstrup Gaard, dog som særlig Fæste uden at höre til Gaardens Taxt [2].

---

[1] Sammenlægger man dette Gaardens Hartkorn med Böndergodsets, som ovenfor er anfört (999 Td. 3 Skp. + 111 Td. 3½ Skp.), saa bliver det hele pantsatte og ikke pantsatte Abrahamstrupske Gods 1111 Td. ½ Skp. Hartkorn. Efter den af Kongen bestemte Pante-Taxation à 46 Rd. pr. Td. Hartkorn (afseet fra Renteri-Taxten), skulde altsaa alt dette Gods æquivalere en Værdie i Penge af noget over 51,000 Rd. Det förste Laan hos Meulengracht (S. 195) var lidt over Halvparten (26,000 Rd.) af denne Sum; men dog fik han i Pant omtrent to Trediedele (75 Gaarde af 111 Gaarde) derfor (S. 196). Belöbet af de fölgende Laan under 21 Septbr. 1659, 7 April og maaskee 31 Octbr. 1660 (S. 197, 198, 199) lader sig ikke nöiere angive og synes derhos ikke eller kun for en ringere Deel at være forsikkret ved Pant i Abrahamstrupsk Gods. — Men hvorledes forklares Misforholdet mellem Summen 26,000 Rd. og det uforholdsmæssig meget Gods, som gaves i Pant? Var maaskee Renteri-Taxtens Anvendelse for de 6000 Rd. Grunden dertil? Eller blev maaskee det öde Gods fraregnet? Ovenfor S. 204 Not. 3 har jeg nævnet 5 öde Gaarde, hvoraf 3 i den pantsatte Deel. I Rentekam. Arch. findes en Liste af 1660 —62 fra Meulengracht over 16 öde Gaarde (Nedre-Draaby 2, Övre-Draaby 3, Gjerlöv 2, Törslöv 4, Skullelöv 2, Landerslöv 3) alle i den pantsatte Deel, hvorfor han forlanger Godtgjörelse af Kongen. Men 75 ÷ 19 (3 + 16) = 56 Gaarde, d. e. omtr. Halvdelen af 111!

[2] Denne Kirketiende var ligesom Kongetienden skyldsat til 25 Td. 2 Skp. Hartkorn. — Ligeledes har Meulengracht, som et

Saavidt denne gamle Jordebog af 1662. Den mangler Angivelse af de Indkomster, som flöde af Skovenes Brug og den övrige Lehnsherlighed, saaledes som disse ere opförte i den ældre Jordebog fra Kong Frederik den Andens förste Regjeringsaar. Dette er begribeligt, efterdi Skovene og Herligheden ikke saaledes som Gaarden og det meste af Godset var Meulengracht pantsat. Da han imidlertid havde Bestyrelsen af Skovene og indkasserede de kongelige Skatter af hele Amtet, er der naturligviis ogsaa holdt Böger derover, men adskilte fra Jordebogen.

Det andet Meulengrachtske Aarsregnskab fra 1662, vedkommende hans Bestyrelse af de kongelige Skove i Abrahamstrup Amt, angaaer kun Oldengjælden [1]. Med Hensyn til Udviisningen af Tömmer og Brænde blev det ham til samme Tid paalagt, at han kun i Nærværelse af den kongelige Skovrider August Kriebell maatte foretage denne [2]; men det saakaldte Mandtal over Oldengjælden

---

Appendix til sin Jordebog anfört, efter Præstens Angivelse, Hartkornet for Præstebönderne i Skiby (39 Td. 3 Skr.), Kirke- samt Præstegods i Draaby og Gjerlöv Sogne (17 Td. 2 Skp.), og Gaarden Engaard i Weilleby i Hornsherred, som Meulengracht havde kjöbt af Christian Peersen i Helsingör, og som af Sælger og Kjöber var nedsat til 9 Td. 2 Skp. Hartkorn. Men alt dette var, som det udtrykkelig bemærkes, udenfor Abrahamstrups Jordebog.

[1] Rentek. Arch. har dette Regnskab kaldet: „Olden-Register Till Abrahamstrup A°. 1662", og underskrevet „Hans von Möllengracht", 18 beskrevne Blade i Folio.

[2] Rentekam. Exp. Prot. Tom. 5a. p. 330—31, nævner denne kongelige Skovrider Augustus Kriebell, (saaledes skriver han selv sit Navn i en egenhændig Quittering af 1 Januar 1662 for den ham af Meulengracht betalte Aarslön 120 Sletdr., skjöndt det efter al Rimelighed er den samme, som sytten Aar tidligere i Aaret 1645 ved sin Udnævnelse til Skovrider udtrykkelig kaldes August Reibel, ovenfor S. 159) i fölgende kongelige Befaling:

Ordre Till Hans von Möllengrafft. F. 3. V. Gunst tilforn. Worris Naad. Willie och befallingh er, at Du ingen trær hereffter aff Abrahambstrups Skouffe schal lade vdwisse, uden det scheer udj Worris

var alene den kongelige Amts-Forvalters Sag. Det af Meulengracht indgivne Mandtal var endnu indrettet ganske paa samme Maade som det hundrede Aar ældre, nemlig saaledes at hver Bonde, der havde faaet Sviin indskrevne til Olden, var navnlig anfört [1] med det Antal af gamle Sviin, Ungsviin og Grise, hvorom han havde accorderet; men derhos var den Betaling, som hver Bonde skulde give, efter en bestemt Taxt anfört i rede Penge. Bönderne vare ikke alene fra Abrahamstrup Gods, ikke engang fra Abrahamstrup Amt alene, men ogsaa fra de omliggende Godser og Amter; ja endog Kjöbstedborgere i Frederikssund, Holbek og Nykjöbing sögte Olden for deres Sviin i dette Amts store kongelige Skove. Taxten var bestemt til een Mark for hvert gammelt Sviin, og lige med eet saadant regnedes to Ungsviin eller fire Grise. I dette Regnskab ansloges de til Olden modtagne Sviin til et Antal af henved totusinde og ottehundrede gamle Sviin, og Indtægten for den kongelige Kasse til over firehundrede og femogtredsindstyve Rigsdaler [2].

Det tredie Regnskab endelig, som Meulengracht i Egenskab af Kongens Forvalter over Amtet hvert Aar havde at aflægge, var det over de kongelige Skatter og Contributioner fra hele Abrahamstrup Amt. Han leverede

---

Skou-Riders Augustus Kribels Neruerelsse, huorfor Du haffuer dend forordene Serkil Straxen at lade forferdige och aff hannem tillige med dend hos dig befindende Hammer at bruge, dissligeste at betalle hannem aff det öffrige Godzis Indkombst Sin aarlige besoldingh effter hans bestallings Indhold, Tagendis derpaa tilbörlig Quitering, huilchet Saaledis udj Regenschaberne til Vdgifft schal passere och worde got giort, huoreffter etc. dend. 12 Sept. 62.

[1] Deraf netop den almindelige Benævnelse „Mandtal" for disse Olden-Registre.

[2] Slutningen af Regnskabet lyder saaledes: *Bereignidt 2 Vngsuin for it gamell och firre Grise for it gamell. Bliffuer saa* Summa *Summarum gamell Suin* $2791^1/_4$, *à stöcket j ₰ D. andrager till Penge 465 Rd. 1 ₰ 4 ß. Hans Von Moelengracht.*

ogsaa stedse dette Regnskab fra 1662 af, indtil han kort efter Pantets Indlösning forlod ogsaa Amtets Bestyrelse[1]. I Skatte-Regnskabet for Aaret 1662 opförtes naturligviis hele Amtets contribuable Hartkorn, der udgjorde firetusinde tohundrede og toogtredive Tönder, to Skjæpper og en Sjettedeel Fjerdingkar[2]. Selve Skatterne vare i Regnskabet fra förste August 1662 til förste August 1663 beregnede til een Sletdaler samt en halv Aaboskjæppe Rug og en halv Aaboskjæppe Byg af hver Tönde Hartkorn, een Sletmark

---

[1] Rentek. Arch. har alle disse Skatte-Regnskaber i tvende smaa Folio-Hefter, det ene for 1 Aug. 1662 til 1 Aug. 1663, det andet for 1 Aug. 1663 til 1 Aug. 1665, hvormed ogsaa Meulengrachts Amts-Forvaltning ophörte. Godset var forud indlöst d. 1 Mai 1665.

[2] Den förste Side af Regnskabet, der indeholder Indtægten, turde være af særlig Interesse for Skattevæsenets Historie strax efter Souverainitetens Indförelse. Den lyder saaledes:

Indtegt. Abrahambstrup Gaard, Skoffue, Hoffuedgaarde och Lehenens vnderligende Böndergoedtz Belöber effter Martriculens Indhold: Hartkorn 4232 Tr. 2 schip. 1/6 fkr. Aff huer tönde Hartkorn effter Kongl. Maytt. naadigste vdgangne Schatte breffue j Sletdr., Er Penge 2821 1/2 Rdr. 6 ß. J Ligemaader aff huer tönde hartkorn 1/2 aaboeschip. Rug, 1/2 aaboschip. Biug — huer tönde Rug 3 Rdr., huer tönde biug 2 1/2 Rdr. — Belöber 264 1/2 Tdr. 1/2 fkr. Rug och 264 1/2 Tdr. 1/2 fkr. biug, Er Penge 1454 3/4 Rdr. 11 ß. Vnder forne Abrahamstrup ampt befindes Ko. Ma. och Kierches Thiender æt belöbe, Hartkorn 630 Tdr., huer tönde j Sletℳ, er Penge 105 Rdr. Abrahambstrup lehn haffuer Thoe Böndergaarde wnder Rodschilde Ampt, belöber hartkorn 20 Tdr. 2 schipr., der aff er vnder Abrahamstrup ampt oppebaaret de threj förste quartaler penge schatter och den paabudene Kornschatt, er aff tönden 5 ℳ 1 ß, Bedrager Penge 17 Rdr. 15 ß. En gaard i Sandbye vnder Holbechs ampt, er hartkorn 8 1/2 Tde. 3 fkr., der aff de threj quartaler penge Schatter och den paabudne Korn schatt, Er Penge 7 Rdr. 1 ℳ 10 ß. Summa Indtegt: Penge 4405 Rdl. 5 ℳ 2 ß. Derpaa fölger Specification over Udgifterne. — Angaaende Forholdet mellem Aabomaal, som her er brugt, og Sjellandsmaal, see Arent Bernts. II B. 2 Part S. 213 ffg. To Skjæpper Aabomaal var halvanden Skjæppe Sjellandsmaal; af hiint gik otte, af dette sex Skjæpper paa en Tönde.

af hver Tönde Hartkorn Konge- og Kirketiender i Amtet, hvortil kom Skatterne af tre Abrahamstrup Gods tilhörende Böndergaarde udenfor Amtet. Den hele Skatte-Indtægt udgjorde næsten firetusinde firehundrede og sex Rigsdaler. Men Meulengracht besörgede tillige Udbetalinger af Amtets Skatte-Intrader efter Kongens Anviisning, og opförte dem i Regnskabet[1]. Disse til Udtælling anviiste Summer udgjorde i det samme Regnskabsaar over hundrede og sexoghalvfjerdsindtyve Rigsdaler mere end Indtægten, saa at Meulengracht ved Regnskabets Afslutning beholdt denne Sum tilgode hos Kongen[2].

Saaledes var den öconomiske Tilstand og Bestyrelse af Abrahamstrup, medens Meulengracht havde det deels i Pant, deels i Forvaltning. Om han muligen ved de senere Udlaan kunde have faaet sit Pant efterhaanden udvidet navnlig i de Byer, hvor han allerede havde Gaarde i Pant, er vanskeligt at sige. Betydeligt har det i al Fald ikke været, da Kongen, som det synes, hellere anviiste ham Pantegods andetsteds. Men vist er det, at han som Panthaver og Kongelig Forvalter af Abrahamstrup Amt indtog en anseelig Stilling. Abrahamstrup Gaard var, uagtet hans Eiendomme i Kjöbenhavn, saaledes betragtet som hans rette Hjem, at han i Efteraaret 1662 maatte have en særlig kongelig Tilladelse til at communicere i Hovedstaden[3]. Ogsaa lod han Gaardens Byg-

---

[1] Den störste enkelte Udgifts-Post var: *2919 Rd. 45½ ß j alb. leffuerit thill Krigs Commissarius Christen Anderssen* (Duærig), *och effter hans ordre Thill Cronborg festning.* Ligeledes leveredes en betydelig Deel Korn i Natura deels til Kronborg, deels til Proviant-huset i Kjöbenhavn.

[2] Slutningen af Regnskabet lyder saaledes: *Summarum offuer forne Vdgiffter, Er Penge 4582 Rdr. 3 ℞ 5½ ß. Lignedt ded Enne Imod det andet, daa befindes vdgifften at Streche siy offuer Indteigten, Som mig vnderdanigst komer til goede, Penge 176 Rd. 19½ ß. Hans Von Moelengracht.* (19½ ß er en Regnefeil for 67½ ß.)

[3] Sjell. Reg. Tom. XXV. fol. 339 have et Kongl. aabent Brev

ninger istandsætte, som han kunde være tjent med, skjöndt Kongen udentvivl havde paataget sig dette og derfor ogsaa lod sin Bygmester Albert Matthiessen 1664 taxere denne Istandsættelse [1]. Böndergodset bestyrede Hans Meulengracht med samme Myndighed, som tidligere Johan Bögvad og Christen Bollesen, og modtog i den Henseende ligesom de umiddelbare kongelige Befalinger. Han fik saaledes den ellevte Juni 1664 Kongens Ordre til at lade Hornsherreds Thinghuus flytte til dets forrige Plads [2]; han tillod sig at sætte Folk, som han var misfornöiet med, i Fængsel, hvilket dog idetmindste i et enkelt Tilfælde synes være at gaaet forvidt, eftersom Kongen den nittende November 1664 paalagde ham at löslade en fængslet Mand og erklære sig over dennes Klage [3].

---

af 22 Septbr. 1662, ifölge hvilket Meulengracht havde beklaget sig over, „at hannem og hans Hustru, formedelst de paa Abrahamstrop residerer, forholdes her i Residentzstaden Kjöbenhaffn Skrifftemaal och det hellige Naadweris brug", hvorimod Kongen bevilger, at han og hans Hustru maatte communicere enten i Kjöbenhavn eller ved Abrahamstrup, hvor og naar de det begjere, saalænge de sig uden vitterlige forargelige og aabenbare Synder forholde. — Det var maaskee ligeledes med Hensyn til hans faste Bolig paa Abrahamstrup, at Kongen d. 30 April 1661 (Sjell. Tegn. T. XXXVI. fol. 117) befalede at ansætte en Anden til Værge for afdöde Sören Jensens Börn istedenfor Meulengracht, og senere, d. 14 Juli 1664 (Sjell. Tegn. T. XXXVII. fol. 113b) befalede Borgemester og Raad paa Christianshavn at fritage Meulengracht fra at være Formynder for en Pige paa Christianshavn.

[1] Sjell. Tegn. Tom. XXXVII. fol. 83b: Woris Naad. willie oc befalning er, at woris Bygmester Albrecht Matthiassen lader besigtige oc taxere, huis reparation Oss Elschl. hans von Möllengraft paa wor gaard Abrahamstrup bekostet haffuer, saa well som huis endnu nödwendig behoff giöris derpaa at repareris, och saadant vnder sin haand beschreffuit at giffue. Hafn. 25 Mai 1664.

[2] Anf. St. fol. 108b. Hvorhen det da skulde flyttes, angives ikke nærmere, end der „som det tillforn af Arildstid haffuer standet".

[3] Anf. St. fol. 191. Talen er her om en Mand i Törslöv ved

Med Hensyn til Skovene og Skatte-Indkrævningen i Amtet var han derimod kun Kongens Forvalter[1]. Dengang havde Meulengracht under saadanne Vilkaar havt Abrahamstrup i Pant paa sjette Aar.

Men imidlertid havde Kong Frederik den Tredie bragt sine Finantser paa en bedre Fod og ved Hjælp af den frie Raadighed over Kronens Gods, hvilket han benyttede næsten som rede Penge, fundet Midler til at erhverve sig Ting, der under de daværende öconomiske Forhold næsten kunde henregnes til Luxus. Det er bekjendt, at Kongen meget interesserede sig for at erhverve et anseeligt Bibliothek[2], og han underhandlede til samme Tid om at kjöbe tvende betydelige Bogsamlinger, den for nogle Aar siden afdöde lærde Laurids Ulfelds og den kongelige Generalprocurör og Höiesterets-Assessor Professor Peder Scavenius's. Den förste af disse havde allerede i Aaret 1662 været bestemt til at sælges ved Auction, da Kongen meldte sig som Kjöber. De nærmere Omstændigheder derved ere ubekjendte; men efter dunkle Antydninger skulde man næsten formode, at Kongen i

---

Navn Sören Sörensen. Det er maaskee den samme Mand, der havde tjent Meulengracht som Foged; thi omtrent en Maanedstid derefter finder jeg (ibid. fol. 201) en Kongl. Befaling af 12 Dcbr. til Oluf Rosenkrands, Jörgen Reedtz, Sören Jensen paa Hellestrup og Mads Jensen, Herredsfoged i Thune Herred, at de skulde dömme imellem Os Elskl. Hans von Meulengracht, „residerende paa Abrahamstrup", og hans forrige Foged Sören Sörensen angaaende Abrahamstrups Regnskab.

[1] Rentek. Exped. Prot. Tom. 8. p. 131 viser, at dette Forhold endnu bestod uforandret d. 6 Dcbr. 1664, da Kongen befalede ham at lade hugge 100 Favne Brænde af Vindfælder og furnede Træer til Brug i Castellet, og at lade dette til Afhentelse nedlægge ved Stranden.

[2] Werlauff, hist. Efterr. o. d. St. Kongl. Bibl. 2 Udg. S. 20. Strax ovenfor omtales Kongens Bestræbelser i denne Retning endog för den svenske Krig.

denne Anledning havde henvendt sig til Envold Parsberg, Hofmester hos de kongelige Prindsesser og Broder saavel til Laurids Ulfelds Enke Else Parsberg[1] som til Otto Pogwischs Hustru Anna Cathrine Parsberg, og at Envold Parsberg paa en eller anden Maade har mæglet ved denne Handel, saaledes at han skulde have Abrahamstrup Lehn eller Amt[2]. Den fuldstændige Sammenhæng lader sig neppe nu oplyse; men vist er det, at Kongen kjöbte Laurids Ulfelds Bibliothek, at han ligeledes kjöbte Scavenius's den fireogtyvende Januar 1665 og betalte dette med en Deel af Kronens Böndergods i Sjelland, at han i samme Aar lod Laurids Ulfelds Böger före til Scavenius's Gaard, at Meulengracht maatte forlade Abrahamstrup og at Envold Parsberg erholdt dette Amt. Allerede i Begyndelsen af Aaret 1665 var Indlösningen af Abrahamstrup fra Hans Meulengracht besluttet. Efterat Kongen nemlig den syvende Marts forelöbig havde givet ham Befaling om en Mark, som han selv næste Sommer vilde benytte[3], underrettede han ham den ellevte Marts om, at Rentekammeret havde faaet Ordre til at indlöse Abrahamstrup til næstkommende förste Mai mod andet Jordegods af det, som i Sjælland var udlagt til den kongelige Gjælds Afbetaling, og paalagde ham at

---

[1] Laurids Ulfelds anden Hustru. Den förste var Sophie Rantzau, Cai Rantzaus Datter, der havde været forlovet med hans i Keiserkrigen faldne ældre Broder Jacob Ulfeld.

[2] Werlauff S. 22 Not. p. efter en Optegnelse blandt Mss. Rostgaardiana. Man vil finde dette bestyrket deels ved Analogien med Kjöbet af Scavenius's Bibliothek, deels ved de nedenfor anförte Kjendsgjerninger, at Envold Parsberg erholdt Abrahamstrup, og at Else Parsberg endnu meget længe efter modtog kongelige Naadesbeviisninger og solgte Malerier til Kongen.

[3] Sjell. Tegn. Tom. XXXVII. fol. 239: Kongen paalægger Hans von Meulengracht, at lade den Vang, „vdi huilcken woris vnge hopper pleyer at gaa, well indlucke, efftersom Wi samme wang tillkommendis Sommer sielf agter at bruge".

melde sig paa Kammeret for at modtage Eiendoms-Skjöde paa dette Jordegods[1]. Den fölgende Dag fik Envold Parsberg Befaling at modtage Abrahamstrup til den angivne Tid[2], og den sjette April udgik et Fölgebrev til Bönderne under Abrahamstrup Amt, at de skulde være Parsberg hörige og lydige, give og gjöre ham paa Kongens Vegne deres Landgilde, Gjesteri, Sagefald, Ægt, Arbeide og al anden Rettighed, ganske saaledes som Brug havde været i Lehnsvæsenets Dage[3].

---

[1] Rentek. Exp. Prot. Tom 8, p. 356—57: Ordre til Hans von Möllengragt. F. 3. Vor Naade tilforn. Wid, at Wi Naad. haffuer befahlet Worris Cammer Collegio med andet Jordegoedtz och for dend Priess, som Wi lader udlegge Jordegoedtz til een och anden, Wi erre schyldige, at giöre affregning med dig Omb Abrahamstrup for dend Summa, som du det i Pandt hafuer, och gifue dig derfor andet Jordegoedtz igien af det, Wi til Gieldens affleggelse Naad. haffuer befahlet at udleggis. Thi er Worris Naad. willie och Befahling, at du dig derom anmelder paa Worris Skatt Cammer til at erholde expedition och Worris Naad. Schiöde, paa huis Jordegoedtz dig dereffter igien schal til Eyendom udleggis. Och wille Wi Naad., at du dig ellers indtet widere schal befatte med samme Abrahamstrup och des tilliggende Goedz, menss at du giörer Gaarden rydelig Och det tilsammen quitterer till förstkommende Philippi Jacobj daug. Huoreffter etc. d. 11 Martij A°. 1665. Ad mandatum, M. Friess.

[2] Sammest. p. 357: Ordre til Envold Paszberg. F. 3. Vor Gunst tilforn. Efftersom Wi Naad. agter at giöre forandring med Worris Abrahamstrup Ampt, og derfor Naad. anbefahlet dend Itzige Pandthaffuere, Hans Von Möllengragt, samme Ampt Och tilliggende Goedz imod anden erstatning til Philippi Jacobj dag förstkommende Samptligen tilbörligen at quitere, Saa er Worris Naad. willie Och Befahling, At du samme Ampt til forschr. Philippj Jacobj Dag förstkommende af bemelte Hans Von Möllengragt, som forschr. Staar, tilbörligen annammer, Och det siden Administrerer effter Worris Naad. Breffue, Wi dig derpaa giffuendis Worder. Hvoreffter etc. d. 12 Martij A°. 1665. Ad mandatum, M. Friess.

[3] Sammest. p. 419—20: Fölgebreff till Abrahamstrups Bönder. F. 3. Byder och befahler All worre Bönder och tiennere, som bygge, boer och suarrer under Wort Ampt Abrahamstrup, at i retter eder hereffter, at wehre oss elsch. Kierre Döttere Princessindernes

Hans Meulengracht beredede til samme Tid alt for at bryde op fra Abrahamstrup. Den fjortende April 1665 fik han Tilladelse til at lade sin Hustrues Lig före fra Abrahamstrup til Kjöbenhavn for der at begraves [1], og ikke længe derefter ved förste Mai maa han have forladt Abrahamstrup, hvis Amts-Skatter han dog vedblev at indkræve til den förste August [2]. Den femte Juli fik Skatkammeret Ordre at underhandle med ham om hans Erstatning, gjöre Afregning og udlægge ham Jordegods til Eiendom [3], hvilket ogsaa skeete i Efteraaret, da han

---

Hoffmester udj dend hannem anbetroede Administration hörig och lydig, Guiffuendis og giörendis hannem paa worre wegne Eders Aarlige Landgilde, Gesterie, Sagefald, Egt, Arbed o. s. v.

[1] Anf. St. fol. 255. Meulengrachts förste Hustru, Birte Jörgensdatter Horster, skal være död paa Abrahamstrup den 11 April 1665.

[2] Revisoren af hans Skatte-Regnskab fra 1 Aug. 63 til 1 Aug. 65 (ovenf. S. 210 Not. 1) skriver: *Jörgen Söffrenssen begynder hans Regenschab ej förend dend 1 May Ao. 1666. Vil forclares, huem som Ko. Ma. schal Suare for de 3 Quarthaler fra 1 Aug. 1665 til 1 May 1666, sampt Korn- oxssen- och flesche Schatt, Januarij 1666 paabodden, samt til den Maanets forschud I Penge, som udgaffues In Decembri Ao. 1665.* — Den her omspurgte Skatte-Indkræver fra 1 Aug. 65 — 1 Mai 66 var Henrik Anthoni, om hvem nedenf. S. 219—20.

[3] Rentek. Exp. Prot. Tom. 8, p. 476—77. Den kongl. Ordre til Skatkammeret, udfærdiget ad Mandatum af Mogens Friis den 5 Juli 1665, haves ligeledes indfört i disse Protocoller og er i Hovedsagen af fölgende Indhold: Da Kongen vilde indlöse Abrahamstrup mod Vederlag og havde til den Ende befalet at underhandle med Meulengracht baade om hans Pant i Abrahamstrup og om de Obligationer, som han havde af K. Christian den Fjerde og af andre dertil autoriserede Personer for de af ham gjorte Leverancer, saa skulde Skatkammeret gjöre rigtig Afregning med ham for alle hans Fordringer og fornöie ham af det til den Kongelige Gjælds Betaling udlagte Jordegods eller andet geistligt Gods i Sjelland, som först maatte blive ledigt, hvorved dog skulde tages iagt, at Skatkammeret ifölge den kongelige Missive af 11 Juni 1659 (see ovenf. S. 194 Not. 4) særligen skulde lade opsætte Belöbet af den Fordring, hvorpaa en Trediedeel var betalt, for at Kongen derpaa specielt kunde give Resolution.

erholdt en Deel geistligt Gods i Horns- Voldborg- og Meerlöse Herreder, som Kongen den fireogtyvende September befalede Kammer-Collegiet at overdrage og tilskjöde ham [1], og han traadte fra den Tid af ud af Forbindelse med Abrahamstrup. Han havde derefter adskillige Stridigheder deels med Bönderne paa Abrahamstrup om resterende Ydelser [2], deels med Helsingörs St. Olai Kirke om to Gaarde i Byen [3], deels med Joa. Fred. Pentz til Selsöe, der vilde nægte ham en Kirkestie til sin Kirke, medens han boede paa Eskildsöe [4]. Han giftede sig anden Gang 1668 med Anne Margrethe Bartholin, Datter af Albert Bartholin, Rector i Frederiksborg [5], og skal, uvist naar, være död i Hads Herred i Jylland, som Oberst, Amtmand og Generaltoldforvalter i Nörrejylland og Fyen [6].

---

[1] Sjell. Tegn. Tom. XXXVII. fol. 363 har fölgende Befaling til Kammer-Collegiet om at udlægge geistligt Gods til Meulengracht:

F. 3 W. S. G. T. Woris Naad. willie och befalning er, at j strax lader Oss Elschl. hans von Möllengrafft bekomme paa sin Rigtig fordring, hand hos Oss for Abrahamstrups affstaaelse haffuer, till vdleg een Deel geistlig goeds beliggendis her i wort land Sielland i horens, wolborg og Mierlöse herreder, oc hannem derpaa fölgebref oc Skiöde forferdiger, huorimod j haffuer at contentere de wedkommende med ligesaa megit af det vacerende geistlig Gods her i landet, og Lectori i Ottenssee Gymnasio med gods i Fyen, som till gieldens afbetalning er destinerit. Dermed etc. Hafn. 24 Septbr. 1665.

[2] Geh. Arch. Topogr. Saml. Abrahamstr. no. 6: Kgl. Ordre til Parsberg af 6 Marts 1667 at ordne denne Sag.

[3] Sjell. Tegn. Tom. XXXVIII. fol. 192: Kgl. Ordre til Kammer-Collegiet af 25 Juli 1667 at nndersöge Klagen fra Helsingör.

[4] Anf. St. fol. 382. 514: Kongen anordner en Commission i Striden den 17 Marts 1668, og befaler Cantsler Peder Reedtz, hvorledes den skal afgjöres, d. 3 Aug. 1668.

[5] Sjell. Reg. XXVII. fol. 197: Tilladelse af 1 Juni 1668 til at vies i Huset. Sjell. Tegn. XXXVIII. fol. 472: Om Skiftet med Börnene af förste Ægteskab, d. 22 Juni 1668. Gen. her. S. Saml. Special. no. 12, sætter Brylluppet til d. 24 Juni 1668.

[6] Gen. her. S. Saml. anf. St., hvor ogsaa hans Efterkommere nævnes.

Envold Parsberg, Sön af den i sin Tid meget anseete Oluf Parsberg til Jernit[1] og Karen Kruse af Hiermidslövgaard, bestyrede saaledes fra Foraaret 1665 af som Amtmand eller kongelig Befalingsmand Abrahamstrup med underliggende Gods, dog maaskee under noget eiendommelige Vilkaar. Skulde han nemlig deraf have nogen betydeligere Indkomst eller tilfredsstille sin Söster for det Kongen overladte Ulfeldske Bibliothek, saa maatte han vel have havt Amtet med visse Fordele, saasom Indtægtægten af Hovedgaarden eller deslige efter den ældre Form af det nu iövrigt afskaffede Lehnssystem[2]. Men derom haves ingen bestemte Efterretninger. Som Amtmand synes imidlertid Parsberg ikke at have opholdt sig eller have havt fast Bolig paa Abrahamstrup, men derimod at have forestaaet sit Amtmandskab fra Kjöbenhavn, hvor han vistnok til samme Tid forblev i sin Hoftjeneste. Han maatte altsaa lade den locale Bestyrelse besörge ved en Fuldmægtig eller en Ridefoged med udvidet Myndighed. Det er muligt, at Kongen allerede i Hans Meulengrachts Tid havde i Amtet en kongelig Foged, som Vogter af Kronens Höihed over det pantsatte Gods[3];

---

[1] Han var död d. 19 Juli 1661, efterladende sig det mærkelige Testamente af 24 Novbr. 1653 med Klogskabsregler for hans Sönner. Det haves i Geh. Archivet.

[2] Det kunde i denne Henseende vel være Opmærksomhed værd, at det nysnævnte Fölgebrev, der gaves ham d. 6 April 1665, har meget tilfælleds med Fölgebrevene i Lehnstiden, uden at jeg dog tör tillægge dette nogen særdeles Betydning.

[3] Jeg skal forklare, hvorpaa jeg grunder denne Formodning. I Geh. Arch. Topogr. Saml. Abrahamstr. no. 9 findes en Ansögning til Kongen fra en vis Mikkel Sörensen Bruun om at udnævnes til Foged paa Abrahamstrup, efterat Jens Pedersen var afgaaet fra denne Tjeneste. Ansögningen er uden Datum, og jeg tör ingenlunde med Vished henföre den til denne Tid; men da den dog bestemt vedkommer Abrahamstrup og nævner os en ellers ubekjendt Foged, skal jeg meddele den i det Haab, at man vel i Tiden kunde opdage, hvor den chronologisk maa henföres:

men vist er det, at Envold Parsberg gjennem hele sin Embedstid som Amtmand paa Abrahamstrup holdt en Fuldmægtig eller Ridefoged, der umiddelbart, om end paa hans Ansvar, förte Administrationen ikke over Gaarden alene, men som det synes fornemmelig med Hensyn til Contributionerne fra hele Amtet. Denne Mand forenede hos sig ligesom en Ridefogeds og en Amtsforvalters Bestilling. I det förste Aar af Parsbergs Amtmandskab havde Henrik Anthoni denne Post; derefter fulgte Jörgen Sörensen i et Par Aar, og endelig Peder Nielsen indtil Parsbergs Afgang og maaskee efter denne.

Henrik Anthoni kaldes snart Amtmandens Fuldmægtig,

Michell Sörrenszen Brun begierer att were fougedt paa Abrahamstrup. Stormegtigste höybaarnne Förste, och allernaadigste Herre oc Konning. Efftersom Kong. Maytt, min Allernaadigste Herre, Naadigsten min kiere fader befordritt och forfremmit haffuer, Som vdj langsommelig tijd haffuer werit wdj eders Maytz Tieniste for en prædicanter, huorfor Gud allermegtt eders Maytt riglig vill belönne, Och Epterdj ieg, eders Maytts fattige wnderdanige tiener, haffuer och for nogen thjd sidenn werit vdj eders Maytz tjeniste paa Abramstrup, Och verrit brugt weed Pennen der sammestedz (Saauellsom paa Andre steder), Haffuer ieg aff den Aarsage Eders Maytt Vnderdanigstenn anlangit, at min Allernaadigste Herre villde for Guds schylld vere mig herudinden befoerligen, att ieg forne Leiligheed maatte tillbetroes, Epterdj Jens Pedersszönn, som samme bestilling nu haffuer, bliffuer entledigit derfra thill philippj Jacobj dag förstkommendis. Huorfor ieg ochsaa herhoes beloffuer at findis eders Maytt Hulld och throe vdj min geverff, saasom jeg alle mine dage pligtig böer at giöre, Formoedendis eders Mayts naadigste beuilling paa denne min ringe Suplication. Och will eders Maytt wnnder Guds beschyttellse haffue befalit med langvarende Lychke och Vellfartt. Eders Maytts. vnderdanigste tropligtig thienere altiid Michell Söffrensszön Brun. — Saaledes lyder dette Brev. At jeg har troet at kunne henföre det omtrent til Meulengrachts Tid, beroer ogsaa derpaa, at jeg af Sjell. Regist. Tom. XXVI. fol. 316 seer, at en Mikkel Sörensen d. 20 Marts 1667 blev Birkefoged paa Kronborg. Det var jo muligt, at det er Ansögeren om Fogedtjenesten paa Abrahamstrup, skjöndt han jo rigtignok ikke her gives Tilnavnet Bruun.

snart Ridefoged. Han var begge Dele. Han bestyrede vel Abrahamstrup Gods fra förste Mai og ganske vist Amts-Skattevæsenet fra förste August 1665, begge indtil förste Mai 1666, og han afregnede med Kongens Embedsmænd, der ligeledes umiddelbart til ham udstedede deres Quitteringer [1]. De directe Kongelige Befalinger löde derimod til samme Tid paa Parsberg selv, saasom en Ordre til at lade hugge et Par tusinde Favne Brænde i Skovene, at arrestere en paa Amtet sig formeentlig opholdende Mand, at levere Tömmer til de Bygningsarbeider, som Frederik Arenstorff lod foretage paa Svanholm og deslige [2]. Parsbergs umiddelbare Deeltagelse i Amtets Bestyrelse havde saaledes en vis Lighed med den, som Otto Pogwisch under Abrahamstrups tidligere Pantsættelse havde udövet fra Frederiksborg, og denne kunde vel endnu have forenet samme Virksomhed med det Frederiksborgske Amtmandskab [3], dersom ikke Parsberg skulde have været

---

[1] Jvfr. S. 216 Not. 2 og S. 222 Not. 2. Rentek. Archivet bevarer flere Amts-Regnskaber, hvoraf jeg vælger fölgende, udstedet af den Kongl. Commissair (siden Raadmand og derpaa Borgemester i Kjöbenhavn) Christen Andersen Duærig:

Kongl. Mayts Amptmand Offuer Abrahamstrup ampt haffuer wed Sin fuldmechtig Henrich Anthonj Sammestedz ladet leffuere en Maanetz Contribution aff Abrahamstrup Ampts gods, Som effter Kongel. Mayts. Naad. befalling, daterit 4 Decembris 1665, till festningerniss fornödenhed schulle forschiudess, Penge Trehundrede Tiuffge oc Trei Rixdaller 32 ß, Huorfore tilbörligen Quitteriss. Datum Kjenhaffn den 22 Janvarij 1666. Christen Andersen Duærig.

[2] Befaling af 8 Febr. 1666, at lade hugge Brænde, i Rentek. Arch. Befaling af 17 Marts 1666, at en ung Karl, over hvilken Ridefogden paa Vognstrup havde Dom, skulde tvinges til at betale eller stille Borgen for sig, i Sjell. Tegn. Tom. XXXVII. fol. 467. Tömmer at levere til Arnstorff, der ved Ægteskabet med Christence Lykke 1661 havde faaet Svanholm, befalet den 9 Aug. 1666. ibid. fol. 540.

[3] Otto Pogwisch blev dog selv ved denne Tid (1666) aflöst paa

belönnet med Abrahamstrup. Iövrigt blev vistnok ogsaa Udförelsen af de umiddelbare Kongelige Befalinger overladt til Henrik Anthoni. Men hans Tjeneste var kortvarig. Allerede i Aaret 1666, fra Philippi Jacobi Dag, indtraadte Jörgen Sörensen som Ridefoged paa Abrahamstrup ganske under samme Forhold som hans Formand. Til Jörgen Sörensen udstedede den kongelige Proviantskriver Hans Hansen Osten, den femogtyvende August 1666, sin Quittering for rigtig leverede Oxe- og Flæskeskatter af Abrahamstrup Böndergods og Amt[1]; til ham henvendte sig Rentemesteren Mogens Friis i Januar 1667 angaaende Brændeved af de Abrahamstrupske Skove

---

Frederiksborg af Helmut Otto Winterfeld (Dan. Atl. VI. 88) og var derefter Generalkrigscommissair indtil sin Död 1684.

[1] Rentek. Arch. har fölgende Quittering: Kongl. Maytt. Ridefouget offuer abrahamstrup Leen, Jörgen Söffrenssenn, haffuer ladet leffuere och Richtig giöre her paa Provianthuset udj de Paabudene Oxe Och flesche schatter Effter Naadigste Udgangene Schattebreff for bemelte Leens vnderliggende tillhörende böndergoeds: Oxen Tiuffge och En Stöcher, och Flesch It Schippnnd Femb lispund. Huorfore bemelte Jörgen Söffrensen hermed Quitteris. Actum Provianthuset for kjöbenhafn Slodt den 25 Augusti etc. 1666. H. Hanssen Eghd. Hans Hansen (Osten) var Proviantskriver og en anseet Mand, gift med den bekjendte Abel Cathrine Wisch, Stifterinden af Boderne. — Her findes en Quittering til Kgl. Maj. Ridefoged paa Abrahamstrup Jörgen Sörensen for Leverance til Kgl. Bryggehuus af Bryggehuusskriver Johan Wulff, dateret d. 4 Januar 1669; en Quittering til samme for Contribution til Provianthuset af Hans Hansen, dateret 20 Novbr. 1669, hvori dog Navnet „Ridefoged" ikke bruges, samt mange andre udförlige Regnskaber af denne Jörgen Sörensen. Men han er dog upaatvivlelig afgaaet 1 Mai 1668 og har saaledes efter sin Afgang modtaget disse Quitteringer; thi et udförligt Regnskab over Abrahamstrup Amts Contribution fra 1 Mai 1668 til 1 Mai 1669 er undertegnet: „Peder Nielsen Eghd", og har været leveret Samuel Biener d. 19 Juli 1669 til Revision eller Decision, og det samme gjælder et lignende Regnskab over Oxe- og Fleskeskatten fra Martini 1668 til 1669, der dog först er indleveret d. 24 Sept. 1672.

til Söetatens Brug[1], og med ham gjorde den nylig afgaaede Ridefoged i Marts samme Aar endelig Afregning for sin Bestyrelse af Abrahamstrup Amt[2]. Men hvor det gjaldt en umiddelbar Henvendelse til Kongen eller en umiddelbar Ordre fra Kongen, der fremtraadte Parsberg selv. Ogsaa dertil fremböde sig Anledninger. Paa samme Tid vare nemlig Bönderne under Abrahamstrup Amt, ligesom overalt efter den ödelæggende svenske Krig, meget forarmede, og Parsberg forsömte ikke at forestille deres Nöd for Kongen. Han havde derved foranlediget en kongelig Befaling af ellevte September 1666, der paalagde ham at vise den muligste Skaansomhed imod dem[3]: naar

---

[1] Smsteds. findes denne Skrivelse: Nest ald welstannds Önnsche. Wdj Hoffmester Enndwold Parssbierrigs frawerelsse forstenndigis Eder, Jörgen Söffrenssenn, At hanns Konng. Ma. Naadigst haffuer Commanderet Neruerennde Schibs Captein Rolluff Koch med 51 Mannd, at hugge brenndeueed udj Abrahamstrup Schouffue thil Konng. May. Söetatz fornödennhed, huorfore i effter haanndenn straxen wed bet. Ampts bönder samme weed thil neste Ladested lader ned före, huor den bequemmeligst kand fra Schibis. Befallennde Eder Gud. Datum Kong. May. Schat-Cammer, den 23 Januvarij Ao. 1667. Mogens Friis. I Udskriften kaldes Jörg. Sörensen „Forpagter", en Skjödeslöshed af Skriveren.

[2] Smsteds. haves ogsaa denne Quittering: Erlig och welagt Henrich Antonij, forige Ridefouget, haffuer betalt mig wnderschreffne Thiuffue och fire Rdlr. Een ꝁ 5 ß paa Regenschab, aff huiss hand haffuer Oppeboren aff Thienderne udj Abrahamstrup Ampt till Contribution d. 1 Augustj, d. 1 Nouemb. 1665, Och 1 Febr. 1666. Huorfor for forne 24 Rdlr. 1 ꝁ 5 ß hermed Quiteris. Abrahamstrup d. 22 Martii 1667. Jörgen Söffrensen Eghd.

[3] Sjell. Tegn. Tom. XXXVII. fol. 585 har dette Kongens Brev: F. 3. W. G. T. Efftersom Du for Oss underd. haffuer andraget Böndernes vdi vort Dig anbetroede Ampt Abrahamstrup slette tillstand oc ringe Vilkaar, saa at dersom deris creditorer ville strenge med dennem, schulde well dend störste deel foraarsagis, at gaardene Oc amptet i saa maade bliffue öde, Da er voris Naad. willie oc befalning, at Du paa wores weigne tillholder Rettens betiente, at naar Domb er gangen, de det dig da, förend execution i Bondens boe

Creditor havde faaet Dom over en Bonde, skulde Rettens Betjente, för Indförsel maatte skee, anmelde det for Parsberg, og denne skulde da mægle saaledes, at Creditor fik sin Betaling, uden at Bonden strax blev overilet og ödelagt. Rimeligviis var Hans Meulengracht Böndernes Hoved-Creditor, og i Begyndelsen af det næste Aar, den sjette Marts 1667[1], havde Kongen i en Skrivelse til Parsberg med Hensyn til ham gjentaget, hvad der i Almindelighed var befalet, at han skulde forhjælpes til sin Ret og dog Bönderne holdes ved Magt. Den væsentligste Fordeel, som Kongen eller Kronen dengang havde af Abrahamstrup, hidrörte formodentlig fra Lehnets eller Amtets store Skove, som vare Amtmandens Bestyrelse underlagte, og Kongens befalede saaledes Parsberg den sextende Februar 1668 at levere Tömmer til Kjöbenhavns Befæstnings-Arbeider, og den otteogtyvende Mai samme Aar at begive sig til Hammermöllen ved Helsingör, besigtige denne og

---

wed Nam oc Vordering scheer, tillkiende giffuer. Och da haffuer du dend anordning at giöre, at Creditorerne icke sin rettighed hindris eller betagis, mens at hand dog derhos icke strax paa en gang offuerjler bonden, men effter haanden kommer till sin betalning, oc Bonden kand bliffue ved Magt, paa det Creditoren med Lempe kand bekomme sit og bonden dog icke ved Rettens alt for haarde execution ödeleggis oc ruineres. d. Hafn. 11 Septemb. 1666.

[1] Geh. Arch. (Topogr. Saml. Abrahamstrup no. 6) har Concept til fölgende nylig S. 217 Not. 2 omtalte efter Oversecr. Krags Ordre udstedede Kongl. Befaling til Envold Parsberg:

W. G. T. Efftersom oss Elskl. Hans von Meulengracht for osz underd. haffuer ladet andrage, huorledis hand En Deel Restands der hos abrahamstrups underliggendes bönder vdstaaende haffuer, Och du allerede om den tredie parts betalling effter woris forige breffs Indhold anordning schal haffue gjort, Da ere wii Naad. tilfreds, saa och her med befaller, at du bemelte Hans von Meulengracht ydermere endten til forsichring for Resten eller i andre lideligste maader til sin betalling saaledes befordrer, at bönderne dog kunde wed magt bliffue. Dermed etc. Hafn. 6 Martij 67. Eft. Secr. Krags ordre.

lade den istandsætte[1]. Dette sidste synes dog at have været et personligt Hverv, der ikke ligefrem vedkom Abrahamstrup Amtmandskab; men Parsbergs Tjeneste blev ogsaa andetsteds udenfor dette benyttet[2], medens hans Foged vel havde den locale Bestyrelse paa Abrahamstrup. I denne Foged-Tjeneste fulgte, rimeligviis fra förste Mai 1668, Peder Nielsen, der om Sommeren leverede Proviant-Contributionen af Abrahamstrup og ved Slutningen af Aaret modtog Proviantskriverens Quittering derfor, ligesom han ogsaa i de fölgende Aar indkrævede og afregnede for de Amtet paalagte Skatter[3].

Skjöndt det saaledes er ubekjendt, om og hvorvidt Else Parsberg og hendes Börn[4] af Abrahamstrup modtog nogen Betaling for det Kongen overladte Bibliothek,

---

[1] See Sjell. Tegn. Tom. XXXVIII. fol. 348 og 431, hvor begge disse Kongens Breve findes.

[2] Anf. St. fol. 576 og 615 har man saaledes Befalinger vedkommende Parsbergs Overbestyrelse af Frydendal.

[3] Rentek. Arch. bevarer fölgende Quittering: Haffuer Peder Nielsen, Ridefoget paa Abrahamstrup, ladet leffuere herpaa Provianthuuset paa bemelte Abrahamstrup leens Veigne, udi Seeneste den 28 Julj Nest afuigt Naad. paabudene Proviant-Contribution: Öxen tholff Stöcher, Flesch trey schippund, Penge for 1/4 Oxe thou Rdlr., for huilche hannem hermed thilbörligen quiteres och udj Provianthuus Regnschabet till Indtegt widere schall worde forclarett. Actum Provianthuusset for Kiöbenhafns Slott d. 30 Decemb. 1668. Udi min Principall Proviantsc. Hans Hanssens Absence, A. hanssen. mpp. — Der findes et Regnskab over Prindsessestyr til Prindsesse Frederikke Amalie 1668—69, dateret fra Abrahamstrup og underskrevet Peder Nielsen. Ligeledes et Regnskab over Contributions-Oppebörsel af Abrahamstrup fra 1 Mai 69 — 1 Mai 70, dat. Abrahamstrup d. 28 Mai 1670 og underskrevet Peder Nielsen Eghd.

[4] Navnlig hendes Datter Anne Sophie Ulfeld, der medens Laurids Ulfelds andre Börn döde tidligt, opnaaede en meget höi Alder, den samme, der meddeelte Holberg (Danm. Hist. II. 896) de af ham bevarede Familie-Efterretninger. Hun döde 1741.

saa synes de dog at være blevne tilfredsstillede derfor, eftersom de ikke findes at have gjort videre Fordringer i denne Henseende, medens Fru Else iövrigt fortsatte sine Handler med Kongen om andre af Laurids Ulfelds efterladte Kunstsager, navnlig en Samling Malerier, og nöd flere Gunstbeviisninger af ham. Corfitz Ulfelds Gods var, som bekjendt, confiskeret, og Kongen tilegnede sig paa Grund deraf ogsaa hans udestaaende Fordringer, hvoriblandt en Obligation paa sextusinde Rigsdaler lydende paa Laurids Ulfeld og hans Hustru; men Kongen havde den treogtyvende October 1667 eftergivet Fru Else hele denne Gjæld[1], og et Aarstid senere eftergav han hende ligeledes en Sum af sexhundrede Rigsdaler, som hendes afdöde Ægtefælle havde forbundet sig til at betale til Flaadens Udrustning[2]. Om Bibliothekshandlen for en Deel saaledes er bleven afgjort, er vanskeligt at sige; men de af Kongen kjöbte Malerier synes ikke at være blevne betalte paa nogen indirecte Maade, hverken ved Anviisninger paa Abrahamstrup eller ved andre Begunstigelser. De skulde betales med rede Penge. Derom var den eenogtyvende Mai 1668 udgaaet Befaling til det kongelige Kammercollegium[3], og Befalingen var i Midten af Aaret 1669 to Gange givet, uden at dog Pengene bleve betalte. Fru Else klagede derover, men Kammeret undskyldte sig med, at det ikke vidste, hvormeget der maatte betales for hvert Stykke. I den Anledning skrev Kongen det til den toog-

---

[1] Sjell. Tegn. Tom. XXXVIII, fol. 260. Kongens Brev derom til Kammercollegiet udgik fra Glückstadt.

[2] Anf. St. fol. 520, ligeledes et Brev til Kammercollegiet, dateret Kjöbenhavn d. 1 Septbr. 1668. Det var under Krigen mellem England og Holland, at den nævnte Udrustning af den danske Flaade foregik.

[3] Sjell. Tegn. Tom. XXXVIII. fol. 444. Her tales dog kun i Almindelighed om at betale Else Parsberg, hvad hun havde at fordre; men den fölgende Befaling er tydeligere.

tyvende Juni 1669[1], at han af Else Parsberg havde modtaget fireogfiirsindstyve Stykker, og at hvert Stykke skulde betales med fyrgetyve Rigsdaler af det Gods, som var bestemt til Betaling af Kongens Gjæld. Men hvilket Gods dette har været, omtales ikke. Abrahamstrup hörte neppe dertil.

Derom haves et Vidnesbyrd, som synes tilforladeligt. Den ovennævnte af Hans Meulengracht forfattede Jordebog blev nemlig fremdeles, medens Envold Parsberg var Amtmand, benyttet saaledes, at han eller hans Foged deri antegnede de i Godsets Besiddelsesstand foregaaede Forandringer. Af disse Antegnelser seer man, at Kong Frederik den Tredie, den tredie November 1669, bortskiftede ti Gaarde og tolv Huse i Skullelöv til Erik Krag paa Selsöe[2]; men dette er den eneste Afhændelse af Gods, som indtil dette Tidspunkt af Parsbergs Amtmandskab er bemærket, og da Kongen döde omtrent tre Maaneder efter, er det ikke rimeligt, at han just i denne korte Tid skulde have afhændet Böndergods fra Abrahamstrup.

15. Ved Kong Christian den Femtes Thronbestigelse havde altsaa Abrahamstrup Gods og Amt, med hiin nys-

---

[1] Anf. St. fol. 706. Kongen siger i dette Brev, at Else Parsberg havde klaget over, at hun endnu ikke havde faaet Betaling af Skatkammeret, uagtet hun havde to kongelige Befalinger derfor, og at Skatkammeret havde undskyldt sig med, ikke at vide, hvad der maatte betales hende for de „malede Stykker". Han melder altsaa nu, at han havde bevilget hende 40 Rdlr. for hvert af de malede Stykker, som tilsammen vare 84 i Tallet, og at Kammeret saaledes nu uden videre Ophold skulde betale hende Alt med det Gods, som var destineret til Betaling af Kongens Gjæld. Desuagtet var Kongens Mellemværende med Else Parsberg endnu ikke afgjort i adskillige Aar, og vi skulle nedenfor see, at hun i Begyndelsen af Aaret 1674 gjorde betydelige Fordringer.

[2] I Meulengrachts Jordebog ms. (see S. 202) er det noteret ved de enkelte baade Gaarde og Huse. Hine havde tilsammen

nævnte Forandring[1], omtrent samme Omfang som i hans Faders Dage. Ogsaa vedblev Envold Parsberg med sin Foged Peder Nielsen endnu for det förste i sin Stilling som Amtmand at bestyre dette Gods, levere Tömmer fra dets anseelige Skove og derhos udföre adskillige andre Forretninger, som bleve ham overdragne. Saaledes fik han den attende Februar, den femtende og eenogtredivte Marts 1670 Befaling[2], at lade Amtets Bönder kjöre deels

---

113 Td. 3 Skp. 1/3 Fdk. Hartkorn, og dertil hörte nogle af de störste Gaarde paa Abrahamstrup Gods, navnlig tvende som stode hver for 18 Td. 4 Skp. 1 Fdk.; disse vare tilsammen skyldsatte for 20 Mark og 4 Skilling. Erik Krag havde omtrent ved samme Tid kjöbt Selsöe og döde tre Aar efter 1672.

[1] Under de senere Forhandlinger om Reluition af Krongods nævnes vel, at en stor Gaard i Skiby d. 15 Octbr. 1664 var tilskjödet Oluf Rosenkrands paa Egholm og en mindre Gaard i Ferslöv d. 30 Novbr. 1664 var tilskjödet Poul Moth; men efter Jordebogen af 1662 synes dette Gods ikke at have været underlagt Abrahamstrup.

[2] Sjell. Tegn. Tom. XXXIX. fol. 19 og fol. 87 have den förste og sidste af disse Befalinger. Den af 18 Februar var en Gjentagelse og nærmere Bestemmelse af en lignende fra K. Frederik IIIs Tid af 2 Dcbr. 1669. Den anden haves i Geh. Arch. Dan. Saml. no. 244 saaledes lydende:

Til Rigens Marschalk og Morten Laursen. Chr. 5. V. N. T. Voris Allernaadigste Villie og befahling er, at j strax og uden nogen forsömmelse aff udgangene og Windfeldte træer udviiser saa meget brende Ved til Voris stoere brögers fornödenhed her sammesteds, som her af Kiöbenhaffns Ambts underliggende bönder, en huer udj Toe Læs, kand indföres; og saa frembt Ey saamange foroedene Træer findes, haffe j ræsten aff anden Voris Skouff, huor ded mindst till Skou Skade skee Kand, at udviise. Huilcken forschreffuene Ved du, Hr. Johan Christoff von Körbitz, saaledis som forschreffuit staar, ved bönderne her i Ambted strax uden all forsömmelse haffe at lade hugge og indförre etc. D. 15 Martij A°. 1670. Lige saadant breff fich Enuold Parsberg aff abrahamstrup skoffe, Helmut otte von windterfeld aff Frederichsborg ambts och Esserums skoffue, Hans Rustgaard aff Cronborg ambts skoffue. — (Morten Lauridsen Scavenius var Justits-Secretair.)

Brændeved, deels Egetræer fra Abrahamstrup Skove til et Ladested ved Stranden, hvorfra det kunde indskibes til Kjöbenhavn, og den sextende Juni næstefter at besörge en Deel Kalk, Bræder og Tömmer af Oplaget i Holbek bragt til Hagested til Doctor Thomas Bartholin, hvem Kongen havde skjænket dette til den afbrændte Gaards Opbyggelse [1]. Peder Nielsen har vel egentlig besörget alt dette. Andre kongelige Befalinger fordrede rimeligviis Parsbergs personlige Tjeneste, saasom da det blev ham paalagt den sjette Juni 1670 at overlevere Frydendal til Prinds Georg, den tyvende Februar 1671 at udföre et Mageskifte med Præsten i Skullelöv og den otteogtyvende samme Maaned at tiltræde den Commission, som skulde dömme i en Strid mellem Amtmanden paa Antvorskov, Hugo Lützow, og Biskop Hans Vandal [2].

Den mærkeligste Begivenhed i Abrahamstrups Historie under Envold Parsbergs Amtmandskab er dog Godsets Henlæggelse til Rytterhold. En Begyndelse til denne Foranstaltning var allerede, som ovenfor bemærket, gjort med nogle enkelte Gaarde [3]; men i Aaret 1670 indgave de Kongelige Commissairer Erik Krag og Claus Juel til

---

[1] Anf. S. fol. 103. Hagestedgaard var brændt i Foraaret 1670. Thom. Bartholin, de biblioth. incend. diss. p. 111 sq., skriver ret artigt derom: Regi quoque clementissimo Dn. Christiano V vota exsolvo, quod multis magnisque me meosque a flammis ereptos beneficiis affecerit, majoribus sane quam Nebucodonezar Schadrakum, Meschakum et Abednegonem etc. Divus Fredericus III sua præsentia flammas incendiorum potuit sedare. Christianus V sua munificentia solatur et clementer emendat, quicquid ipso inscio flammæ commiserunt etc.

[2] Sjell. Tegn. Tom. XXXIX. fol. 92. 428 og 439. Den sidstnævnte Commission bestod af Rigens Marskalk (Körbitz), Parsberg, Rasmus Vinding og Borgemester Jörgen Fogh, og Striden angik et Cautionsbrev, udstedet for Forstanderen ved Slagelse Hospital.

[3] See ovenf. S. 168 fg.

Kongen selv en Memorial[1], hvori de meldte, at ingen Bonde paa Abrahamstrup Gods vilde være Rytter, og derhos forespurgte, om det hele besatte Gods, dengang dog kun syv til ottehundrede Tönder, alt skulde udlægges, om et Mageskifte maatte tillades med Oberst Arenstorff paa Svanholm, og hvorledes der skulde forholdes med de ældre Restancer hos de til Rytterhold henlagte Bönder. I denne Anledning udgik den niende Juni 1670 en kongelig Befaling, at hele Abrahamstrup Gaard og Gods uden Hensyn til Böndernes Vægring skulde udlægges til Ryttergaardene, forsaavidt det var skikket dertil; at Mageskiftet med Arenstorff maatte skee og at Restancerne maatte

---

[1] Rentek. Arch. har fölgende kongelige Befaling til Kammer-Collegiet, hvorpaa vor Kundskab derom beroer:

Christian den Femte etc. Vor Naade tilforn. Paa de til Ryter Gaardenes Vdleg her udj Vort Prouintz Sielland forordnede Commissariers, Erich Krag och Clauss Juels, allerunderdanigste Indlefuerede Memorial, belangende 1. At ingen Bönder i Abrahamstrup Ampt hafuer vildet antage at vere Ryter, 2. At ved Abrahamstrups Ampt allene befindis Siufhundrede tredufue och Ni tönder hartkorn besat Goeds, Som bemelte Commiss. til otte hundrede tönder schal vere tilreignit, om det Vanseet Böndernis i en eller anden maade Vdkrefuende Arbeid alt schal Vdleggis, 3. Om de maa giöre Mageskifft med Obriste Arnssdorph om noget til Abrahamstrup beliggende Goeds, som schal Vdleggis Imod andet hans Goedtz, derudj Amptet beliggende, 4. Och huorledis med Restantzen schulle forholdis, som de Bönder udj Ryttergaardene er schyldig etc. med videre, samme Memorials hoesfölgende Copie Indholder, — Er Voris Allernaadigste Villie och befalning, At I bemelte Commiss. til Voris Naadigste resolution igjen meddeler, At V-anseet huis ofuenbte effter skeede remonstration *(sic)*, dog forschne Abrahamstrup Gaard och Goedtz tilsammen schal Vdleggis til Ryttergaardene, saauit deraf til Ryttergaarde dychtig befindis, Och at Vii oss den Mageschifft med Voris Oberste Arnsdorph eller Andre, som det kunde begiere, Allernaadigt lade Vel befalde, huor det Voris thienniste iche foraarsager nogen forhindring, Och endelig, at huis Bönder i saa maade enten til oss eller hoesbonden kunde vere schyldig, det effterladis, paa det Rytterne derofuer iche schulle hafue besuerlighed.

eftergives Rytterbönderne. En saa gjennemgribende Forandring i Abrahamstrups Vilkaar maatte ogsaa have Fölger for Parsberg, og det er neppe rimeligt, at han som Amtmand kunde være tilfreds dermed, om end Ridefogden Peder Nielsen har fölt det mere end Amtmanden selv. Parsberg ombyttede ogsaa i Foraaret 1672 sit hidtil havte Embede med Stiftamtmandsposten i Aalborg.

Efter hans Afgang blev ingen ny Amtmand udnævnt, men ved Siden af den militaire Commando over Rytterne synes hans forrige Fuldmægtig eller Ridefoged Peder Nielsen som en Slags kongelig Forvalter at have bestyret Abrahamstrup Amt i en Tid af halvtredie Aar eller mere. Allerede i Juni samme Aar udförte han Leverancerne fra Amtet til det kongelige Provianthuus, og i August Maaned næstefter gjorde han Afregning med sin forhenværende Herre[1]; men ogsaa han fölte Ulemper paa Grund af de nye Forhold. Da han den anden November 1672 indgav til Kongen Ansögning om[2], at der maatte tillægges ham Lön af Skatkammeret, fordi han indkrævede

---

Huoreffter I eder allerunderdanigst haffuer at rette. Schreffuit paa Voris Kongl. Residentz udj Kiöbenhafn, den 9 Junj 1670. Vnder vort Signet. Christian. (Paraph. H. Wind.)

[1] Rentekam. Arch. har Parsbergs originale Quittering til Peder Nielsen saaledes lydende: *Anno 1672 den 1 Augustij hafuer Ieg Wnderschr^{ne} Annammet af Ridefougden paa Abrahamstrup, Peder Nielsen, forfalden Princessin Stewrs Penge Treij hundrede Rdl. Myndt, Huilche Ieg beder Hr. Rendtemester hannem udj sit Reigenschab vilde godt giöre, oc mig igien vilde afkorttes udj min afreigning och Resterinde Besolding for vnderdaanigste giordte Hofmester thieniste hoss de Kongl. Princesser. Kiöbenhafn, ut supra. Envold Parssberg mpp.*

[2] Stormegtigste Allernaadigste Herre oc arfue Konning. Paa det allerunderdanigste Eders Kongl. May^{t} hafuer ieg at andrage, Saa som ieg nu paa femb aars tid hafuer verit Kongel. May^{ts} ringe tiennere oc Ridefoged her ved Abrahamstrup, Imidlertid hafft stoer besuæring med schatter at indrifue oc andet, som paa Kongl. May^{ts} weigne kunde forefalde, oc offte lidt stor schade derofuer, Beder Vnder-

de kongelige Skatter eller Contributioner af Abrahamstrup Amt, beklagede han sig tillige over, at der nu, efterat alle Bönderne vare henlagte til Rytterhold, ikke blev nogen Beholdning tilbage, hvoraf han kunde nyde sin Kost i Natura, og androg derfor paa, at han af de fra Amtet indkomne Skatter maatte erholde Kostpenge, som ogsaa Parsberg i den sidste Tid havde tilstaaet ham. Kongen sendte denne Ansögning til Rentekammerets Betænkning og den er vel bleven bevilget. Thi Peder Nielsen vedblev at forvalte Abrahamstrup Amt og at aflægge Regnskab for Contributionerne, som indkom derfra, idetmindste til Begyndelsen af 1675[1]. Men imidlertid havde

---

danigste, mig lön af Skatte Cammerit derfore Naadigst maatte got giöris, lige som andre mine formend tilforne Naadigst nydt hafuer. Och dend tid Hr. Envold Parsberig hafde Lehnet, er mig worden got giort Kostpenge, Mens Saasom alle bönder och tiennere, til Abrahamstrnp ligendis, ere nu til Rytterhold henlagt, Saa inttet nu i amptet erre behollende, huoraf ieg noget til Kost oc Vnnderholding kand Niude, Huorfor ieg vnderdannigst indflyer til hans Kongl. May^{t}, det mig af Kongl. Naade oc Mildhed maatte beuilges oc got giöris Kostpenge for min tienniste oc besuæring, som der paa stedet baade med biugning oc ellers i andre maader forrefalder, Oc mig vnderdannigst maatte benaades, af schatterne derj amptet til Kostpenge at anamme oc til Regenschab at före. Ervarter herpaa it naadig oc mild Svar. Gud dend allerhöyeste beuare Eders Kongl. May^{t} udj langvarig Regemente med gandsche Kongl. Arfüehuus. Eders Kongl. May^{ts} Troe pligtig Tienere oc Vndersoett, Peder Nielsen, Eghd. Abrahamstrup d. 2 Novembr. Anno 1672. Efter en Copie i Rentekammer-Archivet. Derhos ligger in Originali en af Kongen underskrevet og af P. Griffenfeld parapheret Ordre til Cammer-Collegiet, d. d. Kjöbenhavns Slot d. 30 Novbr. 1672, at Kammeret skulde give sin Erklæring og Betænkning derover til Kongens videre Resolution.

[1] Beviset derfor levere en stor Deel samtidige Papirer i det gamle Rentekammer-Archiv. Der findes et udförligt Regnskab over Korn-Contributionen af Abrahamstrup for Aarene 1668—72, dateret den 20 Marts 1673, og underskrevet „Peder Nielsen Eghd.", og i et af Bilagene dertil, nemlig en Quittering til Bryggehuus-

Kong Christian den Femtes bekjendte Yndling, Overjægermester Hahn, heftet sit Blik ogsaa paa Abrahamstrup Gaard, hvis store Skove og Vildbane allerede stode under hans Overinspection, og han var vant til at see sine Önsker opfyldte.

Vincents Joachim Hahn, en Sön af Christoff von Hahn til Hinrichshagen og Remplin, der 1635 havde sat Livet til under sin Gaard Hinrichshagens Forsvar, var som et sexaars Barn[1] med sin fra Trediveaarskrigens Rædsler flygtende Moder, Catharine Blücher af Daberkow, kommen til Danmark, hvor Peder Brokkenhuus paa Nordskov i Fyen tog sig af dem[2], og siden anbefalede den unge Hahn til Kong Frederik den Tredie, der sendte ham til Chursachsen for at lære Jagtvæsenet og efter den svenske Krig udnævnte ham i Januar 1663, altsaa kun tredive Aar gammel, til Overjægermester i hele Riget[3]. Allerede dengang havde han givet Exempel paa, hvad en fremmed tydsk Herre, stöttet til Hofgunsten, turde byde selv de anseeligste Slægter af den ved Souveraineteten ydmygede danske Adel; thi Aaret forud havde han ikke

---

Skriver Johannes Wulf af 5 Marts 1673, kaldes Peder Nielsen „Forvalter" paa Abrahamstrup. Der findes fremdeles et Regnskab for Contributions-Oppebörsel af Abrahamstrup Amt fra 1 April 1673 til 1 April 1674, ligeledes undertegnet „Peder Nielsen Eghd." Men da han ved Slutningen af samme Aar leverede et ligeledes her bevaret Mandtal paa det Gods, der laa under Abrahamstrup i Aarene 1672—73, daterede han det den 20 December 1674 fra Frederikssund. Dog haves et Contributions-Regnskab af ham fra Jannar 1675.

[1] Altsaa omtrent i Aaret 1638; thi han var födt den 22 December 1632.

[2] H. Leth, Ligefr. udi Guds Fryct o.s.v. Ligpræd. S. 77.

[3] Han var i Sachsen 1649—53 og 1656—57; gjorde derefter Krigstjeneste i Skaane og paa Laaland (Nakskov), og steg til Major ved Ebersteins Regiment. Han blev den 18 Januar 1661 Overjægermester i det egentlige Danmark, og den 13 Januar 1663 tillige i Slesvig og Holsten.

alene forlovet sig med den endnu ganske unge Sidsel Kaas, Datter af Erik Kaas til Bremersvold, imod denne hendes Faders Villie, men han havde endog havt den Frækhed at tage med et stort Fölge til Sparresholm, som Erik Kaas strax forlod, og der at holde sit Bryllup[1]. Overjægermesteren var saaledes bleven Herre til Egede eller Jomfruensegede og Sparresholm, der var Brudens Mödrenearv. Noget Strögods i Uggerlöse, der maaskee hörte til denne Arv, solgte han i det fölgende Aar 1663[2]; men det övrige Gods, som hans Hustru havde bragt ham, beholdt han ogsaa efter hendes tidlige Död i September 1667, og han forögede med Begjerlighed sine faste Eiendomme[3]. Under Christian den Femtes Regjering havde han den bedste Leilighed dertil; thi han hörte til Kongens nærmeste Omgivelser og meest begunstigede Yndlinge, og disse bleve under de förste souveraine Konger hyppigt aflagte med Foræringer af Kronens anseelige Godser. Hahn

---

[1] See Richardt o. Becker, Dan. Herreg. IV. 4, under Egede, og I. 4, under Sparresholm.

[2] Geh. Arch. Dan. Selsk. Saml. har det orig. Skjöde p. Perg., hvorved Hahn og Sidsel Kaas den 20 Juni 1663 afhændede tre Gaarde og et Huus i Uggerlöse By, Meerlöse Herred, til Sören Jenssen paa Herlestrup. Det har Medunderskrift og Seglremme ogsaa af Erik Kaas og Frederik Arenstorff til Overgaard, hvoraf det lader sig formode, at dette Gods hörte til Fru Sidsels Arv.

[3] Sjell. Registr. Tom. XXVIII. fol. 598. Saaledes fik han den 30 Marts 1669 af en vis Christoffer Hansen Skjöde paa et Huus, kaldet Sösterbro Mölle, liggende i Ströherred, hvoraf Bonden svarede en Otting Smör, „som var 1½ Td. Hartkorn", hvilket Skjöde den 19 Febr. 1672 erholdt kongl. Confirmation. Denne Sösterbro Mölle laa udentvivl i Egnen af Arresöe, maaskee i Lyngby Sogn; thi jeg finder den omtalt i en Befaling af 25 Septbr. 1597 fra K. Christian IV til den ovennævnte Peder Mund, Lehnsmand paa Frederiksborg og Abrahamstrup, (Sjell. Tegn. Tom. XIX fol. 108 a) i Anledning af en Klage fra Bönderne i Mielöse og Lyngby Sogne over den Skade, som de lede af de höie Volde „som vor kjære Fader har ladet opkaste ved Ebelholdt Kloster og Sösterbro Mölle."

havde strax 1670 faaet Confirmation og Bestalling som General-Inspectör over alle kongelige Skove i Danmark og Holsten [1], og derhos ved et Slags Mageskifte den kongelige Andeel af Districtet Övelgönne og Budjadingerlandet i det Oldenborgske, samt som Gave et Indelukke i Tryggevælde Amt [2]; han havde allerede 1671 gjort det förste, dog forelöbig ikke heldige Forsög paa at tilintetgjöre Landsbyen Egede for at udvide sin Hovedgaard af samme Navn [3], men var ikke destomindre i samme Aar bleven blandt de förste Danebrogsriddere [4]. Som hele Rigets Forstmester stod han paa Embedsvegne altid i umiddelbar Forbindelse med Kongen, der for Jagtens Skyld

---

[1] Leth, anf. St. S. 81, daterer Confirmationen af den 2 Juni 1670, men ifölge Sjell. Tegn. Tom. XXXIX fol. 234 fik han först den 26 Septbr. 1670 et Brev, saaledes lydende: Woris allernaadigste Villie og befaling er, att Du offuer alt i Vort Rige Dannemarch goed och tillbörlig inspection haffver offver alle Voris skoufve, saavellssom ochsaa offuer de, som ved det goeds findis, der allerede till Ryttergaarde udlagt er eller hereffter kunde udlagt vorde, och effter den bestallings och schowordinantzens fuldkommen indhold oldengielden aff dennem oppeberge. Dereffter etc. Hafn. 26 Sept. 70.

[2] Sjell. Tegn. Tom. XXXIX fol. 115. 192. 223 giver Oplysning derom. Kongen havde lovet sin Hofmarschal, Christoffer Sehested, en Gave af 300 Td. Hartkorn. I denne Anledning tilböd Hahn at overlade Sehested dette Hartkorn, hvortil skulde anvendes Endelave og andet Gods, hvorimod Kongen, efterat have den 5 Septbr. 1670 foræret Hahn et Indelukke, Manseholdt, i Tryggevælde, endvidere d. 22 Sept. afstod ham som Vederlag 160 „Jugklanden", som var den Kongelige Andeel af det Övelgönneske Forværksland i Budjadingerlandet.

[3] Sjell. Tegn. anf. St. fol. 703 have en kongelig Befaling af 31 Dcbr. 1671 til Kammercollegiet, at erklære sig over Matrikul-Skatten af noget öde Gods, som Hahn havde lagt til sin Hovedgaard Egede. Men Extr. af Deliberat-Prot (Suhms nye Saml. I. 1. S. 37) vise, at Kongen paa Forestillingen af 26 Febr. 1672 havde skrevet: „Slig Afgang i Matriculen kan ikke bevilges".

[4] Laurentsens (d. e. Politimester Ernst's) Tage-Register, S. 63. Det var den 12 Octbr. 1671.

satte megen Priis paa Kronens store Skove, og stadig indgav han Erklæringer eller modtog Befalinger fra Kongen; det kongelige Forbud af 1671 imod at holde Geder paa Grund af den Skade, de tilföiede Skovene, udgik ifölge en Forestilling fra ham [1]. Men han havde ogsaa forstaaet at benytte sin Stilling til egen Fordeel i det mindre som i det större. Saaledes lod han sig 1672 give en personlig Portofrihed med den kongelige Post, Egetræ til Bygning af sin Gaard i Kjöbenhavn og deslige [2], og til samme Tid begyndte Rækken af de anseelige kongelige Foræringer, der i faa Aar gjorde ham til en af Landets störste Godseiere. Efterat han nemlig i Begyndelsen af samme Aar, formodentlig i Anledning af sit forehavende andet Ægteskab med Ida Hedevig Rumohr, havde maattet skifte med sine Börn af förste Ægteskab [3], erholdt han som Gave af Kongen först hele Landsbyen Többerup paa Kjöbenhavns Amt den anden April 1672, og dernæst nogle Uger senere ved et saakaldet Mageskifte en stor Deel Ryttergods i Tryggevælde Amt [4]. Af Többerup dannede

---

[1] Siell. Tegn. Tom. XXXIX. fol. 494. 658. En Befaling til Hahn af 4 April 1671, om Gjærdsel at levere Bönderne, om ulovlig Skovhugst o. desl. tillagde Hahn alle Vindfælder i de kongelige Skove, hvilket kunde blive betydeligt. En Befaling til Stats-Collegiet af 18 Octbr. 1671, at give Betænkning over Hahns Forestilling imod at holde Geder.

[2] Anf. St. Tom. XL. fol. 1. 55 under 2 Januar og 22 Eebruar 1672. Ligeledes Tilladelse til at udföre Heste (Sjell. Registr. Tom. XXIX. fol. 139. 346) af 11 Juni 1673 og 5 Mai 1674.

[3] Leths Ligpr. S. 80 nævner fem Börn, af hvilke to döde i Barndommen, men tre endnu levede: Frederik, der döde i sit 18de Aar 1679, Sophie Amalie, siden gift med Grev Conrad Reventlow, og Catharine Susanne, siden gift med Otto Krabbe til Holmegaard. Jvfr. Pontop. Mar. Dan. Tom. II. App. p. 284. 287. Kongen beskikkede den 22 Febr. 1672 (Sjell. Tegn. Tom. XL. fol. 58) Jörgen Kaas til disse Börns Værge under Skiftet.

[4] Sjell. Tegn. Tom. XL. fol. 121b. 137, under 2 April og

han sig en stor Hovedgaard, som fik Navnet Hjortespring: Landsbyen blev næsten aldeles tilintetgjort, og mange arbeidsomme Bönderfamilier bleve brödlöse [1]; men Hahn fik et Herresæde, fik næste Aar 1673 Lov til at bygge en Veirmölle ved samme og derhos adelige Sædegaards-Privilegier for det nye Hjortespring [2]. Overjægermesteren besad nu i Sjelland tre Hovedgaarde foruden det ham overladte Tryggevældeske Ryttergods, og som den fjerde udsaae han sig det anseelige Abrahamstrup, der ogsaa efter Parsbergs Forflyttelse til Aalborg blev bestyret af Ridefogeden Peder Nielsen [3], medens Böndergodset var udlagt til Rytterhold.

Hahn eiede paa den Tid Fordringer eller Prioriteter til et Belöb af henved halvsjette tusinde Rigsdaler i de to Alsiske Herregaarde Rönhof og Sandberg, og for denne Fordring, suppleret med rede Penge til fulde sextusinde Rigsdaler, önskede han at kjöbe Abrahamstrup Gaard med Marker og Skove [4]. Han maatte naturligviis for det

---

19 Mai. Többerup By havde hidtil været overladt til Gen. Lieut. Ahlefeldt. Skjöde-Bogen Tom. XVI. 427 daterer selve Skjödet af 6 April s. A. — Befalingen om Mageskiftet nævner ogsaa, hvad Hahn skulde give til Vederlag.

[1] Dan. Atl. II. 232. Det skulde synes utroligt, at saadant kunde skee saa nær ved Hovedstaden, hvis det ikke af Kongen var tilladt; men jeg har dog ikke seet nogen Kongl. Tilladelse derfor.

[2] Sjell. Regist. Tom. XXIX. fol. 3 under 17 Januar 1673, og Sjell. Tegn. Tom. XL. fol. 438 under 9 Mai 1673. Paa sidstnævnte Sted skrives Gaardens Navn: Tibberup.

[3] Peder Nielsen var udentvivl fra 1667 el. 1668 til 1675 deels Ridefoged deels Kongl. Forvalter paa Abrahamstrup Amt. At han forblev i sin Stilling efter Godsets Henlæggelse til Ryttergods og efter Parsbergs Afgang, er ovenfor S. 231—32 beviist. Grændsen for hans Tjeneste er dog ikke ganske klar.

[4] Sjell. Tegn. XL. fol. 564 har den Kongelige Befaling til Rentekammeret, som er Kilden til vor Kundskab derom:

C. 5. W. S. G. T. Efftersom vi voris ober Jegermester oss Elschl. Hr. Vincentz Joachim Hahn Ridder etc. Allernaadigst hafuer

förste indskrænke sig til Hovedgaardeu alene, da Bönderne vare Rytterbönder. For at hans Önske ingen Hindring skulde möde hos den jagtelskende Konge, tilböd han derhos som Eier af Abrahamstrup at ville indrette denne Gaard til en bestandig Jægergaard, der i Jagttiden altid skulde have Værelser til Kongens Raadighed samt Staldrum og Foder til hans Heste. Kongen gav Hahn Löfte derom paa disse Vilkaar og befalede den fjerde September 1673 Kammercollegiet at indsende Overslag over Værdien af Abrahamstrup Hovedgaard med Tilliggende samt Erklæring over Hahns Forslag. Kammerets Forestilling af treogtyvende October næstefter gik da ud paa [1], at Overjægermesteren virkelig befandtes at have Fordringer i de

---

beuilget oc forundt Abrahamstrup Hofvitgaards tilliggende at maa nyde, imod at hand voris Jachtheste med vedbörlig Foder, naar der sammestedh Jagt holdes, schal forsiune, Oc saasom hand nu samme voris hofvetgaard Abrahamstrup med des tilliggende Eenemercker oc horn ved Schouf til Eyendom oc mageschiffte imod dend prætensions afstaaelse, som hand udi de tvende Herregaarder paa Vort Land alsöe, nemlig Rönhof oc Sandtberg, schal vere indviist for ungefehr 6000 Rdlr. (huilchen Summa hand tilfulde vil completere) nu allerunderdanigst er begierendis, Erbiudende sig dog voris Jagtheste med behörige foder og Stalderum, naar der sammesteds Jagt blifuer, tilbörligen at forsiune, oc helles at bemelte Abrahamstrup her effter som en Jægergaard schall forblifve, oc Huussværelserne til voris thieniste altid rödelig være, foruden nogen videre bekostning paa husenis reparation oss at tilschrifve, Saa er vores allernaad. villie og befalling, at j paa bemelte Abrahamstrup Hofvetgaard oc Underliggende it Rigtig ofverslaug oc beregning med forderligst lader giöre, som I oss tillige med Eders allerunderdanigst betenckende derom til videre woris allernaadigste resolution hafuer at tilstille. Dermed etc. Hafn. d. 4 Septbr. An. 1673.

[1] Rentk. Delib. Prot. Tom. II. fol. 236. Stormegtigste Konge, allernaadigste Herre. Efftersom Eders Kongl. May. allernaad. hafuer anbefalet Oss at erklere paa Hr. OberJegermester Vincentz Joachim von Hahns allerunderd. Begiering om Abrahamstrup med des tilliggende Enemercker og Hornvedskouf til Eyendom og Mageschifft imod den prætensions afstaaelse, som hand udj tuende

to nævnte Gaarde, en större i Rönhof, en mindre i Sandberg, begge til et samlet Belöb af over femtusinde firehundrede og treoghalvfjerdsindstyve Rigsdaler, som ved et Tilskud af henved femhundrede og syvogtyve Rigsdaler vilde udgjöre de sextusinde; at Abrahamstrups Hovedgaards-Taxt var hundredeogelleve en halv Tönde og en halv Skjæppe Hartkorn, hvortil endnu kom den Gaarden tilhörende Draaby Kongetiende med femogtyve Tönder og to Skjæpper Hartkorn; at Abrahamstrup Skove, der tidligere vare taxerede til tretusinde Sviins Olden eller hundrede og femogtyve Tönder Hartkorn, nu vare saa forhuggede, at de maatte taxeres paany, inden deres Værdie kunde bestemmes; at fölgelig Hovedgaard og hiin Kongetiende, uden Bygninger og Skove, beregnet til halvtredsindstyve Rigsdaler for hver Tönde Hartkorn, maatte

---

Herre Gaarde paa Alssöe schall vere indvist for ungefer 6000 Rdlr., Huilchen Summa hand til fulde ville Completere, Erbydende end og Eders Kongl. May. Jagt Heste med behöerige foeder og Stalderum, naar der sammesteds Jagt blifuer, tilbörligen at forsyne, og ellers at bem^{te} Abrahamstrup hereffter som en Jegger Gaard schulle forblifue og Huussverelsse til Eders Kongl. May. tieniste altid rödelig vere, foruden nogen videre Bekaastning paa Huusenis reparation Eders Kongl. May. at tilskrifue, Da er den forslagne prætension udj sig sielf rigtig noch, og bestaar udi det goeds Röenhof paa Alssöe prioriteten 4498 Rdlr. 45 ß, for forschudte Contribution af samme Goeds 610 Rd. 17 ß, udj en Gaard Sandtberg 364 Rdlr., som belöber sig tilsammen 5473 Rdlr. 14 ß, og det öfrige 526 Rdlr. 34 ß til de 6000 Rdlrs. Completering contant at erleggis. Huorimod Abrahamstrups Hofuitgaard belöber sig udj Hart Korn $111\frac{1}{2}$ Td. $\frac{1}{2}$ Schepp., Drabye Kongetiende, som ligger til Abrahamstrups Gaard 25 Tdr. 2 schepp. Alle Abrahamstrup Schoufue hafuer tilforn veret taxeret udj Hanss Müllengragts tid for 3000 Suins Olden, Men efftersom baade udj Müllengragtes tid saa og til Flaadens fornödenhed siden meeget udj Skoufuen er huggen, schulle vell were fornöden, at samme Skow af vwillige Mænd blef synit og taxeret, huoreffter den siden kunde anslagis udj dette forschr. Mageschiffte. Er saa Abrahamstrup Hofuit Gaard og thiende, foruden Gaardssens Bygning og Skowene, $136\frac{1}{2}$ Td. $2\frac{1}{2}$ schepp. Hart Korn, som be-

anslaaes til en Værdie af sextusinde ottehundrede og femogfyrgetyve Rigsdaler og fem Mark. Denne Kammerets Vurdering af Hovedgaard og Tiende alene oversteg altsaa ikke ubetydeligt det af Hahn gjorte Bud. Men Kongen antog alligevel dette og gav ham Skovene ovenikjöbet for de sextusinde Rigsdaler. Han skrev med egen Haand paa Kammerets Forestilling: „Hermed er jeg tilfreds, og Skovene behöve ikke at taxeres; jeg vil ikke regne det saa nöie med Hahn; dog maa han ikke forhugge mig Skovene, naar han faaer dem, men snarere söge at forbedre dem [1]."

Rentekammeret ordnede derefter den hele Handel og udstedede den otteogtyvende November 1673 det kongelige Skjöde [2], der ganske sluttede sig til den approberede Forestilling og ikke forbeholdt Kronen nogen Reluition. Abrahamstrup Gaard med Draaby Kongetiende til en Taxations-Værdie af næsten halvniende hundrede Rigsdaler

---

drager sig udj penge, hver Td. Hart Korn bereignit til 50 Rdlr., 6845 Rdlr. 5 ℳ. Thj beroer det paa Eders Kongl. May. allernaad. Villie og videre resolution, Huad Eders Kongl. May. allernaad. behager at med samme Mageschiffte videre schall forholdis. Skat Cammerit d. 23 Octbr. 1673. H. Wind. S. Hondorff. H. Müller. P. Scavenius. H. v. Stöcken. N. Pauelssen.

Kongl. Resol. *Hermed er Jeg nock tilfrids, og behöfuis Schofuene icke videre at taxeris. Jeg wil icke regne det saa nöye med Han, dog maa hand icke forhugge mig Skowen, naar hand faar dem, mens snarere söge at forbedre dem.*

[1] Suhms N. Saml. Tom. I. 1. 47, hvor denne Resolution haves trykt; i Forestillingen tales tillige om, at Hahn havde begjeret Harridskov, men dette sees ikke af den ovenfor meddeelte Forestilling.

[2] Skjödeb. ov. afhænd. Kon. Jordeg. Tom. XVI. S. 653—55 indeholder Materialierne til dette Skjöde. Da disse give authentiske og meget lærerige Oplysninger om hele Sagen, og da jeg ikke har selve Skjödet, skal jeg meddele dette Stykke:

Herr ober Jegermester, Herr Vincentz Joachim von Hahn, An. 1673 d. 28 Novbr. bekommit Ko. Ma. schiöde paa Abrahamstrup Hofuitgaard, Sæd, Aufling, Biugning og schoufue,

meer, end Hahn havde budt, og derhos uden Taxation Veirmöllen, Sundby Færge og Hornsved Skov, blev tilskjödet ham for sextusinde Rigsdaler, hvorimod han ved Revers forpligtede sig til at holde Værelser disponible for Kongen, Staldrum for hans Heste, indplanket Have for hans Hunde, saa og at overlade Kongen den höie Jagt paa Adelvildt, for hvis Skyld Skovene maatte bevares.

Item Drabye Konge Tiende, som tilsammens er anslagen og beregnidt for hartkorn 136½ Td. 2½ skp.

Beregning, af Hans Ko. Ma. Ratificerit den 27 9bris A°. 1673: Abrahamstrup Gaard Er udj sielff 111½, tönde og ½ scheppe Hartkorn, Drabye Konge Tiende 25 Td. 2 schp., er tilsammen Hartkorn 136½ Td. 2½ schpr. à tönden 50 rdr. Er penge 6845 rdr. 5 ℔. Derved fölger Gaardsens Weyermölle, Som schylder Aarlig 6 pund Miehl. Item Sundbye fergehuus, som giffuer Aarlig till Abrahamstrup 6 ℔ 4 β j alb. Og er Gaardsens biugning ej heller Taxerit eller anslagen. Hornsweed schoufve belangende, da ere de udj forrige Tiider Taxerit for 3000 suins Olden, Er 125 Td. H. Korn, som siden megit er forhuggen.

Wederleggit, som Hr. ober Jegermester afstaar till hans Ko. Ma., bestaar udj en Indförssel, hand hafuer udj 2de herre Gaarder paa Alsöe, Nemblig Rönhof og Sandberrig, 5473 rdr. 28 β, Huortill Hr. obr. Jegermester betaller contant 526½ rdr. 20 β, (*In Margina: Er dend 18 Debembr. 1673 indlefuerit udj Ko. Ma. Rentek.*) Er Tilsammen — 6000 rdr. För Huilchen Summa Nemblig 6000 rdr. hans Ko. Ma. allernaadigst hafuer beuilget Hr. Obr. Jegermester Abrahamstrup Gaard med dessen tilliggende, som her ofuen Specificerit Er, Med diisse Conditioner, at paa Abrahamstrup Gaard, Naar hans Ko. Ma. er der paa per forge Jagt, altid schall vere Staldromb for Jagthestene och End Jndplanchede hauge till Jagt Hundene, huorpaa Herr ober Jegermester Hans Wnderdanigste Revers till Hans Ko. Ma. Erbyder at udgifue og sig derudj at Reversere samme Werelser paa Hans Egen bekostning och Reparation stedtze at Will holde vedligge, og at hans Ko. Ma. sig Allernaadigt forbeholder den Höye Jagt af Adelwilt, Nemblig Stoere hiorte, Hinde, saa og at skoufvene till Dend Ende saa uit Mugligt Conserveris, og formedelst Per forge Jagten Iche till wplicht forhugges.

Ydermeere Beregning Paa Ius patronatus Thill Gierlef Sogen og Draby Annex. Gierlef Sogn: Ko. Ma. Tiende

Skjödet overdrog endvidere til Hahn Kirketienderne og Kirkernes Böndergaarde i Hovedsognet Gierlöv og Annexet Draaby, tilsammen femogfiirsindstyve Tönder og een Skjæppe Hartkorn, imod at han udlagde halv saameget til Rytterhold tjenligt Gods i Fyen. Overjægermesteren indgav hiin Revers[1], anviiste dette Gods til Vederlag, betalte den manglende Suppleringssum i rede Penge, og var derefter Herre af Abrahamstrup. Den kongelige Forvalter paa Amtet, Peder Nielsen, overleverede ham formodentlig Gaarden, medens han selv vedblev at forestaae Oppebörselen af de kongelige Skatter i Abrahamstrup Amt[2].

Er Perpetuerit till vniversitetet j Kiöbenhafn. Kirchens Tiende vj pund Ruug, vj pund biug, iij Tdr. aure, ij schpr. Boghuedgryn = 46 Tdr. 1 schp. Kierche Gaarde: Niels Henningssen x schipr. Rug, xij schpr. Biug = 3 Tdr. 4 schpr., Jörgen Ladefogedt xiiij schp. Rug, xvj schpr. Biug = 5 Tdr., Hans Christophersen j schp. Rug, j schp. Biug = 2 schpr. — Draby Sogn: Ko. Ma. tiende fölger Abrahamstrup Gaard. Kirchens tiende iij pd. Ruug, iij pd. biug = 25 Tdr. 2 schp. Kirchegaarde: Hans Christophersen x schp. Roug, xij schp. biug = 3 Tdr. 4 schp., Hans Christophersen iij schp. Rug, iij schp. biug = 1 Tde. Summa ofuer fornte Kirche Tiender og Kirchegaarder Hartkorn: 85 Tdr. 1 schp.

Og som Kirchene Udaf deris Tiender og Indkombst forsuarligen schall ved magt Holdes, Da anregnis Kirchetienderne og Kirchegaarder og Iorder Jchon for Halfft. Huorfore Hr. Ober Jegermester Hafuer at Vedderlegge Jordegoedz udj fyhn Thill Rytergaarder Tienlig, Epter Egen Erbiudelsse, Hartkorn 42½ Tdr. ½ schp. Siellandzmaahll. (*In Margine: Epter Ryter Rullen og herhos liggende Specification hafuer Hr. Obr. Jegermester Vincenz Joachim von hahn udlagt til Rytergaarde udj fyhn 42 Tdr. 6 schp. 1½ fr. j alb. H. Korn).*

Bortskjödet, foruden nogen reluitions Rettigheds forbeholdelse.

[1] Reversen af 1673 omtales nemlig senere igjen den 22 April 1676 (nedenf. S. 250), da den skulde tilbageleveres Hahn. Udlæget af Ryttergods og Pengenes Betaling anföres in Margine ved det nys anförte Stykke. Hiint var endog lidt meer, end der fordredes.

[2] Rentek. Arch. har nemlig Regnskaber over de oppebaarne kongelige Contributioner af Abrahamstrup Amt for hele Aaret 1674, som ere förte af Peder Nielsen. Jeg har fundet hans Underskrift

Neppe var dette afgjort, förend Hahn henvendte sin Opmærksomhed eller Havelyst paa Böndergodset under Egede, maaskee nærmest i den Hensigt at forhöie Prisen paa dette Gods, som han kort efter vilde sælge. Det förste Forsög var mislykkedes [1]. Anden Gang gik det bedre: Grevinde Moth havde meldt sig som Kjöber, og det Paaskud blev fremdraget, at Landsbyen Egede siden den svenske Krig under K. Frederik den Tredie havde ligget öde. Under tredie Januar 1674 fik Hahn Bevilling paa at oprette et eget Birk af Egede Gods [2] og Dagen efter Tilladelse til at henlægge ikke mindre end tooghalvfjerdsindstyve Tönder Hartkorn af Landsbyen Egede under sin Hovedgaard [3]. Det var en Gjentagelse af Scenerne fra Többerup. Kort efter solgte Hahn begge de Gaarde, som hans afdöde Hustru havde bragt ham, baade Egede og Sparresholm [4], og derpaa ægtede han i samme Foraar, den fjortende April 1674, Ida Hedevig Rumohr [5].

---

i Januar 1675. Om han da boede paa Abrahamstrup, er uvist, eftersom han i December 1674 skrev engang fra Frederikssund, (ovenf. S. 232), hvorfra han da iövrigt endnu gjerne kunde have bestyret sine Forretninger i Amtet; men i Januar 1675 eller senest i Marts s. A. maa han udentvivl være död eller aflöst af en anden kongelig Forvalter, Christoffer Pedersen. See nedenf. S. 248.

[1] See ovenfor S. 234 Not. 3.

[2] Sjell. Reg. Tom. XXIX. fol. 245.

[3] Sjell. Tegn. Tom. XL. fol. 646. Den kongelige Resolution, givet i Skrivelse til Kammercollegiet af 4 Jan. 1674, er udtrykkelig motiveret derved, at disse 72 Td. Hartkorn hörte til den öde og afbrændte By Egede, og havde siden sidste Krig været brugte under Egedegaards Marker.

[4] Egede ved Skjöde af 16 Febr. 1674 til Grevinde Sophie Amalie Moth, og Sparresholm formodentlig omtrent ved samme Tid til Krigscommissair Sören Lauridsen.

[5] Leths Ligpr. S. 82. Han fik den 3 April 1674 (Sjell. Reg. Tom. XXIX. fol. 291) Tilladelse til at lade sig vie i Huset og den 20 August derefter (ibid. fol. 382) kongl. Confirmation paa

Efter dette Salg vare Abrahamstrup og Hjortespring nu Hahns vigtigste Besiddelser, og det gjaldt ham om at fjerne de Indskrænkninger, som hvilede paa först-

---

den under 10 April s. A. oprettede Ægtepagt, der skaffede ham en Medgift paa 14000 Rd., hvorimod han med sine Godser i Danmark (Abrahamstrup og Hjortespring nævnes) og Oldenborg indestod for hendes Forsörgelse i hendes mulige Enkestand.

Omtrent ved denne Tid stod Regjeringen endnu i Forhandling angaaende Else Parsbergs gamle Fordringer, og da disse nu engang — idetmindste ved de videnskabelige Undersögelser — ere komne i Forbindelse med Abrahamstrups Historie, skal jeg, i Fortsættelse af det ovenfor S. 213 fg. og 225 fg. anförte, her tilföie, at Geheime-Arch. (Dan. Saml. no. 118, 19) bevarer in Originali en Forestilling fra Skatkammeret til Kongen, hvorved man erfarer Beskaffenheden af disse Fordringer: 1. Hun fordrede efter en Skatkammerets Afregning, dat. 23 Novbr. 1669, en Capital af 5963 Rd., hvilket, siger Kammeret, „saavidt haver sin Rigtighed". 2. Hun fordrede Betaling efter et af sl. Prinds Christian udstedet Brev til sl. Frantz Rantzau (Farbroder til Laurids Ulfelds förste Hustru. See ovenf. S. 214 Not. 1.) af 10 Octbr. 1630 for en Sum af 3700 Rd. Men dette er, bemærker Kammeret, af den Prindsens Gjæld, der ikke godtgjöres uden sær Kgl. Bevilling; desuden er den originale Obligation bleven borte hos sl. Erich Krag, skjöndt han testerer under 29 Juli 1653, at den skulde findes hos ham i god Forvaring. 3. Hun fordrede, efter sl. K. Frederik IIIs Obligation af 21 Juli 1653 til hendes Mand, en Sum af 1698 Rd., hvorom Kammeret siger, at der findes Kongens Befaling til Kammeret d. 19 Juli 1656, at den skulde betales, tilföiende, at Obligation hidrörer fra de tre Aars Forstrækning af Lehnene 1651—53, hvilken Forstrækning igjen skulde erstattes af hans Eftermand i Stjernholms Amt, som dog ikke skeete, fordi Godset blev udlagt til Gjældens Betaling; dog pleie disse Fordringer ikke at godtgjöres uden særlig Kgl. Befaling. Disse tre Poster udgjöre 11361 Rd. og med Renter 12552 Rd.; men Renterne kunne ikke betales, eftersom hverken Afregningen eller sl. Prinds Christians Obligation lyder paa Rente, hvorfor det beroer paa Kongens Behag, hvad og hvormeget deraf der maa betales, og om hun maa betales efter hendes Ansögning af det Stillinge Gods under Antvorskov Amt. Forestillingen er dateret: Skatkammeret d. 28 Januar 1674, og underskevet: H. Wind. Steen Hondorff. P. Scavenius. V. Bering. Friedrich Gise. I. Reizer. Niclas Paulsen.

nævnte. Dertil kunde paa en vis Maade regnes, at Kongetienden i Gierlöv tilhörte Universitetet, medens de övrige Tiender af Godset, Kongetienden af Draaby og Kirketienden af begge Sogne, vare kjöbte af Hahn. Denne Gjerlöv Kongetiende erhvervede han sig nu ogsaa mod en aarlig Afgift til Universitetet[1]. Men den ubehageligste Indskrænkning var dog den, at Böndergodset ikke alene var skilt fra Hovedgaarden og henlagt til Ryttergods, men at det samme Ryttergods derhos vedblev at ville gjöre gjældende de gamle Rettigheder paa Hovedgaardens Enemærker. Chefen for det vedkommende Rytter-Regiment, Generalmajor Arenstorff, yttrede allerede i Begyndelsen af næste Aar 1674 Frygt for, at Rytterbönderne i Amtet, nemlig Ritmester Wonsfleths Compagnie, over tredsindstyve Portioner, og Ritmester Trolles Compagnie, over otteogfyrgetyve Portioner, skulde ved Abrahamstrup Gaards Afhændelse til Hahn komme til at miste det Bygningstömmer, Brændsel og tildeels den frie Græsgang, som de fra gammel Tid havde havt i Skovene[2]. Kongen modtog derom en Forestilling fra Krigs-Collegiet, og forlangte

---

[1] Naar dette skeete, skal jeg ikke ganske nöie kunne sige; men da Consistoriet nogle Aar efter overlod denne Tiende til Kongen, blev det, som ved den Leilighed skal sees, udtrykkelig udtalt, at Hahn havde havt den imod en vis Afgift, der i den nedenfor omtalte Forpagtnings-Contract af 1679 angives til 12 Pund Byg og 6 Rdlr. i Penge.

[2] Sjell. Tegn. Tom. XL. fol. 684 giver Oplysning derom ved fölgende kongelige Befaling til Kammercollegiet:

Chr. 5. W. S. G. T. Efftersom woris Krigs-Collegium til oss en Memorial allerunderdanigst hafuer indgifuet, iblant andet derudj bestaaende, at voris General Major, oss Elschl. Friderich von Arenstorf, for at Conservere sit underhafuende Regiment samme Collegium hafuer tilskrefuit i dend henseende, at vi til Voris Ober Jegermester, Oss Elskl. Hr. Vincentz Jochum von Hahn, voris Gaard Abrahamstrup med underliggende schoufue, Greszgange oc ald tilbehör allernaad. hafuer afstanden, befrychtendis, at saasom voris Rytterbönder,

den tolvte Marts 1674 Kammer-Collegiets Betænkning. Denne Sag fremskyndede og lettede maaskee Overjægermesterens Bestræbelser for at blive Herre over ogsaa det Abrahamstrupske Böndergods; thi dersom det reiste Spörgsmaal blev afgjort til Gunst for Böndergodset, vilde deraf fölge for Hovedgaarden en Byrde, som jo för jo hellere maatte afkastes, og dersom det blev afgjort til Gunst for Hovedgaarden, vilde Böndergodset efter Arenstorffs Erklæring ikke mere være skikket til Rytterhold. Men Spörgsmaalet blev, som det synes, snarere omgaaet end besvaret. Kongen bevilgede nemlig Hahn ved et Mageskifte alt det Abrahamstrupske Ryttergods[1] imod ligesaamange Rytter-Portioner i godt og besat Böndergods i Sjelland, og endnu i Löbet af Sommeren var Sagen saaledes ordnet, at en kongelig Befaling den sextende September 1674 kunde udgaae til Abrahamstrups forrige Amt-

---

der udj Ambted boende, Nemblig under Ritmester Wonsflets Compagnie ofuer 60 Portiones, oc under Ritmester Trolles Compagnie offuer 48 portiones, som af arrilds tid hafuer hafft fornöden biugnings tömmer, Brendewed oc Giersell af Samme Schoufue, oc en deel frj greszgang derudj, denne deris gamle Rettighed dennem der offuer schulle fragaae oc de omsider gandske blifue ruineret, Da er Voris Allernaadigste willie oc befalling, at I dess beschaffenhed med flid effterseer, oc bem[te] voris Ober Jegermesters meening derhoss fornemmer, som j oss tillige med Eders allerunderdanigst erklering oc betenchende til widere voris Allernaad. resolution med forderligste hafuer at tilstille. Dermed etc. Hafn. d. 12 Martij 1674.

[1] Rentek. Exped. Prot. Tom. XIV. S. 378 har fölgende kongl. Befaling, der er Kilden til vor Kundskab derom:

Ordre til Herr Enwold Parsberg og Hugo Lützou. Chr. 5. Wor Naade tilforn. Efftersom Vii allernaad. hafuer beuilget Voris Ober Jeggermester, Oss Elschl. Herr Vincentz Joachim von Hahn, at maa bekomme til Mageskifft, huis Goeds af Abrahamstrups Ambt til Ryttergaarde udlagt er imod lige saa mange Ryter portioner udj godt og besat Jordegoeds her udj Vort Land Sielland: Saa er Voris allernaad. Villie og Befaling, at I paa bem[te] Voris Ober Jeggermesters Anmodning begifuer Eder först til det be-

mand, Envold Parsberg, og til Amtmanden paa Antvorskov, Hugo Lützow, i hvis Amt nemlig en Deel af Vederlaget var bleven anviist, at de skulde besigtige först Ryttergodset i Abrahamstrup Amt, derefter den tilbudte Erstatning og endelig indgive Beretning derom til Kammeret. Dette Arbeide udförtes i Löbet af et Par Maaneder, og Sagen blev endelig afgjort ved et Mageskiftebrev af syttende November 1674 mellem Kongen og Hahn. Denne afstod en betydelig Deel Böndergods i det sydvestlige Sjelland, i Löve- Slagelse- og Flakkebjerg-Herreder, tilsammen otteoghalvtredsindstyve store Gaarde og tyve Huse, hvorimod han erholdt Ryttergodset i Abrahamstrup Amt, der altsaa stod for samme Afgift eller havde samme Hartkorn, men var deelt i et större Antal Gaarde og Huse, som fölgelig hver for sig vare mindre end de afstaaede. Hahn modtog nemlig i alt eenogfiirsindstyve Gaarde og fireogtredive Huse i Draabyerne, Gierlöv, Landerslöv, Törslöv, Lyngerup og Ferslöv [1].

---

gierede Goeds af Abrahamstrup Ambt, og det udj Majorens af samme Regiment ofuerwerelsse tilbörligen grandsker og besichtiger, udj huad tilstand det nu sig befinder, og derimod af hannem annammer og til Ryter Gaarde igien udlegger lige saa godt og besatt Jorde-Goeds udj saa mange Ryter portioner her udj Sædland, som hand Eder forewissendis worder, og effter des lige grandschning dereffter det ene imod det andet tilbörligen liquiderer og derpaa richtige Jordebögger forfatter med des udkrefuende Omstender om begge Godtzes Beskaffenhed, og saaledis samme Eders forretning under eders Hænder beskrefuen straxen udj Voris Skatt Cammer indskicher til des widere Expedition. Dermed etc. d. 16 Sept. 1674.

[1] Geh. Arch., Skjöder Lit. C. no. 78, bevarer det originale Mageskifte, $6^{1}/_{2}$ Bl. fol. p. Perg. Det er for vidtlöftigt til at meddeles in extenso, men jeg skal give et Uddrag deraf. Det Gods, som Hahn afstod, var: i Sæbygaards Amt 1 Gaard i Kirke-Stillinge, 18 Gaarde og 7 Huse i Öster-Stillinge, 15 Gaarde og 5 Huse i Næsby ved Stranden, 2 Gaarde i Kjeldstrup, 1 Gaard i Drosselberg; i Antvorskov Amt og Birk 3 Gaarde i Ormidslöv, 13 Gaarde og 5 Huse i Hyllested, 1 Gaard i Höve; i Korsör

Det gamle Abrahamstrupske Gods kom paa denne Maade igjen under Hovedgaarden, og Hahn syntes ret at ville concentrere sine Eiendomme paa dette Sted. I Begyndelsen af det næste Aar, fra den sjette til den trettente Februar 1675, tilkjöbte han sig nemlig endvidere af Rentemester Christian Gersdorf til Söbygaard, af General-Procurör Peder Scavenius og af Generalmajor Arenstorff til Overgaard og Svanholm sex Gaarde og fire Huse i Törslöv og Lyngerup[1], hvorefter det hele Abrahamstrup tilliggende Böndergods udgjorde syvogfiirsindstyve Gaarde og otteogtredive Huse.

Endnu var tilbage Kongens Forbehold af Jagtleilighed efter Reversens Lydelse. Dette kunde vel Hahn ogsaa faae aflöst, naar han passede det gunstige Öieblik hos sin kongelige Velynder. Imidlertid indrettede han sig som Herre paa Abrahamstrup: han byggede paa Gaar-

---

Amt 1 Gaard i Taarnborg, 3 Gaarde i Menstrup. Derimod udlagde Kongen ham i Abrahamstrup Amt 15 Gaarde og 15 Huse og Gaardsæder (Huusmænd bosatte paa Hovedgaards-Taxten) i Nedre-Draaby, 10 Gaarde og 6 Huuse og Gaardsæder i Övre-Draaby, 14 Gaarde og 2 Huse i Gierlöv, 11 Gaarde og 4 Huse i Landerslöv, 15 Gaarde og 5 Huse i Törslöv, 7 Gaarde og 2 Huse i Lyngerup, 9 Gaarde i Ferslöv. Skjödet anförer naturligviis Skyldsætningen for hver enkelt Gaard eller Huus; det viser ogsaa, at mange af Gaardene, især i Österstillinge og Næsby, vare deelte imellem to Mænd. Det er dateret fra Kjöbenhavn, læst paa Landsthinget den 17 Febr. 1675, paa Hornsherreds Thing den 2 Marts 1676.

[1] Geh. Arch. anf. St. har ligeledes disse trende Skjöder. Christian Gersdorf, en Sön af Hofmesteren Joa. Gersdorf, Svoger til Griffenfeldt, dengang Rentemester, Kammerraad og Assessor i Kammer-Collegiet, siden Amtmand over Kallö Amt, tilskjödede Hahn 2 Gaarde i Törslöv og 1 Gaard i Lyngerup den 6 Febr. 1675. Peder Scavenius tilskjödede Hahn en Gaard kaldet Lyngerupgaard den 12 Febr. 1675. Frederik Arenstorff tilskjödede Hahn Anpart i en Gaard og i et Kirkehuus i Törslöv, 1 Gaard og 3 Huse i Lyngerup den 13 Febr. 1675. Alle disse tre Skjöder bleve læste paa Landsthing og Herredsthing paa samme Tid som det ovenfor nævnte Mageskiftebrev.

den og erholdt dertil, uagtet dens egne store Skove, i Januar 1675 Egetömmer af Kongen [1]; han anlagde Haver til Stedets Forskjönnelse, han skjænkede efter Datidens Herskabers Viis en Kalk med sit og sin Frues Navn til sin Kirke i Draaby [2], og Kronens tidligere saa betydelige Gods i denne Egn var saagodtsom forsvundet. Det var maaskee en Fölge deraf, at Kongen den ottende Marts 1675 ophævede Abrahamstrups gamle Forbindelse med Frederiksborg Amt og lagde det under Roeskildegaards Amt [3], ligesom han udentvivl paa samme Tid, ved Forvalter Peder Nielsens Död eller Afskedigelse, ikke antog en egen Forvalter til Indkrævning af de kongelige Skatter i Abrahamstrup Amt, men lod dette besörge ved Fogeden paa Selsöe, Christoffer Pedersen i Skullelöv [4]. Jo

---

[1] Sjell. Tegn. Tom. XLI. fol. 6. Det synes noget Smaaligt, da Begjeringen og Gaven kun var fire Egetræer.

[2] Dan. Atlas, VI. 96, om denne Kalk, som vi senere igjen komme tilbage til. — Angaaende Haveanlægget strax efter S. 254.

[3] Rentek. Exped. Prot. Tom. XIV. 441. Missive til Herr Johan Christoph von Körbitz til Hellerup, Rigsmarchal, Stiftamtmand i Sjelland, Amtmand over Kjöbenhavns og Roeskilde Amter, samt Assessor i Collegio Status, Höiesteret og Krigs-Collegio, saaledes lydende:

C. 5. V. S. G. T. Eftersom Vj Abrahamstrup Ambt allernaad. hafuer ladet udlegge och afhendt, Saa er Voris allernaadigste Villie och befaling, at Du samme ambt tager udj tilbörlig inspection och tillige med Roschilde Ambt lader Administrere och forwalte, Saa at de paabudne Contributioner af Amtschrifueren sammesteds vorder opbaaret och annammet, och ellers forrettis, huis udj Voris tieniste i samme ambt tid efter anden forefalder. Dermed etc. Haff. 8 Martij 1675.

[4] Christoffer Pedersen gjorde idetmindste fra 1 Marts 1675 til 31 Dcbr. 1676 Indbetaling af de kongelige Skatter fra Hornsherred, baade for Abrahamstrup og de övrige Godser, Selsö, Svanholm og Egholm. Dette er vist: Rentek. Archivet har hans Regnskaber for denne Tid og de til ham udstedede Quitteringer. I disse Quitteringer kaldes han undertiden: Christoffer Pedersen

mere Kongens eller Kronens Interesser i Abrahamstrup Amt saaledes formindskedes, desto mere jævnedes Veien for Hahn til at blive befriet fra de Forpligtelser, han havde paataget sig.

Hahn fulgte med den danske Hær til Pommern, og efterat han, som det i Hofsproget hed, ved infatigabel Activitet havde udmærket sig under Wismars Erobring [1], fik han den fjortende Januar 1676 et særligt Birk oprettet af Abrahamstrup Gods, der saaledes blev unddraget Horns Herredsthing [2]. Hans Indflydelse steg under Krigen. Selv Hertug Ernst Gynther af Augustenborg, der som Gouvernör paa Als meente at have Bestyrelsen af de derværende kongelige Skove, maatte formodentlig vige for den kongelige Yndlings General-Inspection [3], medmindre de maaskee forligte sig, da hele det Mothske Hofpartie just dengang, mod Slutningen af Vinteren 1676, samlede sine Kræfter for at skille Kongen og Riget ved den store Griffenfeldt. Dermed faldt den sidste Dæmning mod det Partie, hvortil Hahn hörte, og det var som om Fölgerne deraf ogsaa skulde spores i Abrahamstrups Skjæbne. Thi kun nogle Uger derefter, den toogtyvende

---

i Skullelöv, Ridefoged paa Selsö, saa at han vel ogsaa har havt en privat Tjeneste, hvilket under de forandrede Forhold paa Abrahamstrup uden Vanskelighed maatte have ladet sig gjöre. Bestyrelsen af Skattevæsenet var saaledes, at Christof. Pedersen indkrævede Skatterne og derpaa udbetalte dem deels til Amtstuen mod Quittering af Amtskriver Simon Rasmussen, deels til Compagnierne efter Anviisning paa Matrikul-Skatten af Christen Andersen Dværig og Andre mod Quittering af de militaire Regnskabsförere, saasom en Fændrik Thomas Christensen o. fl. a.

[1] Leths Ligpr. S. 82.

[2] Sjell. Registr. Tom. XXX. fol. 12.

[3] Sjell. Tegn. Tom. XLI. fol. 203. Kongen befalede den 14 Marts 1676 Kammercollegiet at afgjöre Striden, men tilföiede dog strax derhos, at Hertugens Paastand var imod Hahns Bestalling og Skovordinantsen.

April 1676, skrev Kongen til Kammercollegiet[1], at han paa Overjægermesterens Ansögning havde skjænket og eftergivet den ved Abrahamstrups Afhændelse forbeholdte Ret til Staldrum og Hundehave, og at Kammeret skulde tilbagelevere ham den derpaa udstedte Revers. Et Par Maaneder senere gik Kongen med Hæren til Skaane, og Hahn udmærkede sig formodentlig paany ved infatigabel Activitet[2], idetmindste i sine egne Anliggender. Da han saaledes den toogtyvende September 1676 i Hovedquarteret Snedstrup forelagde Kongen en Lov om Skovtyverier til Underskrift, lod han sig selv med det samme give Halvdelen af de idömte Böder, og derhos et erobret svensk Skib til Foræring[3]. Endelig, efterat han i det næste Foraaar 1677 havde ladet optage meget nöiagtige Fortegnelser over de Abrahamstrupske Bönders Restancer og sine Fordringer paa dem for al den Tid, han havde

---

[1] Anf. St. fol. 238. C. 5. W. S. G. T. Viider, at vi effter woris Ober Jegermester, os Elschl. Hr. vincentz Joachim von Hahn til Abrahamstrup, Ridder, hans allerunderdanigste ansögning, allernaadigst hafver Skiencket oc efflerlatt hannem ald den prætention oc Ret, som wj os A. 1673 udj Abrahamstrups Kiöb hafde forbeholden, I Sær paa Stalderum til voris Jagtheste, sambt Hundehaugens wedligeholdelse, til voris thienniste oc brug, naar wj did kunde ankomme, Parforse Jachten at holde, hafde reserveret, hvorom hand da udj Skat Cammeret hafuer indgifuen sin revers. Thi hafue I hannem her imod forschrefne sin revers paa ansögning igien at tilstille, oc det saaledis paa behörige steder at antegne lade. Dermed etc. Hafn. d. 22 April 1676.

[2] Leth S. 82. *Ved den Glorieuse Descente paa Skaane oc samme Lands importante Fæstningers, Helsingborgs, Lands-Crones oc Christianstads, tappere Erobring altid hos Hans Kong. Mayts Person allerunderdanigst været tilstede oc ved en Infatigabel activitet sig saaledes comporteret* o. s. v.

[3] Sjell. Tegn. Tom. XLI. fol. 315. 316, tvende Skrivelser af samme Datum, den ene til Söetaten om det erobrede Skib, den anden til Kammercollegiet om Straffe for Skovtyverier.

besiddet Hovedgaarden[1], benyttede han sig atter af sin Konges Gunst, da han i Sommeren som Meddirectör i General-Commissariatets[2] var hos denne i Landskrone, og udvirkede den sexogtyvende Juli en Skrivelse til Kammercollegiet[3], hvorved Kongen eftergav ham den sidste Rest af For-

---

[1] Geh. Arch., Skjöder Lit. C. no. 78, har tvende Restance-Böger for Abrahamstrup Gods i Hahns Tid, den förste for Aarene 1674, 75, 76 og den förste Deel af 1677, den anden fra 1 Mai 1677 til 1 Mai 1678. Det er hiin, som jeg her sigter til. Den begynder saaledes: *Anno 1677, den 18 Juni, have vi underskrevne efter vores gunstige Principals, Hs. Exc. Velbaarne Herr Oberjægermesterens skriftlige Ordre af Dato den 20 Mai været paa Abrahamstrup, og der havt alle samtlig tilliggende Bönder og Tjenere for os, hos dennem inquireret om alt samme Godses Medhandling udi tre Aar, som er for Ao. 1674, 75, 76 indtil Dato, og da bestaaer vores Forretning og al Abrahamstrups Termins-Restants, Sagefald og andet, som fölger.* Derefter opföres By for By hver Bonde med hans Restance for hvert af de nævnte Aar og for Begyndelsen af Aaret 1677, saaledes 12 Gaardmænd i Landerslöv, 9 i Lyngerup, 15 i Törslöv, 11 i Gierlöv, 23 i Nedre-Draaby, 15 i Övre-Draaby, uden at tale om Huusmændene. Der var saaledes ikke ret mange Bönder paa hele Godset, som havde kunnet svare, hvad de skulde. Men det var paa den Tid temmelig almindeligt. Den hele Forretning er dateret af Abrahamstrup den 23 Juni 1677, med Underskrifter og Segl af *Christen Nielsen, H. Themann(?), Mads Christensen.* — Den anden Restancebog indtil 1 Mai 1678 skal nedenfor 255—56 blive nærmere omtalt.

[2] Til dette Embede var han udnævnt den 9 Marts 1677, efter Leths Forsikring, til Belönning for hans Krigsbedrifter i det foregaaende Feldttog.

[3] Sjell. Tegn. Tom. XLI. fol. 420: Cammer Colleg. om Ny Skiöde til Ober Jægermester Hahn paa Abrahamstrup gaard oc gods foruden nogen reservation paa des Skoufve oc Adelvildt; Item at samme Gaard schal kaldes hereffter Jegerpriis.

C. 5. W. S. G. T. Viider, at vj af sær Kongl. Gunst oc Naade allernaadigst hafuer effterlat woris Ober Jegermester, Os Elschl. Hr. Wincentz Joachim von Hahn, den prætention, som wj oss oc woris Kongl. Arf Successorer paa Abrahamstrups Skofve oc Adelwildt udj det derpaa til hannem udgifne mageskiffte Skiöde hafde reserveret, naar par-force Jagt der kunde holdes, saa at vj

beholdet i Abrahamstrup, nemlig den af Skove og Adelvildt, overlod ham Gaard og Gods til fuldkommen fri arvelig Eiendom, befalede, at Abrahamstrup for Fremtiden skulde före Navnet Jægerpriis, og endelig paalagde Kammeret at indkræve det forrige Skjöde, udfærdige et nyt og sende det over i Leiren til Kongens Underskrift. Det nye og ubetingede Skjöde, der skulde træde i Stedet for det ældre og betingede, blev ogsaa to Dage senere, den otteogtyvende Juli 1677, ligeledes i Landskrone forsynet med Kongens Underskrift. Det angik alene Hovedgaarden med dens Tilbehör, da det nysnævnte Mageskiftebrev havde tilsikkret Hahn Böndergodset med fuld Eiendomsret; men det indeholdt nöiagtig Oplysning om, hvorledes Hovedgaarden var bleven Overjægermesterens Eiendom: först at Kongen for sextusinde Rigsdaler deels i Prioriteter, deels i rede Penge havde solgt ham Abrahamstrup Gaard med Veirmöllen, Sundby Færge, Draaby Kongetiende, alle Hornsved Skove samt Draaby og Gierlöv Lunde, havde tillagt Gaarden i al Fremtid Navnet Jægerpriis og bortskjödet den med Enemærker, Ager, Eng, Fiskerie, Adelvildt, den höie og lave Jagt til Hahns og og hans Arvingers evindelige Arv og Eiendom; dernæst at Kongen for fuldkomment Vederlag, bestaaende af sex navngivne og taxerede Böndergaarde i Skovby, Skam og

---

for Os oc voris Kongl. Arf Successorer her effter fuldkommen vil hiemle oc tilstaae bemelte voris Ober Jegermester oc hans Arfvinger samme Abrahamstrups Skofve oc Adelvildt for ald videre tiltale oc reservation som anden deris Ejendom effter egen willie u-imodsigelig at maa nyde oc bruge. Vi ville oc derhoss allernaadigst hafve samme voris Ober Jegermesters gaard Abrahamstrup kaldet Jegerpriis, huilchet Nafn dend her effter u-foranderlig schal hafue oc beholde. Thi hafuer I det derpaa til hannem vdgifne Skiöde til Eder igien at fordre, oc et andet, efftersom forschrefuit staar, udj beste stiil paa nye strax oc uden ophold at opsette oc forferdige, oc Os til videre Vnderschrifuelse allerunderdanigst her ofuer at skicke. Dermed etc. Lands Crone d. 26 Julij Ao. 1677.

Vends-Herred i Fyen havde afstaaet Hahn Ius patronatus til Gierlöv og Draaby Kirker og dertil hörende Kirketiender, dog saaledes at Gierlöv Kongetiende, ligesom forhen, skulde forblive hos Universitetet[1].

Saaledes udslettedes til Overjægermesterens Ære det fire Aarhundreder gamle Navn Abrahamstrup, og Skjæbnen vilde, at denne Navneforandring paa det nærmeste skulde falde sammen med en heel ny Epoche i Gaardens og Godsets Historie.

Hahn raadede nu paa Jægerpriis som uindskrænket Herre, og han havde vel ligefra Begyndelsen raadet saaledes; thi mange Foranstaltninger ligesom mange Sagn knytte sig til hans kortvarige Herskab. Det siges, at han saa voldsomt forhuggede Skovene, at de Huller, som hans Öxe frembragte, aldrig senere ere blevne udfyldte; det siges ogsaa, at han var en stræng Jorddrot, for hvis Villie eller Lyster Bondens Velfærd kom lidet i Betragtning; det siges, at han var en lidenskabelig Jæger, der Dag og Nat gjennemstreifede Egnen og med sit vilde Fölge indjog Beboerne Skræk[2]. Alt dette er vel Sandhed. Men det

---

[1] Geh. Arch., Skjöder Lit. C. no. 78, bevarer det nye Skjöde p. Perg. med Kongens Underskrift og store Segl; men da det kun kom til at gjælde i et Par Aar og ikke indeholder uden een historisk Oplysning, som ikke tidligere er anfört og godtgjort, skal jeg indskrænke mig til at meddele denne. Rentekammerets Overslag siger os, at Hahn skulde udlægge Jordegods i Fyen til 42½ Td. ½ Skp. Hartkorn for Gierlöv og Draaby Kirketiender (s. ovenf. S. 241); men da Skjödet af 1673 ikke hidtil er fundet, lærer man först af dette nye Skjödebrev, hvilket Gods der havde tjent til Vederlag for disse Kirketiender i Hornsherred. Det var nemlig sex Böndergaarde i det nordlige Fyen: 1 Gaard i Svendstrup i Skovbyherred; 1 Gaard Gyngstrup og 1 Gaard i Slaugstrup, begge i Skamherred; 1 Gaard i Harndrup, 1 Gaard i Eiby og 1 Gaard i Borringeby, alle tre i Vendsherred, tilsammen 42 Td. 6 Skp. 1½ Fkr. 1 Alb. H. K.

[2] Jeg har kun Sagn at stötte mig til. Det, der giver ham Skyld for Hornsveds Mishandling, er temmelig almindeligt, ihvorvel Kammeret allerede omtalte denne Mishandling, som vi have seet

kunde dog ogsaa være muligt, at hans fremmede Herkomst, den almindelige Mening om Misforholdet mellem hans virkelige Fortjenester og Lykkens Gunst, og overhovedet hans aabenbare Svagheder, Synder og uheldige Indflydelse paa Fædrelandets store Anliggender kunde have stillet i Skyggen hans bedre Egenskaber og gavnlige Foranstaltninger paa den mindre Skueplads, som Abrahamstrup eller Jægerpriis aabnede ham. Hans Foretagender som Godseier vække nogen Formodning om, at han besad en vis Driftighed eller Handlekraft og et friere Blik paa den rette Benyttelse af Landeiendomme, end dengang var almindeligt, hvad enten nu dette udgik fra ham selv eller fra de Mænd, til hvem han overlod Bestyrelsen, saasom en vis Peter Sager [1], der synes at have været hans Forvalter, eller en Oluf Hansen, der nævnes som hans Secretair og senere som hans Families Befuldmægtigede [2]. Overjægermester Hahn lod saaledes for det förste Jægerpriis's Avlsbygninger sætte i bedre Stand, opförte en ny meget stor Lade samt et nyt Kohuus, og anlagde en Urtehave og Frugthave ved Gaarden. Han drev dernæst selv Hovedgaarden, i de förste Aar rimeligviis endog uden Hoverie, inddeelt i otte store Marker, der modtoge en Udsæd af halvtrediehundrede Tönder, og underholdt et Meierie paa halvandethundrede Köer, og han skabte derhos en heel ny

---

ovenf. S. 238, för han fik den. Sagnet omBöndernes Frygt for ham og hans uafladelige Jagter lever endnu i Egnen af Hjortespring, hvor gamle Folk ogsaa i vor Tid have hört tale om „Jægermester Hane" og hans vilde Færd.

[1] Forvalter Peter Sager siges i en den 29 April 1679 med Godsets Bönder gjort Afregning, der nedenfor S. 256 nærmere vil blive omtalt, at have været Hahns Fuldmægtig.

[2] Denne Oluf Hansen optræder 1680 ved Godsets snart fölgende Overlevering til Kongen som en vigtig Person, og han besörgede endnu et Par Aar senere (1682) i Kjöbenhavn den Hahnske Families Anliggender, idetmindste hvad Jægerpriis's Afhændelse og Overlevering angaaer.

mindre Ladegaard, hvorpaa han kunde fodre hundrede Stude [1]. Han benyttede fremdeles de ved Hornsveds Ödelæggelse eller Forhugning opstaaede skovlöse Partier, idet han paa disse lod opföre en ganske ny Bondeby, der kaldtes Jægerpriis's Skovboere eller, som det synes, stundom simpelthen Landsbyen Jægerpriis [2], og bestod af fireogtyve mindre Böndergaarde eller Boelsteder, hvis temmelig rigelige Jordtillæg vel endnu kun var af ringe Beskaffenhed, men hvoraf noget bedre i Tiden og ved Menneskeflid kunde udvikle sig. Endelig synes ogsaa Böndergodset at have været efter Omstændighederne i en taalelig Forfatning. Vistnok havde saagodtsom alle Bönderne betydelige Restancer. Da han lod optage Fortegnelser over disse fra förste Mai 1677 til förste Mai 1678, befandtes fireogfiirsindstyve Gaardmænd [3], tolv Skovboere og nogetnær alle Huusmænd paa Godset at skylde ham alene i de tre Kornsorter omtrent sexhundrede og tredsindstyve Tönder foruden mange andre Naturalydelser [4], og ved Af-

---

[1] Alt dette siges og udföres saaledes nærmere i den Synsforretning, som Rentemesteren Geheimeraad von Stöcken i Foraaret 1680 lod optage over Jægerpriis, og som nedenfor yderligere vil blive meddeelt.

[2] Dan. Atlas VI. 96 anförer Landsbyen Jægerspriis med 24 Gaarde og dertil særlig en Deel Skovhuse og Vangemænd, som formodentlig senere lidt efter lidt ere etablerede paa forskjellige Steder; men smsteds II. 324 skrives: Nedre Draaby Skovhuse. Paa Hahns Tid og i de dengang forfattede Jordeböger benævnes disse nye Gaarde: Skovboerne, eller „Skovmænd og Skovhuse".

[3] I Februar 1675 synes det hele Antal af Böndergaarde under Abrahamstrup at have været 87. See ovenf. S. 247.

[4] Geh. Arch., Skjöder Lit. C. no. 78, bevarer tvende Restanceböger for denne Periode. Den förste er en Afregnings-Bog mellem Godseieren og Bönderne for Skatterne fra Nytaar 1677 til 1 Mai 1678, og for Landgilde og Laanekorn fra 1 Mai 1677 til 1 Mai 1678, og den er indrettet saaledes, at der anföres, hvad hver Bonde

regningen for det fölgende Aar, optaget den niogtyvende April 1679 af hans Forvalter Peter Sager, var Tilstanden ikke meget anderledes [1]. Men saaledes vare Forholdene

---

havde betalt og endnu var skyldig, hvilket til Slutning paa hvert Sted er underskrevet deels af den vedkommende Bonde selv, ialmindelighed med latinske Initialer, da Bönderne kun undtagelsesviis kunde skrive, deels „efter Begjering og til Vitterlighed hos hver Mands Navu" af tvende Personer, en vis Hans Knudsen og en anden, der blot tegner sig N I S. Det er altsaa Böndernes egenhændige Tilstaaelse for, hvad de vare skyldige. Bogen ender med disse Ord: *Herforuden resterer alt schattekorn for ao. 77. Iligemaade schattekorn for Ao. 1676, som Bönderne hafuer faaet til Laanekorn og brödkorn igjen.* Den anden Bog indeholder Resultaterne af den förste, saaledes som disse synes opgjorte paa Forvalterens eller Ridefogdens Skriverstue. Den lærer os at kjende Antallet af Hahns Skyldnere paa Godset og Restancernes hele Belöb. Restancer havde 22 Gaardmænd og alle Huusmænd i Nedre-Draaby, 14 Gaardm. og 4 Huusm. i Övre-Draaby, 12 Gaardmænd og Huusmændene i Gierlöv, 12 Gaardm. og Huusmændene i Landerslöv, 16 Gaardm. og Huusmændene i Törslöv, 8 Gaardm. og Huusmændene i Lyngerup, og 12 Skovboere paa Skoven. Den hele Restance udgjorde: 248 Td. 2 Sk. Rug, 343 Td. 4 Sk. Byg, 67 Td. Havre, 30 Lam, $19^1/_2$ Gjæs, 54 Höns, 130 Æg, 5 Sider Flæsk, $2^1/_2$ Otting og 24 Pund Smör, 5 Fodernöd, 13 Rd. 1 ℳ 8 ß Fodernödspenge, 4 Rd. 1 ℳ 14 ß Gjesterie, 9 Rd. 14 ß 1 Alb. Landgilde- og Holdspenge, 1 Rd. 1 ℳ 6 ß 2 Alb. og 2 ß groot samt 2 ℳ 4 ß Gaardspenge, hvorpaa dog var betalt i Penge 3 Sletdr. 2 ℳ 8 ß.

[1] Anf. St. haves ligeledes en Afregningsbog indtil Slutningen af April 1679, indrettet som den förstnævnte af de to nylig omtalte. Den begynder saaledes: *I. N. I. Antegnelse-Bog og Afregning, som er gjort med Jægerpriis's underliggende Bönder Anno 1679, paa huis de med resterer, imidlertid Forvalter Peter Sager haffuer været Fuldmægtig.* Derefter fölger, Bye for Bye, hver Bondes Navn med hans Restancer og egenhændige Underskrift, enkelte Gange heelt udskrevet, men for det meeste med latinske Initialer og stundom istedenfor disse et Mærke eller Bomærke. Men her findes ikke Vitterlighedsvidner ved hver Underskrift, hvorimod disse Vitterlighedsvidner have undertegnet hele Bogen tilligemed Forvalteren. Efter en kort Extract og Oversigt ender nemlig Bogen med disse Ord: *Herforuden rester endnu hos nogle af Bönderne Tærskepenge*

paa den Tid næsten allevegne, og Aaret derpaa kunde hans Fuldmægtig Oluf Hansen udtrykkelig afgive den Erklæring, at der paa Jægerpriis aldeles ikke fandtes noget öde Gods, hvilket udentvivl langt fra var det almindelige [1].

Efterat Hahn saaledes havde ordnet sin Hovedgaards Drift og til samme Tid ved Kongens Gunst havde opnaaet Geheimeraads-Værdigheden og Elephantordenen [2], bestemte han sig til fra förste Mai 1679 af at bortforpagte Jægerpriis til Peder Hansen Munk. Dette skeete ogsaa; men selve Forpagtnings-Contracten blev först en Maaned senere fuldkommen redigeret [3]. Hahn forbeholdt sig Værelser paa Borgegaarden, den nye Ladegaard, Skovene, Jagten, Möllen og en Deel af Stutteriets Udbytte, men overlod Munk alle Hovedgaardens Sædemarker, Enge, Græsgange,

---

og Soldaterpenge, som ei her er antegnet, mens Forvalteren dennem selv vil indfordre og til Herns betjendters Löns Afbetaling nyttig gjöre. At saaledes er forhandlet og Regnskab giort, bekræfte vi underskrevne under vore Hænder. Af Jægerpriis den 29 April 79. Peter Sager mpp. Hans Knudsen Eghd. Jörren Nielsen Eghd.

[1] Synsforretn. af 1680 siger: *Ellers befindes Goedtset effter denne tids leilighed temmelig Vel at were wed magt, Saa indtet ligger öde* o. s. v.

[2] Leths Ligpr. S. 83. Han blev Geheimeraad den 8 April 1678 og Ridder af Elephanten den 11 Marts 1679.

[3] Rentek. Arch. har denne under 1 Juni 1679 mellem Hahn og Munk endelig afsluttede Forpägtnings-Contract i en Copie, verificeret af Otto Krabbe, der senere ægtede Hahns Datter. Da den indeholder mange Oplysninger om locale Forhold, skal jeg her meddele den i Udtog.

„Anno 1679 dend 1 Junij, hauer wii underskrefne med hinanden slutted og indgaaed effterschrefne Contract, som paa fölgende maade effter disse oprettede Conditioner af os paa begge sider schadeslös holdes og effterkommes schal". Contracten selv bestaaer af to Stykker. I det förste udtaler Hahn sine Forpligtelser i 15 Artikler saaledes: 1. Han overlader Munk fra afvigte 1 Mai af i sex Aar Jægerspriis's underliggende Sædeland, Engeslæt, Græsgang i Marken og de i Skoven indhegnede Enemærker, nemlig Kohaven, Stæren

Enemærker i Skovene og Olden til trehundrede Sviin; endvidere Brændsel, Möllebrug og Fiskerie til egen Huusholdning, fri Overfart ved Sundby Færge, Qvægbesætningen og tolv Heste for en bestemt Kjöbesum, og endelig fuldt Hoverie af Godsets Bönder. Munk skulde derimod erlægge hver ellevte Juni totusinde og ethundrede Rigsdaler Courant, Afgiften til Universitetet for Gierlöv Kongetiende

---

og Öxenkoppelen; men han forbeholder sig Ladegaarden og Store Skoven. 2. Han overlader Munk Draaby og Gierlöv Konge- og Kirketiender; 3. ligeledes Brugen af hele Besætningen af Köer og Tyre, saa at Hollænderen skal affinde sig med Munk for Köernes Brug siden 1 Mai; 4. ligeledes fri Olden paa Skoven til 300 Sviin, 5. ligeledes fornöden Ildebrand, 300 Læs Ellebrænde, og furnede Træer, som Bönderne skulle hugge og tilkjöre ham; ligeledes Maling til sin Huusholdning paa Stedets Veirmölle og Hestemölle; ligeledes den lille Krabbedam, Borggraven og Dammen i Haven at besætte med Fisk, Fiskeret i den gamle Skovsö og i Stranden; ligeledes til Höitiderne fire Stykker Vildt, og Hjælp af Urtehaven til sit Kjökken; 6. ligeledes fri Overfart over Færgen for ham, hans Folk og Producterne af Marken og Hollænderiet; 7. ligeledes den Deel af Besætningen og Rugen, der var paa Gaarden og maatte overlades ham, dog mod særlig Betaling efter Overeenskomst; 8. ligeledes 12 af de bedste Fölhopper, udvalgte af Hahns Stutterie paa Stedet; 9. ligeledes de til hans Gods og Huusholdning fornödne Værelser paa Borgegaarden, hvorfor Gartneren, der boer i Huset over Broen, skal anvises en anden Leilighed ved Enden af den store Ridestald; ligeledes Brugen af Inventariet i disse Værelser; dog at Hahn selv, naar han var paa Gaarden, forbeholder sig den store Stue og Sengekammeret; 10. ligeledes det brugelige og lovlige Arbeide af Bönderne til Gjerdsel, Plöining, Saaning, Engeslæt, Höst, Tærskning, Sædens Indkjörsel til Kjöbenhavn eller en Vei paa fire Miil, dog altid om Vinteren og med Slæde, naar Veiene ere gode; ligeledes 50 Kjörseler til at före Meieriets Producter til Kjöbenhavn; ligeledes hver Dag en Huusmand til Smaa-Arbeider; 11. ligeledes skal Munk, naar han vil fraflytte Gaarden, hjælpes med 40 Vogne og Baade, om det behövedes, for en Vei af fire Miil; thi efter tre Aars Forlöb kunne begge Parter med et Fjerdingaars Opsigelse hæve Forpagtningen. 12. Hahn bekoster alle Reparationer ogsaa paa Ladegaardens Huse. 13. Saasnart Höet af Islöv Mark var indhöstet til Kongens Tjeneste,

og Halvdelen af Quartalskatten, der hvilede paa Tienderne, og Hahns Forvalter skulde opkræve Contributionerne paa Godset, hvormed der iövrigt skulde forholdes, som Brug var ved alle saadanne Forpagtninger. Contracten blev sluttet for et Tidsrum af sex Aar, dog at den efter Forlöbet af de trende förste Aar kunde opsiges med et Fjerdingaars Varsel fra begge Sider.

Saavel denne Bortforpagtning som de mange paa Gaarden trufne Foranstaltninger og Forbedringer tydede paa, at Hahn betragtede Jægerpriis som en varig Be-

---

skal hele denne Græsgang overdrages til Munk, som derpaa kan indsætte sit Qvæg, hvilket den Mand, der boer paa Stedet, skal være ansvarlig for; men dersom Kongen igjen skulde gjöre Forandring med Islöv Mark, saa at Forpagteren mistede den, skal han enten have anden Erstatning derfor eller afkortes 100 Rdlr. i Afgiften. 14. Med Hensyn til Contributioner, der kunde paabydes, saasom Familieskat, Qvægskat og deslige, skal forholdes, som brugeligt er i Riget ved slige Forpagtninger. 15. Hvad Sæd Hahn iövrigt maatte levere Munk enten af Landgilden eller af den lille Sædegaards Avling, skal Munk betale efter Capitelskjöb. I det andet Stykke udtaler Munk sine Forpligtelser i 8 Artikler: 1. Han skal aarlig den 11 Juni betale Hahn i Alt 2100 Rd. Courant, den halve Deel i Kroner, den anden halve Deel i Smaamynt: desuden skal han svare Universitetet Afgiften af Gierlöv Kongetiende, nemlig 12 Pund Byg, 6 Rdlr., og Halvparten af Quartalskatten af alle fire Tiender, som gjör omtrent 10 Rdlr. 2. ligeledes skal han til næstkommende 11 Dcbr. betale alt, hvad han af Hahn kjöbte, saasom Qvægbesætning og andet; 3. ligeledes leverer han Halvdelen af de ham overladte Fölhoppers Afkom, naar de om Vinteren ere overfödte. 4. Den overleverede Qvægbesætning skal taxeres, og hvad Munk ikke ved Fratrædelsen kunde tilbagelevere, skal han derefter erstatte med Penge. 5. Fiskedamme og Værelser skulle afleveres, som de modtages. 6. Munk lover at assistere Hahns Forvalter paa Stedet med Raad og Daad i Hahns Interesse ved Contributionernes Indkrævning, Landgildens Oppebörsel og Godsets Conservation; 7. ligeledes ved Fratrædelsen at aflevere Stedet i god Stand og besaaet, som han modtog det, og 8. endelig at erstatte, hvad Brandskade der ved hans eller hans Folks Forseelse kunde foraarsages.

siddelse. Ogsaa Kongen synes at have været tilböielig til at opgive Kronens umiddelbare Gods i denne Egn, da han nyligen ligeledes havde afhændet Patronats-Retten til Skiby til Herren paa Egholm, Baron Oluf Rosenkrands [1]. Men pludselig forandrede Situationen sig, og Hahn beholdt ikke Jægerpriis meer end lidt over et halvt Aar efter hiin Forpagtning. Den egentlige Grund til, at Hahn skilte sig ved denne Eiendom er uvis; man veed ikke, om man skal söge den nærmest hos Sælgeren eller hos Kjöberen. En Betragtning af de fölgende Begivenheder kunde maaskee lede til nogen Formodning. Efter Stilstanden i Lund den tredivte August 1679 beredede Kongen en Reise til Holsten; men förend han tiltraadte den, indledte han Forhandlinger med Overjægermesteren om at kjöbe Jægerpriis. I denne Anledning lod Hahn den trettende September opsætte en i höi Grad mærkelig Vurdering af dette Gods [2]. Böndergodset og de

---

[1] Rentekam. Arch. bevarer nogle authentiske Forklaringer angaaende det Gods i Roeskilde og Jægerpriis Amter, som Kongen havde solgt, men hvortil en i Aaret 1717 nedsat Commission tilkjendte Kongen Reluitionsret. Heraf sees blandt andet, at Oluf Rosenkrands d. 15 Octbr. 1664 havde faaet Skjöde paa en meget stor Gaard i Skiby, der stod for 21 Td. 3 Skp. H. K. efter den gamle Matrikul, men 13 Td. 5 Skp. 3 Fkr. 2 Alb. efter den nye, og 3 mindre Gaarde, hver af 1 Td. 1 Skp. H. K. beregnet til 50 Rd. pr. Td. H. K.; at Poul Moth d. 30 November 1664 havde faaet Skjöde paa en Gaard i Ferslöv, og endelig — at Oluf Rosenkrands, Friherre, Ridder, Herre til Egholm og Enggaard, Etatsraad og Assessor i Höiesteret, d. 14 Juni 1678 havde faaet Ius patronatus til Kirkerne i Skiby og Giershöi (Annex til Sæby) med Kaldsret til Præstekald og Degnekald, dog saaledes at Kongen forbeholdt sig Indlösningsretten efter Forordn. af 1 December 1664 med 25 Rd. pr. Tde. Hartkorn.

[2] Geh. Arch., Skjöder Lit. C. no. 78, bevarer fölgende Document: Bereigning Offuer Jegerpriis Gaard oc Gods effter Jtzige beschaffenhed. *Hofvidgaardens Taxt*, huorunder forstaaes först Gaarden oc Enemercher sampt Ladegaardens brug:

to Kirketiender, som han havde erholdt ved Mageskifte og mod fuldt Vederlag, lode sig efter de gjældende Taxationer, femogtyve Rigsdaler for Tönden af Tiende-Hartkornet og fyrgetyve Rigsdaler for Tönden af det contribuable Hartkorn, let beregne til omtrent toogtredive tusinde to hundrede og niogtredive Rigsdaler. Anderledes forholdt det sig med Hovedgaarden. Denne tilligemed tilhörende Draaby Kongetiende, Veirmöllen, Færgen og de store Skove havde Hahn for fem Aar siden kjöbt af Kongen for sextusinde Rigsdaler; men nu beregnede han paa Grund af de indförte Forbedringer disse selv samme Eiendomme til en Værdie af treogtredivetusinde firehundrede og niogfiirsinds-

---

Gaardens gamle Taxt 111½ Td. ½ schep., Draabye Konge Tiende 25 Td. 2 schep., Mölleschyld 6 Pd. Meel 10 Td., Er = 146 Td. 5½ schep. à 50 rdl. *7349 Rdl. 2 ℞.* *Kirchens tuende Tiender* af Gierlöff Sognn 46 Td. 1 schep., Draabye Sognn 25 Td. 2 schep. Er = 71 Td. 3 schep., Reignes for halfft, à 25 rdl. *1787 Rdlr. 3 ℞.* *Bönder Godset* udi Gierlöff oc Draabye Sogner, Effterschrefne Byer Neml. Offre Draabye, Nedre Draabye, Gierlöff, Landerslöff, Löngerup oc Törslöff, Sundbye Fergehuus oc en Eng wed Kolhuusset, som til den gaard i Landerslöf bruges, Er ungefehr bereignet effter Jordeböger hartkorn 761 Td. 2½ schep. à 40 Rdlr. *30,451 Rdl. 4 ℞.* *Hornswed Schouf* med de begge underliggende Schoufve, Draabye oc Gierlöf Lunder kaldet, huorpaa, naar fuld Olden er, kand der paa brendes 9000 Suin, er, hartkorn effter Sedwanlig Taxt 24 Suins Olden, 375 Td. hartkorn à 40 rdlr. *15000 Rdlr.* Saa har ieg oc med stor bekostning udj samme Schoufve oc Lunder paa Kradt oc Öde steder ladet opryde, foruden nogen Schoufschade, Sædeland oc Engebond effter hosfölgende Jordebog, som ieg har ladet opbygge oc satt saaledes i Werch, at det er udj fuld brug til at gifve Schat oc Landgilde, sampt giöre hofning oc alt ligesaawel som andre Bönder oc Bolliger paa Godset, bedragende sig til 128½ Td. hkorn à 40 rd. *5140 Rdlr.* Til med er *godset* i mange maader med Gröffter oc andet *forbedret* sampt en *Ladegaard paa Nye anlagt*, til aparte brug wed Schoufsiden; Dissligeste opbiugt en stor *Nye Kornlade* paa Jegerspriis oc ladet alle huussene, som mesten war forfalden, udj Borge- oc Ladegaarden fuldkommen paa Nye *reparere;* Der er ocsaa anlagt en *Vrte oc Löst-hauge*, sampt *Fischedamme* oc mange Gröffter

tyve Rigsdaler! Saaledes vurderede han Gaard og Gods til henimod sexogtredsindstyvetusinde Rigsdaler. To Dage efter begav Kongen sig paa Reisen til Pinneberg [1], formodentlig under fortsatte Forhandlinger med Hahn angaaende Kjöbet af Jægerpriis. I Pinneberg blev Sagen afgjort. Her, den niogtyvende September 1679 [2], forærede Kongen sin Overjægermester det slesvigske adelige Gods Seekamp med Meierigaarden Holtenau og alt hvad dertil hörte af Böndergods, Ager, Eng, Græsgang, Skov, Fiskeri, Jagt og Herlighed som en arvelig Besiddelse for ham og hans Efterkommere i mandlig og qvindelig Linie, efter hvis Afgang det skulde falde tilbage til Kronen. Det lod sig vel tænke, at Kongen ved denne Leilighed underhaanden havde aftalt med sin Yndling, at denne skulde nedsætte Prisen paa Jægerpriis, hvis fortræffelige Jagt-Revier og Beliggenhed gjorde det saa vel skikket til et kongeligt Lystslot. Gavebrevet paa Seekamp indeholder dog intet derom; men Hahn slog

---

ladet opkaste, oc endeel *ödegaarder opbygt*, Saa oc gaardsens Enge oc Ager Jord en stor Deel wed Rödning formerit, huilchet alt har kostet ofuer *6000 Rdlr. Summarum 65,728 Rdlr. 3 ß.* Foruden Jegerspriiss huusse oc Biugninger, Wildbahnen, Fischerie, Bircherettighed, Jura patronatus oc anden Herlighed, Gaarden fölger, Huilchet alt iche blifuer reignet, mens heden stilles, udj hanns Kongl. Mayt. Naade, Och Forblifuer Stedse Eders Kongl. Mayt., Min allernaadigste Herres aller underdanister och troplihtigster Theiner *Vincents J. Hahn.* Kjöbenhaffn d. 13. Septembr. Anno 1679.

[1] Laurentzens Tage-Regist. S. 138: *Sept. 15, Begab der König sich auff die Reise nach Pinnenberg, und der Vice-Admiral Bielche segelte nach der Elbe* — i Anledning af Stridighederne med Hamborg.

[2] Det slesv. Min. Arch. har Gavebrevet af anförte Indhold. Da Fæstningen Frederiksort laa paa Seekamps Grund, vilde Kongen lade afpæle og forbeholde sig et Stykke om Fæstningen, hvorimod han vilde fradrage 6 Plove af de 22 Plove, som Seekamp Gods var matriculeret for. Gavebrevet er dateret Pinneberg d. 29

henved sextusinde Rigsdaler af paa Jægerpriis's Vurderingssum, og den tredie October 1679 blev han i Pinneberg enig med Kongen om Salget[1]. Kongen skulde betale tredsindstyvetusinde Rigsdaler for Gaard og Gods. Naar man fra denne Sum drager den bestemte Vurdering af Böndergodset og Kirketienderne, saa tilbagekjöbte Kongen for henved otteogtyve tusinde Rigsdaler, hvad han et Par Aar tidligere havde solgt for sextusinde. Det var en god Handel!

Saaledes vendte da Jægerpriis efter en kort Fraskillelse igjen tilbage til Kronen. Dermed begynder en heel ny Periode for denne Gaard, hvis ældre Historie nu er afsluttet. Vi skulle blot med nogle Ord fölge den for Jægerpriis saa mærkelige Hahn til Enden af hans egen ogsaa snart sluttede Löbebane.

Hahn stillede Seekamp paa Jægerpriis's Plads i sin Titel[2]; men han stod nærmere, end Nogen ahnede, ved det Maal, hvor baade Gods og Titler tabe deres Betydning. Endnu för det solgte Jægerpriis var overleveret til Kongen, döde han den femogtyvende Januar 1680 i den unge Alder af syvogfyrgetyve Aar. Kongens Gunst fulgte ham udover Livets Grændse: et kongeligt Rescript

---

Septbr. 1679, og er endnu Grundvolden, hvorpaa Besiddelses-Retten, efterat den mandlige Descendents var uddöd, blev 1731 confirmeret for Hahns qvindelige Descendenter (Grev Schack), hvilken Confirmation ved senere Thronskifter gjentagende er fornyet. — Men om nogen Afhændelse af Jægerspriis er der aldeles ikke Tale i Donationsbrevet, hvoraf vistnok iövrigt ikke fölger, at jo saadant ved denne Leilighed kunde være aftalt mellem Kongen og Hahn.

[1] Paa det nysnævnte Overslag af 13 Sept. 1679 findes nemlig fölgende med Kongens egen Haand skrevne Ord: *Herom har wij Sluttett Kiöb Med Ob. Jegermester hahan paa 60,000 Rdl., som hanum aff Omslaugs Penge inden 6 aar aarligen 10000 Rdl. schal worde betalt, og til vndder pant settis 2 forwercker vdi dett Oldenburgsche. Datum Pinnenberg den 3 8tob. 1679. Christian R.*

[2] För kaldte han sig Herre til Jægerpriis og Hjortespring, nu til Seekamp og Hjortespring.

af niende Februar tillod, at hans Begravelse uden Hensyn til de almindelige Lovbud maatte udsættes efter hans Arvingers Bestemmelse [1], og et andet af femtende April befalede den kongelige Confessionarius, Dr. Hans Leth, selv at holde Ligtalen over ham [2]. Der blev ogsaa sörget for hans Eftermæle. Leth udgav sin prægtige Lovtale; Sjellands unge Biskop, Hans Bagger, udstedede i Universitetets Navn et latinsk Sörgeprogram, Professor Ole Borck et latinsk Sörgedigt [3], og Liigkisten i Roeskilde Domkirke fik en lang Inskription [4]. Anderledes löde de Mindesmærker for Efterverdenen, som i Stilhed bleve opsatte: en ung Videnskabsmand skrev taus i sin Dagbog, at Mange glædede sig over Hahns Död, fordi de ansaae ham for en skadelig Minister for dette Rige [5]. Ogsaa disse Ord fra Samtiden ere blevne bevarede. Efterverdenen har da her, ligesom ved saa mange andre Leiligheder, Valget mellem det Vidnesbyrd, der er givet i et stille Kammer, og det, der löd i Kirken og de höie Sale.

---

[1] Sjell. Registr. Tom. XXXI. fol. 358.

[2] Sjell. Tegn. Tom. XLII. fol. 252. Under samme Datum udgik en Kongl. Skrivelse (ibid. fol. 252b) til M. Michael Henrichsen (Tistorf, Sognepræst ved Nicolai Kirke), at det var paalagt Dr. Leth at forrette Tjenesten ved denne Leilighed i hans Sognekirke.

[3] Alt dette og desuden et Epicedium af den unge Hans Wandal (Sön af Baggers Formand og siden selv Prof. theol.) er samlet med Leths Ligprædiken, der udkom, forsynet med Baggers panegyriske Approbation, i Kjöbenhavn 1683 in Folio.

[4] Pontop. Marm. Dan. Tom. II. App. p. 286.

[5] Bircherods Dagb. v. Molb. S. 202. Jens Bircherod, siden Bisp i Aalborg, opholdt sig dengang hos sin Fader, Professor Jacob Bircherod i Odense.

(Skriftets anden Deel fölger i næste Bind af Annalerne.)

OM GULDBRACTEATERNE OG BRACTEATERNES TIDLIGSTE BRUG SOM MYNT, VED C. J. THOMSEN.

(Jfr. Atlas for nordisk Oldkyndighed, Jernalderen Tab. I—XII).

MED Hensyn til Guldbracteaterne og Bracteaternes Brug som Mynt har man fremsat mange forskjellige Spörgsmaal og Formodninger, der nærmest kunne inddeles i fölgende:

Til hvilken Tid henhöre Guldbracteaterne? Hvor ere de forfærdigede? Hvorledes ere de brugte? Hvad betyder deres Indskrifter og Forestillinger? Hvor ere Bracteaterne först brugte som Mynt, og hvor vidt er denne Udbredelse gaaet? Ved at forene de Vink, som Oldsagerne og Numismatiken i Almindelighed give, med de Resultater, man kan uddrage af nærværende Udsigt over de hidtil bekjendte Guldbracteater ville vi forsöge at besvare disse Spörgsmaal. Formaae vi end ikke ganske at oplyse det Mörke, der hidtil har omgivet disse, haabe vi dog, ved dette större og ordnede Materiale, at have gjort et vigtigt og forberedende Skridt til en videre Grandskning af denne for Numismatiken og Oldgranskningen lige interessante Gjenstand.

TIL HVILKEN TID HENHÖRE GULDBRACTEATERNE?

Kaste vi et Blik over det i Atlas for nordisk Oldkyndighed fremstillede ikke ubetydelige Antal Guldbracteater, da overbeviser den forskjellige Smag og Fremstillingsmaade os let om, at deres Oprindelse hverken tilhöre en og samme Tid, Land eller Nation. Vi ville da ogsaa see at der ligger mere end 600 Aar imellem den beviisligt ældste og de, som maae ansees for at være de yngste; thi de ældste Guldbracteater, man kjender, og som ere

afbildede under n^{0} 1, 216 og 216 b, ere prægede for Keiser Constantin den Store og hans Sön Crispus, der begge levede i det 4de Aarhundrede, hvorimod de, man maa ansee for de yngste (n^{0} 36—39), uimodsigeligt ere Efterligninger af de under samme Nummer afbildede Mynter af Keiserne Basilius den 2den og Constantin den 11te, der regjerede 975—1025.

Til dette lange Tidsrum kunne Guldbracteaterne saaledes henföres; men idet vi antage det som en Selvfölge, at Efterligningerne i Almindelighed ikke kunne være mere end höist 200 Aar yngre end deres Forbilleder, ville fölgelig Efterligningerne af de tidligere byzantiske Keiseres Mynter ikke kunde sættes længere ned i Tiden, end til det 5te og 6te Aarhundrede. Disse, som vi have anfört under Afdeling A, ere vel næsten alle fundne i Norden, men vi troe ikke, at de ere forfærdigede der.

De, som ere beskrevne under Afdeling B, og som vi troe at være af nordisk Oprindelse, er udentvivl lidet yngre end de foregaaende, men dog i Almindelighed ældre end Christendommens fuldstændige Indförelse i Norden; thi deels ere ikke faa af dem fundne i hedenske Grave, og deels stemme de i Arbeidsmaade, Stiil og Fremstilling aldeles med Nordens sidste hedenske Tidsalderes Vaaben, Smykker, Runestene o. s. v. og kunne saaledes antages at henhöre til Tidsrummet mellem Aarene 500—1000.

Hvad der endmere berettiger os til at antage en saa tidlig Oprindelse for flere af de Bracteater, som vi antage at være forfærdigede i Norden, er at man ofte har fundet saadanne i Forbindelse med Guldmynter af de byzantinske Keisere fra det 5te Aarhundrede (see den specielle Fortegnelse n^{0} 221).

HVOR ERE BRACTEATERNE FORFÆRDIGEDE?

Ligesaa sikkert, som de Guldbracteater, der ere prægede for de byzantinske Keisere, maae antages at være forfærdigede i de af dem regjerede Lande, ligesaa rimeligt

er det ogsaa, at Efterligningerne af disse eller af Calif-mynterne ikke ere prægede fjernt fra hine Lande, men af Nabonationer, der ere blevne paavirkede af den hos deres mægtigere Naboer herskende Smag.

De nordiske Leietropper, der vistnok tidligere, end man hidtil har antaget, strömmede til Constantinopel, hvor de ved deres Tapperhed og Troskab snart bleve en vigtig Deel af den keiserlige Livvagt, maatte netop passere de Lande, som grændsede til det byzantinske og Califatets Riger, og hvad var naturligere, end at de bragte Erindringer med til deres Hjem om de Lande, de havde seet og gjennemvandret. Imidlertid skylde vi dog Sandheden at bemærke, at man endnu ikke har Efterretning om, at der er fundet Guldbracteater af denne Art i det sydlige Rusland, Polen eller Ungarn. Men det var vel ikke alene som Gaver, Udmærkelsestegn og Erindringer om Ophold i andre Lande at disse fremmede Smykker kom til Norden, ogsaa ved Handel kunne saadanne være bragte hertil. At flere ere fundne paa Gulland og Bornholm, lader formode, at de, ligesom de byzantinske Guldmynter og senere Calif-mynterne, have fundet deres Vei til Norden over det nu-værende Rusland og Polen.

Men som vi ere overbeviste om, at disse Guldbrac-teater oprinde fra fremmede Lande, saaledes troe vi ogsaa, at de, der ere anförte under Afdeling B, ere nordiske. Denne vor Overbeviisning stötte vi deels paa, at de i et meget stort Antal ere fundne saa at sige kun i Norden; thi at en enkelt er funden i England eller Nord-Tydskland, hvor den kan være bragt hen af en Nordbo[1], vil ikke sige meget, og deels at Indskrifterne ere med Runer, Nordens

[1] Vilde man af den Grund, at nogle ere fundne i Nordtydskland, ogsaa antage, at de ere forfærdigede der, da maatte der vel eiheller være megen Forskjel imellem den eiendommelige nordiske Stiil og hvad der forfærdigedes i disse Egne inden de slaviske Nationers Indbrud og Bosættelse i Nordtydskland.

Bogstavskrift, samt at de i Henseende til Arbeidsmaade og Stiil aldeles ligne de nordiske Oldsager fra Jernalderen.

Man vil maaskee indvende, at Indskrifterne i Almindelighed ikke ere med Nordens sædvanlige, men med de saakaldte angelsaxiske Runer; men endskjöndt man i Norden kun finder denne Skrift paa nogle Runestene, paa Guldhornene og Guldbracteaterne [1], troe vi dog, at man ved en nærmere Undersögelse vil komme til den Erkjendelse, at den i det 5te—7de Aarhundrede var Nordens og formodentlig, som Grimm vil, tillige den nordvestlige Deel af Tydsklands (die über-elbischen Sachsen) mest udviklede Skrift og saaledes netop den, som Angelsaxerne maatte bringe med til England; det er derimod ikke rimeligt, at de store Runestene med saadanne Indskrifter skulle være fremmede eller förte fra et andet Land til Norden, og endnu mindre, at den fuldkomne romerske Skrift, der var indfört i England, som romersk Provinds, skulde under almindelige Forhold gaae over til at blive den ufuldkomne Runeskrift. At derimod et erobrende, mindre civiliseret Folk bringer sin egen Skrift med og anvender denne, indtil den fortrænges ved en senere Paavirkning af den höiere Cultur, tör vel neppe betvivles, især da dette bekræftes ved de os fra hiin Tid levnede engelske Mynter.

Den Runeskrift, som vi finde paa de fleste af vore Runestene, og som vi vide at være brugt langt ned i Tiden, maa udentvivl betragtes som en anden Green af samme Stamme. Man har vel oftere villét give Nordens Runeskrift en senere Oprindelse end den her anförte, men Oldgrandskningens Fremskridt har og vil fremdeles give Beviser for, at denne vor Formening er begrundet, og selv det ikke ringe Antal Indskrifter med de saakaldte angelsaxiske Runer, her fremlægges, vil forhaabentlig, naar de i Tiden fuldkomment forstaaes, bidrage til at bekræfte dette.

---

[1] Efterat dette var skrevet, har man bemærket angelsaxiske Runer paa flere af de i Norden fundne Smykker og Vaaben fra den ældre Jernalder.

De nordiske Guldbracteater bekræfte ogsaa den almindelige Erfaring, at mindre cultiverede Nationer vel kunne opnaae en mærkværdig Færdighed i at behandle Stoffet og i at udarbeide symmetriske Former og Slyngninger til en saa stor Grad af Fiinhed, at de vanskeligen kunne overtræffes, selv af de mere cultiverede; men at de, naar de skulle efterligne det Skabte eller Naturen, vise en forbausende Raahed og Ufuldkommenhed, for ikke at sige Barnagtighed i Fremstillingsmaaden. Thi ligesom Kanterne, Indfatningerne og de indslaaede Zirater paa Guldbracteaterne ere udförte med en overraskende Fiinhed og Nöiagtighed, saaledes vise Forestillingerne en Mangel paa god Fremstillingsevne og Öie for de indbyrdes Forhold, der kun kan sammenlignes med barbariske Nationers Mynter eller Sydhavsbeboernes ufuldkomne Forsög i denne Retning. Og ligesom Sydhavsbeboernes Vaaben og Redskaber, endog paa de enkelte Öer eller Ögrupper, have bestemte nationale eller eiendommelige Former og Zirater, der kun langtsomt fortrænges ved Forbindelsen med de meer cultiverede Nationer, saaledes föle vi ogsaa, at de nordiske Guldbracteater uagtet denne Raahed alle have en eiendommelig indbyrdes Overensstemmelse, og at en fælleds Tanke har begrundet Fremstillingerne paa de enkelte Suiter. Men netop denne Eiendommelighed, denne Eenhed i Fremstillingen af den herskende Smag, Tanke eller Idee, finde vi ogsaa paa den nordiske Jernalders Smykker, Redskaber o. desl. Ligeledes finde vi paa denne Tidsalders Guldsmykker en Omhu og Fiinhed i Forziringerne, der undertiden have en saa nöie Overensstemmelse med de paa Guldbracteaterne, at de synes at være indslaaede med et og samme Stempel.

Idet vi saaledes har fremsat de Grunde, hvorfor vi have benævnt Guldbracteaterne under Afdeling B, de nordiske, hvilket iövrigt ogsaa bekræftes ved deres Forestillinger, ville vi i det Fölgende fremdeles benævne dem saaledes.

HVORLEDES ERE BRACTEATERNE BRUGTE?

Deels vildledet af Guldbracteaternes Lighed med de gangbare Mynter, og deels af, at man virkelig har brugt Mynter paa samme Maade som Guldbracteater, henlagdes disse tidligere i Myntsamlingerne, indtil man ved en nöiere Undersögelse af deres Natur og Beskaffenhed kom til det Resultat, at de vare Smykker eller Amuletter, der oprindeligen vare bestemte til at bæres, og da overförte dem fra Myntsamlingerne til Oldsagmuseerne.

At de oprindeligen ere bestemte til at bæres, bekræftes deels ved, at de alle ere forsynede med Ösken, thi hvor den mangler findes sædvanlig Spor af en saadan, og deels ved, at de oftere ere fundne i Forbindelse med Perler, hvilket ogsaa synes at oplyse, at de i Almindelighed have været baarne med disse som Halssmykker. At man har brugt flere Bracteater i et saadant Smykke, bekræftes deels ved, at man har fundet 5, 7 ja 10 Bracteater med disse Perler, og deels ved at man har fundet Cylindre (see n° 76 og 236), som dannede en stor Ösken, hvorpaa flere Bracteater vare fastgjorte. At disses Antal var betinget af en större eller mindre Velstand, er indlysende, men dette synes ogsaa at være Tilfældet med den ofte meget brede Indfatning, idet man kan see, hvorledes den efterhaanden er tilföiet en ny Rand, eftersom Eiernes Rigdom eller Pragtlyst er tiltagen.

I det vi saaledes antage det for afgjort, at de egentlige Guldbracteater have været baarne som Amuletter eller udmærkede Prydelser, finde vi det dog ikke rimeligt, at de fremmede Mynter, der ere baarne som Bracteater, skulde have været Amuletter. Vi formode derimod, at f. Ex. de to, som ere arbeidede for Constantin den Store og hans Sön med den bestemte Hensigt at skulle bæres, ere forfærdigede for at gives til fremmede Leietropper, som et Udmærkelsestegn for Tapperhed eller anden udmærket Daad, især da de kun vides at være fundne i Danmark og Belgien.

Med Hensyn til de nordiske Bracteater, synes Forholdene at stille sig anderledes; thi da deres Forestillinger og Indskrifter som oftest synes at have Hensyn paa deres Guder og andre hellige Gjenstande, turde disse vel nærmest antages at være brugte som Amuletter.

Vi ville ikke gjentage de mange Efterretninger man har om den Overtro, som fandt Sted med Amuletter, den saakaldte Seierssteen o. desl., men blot gjöre opmærksom paa, at denne Overtro ingenlunde er aldeles udslettet i Norden, hvor den hersker endnu, men under en anden Form; thi mange Steder i Sverrig bærer Almuen endnu Bracteater, som forfærdiges af Landalmuens Guldsmede, men istedetfor hedenske, have de IHS og andre christelige Forestillinger. I Norge er Troen paa Amuletter gaaet over til det saakaldte Anusti, som er en Forvanskning af Agnus Dei.

HVAD BETYDER BRACTEATERNES INDSKRIFTER OG FORESTILLINGER?

Paa de Mynter, der ere brugte som Bracteater, findes ikke faa Indskrifter, som deels ere dunkle, og deels ere med ubekjendte Characterer. At nogle af disse nærme sig til den romerske og byzantinske Skrift, og at andre nærme sig de orientalske Skriftarter er tydeligt, men atter andre have et og samme Tegn saa ofte gjentaget, at det synes, som man kun har villet efterligne Bogstaver, uden at ville udtrykke noget bestemt Begreb.

Vi have allerede antydet, at Indskrifterne paa de nordiske Bracteater næsten alle ere med de saakaldte angelsaxiske Runer. En tilfredsstillende Forklaring af disse hörer imidlertid til de Opgaver, som endnu ikke tilfulde ere löste; men idet vi her fremlægge et större Antal af tildeels vidtlöftige og hidtil ubekjendte Indskrifter, haabe vi, at Kundskaben til denne Skriftart og dens Forklaring derved vil fremmes, og at det vil lykkes Sproggrandskerne,

som i den senere Tid have beskjæftiget sig hermed, tilfredsstillende, at oplyse, hvad der hidtil var dunkelt.

Endskjöndt vi ikke formaae med Sikkerhed at læse disse Indskrifter, ville vi dog meddele et Par Vink, som vi troe ville være nyttige for den mindre erfarne i denne Retning.

Flere af disse Indskrifter synes nemlig ved förste Öiekast at være forskjellige, endskjöndt de ere en og samme. n^0 119—22 og 233 have f. Ex. kun tre Runer, men paa n^0 119 ere de skrevne fra höire til venstre, og derimod paa n^0 120 fra venstre til höire; at det sidste Bogstav er et R finale (ᛦ) og det næstsidste et ᚨ kan ikke betvivles, men om det förste er et ᚦ kunne vi ikke afgjöre. Paa n^0 84, 99 og 101 begynde Indskrifterne med ᛚᚨᚦᚢ eller ᛚᚢᚦᚨ men have en forskjellig Slutning. N^0 78, 88 og 219 have ligeledes en ensartet Indskrift, endskjöndt deres Forestillinger ere meget forskjellige. At derimod Indskrifterne og Forestillingerne paa n^0 132, 133 og 237 ere ens vil man letteligen see. Paa n^0 85 gjentages samme Ord (ᛋᚨᛚᚢ) to Gange; paa n^0 101 og 226, som i flere Henseender stemme overeens, findes de samme Runer bag Figurens Hoved, og Indskrifterne under Dyrets Hoved paa n^0 225 er sikkert den samme som den paa n^0 201, men kun forkortet. Paa n^0 118 og 234 findes blot ᛟᛏᚨ, paa 218 begynder den vidtlöftige Omskrift, efter Thorstegnet, med ᛟᚦᚨ, der udentvivl er samme Ord.

Den mystiske Betydning, man i Oldtiden tillagde Bogstaver og Alphabetraden, viser sig ogsaa paa Bracteaterne; thi paa n^0 99 finde vi Runeraden tilligemed nogle andre Indskrifter, paa n^0 103 er derimod kun Begyndelsen af denne, og paa n^0 37 finde vi det romerske Alphabet.

Paa de Mynter og Bracteater, vi antage at være af en fremmed Oprindelse, slutte Forestillingerne sig fordetmeste til bekjendte Mynter, af hvilke dog ingen er ældre end det 4de Aarhundrede og ingen yngre end det 11te Aarhundrede.

Forestillingerne paa de smaa firkantede Bracteater (n^0 49—65) ere af en aldeles egen Art. Efter hvad der er oplyst, tör man neppe tvivle om, at de ere forfærdigede af Christne, men naar og hvor er tvivlsomt, endskjöndt det er over 150 Aar siden de förste bekjendtgjordes som fundne paa Bornholm. Idet vi ingenlunde tör antage dem for at være nordiske, have vi dog eiheller erfaret at lignende ere fundne i Lande udenfor Norden.

Med Hensyn til de nordiske Bracteater, ville vi blot antyde, hvor ufrivilligt man kommer til at tænke paa Odin og hans to Ravne ved at kaste et Blik paa det store Antal Forestillinger, paa hvilke der foran Figurens Hoved er anbragt en, ja paa n^0 91 og 220 endog to Fugle, og at vi paa mange finde det for flere af Oldtidens Nationer hellige mystiske Tegn, som man i Norden har antaget at være Thorstegnet. Ogsaa synes de paa n^0 81 og 238 anbragte Galte at minde os om den nordiske Mythologies Gullinbörste. Flere af Forestillingerne erindre os ligeledes om de Kampe med Drager og uhyre Slanger, hvilke saa ofte gjenlyde i den nordiske Fortids Sagn. Drager og Slanger anvendtes iövrigt saa almindeligen i den sidste hedenske Tid i Norden, at de ligesom danne Grundlaget for alle Forziringer; vi finde dem paa Smykker, Kar og Runestene, saavelsom paa de ældste af Nordens architectoniske Levninger, og det er derfor let forklarligt, at de ogsaa findes paa Guldbracteaterne. Man vil maaskee indvende, at der ogsaa udenfor Norden, navnlig hos Angelsaxerne i England og i den carolingiske Tid i Frankrig, findes stærke Spor af denne eiendommelige Smag, og vi ville da ikke anföre, at denne muligt ved Saxerne og Normannerne kunde være bragt til England og Frankrig, ja endog til Italien, men snarere antage, at denne Smag har i flere Lande fortrængt den i hiin Tid aldeles fordærvede og udskeiende romerske Kunst.

Med Hensyn til de under n° 204—15 afbildede Smykker, ere vi saavel ved deres eiendommelige Arbeidsmaade, som ved at de ere fundne i Norden overtydede om, at idetmindste de fleste ere af nordisk Oprindelse; men vi troe det forgjæves at ville finde nogen videre Betydning i deres Forziringer, medmindre vi ville antage, at de med Kors have tilhört Christne.

Disse Smykkers Oprindelse maa vel nærmest tilskrives Guldbracteaternes höie Værd og Betydning i Oldtiden; til disses Forfærdigelse hörte kostbare og rimeligviis sjeldne Stempler, og henvendte man sig da til Smede, som ikke eiede saadanne Stempler, sögte disse rimeligviis at frembringe noget, der kunde have en lignende Anseelse, deels ved at forsyne runde Guldskiver med Öskener, paalodde Zirater af Guldkorn, Guldtraad og Fletninger, og deels ved at indslaae Zirater med de smaa Stempler, som almindeligen brugtes til Smykker o. desl., og som vi oftere have seet anvendte paa Bracteaternes brede Indfatninger.

HVOR ERE BRACTEATERNE FÖRST BRUGTE SOM MYNT, OG HVOR VIDT ER DENNE UDBREDELSE GAAET?

Förend vi gaae videre over til disse Spörgsmaals Besvarelse, troe vi at burde forudskikke den Bemærkning, at ligesom vi antage at Guldbracteaterne ikke have været gangbar Mynt, men Smykker og Amuletter, saaledes troe vi ogsaa, at de enkelte Afprægninger i Guld af de nyere Bracteater fra Erfurth, Bern o. s. v. ere fremkomne paa samme Maade, som den nyere Tids Afprægninger i Guld af de gangbare Sölv- og Kobbermynter, nemlig for at gives som Foræringer eller Pröver af den nye Mynt. Naar vi altsaa her ville omtale Bracteaterne, som virkelig Mynt, menes dermed kun Sölvbracteaterne.

Flere Forfattere have yttret meget forskjellige Meninger om Bracteaternes Oprindelse og Udbredelse; endog udmærkede tydske Myntkjendere have udtalt sig herom

paa en Maade, de neppe vilde have gjort, naar de havde kjendt de ældre Bracteater, man har fundet i den senere Tid, og som ere yderst vigtige med Hensyn til Kundskaben om denne egne Myntarts Oprindelse.

Man var först uenig om hvad der kunde have givet Anledning til, at man havde præget dette Slags tynde og eensidige Mynter. Grunden synes dog ligefrem at have været, at man med lidet Metal har villet tilveiebringe en saa stor Mynt som mulig, og det er udentvivl af samme Grund, at man har fundet saa faa tosidige Amuletter og Smykker, som da sædvanligt ere dannede af to mod hinanden lagte Bracteater, idet man med lidet Metal har villet frembringe noget saa stort og pragtfuldt som muligt.

Der ligger et for langt Tidsrum imellem den fjerne Oldtids saakaldte incuse Mynter og Bracteaterne, at man tör antage, at hine have givet Ideen om denne Myntart, som ved de förste eiheller fremkaldtes af Mangel paa Metal. Ideen synes derimod at være meget naturlig udviklet i Middelalderen, deels ved at man efterlignede de ældre prægtige Amuletter og Smykker, og deels ved de saakaldte Halvbracteater eller ældre tosidige Mynter, som man prægede med saa lidet Metal, at de kun optoge Præget paa den ene Side og enkelte Spor af det paa den anden. Vi ville af det Fölgende see, hvorledes disse tynde Mynter eller Halvbracteater have dannet en naturlig Overgang til de egentlige Bracteater.

Af den ældste hidtil bekjendte Sölvbracteat, der er brugt som Mynt, fandtes for nogle faa Aar siden i det nordlige Italien, ikke mindre end 1600 Stykker, der med Grund henførtes til den longobardiske Konge Cunipert, som regjerede fra 689—701; samme Fund indeholdt 28 Guldmynter af den 10 Aar senere regjerende Kong Luitprand.

Ved at undersöge et betydeligt Antal af disse Bracteater, bleve vi overbeviste om, at de egentligen vare Halvbracteater; thi de havde vel alle et skarpt udpræget CP paa den ene Side, men kun nogle faa af dem viste tillige

Spor af et Hoved paa den anden, hvilket formedelst det lidet Metal kun sjeldent var kommet frem ved Prægningen.

Et andet Slags ældre Halvbracteater, der ved deres Tyndhed ere gaaede over til at blive virkelige Bracteater, ere de bekjendte Efterligninger af Carl den Stores i Dorestadt prægede Mynter. Under n⁰ 34 og 35 ere afbildede to meget sjeldne af disse Mynter, som vise os to af de förste Overgange fra de oprindelige Mynter til hvad der endte med at blive virkelige Bracteater (see Beskrivelsen over de danske Mynter Cl. 1 n⁰ 175—202). Disse Overgange ere naturligviis skete i mange Gradationer og ikke pludseligt; men antage vi endog, at der er forlöbet 100 Aar under denne gradvise Forringelse, saa maa dog disse Bracteater allerede være prægede Aar 900, hvilket ogsaa bekræftes ved at de ere fundne saavel med den Tids cufiske Mynter, som med Smykker fra Nordens sidste hedenske Tid.

Idet vi have viist, hvorledes disse to Myntarter efterhaanden ere gaaede over til at blive Bracteater, have vi tillige villet gjöre opmærksom paa, hvormeget tidligere man har havt disse som Mynt, end man hidtil har antaget.

Et andet Spörgsmaal er: hvor tidligt havde man i Middelalderen Mynt, som kun skulde have een Side, og som viste fordybet paa Bagsiden, hvad der var ophöiet paa Forsiden?

Af saadanne troe vi ikke, man vil kunne vise nogen ældre, end de ældste af de her meddeelte, og ere disse end ikke fundne i saa stor Mængde, at man derved kan bevise at de have været brugte som Mynt, saa kan det dog ikke betvivles, at de cufiske Sölvbracteater have været gangbar Mynt i det 10de Aarhundrede, og at flere af de her meddeelte ligeledes henhöre til denne Tid, hvilket saaledes beviser en langt ældre Oprindelse, end den Bracteat af Erkebiskop Adalbert den 1ste af Mainz (1109—38), som man i Tydskland har anseet for den ældste.

Naar vi fra et höiere numismatisk Standpunkt kaste et

Blik over Middelalderens Mynter som et Hele, da see vi, at man tidligt har havt Bracteater i Lande, som grændsede til det byzantinske Rige, at man har havt dem i Polen, Ungarn og Böhmen, samt at de i Norden brugtes meget tidligt som Smykker og Amuletter, og som Mynt ligesaa tidligt som i Tydskland. I Tydskland ere de fra Sachsen og Thüringen deels gaaede mod Vesten og standsede henimod den franske Grændse, og deels mod Syden og standsede i Schweitz.

Bracteaterne ere saaledes gaaede fra Östen mod Vesten og standsede omtrent ved Rhinen; derfor finder man ingen franske, ingen senere hollandske og slet ingen engelske Bracteater; de italienske synes næsten at begynde og ende med den, vi tidligere have omtalt, og en lille fra Benevent.

Det er mærkeligt, at de anseligste og omhyggeligst arbeidede Bracteater ere Guldbracteaterne og nogle af de ældste tydske, hvilke sidste dog först prægedes i det 12te Aarhundrede. Man gjorde sig megen Umage med at udfinde Grunden, hvorfor der var anvendt saa megen Flid paa disse, og hvorfor man havde givet dem sammensatte Forestillinger, istedetfor at indskrænke sig til de almindelige enkelte, og man kom da til det Resultat, at de maatte henregnes til et Slags Skuemynter. Dette kan vel paa en vis Maade være Tilfældet med Guldbracteaterne, der bares som Smykker og Amuletter, men det kan neppe siges om de store tydske Bracteater; thi uagtet deres ualmindelige Forestillinger har man fundet dem i saa stor en Mængde, at det neppe kan betvivles, at de have været en gangbar Mynt, hvorved saavel Stempelskjæreren, som Fyrsten, der lod dem præge, rimeligviis have villet udmærke sig.

Endskjöndt de nordiske Bracteater, der have været brugte som Mynt, ere smaa, er det dog umiskjendeligt, at man ved nogle af dem har gjort sig Umage for at levere noget bedre end den Tids sædvanlige Arbeide; thi det er tydeligt, at man paa Kong Svend Grathes (1147—1157)

og Knud den 5tes (1147—1157) Bracteater har sögt at tilveiebringe en Portraitlighed med disse Konger; men disse Bestræbelser for at levere udmærket, og i Tydskland tillige anseligere Arbeide, gik snart over til en skjödeslös, ubestemt og raa Behandling, især da man mange Steder i Tydskland begyndte den Finantsoperation, aarlig at ompræge den gangbare Mynt; thi den indvexlede Mynt maatte omprægeş i störste Hast for atter at kunne sættes i Circulation, ligesom man ogsaa benyttede ringere Stempler for at spare Bekostninger. Den egentlige Fordeel bestod i, at man deels gjorde Mynten slettere, og deels nedsatte den ikke indvexlede Mynts Værdi. Man gik saaledes fra en ziirligere til en slettere Myntart og ikke, som nogle tydske Forfattere have antaget, fra en ufuldkomnere til en fuldkomnere; men herved kom denne Myntart efterhaanden i Foragt, og allerede i det 15de Aarhundrede, da man i Almindelighed ikke havde Kobbermynt, sank den ned til at blive den ringeste Skillemynt.

Denne Skillemynt var imidlertid meget nödvendig, men da den kun havde en ringe indre Værdi og kunde præges uden synderlig Bekostning, skete store Misbrug ved at man udmyntede et större Antal af denne end fornödent, hvilket ogsaa sees af den Tids Myntconventioner; thi der anföres ofte i disse, at man forpligtede sig til, kun at præge et vist Antal af disse saakaldte Hulpenge, en Indskrænkning, der ikke fandt Sted med de andre Myntsorter.

I andre Lande fremkom man derimod med Begjæring til Regjeringen, at den vilde lade præge et större Antal af denne for Almuen og de Fattige saa nödvendige lille Mynt, der iövrigt synes ganske at være ophört med det 17de Aarhundrede.

OVERSIGT AF DEN ORDEN, SOM ER FULGT VED GULDBRACTFATERNES AFBILDNING OG BESKRIVELSE.

A.

De som antages at have en fremmed Oprindelse; de ere igjen inddeelte:

I. De ældre byzantinske Keiseres Bracteater og Mynter der ere brugte som Guldbracteaterne, samt Efterligning af disse Keiseres Mynter.

II. Bracteater af senere byzantinske Keisere og barbariske Fyrster, samt carolingiske Guldmynter brugte som Bracteater.

III. Bracteater, som synes at være Efterligninger af angelsaxiske og carolingiske Mynter.

IV. Bracteater, som ere Efterligninger af Keiserne Basilius den anden Porphyrogenites og Constantin og ellevtes Mynter (975—1025).

V. Bracteater med cufisk Skrift samt Efterligninger af disse.

VI. Bracteater, hvis Oprindelse er uvis men som udentvivl henhöre til det 11te Aarhundrede.

VII. Fiirkantede Bracteater og Figurer af Guldblik.

B.

Bracteater, som antages at være af nordisk Oprindelse, inddeelte:

VIII. Bracteater med mere sammensatte Forestillinger og tildeels staaende Figurer.

IX. Bracteater, hvis Forestillig er et Hoved over en Hest eller andet fiirföddet Dyr og foran Hovedet en eller to Fugle.

X. Bracteater med et Tegn, som man antager for at være Thorstegnet foran et Hoved, der som oftest er anbragt over et fiirföddet Dyr.

XI. Bracteater med et Hoved over et fiirföddet Dyr.

XII. Bracteater med Forestillinger af Dyr.

XIII. Bracteater med Forestillinger af Drager og Slangefigurer.

XIV. Smykker brugte som Bracteater.

SPECIEL FORKLARING OVER DE AFBILDEDE BRACTEATER OG MYNTER I DERES NUMERISKE ORDEN.

A.

DE SOM ANTAGES AT HAVE EN FREMMED OPRINDELSE.

I. *Bracteater og ældre byzantinske Keisermynter, der ere brugte som Bracteater, samt Efterligninger af disse Keiseres Mynter.*

N⁰ 1. En Afprægning af et Stempel paa en tynd Guldplade med Omskrift: IMP CONSTANTINVS P F INVICT AVG, og denne Keisers (Constantin den Stores) Brystbillede med Hjelm, Skjold og Landse.

Dette Stykke, hvis överste Kant er omböiet og danner Öskenen, veier en Spec. Duc., altsaa noget mindre end de sædvanlige byzantinske Guldmynter fra denne Periode, og er fundet i Aaret 1846 ved Plöining i Nærheden af Landsbyen Randböl paa Ahlheden. Det opbevares i Kjöbenhans Museum for nordiske Oldsager (n⁰ 9409).

Endskjöndt intet synes naturligere, end at man havde benyttet et af Advers-Stemplerne for denne Keisers Mynter til Forfærdigelsen af denne Guldbracteat, have vi dog ikke efter en omhyggelig Undersögelse af alle de os bekjendte af disse Mynter fundet dette bekræftet, og vi maae saaledes antage, at ligesom denne Bracteat oprindelig har været bestemt til at bæres, saaledes har der ogsaa været udarbeidet et eget Stempel for denne.

I Herr Kochs Samling i Cöln findes et lignende ensidet Guldstykke præget for Keiser Constantin den Store (her afbildet under n⁰ 116 b); ogsaa til det synes at være udarbeidet et eget Stempel.

N⁰ 2. En stor Guldmedaillon, præget i Antiochien for Keiser Constantius, Constantin den Stores Sön. Keiseren er fremstillet holdende en Kugle i Haanden; paa Kuglen staaer en Victoria, som rækker en Krands imod ham.

Paa Rev. er Omskriften: D N CONSTANTIVS VICTOR SEMPER AVG og Forestillingen er Keiseren paa en af 6 Heste trukken Triumphvogn med en Victoria, der rækker en Krands imod ham. I Afsnittet ere Bogstaverne A N, og, som det synes, nogle Smykker og andre Gjenstande.

N⁰ 3. Under dette n⁰ er afbildet Adversen af en lignende Medaillon, hvorpaa Keiser Jovianus, som regjerede fra 263 til 64, er fremstillet paa samme Maade, som Keiser Constantius paa n⁰ 2.

De bevaredes forhen, som store Sjeldenheder, i det franske Myntcabinet; men vi vide ikke, hvor de ere fundne.

Disse to Medailloner ere kun afbildede for at vise, at man ogsaa i andre Lande har byzantinske Guldmynter med saadanne Öskener og Zirater af Guldkorn, som de der findes paa de nordiske Bracteater; ogsaa i det Keiserlige Cabinet i Wien findes flere Guldmedailloner med lignende Öskener og Indfatninger. Vi behöve ikke at hentyde paa, hvor passende Medailloner med saadanne Forestillinger kunne gives til Krigere og bæres af disse som en Udmærkelse.

N⁰ 4. En Guldmedaillon, som paa Adv. har en dobbelt Omskrift af latinske Bogstaver, blandede med ubekjendte Charakterer.

Fyrstens Brystbillede er fremstillet med Diadem, omtrent paa samme Maade som de byzantinske Keisere paa n⁰ 2 og 3, rækkende den ene Haand iveiret med 3 Ringe paa Tommelfingeren.

Rev. har ligeledes en Omskrift af blandede Charakterer. Forestillingen er en Laurbærkrands, lig dem som findes paa de tidligere byzantinske Keisermynter, men i denne er paa en temmelig barbarisk Maade afbildet en gaaende Victoria, som fremrækker en Krands. I Feldtet er anbragt et Kors og nogle andre symbolske Tegn.

Den er funden i Jorden i Bahuuslehn og bevares i Stockholms Museum.

Denne Medaillon er især mærkelig derved, at den oprindelig har været bestemt til at bæres; thi i Omskriften er, saavel paa Adv. som paa Rev., levnet en Plads til Öskenen og de for denne eiendommelige Zirater af Guldkorn.

N⁰ 5. En Guldmynt, hvis Omskrifter, saavel paa Adv. som paa Rev., fordetmeste bestaae af romerske Bogstaver, hvilke man dog ikke har formaaet at udtyde.

Forestillingen er paa Adv. et Brystbillede med Diadem, og paa Rev. en Kriger med en Landse i Haanden

og stöttende sig paa sit Skjold. Der kan ingen Tvivl være om, at disse Forestillinger ere laante af de tidligere byzantinske Keisermynter.

I Oldtiden har man först forsynet denne Mynt med en Kant, men for at gjöre Smykket anseligere, har man senere tilföiet en endnu större Kant og forenet disse ved paaloddede Spiralzirater af Guldtraad. Paa Adv. af selve Mynten har man ligeledes paaloddet Zirater af Guldkorn.

Denne Mynt fandtes for mange Aar siden i Forbindelse med nogle Perler og Ringe i nordre Thellemarkens Fogderi; nu opbevares den i Kbh. Museum (8612).

N° 6. En Bracteat [1], paa hvilken den ene Halvdeel af Omskriften er blandet med ubekjendte Characterer, medens den anden: TANS P F AVG, uden al Tvivl er Slutningen af DN FL CONS.

Forestillingen er to diademerede Fyrsters Brystbilleder, af hvilke det ene formodentlig skal være Keiser Constans, det ligner ogsaa det som findes paa hans Mynter. Over Figuren er anbragt et hos Barbarerne meget almindeligt, mystisk Tegn, sammensat af tre Halvmaaner.

Denne Bracteat fandtes i to Exemplarer, i Forbindelse med nogle meget kostbare Smykker og Bracteater n° 11, 123, 125, 147 og 152 i det berömte Guldfund, ved Broholm i Fyen, som er beskrevet i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, 2det Bd. Det hele Fund bevares samlet i Kbh. Museum (2809—10).

N° 7. En Bracteat, hvis Omskrift, endskjöndt den bestaaer af romerske Bogstaver, tildeels er utydelig, idet man afvexlende har vendt disse Bogstaver op og ned og til forskjellige Sider; men Slutningen er: . . . . ANVS P F AVG , ved hvilke man uvilkaarlig mindes om Valentianus, Julianus etc. Forestillingen er et diademeret

---

[1] Kun ved de Bracteater, som ikke ere af Guld, vil Materien blive anfört.

Brystbilled, som har Lighed med det der findes paa disse Keiseres Mynter.

Denne Bracteat er afbildet i et Skrift af Ackerman og opbevares i det brittiske Museum.

N⁰ 8. En Bracteat med en Omskrift, hvis Begyndelse synes at være ELIA, og Slutningen TA. Numismatikeren Lelewel, der bekjendtgjorde denne Bracteat i Revue de la numismatique belge, 1er vol., og gjorde sig megen Umage for at udtyde Omskriften, antager at Begyndelsen er ELIAnus, eller AELIANVS, VALens.

Forestillingen er en barbarisk Efterligning af den Maade, hvorpaa de tidligere byzantinske Keiseres Brystbilleder afbildedes paa deres Mynter.

Den er funden i Belgien ved Thuilly nær ved Ossogne, ved Udgravningen af en Steen-Ligkiste, i hvilken den laa tilligemed Levningerne af nogle Jernvaaben. Paa Bagsiden er anbragt to Öskener og en Böile, hvilket viser, at den har været brugt som Spænde.

N⁰ 9. En Bracteat, hvorpaa man har troet at see fölgende Omskrift: OVMLRO PF VO eller RLMVO OPFVO; dens Betydning er dunkel, dog synes Slutningen at være en Forvanskning af P F AVG.

Forestillingen er et Hoved med Diadembaand, og i samme Smag som de foregaaende.

Den er ligeledes bekjendtgjort af Lelewel i Revue de la numismatique belge, 1er vol., og er funden ved Tongeren i Belgien.

N⁰ 10. Denne er af Kobber og mere en blot præget Plade end Bracteat. Indskriften er vel blandet med usædvanlige Bogstaver; men udentvivl læst rigtig som DN ⊏⊧BE⊏SSIVƬ PF ΛVG.

Begyndelsen og Endelsen er utvivlsom; men hvorvidt man tör læse Fyrstens Navn som den engelske Kong Egberts, tör jeg ikke afgjöre.

Forestillingen er noget forskjellig fra de foregaaende, Hvor den er funden og hvor den nu opbevares er ikke

angivet af Lelewel, der har bekjendtgjort den i ovennævnte Tidsskrift.

N⁰ 11. En Bracteat med en Omskrift af Runer, hvori nogle af de Tegn forekomme, som kun findes iblandt de saakaldte angelsaxiske Runer.

Forestillingen er en Fyrstes Brystbillede, der, ligesom paa de foregaaende, er en temmelig nöiagtig Copie af de tidligere byzantinske Keisermynter. Hovedet og Omskriften er ophöiet og præget med eet Stempel. Öskenen er meget ziirlig, og den samme Arbeider, som har tilföiet denne, har ogsaa udarbeidet Omkredsene; thi saavel i hiin som i disse ere Ziraterne indslaaede med samme Stempel.

At Omskriften er med Runer og at Indfatningen har stor Lighed med dem, som findes paa de nordiske, lade formode at den kunde være forfærdiget i Norden.

Den er funden ved Broholm i Fyen, tilligemed de under n⁰ 6 omtalte Bracteater og Smykker, og bevares med disse i Kbhvns Museum 2808.

N⁰ 12. En Bracteat med en latinsk Omskrift, som er noget utydelig og omsat; man har villet læse den saaledes: ND (DN) VAI INPEI. AVG eller IND⊏I. AVG (Imperator Augustus eller in nomine dei Aug.).

Forestillingen er aldeles som paa de Foregaaende. Hvor den er funden, vides ikke; den bevaredes forhen i Stadsmuseets Myntsamling i Leipzig men kjöbtes ved Auction over denne Samling til Myntsamlingen i Kjöbenhavn.

N⁰ 13. En Bracteat med en Runeomskrift. Hovedet er meget babarisk udfört; men man sporer dog, at de tidligere byzantinske Keiseres Mynter ere dets oprindelige Mynster. Denne Bracteat er funden for lang Tid siden i Sjelland (v. Mus. Reg. Tab. II Litr. F) og afleveret fra det danske Mynt- og Medaille-Cabinet til Kbhvns Oldsag Museum (8656).

Ogsaa paa denne Bracteat kunne Runerne og det ringere Arbeide lede til den Formodning, at den var forfærdiget i Norden.

N⁰ 14. Fn Mynt, hvortil man har föiet en Kant og Ösken, som de der findes paa Bracteaterne. Omskriften er paa begge Sider med ubekjendte Characterer.

Forestillingen er paa Adv., som paa de Foregaaende, et diademeret Brystbilled, og paa Rev. en, som det synes, nögen Figur tilhest, holdende et kort Sværd i den ene Haand og et Spyd i den anden.

At denne Mynt har havt en omtrent lignende Oprindelse som de Foregaaende, og at de alle ere barbariske Nationers Efterligninger af de byzantinske Keiseres Mynter, kan neppe betvivles.

Dette Smykke er fundet i en lille Gravhöi paa Gaarden Hove i Nærheden af Hofs Kirke i Bergens Stift. Det fandtes optrukket paa en Sölvkjede, som endte sig i Ring. I denne Gravhöi fandtes endvidere en lille Spand af Birkebark, nogle Levninger af en Leerurne, samt et sönderbrudt Jernsværd og Spyd.

Dette mærkelige Fund bevares i Bergens Museum.

N⁰ 15. En Mynt, hvortil der er föiet en Rand og Ösken, der ere udarbeidede paa samme Maade, som paa de Foregaaende. Den har en Omskrift af ubekjendte Charakterer, blandede med flere smaa Kors.

Brystbilledet paa Adv. er meget forskjelligt fra de Foregaaende, især med Hensyn til Haaret, som ikke er glat afskaaret i Nakken, men dog smykket med det sædvanlige Diadembaand. Paa Rev. er fremstillet en Person tilhest fremtrækkende en Kugle.

Dette Smykke er fundet i en Gravhöi i Aaret 1827 paa Gaarden Midt-Mjelde, som ligger i Haugs Præstegjæld i Söndre Bergenhuus Amt. Det laa i en Steenkiste, hvori der var endeel fiin Muld; i samme skal der være fundet Fragmenter af en Urne.

Dette Smykke bevares i Bergens Museum.

N⁰ 16. En Guldmynt med en Omskrift af nogle ubekjendte Characterer, som ofte gjentages. Brystbilledet

paa dennes Adv. er endnu fjernere fra de byzantinske Keisermynter end paa nogen af de Foregaaende. Hovedet synes bedækket med en Hue, hvorfra der nedhænger Baand; Halsen er prydet med et Perlebaand. Paa Rev. er en Forestilling, som er meget lig den paa n⁰ 15; dette synes at antyde en beslægtet Oprindelse, endskjöndt Charaktererne i Omskriften ere af en anden Art, end de der findes paa den foregaaende.

Denne Mynt, som udentvivl er funden i Norden, opbevares iblandt de saakaldte barbariske Mynter i det danske Mynt-Cabinet.

N⁰ 17. En Guldmynt, som er dannet af to ved en tykkere Kant sammenföiede Bracteater eller Guldplader. Omskriften paa Adv. er med ubekjendte Charakterer. Forestillingen er et Hoved prydet med en Laurbærkrands. Hvad man vel her nærmest maatte ansee for Figurens Bryst, synes dog, ved at sammenlignes med n⁰ 81, at skulle antyde den överste Deel af et Skjold, hvis ene Side ender sig i et Fuglehoved. Paa Rev. en Rytter, svingende en Landse, hans Hest trækkes af en Person med en Langbue i Haanden.

Denne Mynt er funden ved Troldhætten i Forbindelse med n⁰ 89, som ligeledes er sammensat af 2 Guldbracteater. Den bevares i Stockholms Museum.

N⁰ 18. En almindelig bekjendt Guldmynt, præget af Keiser Constantius i Smyrna, hvortil man har föiet en Kant og Ösken.

Den er funden i Danmark og bevares i Kjöbenhavns Museum (CXVI.)

II. *Bracteater af senere byzantinske Keisere og barbariske Fyrster, samt carolingiske Guldmynter brugte som Bracteater.*

N⁰ 19. En Guldbracteat med Omskrift DNIVI (L) NЄPOS P F AUG.

Forestillingen er en slet Efterligning af den foregaaende Guldmynt (n⁰ 18), som er over 100 Aar ældre, og viser os Keiseren som Kriger med Hjelm, Spyd og Skjold.

Dette Stykke, som er af blegt Guld og saa tyndt at det er en fuldkommen Bracteat, synes oprindeligt bestemt til at omgives af en Kant med Ösken, idet man i Omskriften har givet en Plads for denne. Det er denne Bracteat, som man i lang Tid ansaae for at være den ældste, og som fra den Thottske Samling gik over i det danske Myntcabinet, hvor den endnu bevares som en stor Sjeldenhed.

N⁰ 20. Adversen af en almindelig bekjendt Guldmynt af Keiser Mauricius Tiberius (582—602). Denne er kun afbildet for at vise Forbilledet til den fölgende Bracteat, som ogsaa derfor er givet samme Nummer.

Omskriften paa denne Bracteat, er uforklaret, og dens Forestilling er en mindre vel udfört Copie af ovennævnte Mynt. Den har en Ösken og en fiint flettet Kant; hvor den er funden, vides ikke; men n⁰ 156 og 164, som dels ere, dels formodes fundne i Sydtydskland, have lignende flettede Indfatninger.

Denne Bracteat bevaredes tidligere i General Rühle v. Lilliensterns Myntsamling, hvorfra den gik over til det preussiske Myntcabinet.

N⁰ 21. Et Sölvspænde, hvori der er indfattet en Sölvbracteat med fölgendeOmskrift; + SVNEDROMDH.

Forestillingen er et ubedækket Hoved, og foran dette er anbragt et Scepter, som ender sig i en Kugle eller Ring.

Foruden den formodede Forklaring af Omskriften: Sune Danorum Dn, har man fremsat andre, som dog alle synes endnu tvivlsommere.

Dette Smykke er fundet i Sverrig og bevares i Stockholms Museum.

N⁰ 22. En Guldbracteat uden Omskrift; Forestillingen er et Brystbilled og foran dette er anbragt et Scepter, som har stor Lighed med det paa n⁰ 21.

Denne Bracteat bevares i Stockholms Museum.

N⁰ 23. En lille Guldbracteat med en Omskrift af blandede barbariske Charakterer. Forestillingen er en Fyrstes Brystbilled med Diadembaand; foran Brystbilledet er anbragt et Korsscepter. Man seer tydeligt, at denne Bracteat er en Efterligning af de tidligere byzantinske Keisermynter.

Den eiedes forhen af den berömte Numismatiker Mader i Prag, og var den eneste Guldbracteat i hans store Samling. Det vides imidlertid ikke, om den er funden i Böhmen; nu bevares den i Thomsens Samling i Kjöbenhavn.

N⁰ 24. Et Sölvspænde, hvori der er indfattet en Sölvmynt, som har en Omskrift med ubekjendte, som det synes, orientalske Charakterer. Forestillingen er et Brystbilled med en Hovedprydelse, der er sammensat af mange Perlerader, hvilket synes at være en Efterligning af den Maade, hvorpaa de sasanidiske Fyrster afbildedes paa deres Mynter. Rev. er uden Omskrift. Paa en Forhöining af to Trin er opreist et höit Kors, paa hvis Ender der er anbragt Halvmaaner; paa den ene Side af dette Kors er anbragt et ligearmet Kors med lignende Ziråter paa Enderne og paa den anden Side en af Punkter dannet Stjerne eller Sol. Denne Forestilling er upaatvivlelig laant af de senere byzantinske Keisermynter.

Dette Smykke er fundet i Nærheden af Herregaarden Gärsnäs og bevares ved Univertetets Myntsamling i Lund.

N⁰ 25. En tyk Guldmynt. Adv. har et Hoved prydet med et dobbelt Perlediadem, og Rev. er en raat udarbeidet Figur, omgivet af en ubekjendt Gjenstand, som det synes, en Plante; paa Figurens höire Side er et Tegn, som rimeligviis skal være Solen.

Til denne Guldmynt er föiet en dobbelt Kant med Ösken. Den er funden i Jorden i Sverrig og bevares i Stockholms Museum.

N⁰ 26. En Guldbracteat med en Omskrift af 6

tildeels romerske Bogstaver, det ene over det andet. Brystbilledet paa denne er en nöiagtig Efterligning af de tidligere byzantinske Keisermynter; men her er tilföiet, at Haanden rækkes op med Tommelfingeren under Hagen, og udaf Munden udgaaer en Braad eller Piil. Foran Figuren er anbragt en Fugl, som vil findes paa de fölgende Bracteater vi antage at være af nordisk Oprindelse, hvilket, ligesom den eiendommelige Maade som Figuren holder Haanden, leder til den Formodning, at den kunde være forfærdiget i Norden.

Denne Bracteat er funden tilligemed n⁰ 92 og 102, paa en lille Ö (Tjörkö) i Karlskrones Skærgaard; den eiedes af Kronebager Aspegreen i Karlskrone. Efter hans Död kjöbtes den til Universitetet i Lund, hvor den nu bevares.

N⁰ 27. En barbarisk Guldmynt med en Omskrift paa begge Sider af tildeels romerske Bogstaver. Paa Adv. en Fyrstes Hoved prydet med en Radiatkrone og et Perlediadem; paa Rev. en vinget Figur med Hjelm og Sværd, holdende i den ene Haand en Langbue, og i den anden en Piil.

Denne hidtil ubekjendte Guldmynt har naturligviis en lignende Oprindelse, som flere af de foregaaende lidet bekjendte Stykker, og bevares i Myntcabinettet i Upsala.

N⁰ 28. En Guldmynt med en Omskrift, som er meget forvandsket paa Adv.; thi den oprindelige er; DN HLVDOVICVS IMP AVG.

Forestillingen er denne Keisers (Ludvig den Frommes) Brystbilled med Diadem. Paa Rev. er derimod den sædvanlige Omskrift for denne Keisers Guldmynter. Forestillingen er en Korsstav omgivet af en Laurbærkrands.

Til denne Mynt er föiet en dobbelt Kant, hvortil der istedetfor Ösken er loddet en Guldperle af den Art, som man oftere har fundet i de nordiske Grave.

Der er ingen Tvivl om, at denne Mynt enten er en Original eller en temmelig nöiagtig Copie af Keiser Ludvig

den Frommes Mynter, altsaa fra det 9de Aarhundrede. Den er funden ved Eger i Norge og henhörer til det berömte Fund af kostbare Guldsmykker, som er beskrevet i flere Afhandlinger af Prof. Holmboe.

N⁰ 29. Et Guldspænde, hvori er indfattet en Guldmynt. Der er ingen Tvivl om, at den barbariske Omskrift skal være: DN HLVDOHVIC. Rev. er endnu utydeligere, dog seer man, at den er en Efterligning af den under n⁰ 28 omtalte Keisermynt. Til Mynten er föiet flere Kredse af Perler, og paa Bagsiden findes endnu Levninger af Spændeböilen.

Det er fundet og beskrevet i Forbindelse med n⁰ 28 og bevares i Universitetets Museum i Christiania.

III. *Bracteater, som synes at være Efterligninger af angelsaxiske og carolingiske Mynter.*

N⁰ 30. En Guldbracteat, som istedetfor Omskrift kun har nogle smaa Kors og Halvmaaner. Forestillingen er overordentlig raa; det synes imidlertid, at man har villet fremstille Figuren siddende, holdende en Stav med et Kors paa hver Ende i den ene Haand, og et Slags Korsscepter i den anden; imellem dette og Figuren er endnu et lille Kors, og ved den ene af de to Streger, der udentvivl antyde Stolen, er anbragt en lille Stjerne.

Denne Bracteat har en Rand, og Öskenen er formodentlig afbrudt; den er funden i Tydskland og bevares i Fyrsten af Fürstenbergs berömte Myntsamling.

N⁰ 31. En Guldbracteat med en Omskrift af 5 Charakterer, af hvilke nogle ere romerske. Forestillingen er to Figurer, som række Hænderne op mod et paa en Forhöining opstillet Kors.

Denne Bracteat er funden liggende paa Halsen af et Skelet i en Jordbanke i Warwickshire. I samme Banke fandtes endnu et Skelet med et lignende Smykke paa Halsen, hvilket dog ikke var præget, men blot havde

Zirater af Guldsmedarbeide. Dette Fund er beskrevet i Archæologia Britannica, 3 Tom., pag. 371.

Under dette n⁰ er derefter, for at vise Ligheden i Arbeide og Fremstillingsmaade, afbildet en saakaldet Sceatta eller Mynt, præget af de Christne i England kort efter det romerske Herredömmes Ophör.

N⁰ 32. En Guldbracteat med en Omskrift af nogle faa Bogstaver og et lille Kors. Forestillingen er et Hoved bedækket med en stor Hjelm med Kam og Næsebyrg.

Denne Bracteat, som har en bred Kant og synes at have havt en Ösken, har Lighed med dem, man antager at være forfærdigede i Norden, hvor den rimeligviis ogsaa er funden. Den er bekjendtgjort her i Landet förste Gang i Bircherods „Specimen"; nu skal den opbevares i den bodleyanske Samling i Oxford.

N⁰ 33. Fn Bracteat af blegt Guld. Omskriften, der er en Gjentagelse af nogle faa Bogstaver blandede med Runer, sluttes med Thorstegnet.

Forestillingen er en halv Figur med oprakte Hænder. Hovedet minder noget om de ældre byzantinske Keisermynter.

Denne Bracteat, som vides at være funden for længere Tid siden i Skaane og i Forbindelse med n⁰ 84, opbevares nu i Thomsens Samling i Kbhvn.

N⁰ 34. En tynd Sölvmynt. Paa Adv. er en gaaende Figur som har en Hjelm, hvorpaa der er anbragt to Horn eller en Halvmaane, og som holder en Landse i den ene Hand, og et Slags Kors i den anden. Paa hver Side af Figuren er anbragt et forskjelligt Kors, og foran dens höire Fod er, som det synes, afbildet en Kirkelysestage. Figurerne paa Rev. er en Forvanskning af den Maade, hvorpaa Keiser Carl den Stores Navn „Carolus" blev givet paa hans i Belgien prægede Mynter.

Denne hidtil ubekjendte Mynt bevares i den kongelige Myntsamling i München.

N⁰ 35. En tynd Sölvmynt. Adv. paa denne er

omtrent som Rev. paa den nylig omtalte (n^0 34); Rev. Indskrift er en Efterligning af den, der findes paa de dorestadske Mynter. Under Stadens Navn er endog afbildet det bekjendte frankiske Mærke Franciscaen (et Slags Hellebarde).

Denne Mynt findes i Thomsens Samling i Kbhavn.

Disse to Mynter ere afbildede her, fordi de danne et Overgangsled fra Carl den Stores Mynter til nogle af de ældste Halvbracteater, vi kjende, og som ere omtalte ovenfor (pag. 276).

IV. *Bracteater, som ere Efterligninger af Keiserne Basilius den andens Porphyrogenites og Constantin den ellevtes Mynter (A^0 975—1025).*

N^0 36. En Sølvbracteat med en Indskrift af Runer, der tildeels ere Binderuner. Forestillingen er et Jerusalemskors, opreist paa en Forhöining af flere Trin; paa hver Side af dette er et modvendt Hoved.

Denne Sölvbracteat, der udentvivl er funden i Finland, bevares i Oberst Tamlanders Samling i Helsingfors.

Under dette n^0 er ogsaa afbildet en af Keiserne Basil den 2den og Constantin den 11te præget Mynt (975—1025), som upaatvivlelig var Forbilledet for denne og de tre fölgende Bracteater. For endnu tydeligere at vise dette, er tillige afbildet Adv. af en lignende Mynt, der er af samme Störrelse, som Bracteaterne. Men Afbildningen af den mindre, der oftere er funden i Norden er sikkert paalideligere end denne större, som er stukken efter et mindre vel udfört Kobber.

N^0 37. En Bracteat af Messing, hvis Omskrift er det romerske Alphabet fra A til R incl., og som slutter med -I, der formodentlig betegner etc.

Forestillingen er den samme som paa N^0 36. Endskjöndt denne mærkelige Bracteat kun er af Messing, er den dog meget tyndt udpræget og derved en fuldkommen Bracteat.

Den er funden i Skaane, hvor den bevaredes i nu afdöde Provst Hofverberg i Barsebeks Samling af nordiske Oldsager.

N⁰ 38. En Bracteat af Kobber med en af 6 Bogstaver bestaaende Omskrift (HOI—OHI). Forestillingen er den samme som paa n⁰ 36 og 37, men noget raaere.

Denne Bracteat har været omgivet af en nu tildeels afbrudt Kant. Paa det Sted, hvor Öskenen rimeligviis har været anbragt, er den sönderbrudt og fortæret.

Den er funden paa Öland, i Gardsby Sogn, ved Ullevigsgaarden, i en Steenkiste i Forbindelse med et Fragment af en Kjede og et lille fiirkantet Kobbersmykke, hvilket er afbildet her under n⁰ 215. Dette Fund bevares i Stockholms Museum.

N⁰ 39. En forgyldt Kobberbracteat. Forestillingen er vel beslægtet med n⁰ 36—38, men saavel Kronernes Form, som hele Fremstillingsmaaden, ligner saa meget den paa de danske Mynter fra det 12te Aarh. at man ikke kan antage denne Bracteat at være meget ældre.

Den er udentvivl funden paa Öland, forhen bevaredes den i Dr. Eckmans Samling i Calmar og blev senere, tilligemed denne Samling, indlemmet i Stockholms Museum.

V. *Bracteater med kufisk Skrift, samt Efterligninger af disse.*

N⁰ 40—42. En Sölvbracteat og nogle Fragmenter af lignende, som alle have cufiske Indskrifter. I Annaler for nordisk Oldkyndighed 1842—43, pag. 126, har Magister Lindberg saa nöiagtigt oplyst Forholdene ved disse Bracteater, at jeg troer kun at burde henvise dertil og vil blot tilföie, af hvem de efter den givne Oplysning antages at være prægede, nemlig: n⁰ 40 af Nasr el Hak Iler Chan, som regjerede 383—403 efter Hedschra (993—1012 e. Chr.); dog enten i Begyndelsen af hans Regjering eller maaskee endog tidligere som Statholder eller designeret Thronfölger; n⁰ 41 af Abdallah, Chalifen Mutez billahs

Sön, altsaa 252—55 e. Hedschra eller 866—69 e. Chr.; n⁰ 42 af den samanidiske Fyrste Ahmed ben Ismael eller Nasr ben Ahmed under Califen Moktader billah, altsaa mellem Aarene 295—320 e. H. eller 908—32 e. Chr.

Disse Bracteater ere fundne ved Vaalse paa Falster med et stort Antal saavel orientalske som occidentalske Mynter, som oplyse at de maae være nedlagte i Jorden omtrent An. 990 eller senest 1000 e. Chr. Bracteaterne og Mynterne opbevares i det danske Myntcabinet.

N⁰ 43. En Guldbracteat, hvis Indskrift er med en Efterligning af kufiske Charakterer. I ovennævnte Tidsskrift, pag. 129, har Magister Lindberg oplyst, at denne Bracteat er en Efterligning af en i Aaret 183 e. H. eller 799 e. Chr. præget Sölvmynt, altsaa under Harun al Raschid, navnlig af den under ham mægtige Barmakide Dschafar. Men endskjöndt den i Störrelse og Form er en Efterligning af en Sölvmynt, har den dog Indskriften „denne Guldmynt."

Denne Bracteat, som er forsynet med en Rand og Ösken, fandtes paa Gulland i Aaret 1812 og hevares i Stockholms Museum.

N⁰ 44. En Guldbracteat; den har ingen Omskrift, men i Kanten er en Afvexling af Lilier og Kors, der adskilles ved 3 Streger; paa Midten er ligeledes kun nogle Zirater, som dog tydelig ere en Efterligning af Skriften paa de kufiske Mynter.

Denne Bracteat har en Kant, men Öskenen er formodentlig afbrudt. Den er angivet at være funden paa Gulland i Aaret 1822 og eiedes dengang af Oberst Lundberg; senere kjöbtes den i Berlin for Kjöbenhavns Museum.

I Prof. Schröders Samling af nordiske Oldsager i Upsala findes en aldeles lignende Bracteat med Ösken, men af Sölv; den synes at være præget med samme Stempel og skal ligeledes være funden paa Gulland.

N⁰ 45. En forgyldt Sölvbracteat, som kun er lidet afvigende fra n⁰ 44.

Oldsag-Museet i Stockholm eier 2 med Öskener forsynede Exemplarer af denne Bracteat, der ere fundne paa Gulland.

VI. *Bracteater, hvis Oprindelse er uvis, men som udentvivl henhöre til det 11te Aarhundrede.*

N⁰ 46. Et Guldstykke; dets Indskrift + TVTOAIVOMIAVRωITO er omgiven af en rudeformet Indfatning, i hvis Midte findes en udfoldet Rose; Ruden er omgivet af Grene med Blade.

Dette Smykke er fra Middelalderen og dannet af en Plade, der er præget som Bracteat. Det er omgivet af en Kant med Ösken og i denne er anbragt en Ring.

Det er fundet i Skjærskind Sogn i Östergothland og er beskrevet i det svenske Tidsskrift Idunna, 7de Hefte. Det skal nu eies af Prof. Schröder i Upsala.

N⁰ 47. En tyk Sölvbracteat med Omskrift: + MAIЄSTAS:OTI MЄ FЄCIT. Forestillingen er Christus med Korsglorien staaende i en Slags Talerstol, holdende Evangeliebogen i den ene Haand, medens han velsignende udstrækker de tre Fingre paa den anden. Indskriften hentyder deels paa Forestillingen og deels paa Forfærdigeren.

Denne Bracteat synes ikke at have været baaren som Smykke, men snarere at have været anbragt som Zirat paa en Kalk, Bindet af en Bog eller desl. Den er funden i Aaret 1837 paa Gothland og bevares i Stockholms Museum.

N⁰ 48. En Deel af et Sölv-Halssmykke, som bestod af tolv ved Kjeder forbundne Bracteater, enhver af disse vare anbragte paa en Sölvplade og omgiven med en Kant. Hvor raa Forestillingen end er, troer jeg dog, at man har villet vise en Biskop eller Abbed i halv Figur eller knælende med Bispestaven i den höire Haand.

Ved Gopplosöen i Nærheden af Kruschwitz, i Storhertugdömmet Posen, fandt en Bonde fra Landsbyen Chelmce ved Plöining en Krukke med gamle polske Sölvmynter

og nogle Sölvsmykker tilligemed dette Halssmykke. Landraad Wolanski, som kom i Besiddelse af dette Fund, skilte det ad og fordeelte Bracteaterne til sine numismatiske Venner i forskjellige Lande.

Ved en Feiltagelse ere Kjederne afbildede her omtrent dobbelt saa lange, som de vare.

VII. *Fiirkantede Bracteater og Figurer af Guldblik.*

N⁰ 49. Et tyndt, fiirkantet Stykke udpræget Guldblik, hvorpaa der udentvivl er fremstillet en Geistlig iført en Kaabe, en lang, forneden broderet Underdragt og Sko med Rosetter. Haaret, som hænger ned af Ryggen, er omböiet paa en egen Maade.

Dette Stykke er foræret til Kjöbenhavns Museum (MMCCXXXII), hvor det nu opbevares, af Justitsraad og Holzförster Römer, der angav det at være fundet paa Bornholm, paa den saakaldte Eng „Sylten“, hvor man ofte har fundet Guldmynter af Keiserne Leo og Zeno. Om denne Mose har det Sagn bevaret sig, at nogle curlandske Sörövere, som havde gjort Landgang paa Bornholm, bleve angrebne af Befolkningen og jagede ud i denne, hvor de omkom.

N⁰ 50. Et fiirkantet tyndt Guldblik med en Forestilling aldeles lig n⁰ 49, men mindre. Det er fundet paa Bornholm tilligemed den under samme n⁰ afbildede lille Ösken. Guldpladen har rimeligviis været anbragt som Forziring paa en i Ösknen baaren Amulet eller desl. af en Materie, som Jorden i Tidens Löb har fortæret.

Det opbevares i Kbhvns. Museum (MDCCCXLVI).

N⁰ 51. Et tyndt Stykke Guldblik med omtrent samme Forestilling som n⁰ 49 og 50. Det er fundet i Nærheden af Svanike med Guldmynter af Keiserne Zeno og Theodosius den 2. og opbevares i Kbhvns Museum (4714).

N⁰ 52. Et tyndt Stykke Guldblik, paa hvilket den Geistlige er fremstillet bærende Kalken. Det opbevares i Kbhvns Museum (8684).

Det er udentvivl det samme Stykke, som allerede 1725 er stukket og bekjendtgjort af v. Mellen i et lille Skrift (de simulacris aureis) og afbildet under n⁰ 2.

N⁰ 53. Et fiirkantet Stykke Guldblik med omtrent samme Forestilling, som paa de 3 Foregaaende; men den Geistlige synes at holde en Vase med en udziret Kant og en nedhængende Guirlande i Haanden.

Dette Stykke er ogsaa fundet paa Bornholm og udentvivl det samme, som er omtalt under n⁰ 1 i ovennævnte Skrift.

Det opbevares Kbhns Museum (8684).

N⁰ 54. Et fiirkantet Stykke Guldblik. Forestillingen er en Person med en Stok i Haanden og, som det synes, med blottede Arme og Bryst, kun iført en kort Kjole med Broderi forneden, samt Sko med Rosetter.

Hvor dette Stykke er fundet, vides ikke, det opbevares i Kbhvns Museum.

N⁰ 55. Et Stykke tyndt Guldblik; Forestillingen er en Person med blottede Arme, en lang Stok i Haanden og iført en Kjole med Broderi forneden, et Slags Skuldergehæng, Beenklæder og Sko.

Hvor dette Stykke er fundet, vides ikke; det opbevares i Kbhvns Museum.

N⁰ 56. Et lignende Stykke, men af raaere Arbeide. Figuren er iført en kort Dragt, har et Armbaand paa den venstre Arm og, som det synes, en Stridsöxe i Haanden.

Hvor dette Stykke er fundet, vides ikke; det bevares i Thomsens Samling i Kbhvn.

N⁰ 57. Et lignende Stykke Guldblik. Forestillingen er en Person med meget langt nedhængende Haar og Skjæg, iført en Kofte og med en Stok i Haanden.

Dette Stykke er præget, som alle de Foregaaende, og har nogen Lighed med de saakaldt Guldgubber.

Hvor det er fundet, vides ikke; det bevares i Kbhvns Museum.

N^{0} 58—62. Fem smaa, fiirkantede, tynde Stykker Guldblik.

Paa n^{0} 58 synes Forestillingen at være tydeligst, og det er rimeligviis den, der er varieret paa de fire fölgende. Det er nemlig en Biskop, som har en lang Underklædning og over denne en Kaabe. Han har sin Bispestav i Haanden og foran ham staaer en Kriger med udrakt Haand, sit Sværd ved Siden og Skjoldet hængende paa Ryggen.

De ere angivne at være fundne i Norge? og ere afleverede fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum, hvor de opbevares (8681).

N^{0} 63. Et lignende Stykke Guldblik. Forestillingen synes at være den samme som paa n^{0} 58—62; men som Biskoppen her mangler Staven, der betegner hans Værdighed, saaledes mangler Krigeren ogsaa sine Vaaben og er kun ifört en Kofte.

Det er fundet paa Bornholm og er overgivet fra Myntcabinettet til Kbhvns Museum.

N^{0} 64. Et lignende Stykke Guldblik, hvorpaa der er forestillet to Personer, som staae hver paa sin Side af et stort Kors.

Det er ligesom n^{0} 63 fundet paa Bornholm og afleveret fra Myntcabinettet til Kbhvns Museum (8582).

N^{0} 65. Et Stykke tyndt Guldblik, hvorpaa der er forestillet to Personer ligeoverfor hinanden, klædte omtrent som den under n^{0} 49 omtalte Geistlige.

Dette Stykke fandtes paa Bornholm ved Plöining af en Ager, kaldet Sortemuld, og var saaledes sammenböiet i Midten, at hver Side havde en Figur; det bevares i Kbhvns Museum (CCCXVIII).

N^{0} 66—68. 3 Stykker Guldblik; paa hver af disse er udpræget en raat udarbeidet Figur, af hvilke den ene (n^{0} 66) synes at være qvindelig.

Vi have ladet afbilde disse, som en Pröve paa de *prægede* saakaldte Guldgubber; men vi have troet, ikke

at burde afbilde de höist ufuldkomne af disse, der kun bestaae af et Stykke udklippet Guldblik, hvori man med en Naal har indridset Figurer, især da man vanskelig kan adskille de originale fra dem, som ere eftergjorte i den nyere Tid.

Man har fundet Guldgubber paa Bornholm, i Skaane ved Raflunde og ved at opryddde en Ager paa Gaarden Kirkesæter i Hevne, Throndhjems Stift; de her afbildede opbevares i Kbhvns Museum.

Da saavel disse fiirkantede Guldbracteater, som de saakaldte Guldgubber staae aldeles isolerede, og da de kun ere afbildede her for Fuldstændighedens Skyld, ville vi med Hensyn til de förstnævnte vedföie et Par Bemærkninger. Vi ere temmelig overbeviste om, at de ere indförte, hvilket ogsaa deres Hovedfindesteder Bornholm og det sydlige Skaane synes at bekræfte. Man har vel en Slags Efterretning om at saadanne skulle være fundne i Norge, men dette er neppe mere end en Formodning: thi ved en omhyggelig Efterforskning have vi kun erfaret, at man har fundet Guldgubber der, hvilke man iövrigt saa let forvexler med de her omtalte smaa, fiirkantede Bracteater. Som vi have seet, hentyde Forestillingerne paa, at de ere forfærdigede i et Land, hvor Christendommen har været herskende; det er derfor mærkeligt, at de Mynter, som ere fundne paa de Steder, hvor man har fundet de fiirkantede Guldbracteater, alle henhöre til det 5te Aarhundrede, imidlertid synes den Maade, Bracteaterne ere arbeidede paa, at bekræfte, at de, saavel som Guldgubberne, henhöre til en noget senere Tid.

Deres egentlige Bestemmelse eller Anvendelse er endnu ligesaa dunkel som deres Oprindelse; men da de ere meget tynde, maa man antage, at de have været anbragte som Zirater eller Amuletter paa Læder, Klædningsstykker eller desl., hvilke Tiden har fortæret.

B.

BRACTEATER SOM ANTAGES AT VÆRE AF NORDISK OPRINDELSE.

VIII. *Bracteater med Forestillinger af flere usædvanlige og tildeels staaende Figurer.*

N⁰ 69—72. 4 Guldbracteater, som alle have en og samme Forestilling, men mere eller mindre raat udarbeidede.

N⁰ 69, som har en Indskrift med Runer, er funden i Danmark, men det er os ei bekjendt hvor. N⁰ 70, paa hvilken Forestillingen er tydeligst, ville vi forsöge at beskrive: En vinget Victoria fremrækker en Krands foran en Candelabre eller Alter; en kronet Fyrste, ledsaget af en Kriger, bevæbnet med et nedadvendt Spyd, gaaer hende imöde med et Slags Scepter i Haanden. Over disse to Figurer flyver en Fugl, og en Slange, som ikke findes paa n⁰ 71 og 72, bider Fyrsten i Hælen. Enkelte Runer ere ogsaa anbragte paa denne Bracteat, som er funden i to Expl., tilligemed no 165, 170, 174, 180 og 89, ved Randlev i Viborg Stift og foræret til Museet ved Pastor N. Blicher, af den daværende Herredsfoged over Hid- og Lysgaard Herreder, Justitsraad Holstein. N⁰ 71, der er funden ved Faxö i Sjelland, og n⁰ 72, som er en slet Efterligning af de foregaaende, ere begge afleverede fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum, hvor de nu alle opbevares under fölgende n⁰ (CCXCIX. 8069. 8968).

N⁰ 73. En Bracteat, hvorpaa en bepantsret Ridder med Sværd og Landse er fremstillet paa en ligeledes bepantsret Hest og kjæmpende med to Drager. Imellem Dragerne er foroven anbragt en Figur, lig den, hvormed man afbildede Skibe, nemlig en Halvmaane, fra hvilken der udgaaer Spidser, der skulle forestille Roerkarle.

Denne Bracteat fandtes for mange Aar siden i Jorden under Alteret i en gammel Trækirke i Gudsdals og Froens Præstegjeld i Guldbrandsdalen.

Den bevaredes forhen i det danske Myntcabinet, men er nu afleveret til Museet (8671).

N⁰ 74. En Bracteat, der har nogle enkelte Bogstaver istedetfor Omskrift; Figuren paa den er overordentlig raat fremstillet; men dog i en saa afvigende Stiil fra dem, vi antage for nordiske, at den maaskee neppe burde henföres under disse.

Den opbevaredes i det danske Myntcabinet, hvorfra den er afleveret til Kbhvns Museum (8658).

N⁰ 75. Et Guldstykke, bestaaende af to mod hinanden lagte Guldbracteater, af hvilke den ene har noget tilfælles med n⁰ 74, deels med Hensyn til Bogstaverne og deels til den ligesaa raat fremstillede Figurs Hænder. Forestillingen paa den anden, som er endnu raaere, er et Hoved og under dette en utydelig Figur, der formodentlig skal forestille en udrakt Arm og et Dyr.

Dette Smykke eiedes af den bekjendte Myntsamler og Skribent, Bircherod, og findes afbildet i hans Skrift om de danske Mynter; senere opbevaredes det i det danske Myntcabinet, hvorfra det afleveredes til Kbhvns Museum (8657).

N⁰ 76. Et stort Guldsmykke, bestaaende af en huul Guldcylinder, hvortil der er fastloddet tre Guldmedailloner, af hvilke hver enkelt er dannet af to mod hinanden lagte Guldbracteater. Disse sex Bracteater ere alle ens og prægede med et og samme Stempel.

Forestillingen er et Brystbilled og foran det er en gaaende Figur med en Green i Haanden, og bagved Figuren er en Runeindskrift. Cylinderen og Kanterne, der sammenholde Bracteaterne, ere udarbeidede med stor Kunstfærdighed og bestaae deels af fine Fletninger og deels af paaloddede Guldtraade.

Dette Smykke, der udentvivl har været baaret i et Haalsbaand, blev fundet ved Oprensningen af en Aa i Nærheden af Faxö; det bemærkedes ikke af Arbeiderne, men fandtes senere af en fattig Bondekone imellem de opkastede Siv; hun gik selv med det til Kjöbenhavn, hvor det nu bevares i Museet (MDCLXXVIII).

N⁰ 77. En Bracteat, hvorpaa der er forestillet en halv Figur, som det synes tilhest. Hans Hoved er prydet med en Hjelm, der ender sig i et Fuglehoved, og i den fremrakte Haand holder han en lille mandlig Figur med en Langbue i den ene Haand og en Kugle i den anden.

Efter en ældre Beretning skal denne Bracteat være funden eller overleveret Kong Christian den 5te paa et Jagtparti ved Esrom Sö; den er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8655).

N⁰ 78. En Bracteat med tre Runer og to smaa Kors. Forestillingen skal udentvivl, ligesom n⁰ 77, være en Figur tilhest med en Hjelm, der ender sig i et Fuglehoved; men istedetfor at hiin holder en Figur i Haanden, er her kun afbildet et Ansigt i Profil. Kanten er meget zirlig, og under Öskenen har været indfattet en Steen.

Denne Bracteat er funden i Nærheden af Slangerup i Forbindelse med n⁰ 79, 93 og 94, Dette Fund foræredes i Aaret 1817 af Grev Joachim Godske Moltke til Bregentved til Kbhvns Museum (LXXVIII).

N⁰ 79. En Bracteat, hvis Forestilling omtrent er den samme som paa n⁰ 77 og 78. Ved Hovedfigurens udrakte Arm staaer, som paa n⁰ 77, en lille Figur med uddraget Sværd og Balgen ved Siden; men det paa n⁰ 78 en profil afbildede Ansigt er paa denne anbragt imellem Hovedfiguren og Hesten. Denne Bracteat har ingen Runer, men derimod smaa Kors som n⁰ 78 og et Par andre symbolske Tegn.

Denne Bracteat henhörer til det under det sidstnævnte n⁰ omtalte Fund, som er foræret til Kbhvns Museum, hvor det opbevares (LXXX).

Der er ingen Tvivl om, at der er en indre Forbindelse imellem Forestillingerne paa disse tre sidstnævnte Bracteater. De henhöre netop til dem, som vi med Grund antage at være forfærdigede i Norden, hvilket ogsaa Runerne synes at bekræfte. Som charakteristisk for disse er Hjelmen, der ender sig i et Fuglehoved.

N⁰ 80. En Bracteat med en vidtlöftig Runeindskrift. Forestillingen synes at være en Kriger, der med draget Sværd angriber en lille nögen Figur. Ligeledes findes her to af de charakteristiske Tegn eller Kors med omböiede Ender, der senere forekomme paa hele Suiter af

disse Bracteater. Det Sværd, som Hovedfiguren holder i Haanden, er af en saa besynderlig Form, at man endog kan tvivle om, hvad man egentlig har villet antyde dermed.

Den er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8675).

N⁰ 81. En Bracteat, hvis Forestilling er et Brystbilled prydet med en Hjelm, som ender sig i et Fuglehoved; det nederst anbragte Skjold ender sig ligeledes til hver Side i et saadant. Foran Brystbilledet er en nedad- og bagved det en opadgaaende Galt med opstaaende Börster. Den brede Kant er udziret med deels indslaaede og deels graverede Zirater.

Denne Bracteat er funden ved Holmetorp i Alyntarums Sogn paa Öland og bevares i Stockholms Museum.

En meget lignende er funden i Norge i Forbindelse med tre Spiralringe af Guld og Ringguld, der opgravedes under en Birkerod paa Gaarden Kalvig i Holte Sogn i Stavanger Amt og bevares i Christianias Oldsag-Museum (1324).

N⁰ 82. En Bracteat, hvis Forestilling er et Hoved med en kunstig Opvikling af dets lange Haar; over det er en Haand og nogle symbolske Tegn, af hvilke man har antaget, at det störste skulde betegne Solen; under Hovedet er et hornet fiirföddet Dyr med en Gjord om Bugen.

Denne Bracteat en funden ved Markarbeide paa Lolland og bevares i Kbhvns Museum (MMCCXIX).

N⁰ 83. En Bracteat med et Fragment af dens brede Indfatning. Paa Bracteaten ere to Ord med Runer. Forestillingen er en mandlig Figur med oprakte Hænder og prydet med en Hjelm, som den paa n⁰ 77 og 81. Paa Figurens Hage sidder en Fugl; foran ham er anbragt en Hjort og bagved ham et fiirföddet Dyr, udentvivl en Hest. Nederst synes at være en Sammenslyngning af to Slanger, af hvilke den ene rækker Hovedet op imod Hjorten.

Denne Bracteat fandtes i en Mergelgrav i Aaret 1841 ved Skrydstrup i Haderslev Amt og opbevares i Kbhvns Museum (8676).

N⁰ 84. En Bracteat med en Runeindskrift, hvis förste Ord ogsaa er Begyndelsesordet paa n⁰ 101. Forestillingen er en mandlig Figur med den oprakte flade Haand foran Hagen, og med den anden ligeledes flade Haand nedadvendt. Han er prydet med den oftnævnte Hjelm; paa hans Næse sidder en Fugl, og foran ham er anbragt et fiirföddet Dyr, udentvivl en Hest. Endvidere er det saakaldte Thorstegn og nogle andre Symboler, maaskee Vandtegnet, en Lynstraale, en Green o.s.v., anbragte paa denne Bracteat, af hvilken der for en Deel Aar siden fandtes to Exemplarer i Skaane; de bragtes til Kjöbenhavn, hvor det ene nu bevares i Thomsens Samling, og det andet, som eiedes af den bekjendte Myntsamler Timm, kjöbtes efter hans Död for den norske Universitetsamling.

N⁰ 85. En Bracteat med en Runeindskrift af et Ord, der gjentages. Endskjöndt Indskriften saaledes er forskjellig fra den paa n⁰ 84, er Forestillingen dog omtrent den samme; kun sidder Fuglen her paa Hovedfigurens Haand, og Symbolerne ere noget forskjellige.

Denne Bracteat fandtes ved Landsbyen Lellinge i Sjelland, ½ Alen dybt i Jorden, ved Oprydningen af et Stykke Skov, kaldet Lellinge Kohale. Uagtet Eftergravning, fandtes intet videre.

Den opbevares i Kbhvns Museum (8944).

N⁰ 86. En Bracteat uden Indskrift, men med omtrent samme Forestilling. Hjelmen er dog af en anden Form og forsynet med en Underdeel, der dækker Hagen. Ligeledes oprækker Figuren begge sine Hænder; paa den ene af disse sidder den omtalte Fugl, og ned imod den anden kommer en Drage eller et andet Dyr med opspilet Gab.

For omtrent 80 Aar siden fandtes 2 Exemplarer af denne Bracteat, tilligemed n⁰ 144, i en lille Sandbanke

ved Landsbyen Raflunda i Skaane. De ere begge prægede med et og samme Stempel; den ene opbevares i Stockholms Museum, og den anden er i sin Tid afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8673).

N⁰ 87. En Bracteat, hvorpaa der er fremstillet en Kriger, der, efter at have dræbt det bagved ham liggende Dyr, angriber et andet med sit dragne Sværd. Kanten og Öskenen ere zirligt udarbeidede og prydede med fine Fletninger.

Denne Bracteat er funden i Nærheden af Hamburg tilligemed fire lignende og et Guldsmykke med paaloddede Slangezirater. Dette Smykke og den her afbildede Bracteat kjöbtes for Kbhvns Museum, hvor de nu opbevares. De fire andre Bracteater bevares deels i Samlinger i Berlin og deels i Thomsens Samling i Kbhvn (MCCX).

N⁰ 88. En Bracteat med to Runer og to Kors. Forestillingen er en paa en mærkelig Maade sammenböiet Figur, som holder den oprakte flade Haand imod Hagen, og foran dens Ansigt er et Dyr, formodentlig en Drage, med en lang Tunge eller Braad.

Den er funden i Nærheden af Haderslev i en Mose i Forbindelse med nogle Perler. Pastor Aagaard har foræret den til Kbhvns Museum (DCLVIII).

N⁰ 89. Et Guldsmykke, som er dannet af to mod hinanden lagte Guldbracteater med en paaloddet perleformet Ösken, der er fortræffeligt arbeidet. Forestillingen er derimod yderst slet og raa. Paa den ene Side er en næsten nögen, maaskee qvindelig Figur, med et kort Skjört og et meget langt til begge Sider udstaaende Haar med omböiede Ender; hun kjæmper med et fiirföddet Dyr, som, lig det paa nº 87, synes tæmmet ved at Haanden trykkes fast ind i dets Mund; paa den anden Side ere tre over hverandre lagte Drager med opspilede Gab.

Det er funden ved Troldhætten i Aaret 1844, i Forbindelse med nº 17 og nº 111; de opbevares i Stockholms Museum.

N⁰ 90. En Bracteat med en saa raa Forestilling, at man vanskeligt kan opfatte dens Betydning; dog seet fra Siden (Öskenen synes nemlig urigtigt anbragt) seer man en siddende Figur, foran denne en Hest og over den en Fugl. Kanten har indslaaede Zirater.

Denne Bracteat er en af de faa, som man veed at være fundne i Nordtydskland. Den fandtes i en lille Sandbanke i Nærheden af Pentzlin, ikke langt fra Prillwitz i Mecklenburg Strelitz, og eiedes af den nu afdöde Myntsamler Pogge i Greifswalde.

IX. *Bracteater, hvis Forestilling er et Hoved over en Hest eller et andet fiirföddet Dyr og foran Hovedet een eller to Fugle.*

N⁰ 91. En Bracteat af blegt Guld. Forestillingen er meget lig den paa n⁰ 77—79 og flere; men Dyret, hvorpaa Figuren antages ridende, har her Horn, der dog muligt kun skulle antyde Ören, ligeledes ender dets venstre Forbeen sig i en Haand. Istedetfor een har denne to Fugle, som begge flyve imod Figuren. Kanten bestaaer af indslaaede Zirater.

Denne Bracteat er funden i Oyene, Beseberg Sogn, Vestergothland, og bevares i Stockholms Museum.

N⁰ 92. En Bracteat med en stor Indfatning, der har deels indgraverede og deels indslaaede Zirater. Forestillingen er den oftomtalte; men den Ridendes Hoved synes ikke bedækket med en Hjelm, i al Fald ender den sig ikke i et Fuglehoved, og det fiirföddede Dyr har saavel Horn som Örer og en Gjord om Livet.

Denne Bracteat er funden paa Tjörkö tilligemed n⁰ 26 og 102. Den eiedes af Kronebager Aspegreen i Carlskrona og kjöbtes efter hans Död til Universitets-Museet i Lund, hvor den nu opbevares.

N⁰ 93. En Bracteat med en Indfatning hvori indslaaede Zirater, Forestillingen er den samme som paa

nº 92; dog har det fiirföddede Dyr ikke Horn, men lange Ören og en udrakt Tunge. Fuglen, som har en usædvanlig Form, har ligeledes lange Ören; foran Hesten er det forlængede Thorstegn.

Denne Bracteat er funden ved Slangerup i Forbindelse med nº 78 og 94, og er foræret til Kbhvns Museum af Grev J. G. Moltke til Bregentved (LXXVII).

Nº 94. En Bracteat med to Runer og forskjellige Symboler, som et Kors, en Ring, en Lynstraale o. s. v. Forestillingen er den samme som paa de sidstnævnte nº. Den Ridendes Arm er her fortsat ud over Hestens Hals, og Fuglen er afbildet uden Örer.

Denne Bracteat er funden med nº 78, 79 og 93 og med disse foræret til Kbhvns Museum, hvor den nu opbevares (LXXIX).

Nº 95. Fn lille Bracteat med samme Forestilling; dog paa denne har det fiirföddede Dyr Horn og Ören.

Denne Bracteat, som skal være funden i Norge, bevaredes tidligere i Kunstkammeret og afleveredes senere fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8651).

Nº 96. En lille Bracteat, omgiven af en flettet Rand. Forestillingen er den samme, men det fiirföddede Dyr synes her at være en Hingst.

Saavidt man har erfaret, fandtes ved Sprængningen af en Steen i Cöslin i Pommern 6 aldeles ens Exemplarer af denne Bracteat. De opdagedes i Forbindelse med en Guldperle af den Slags, man oftere har fundet i Norden, nemlig dannet af Guldtraad, flere Stykker Ringguld og den mærkværdige Ring, som findes afbildet i Fin Magnusens Runamo Tab. XIII Fig. 4a, 4b. Paa denne Ring findes en Indskrift med netop de samme tre Runer, der findes paa Bracteaterne 78, 83 og 219; endvidere fandtes hermed to almindelige byzantinske Guldmynter af Keiserne Theodosius og Leo I (457—474).

Saavel Runerne, som den nöie Overeensstemmelse mellem dette og de nordiske Fund, gjör det vel ikke aldeles usandsynligt at man her har fundet en Nordboers Sager.

Denne Bracteat opbevares i Hr. Benoni Friedländers berömte Myntsamling i Berlin.

N⁰ 97. En lille Bracteat med smuk Indfatning af indslaaede Zirater. Forestillingen er omtrent den samme; men det firföddede Dyr er ikke alene afbildet med Horn og Ören, men endog med et Horn paa Næsen.

Denne Bracteat, som er funden ved Hjörring og i Forbindelse med n⁰ 150 og 51, samt nogle Glasperler, opbevares i Kbhvns Museum (MDCVII).

N⁰ 98. En Bracteat med en Indfatning af indslaaede Zirater; Randen og Öskenen er afbrudt. Forestillingen har vel en indre Lighed med de foregaaende, men den er langt raaere. Hovedfiguren er nemlig afbildet med en udrakt Tunge, der har Form af en Braad eller Piil, og den oftnævnte Fugl med udstrakt Klo danner hans Hjelm. Foran ham er Thorstegnet og et Dyr lig det, han rider paa.

Fra ældre Tid bevaredes 3 Exemplarer af denne Bracteat i det danske Myntcabinet; den ene af disse opbevares nu i Kbhvns Museum (CCCCXXXII).

N⁰ 99. En Bracteat med en Runeomskrift, hvis förste Ord omtrent er det samme, som findes paa n⁰ 84 og 101; men imellem dette og Slutningen er Runeraden anbragt. Forestillingen er den samme, og den er omgivet af en tyk snoet Kant.

Man har flere Gange, men mindre nöiagtigt, afbildet denne mærkelige Bracteat, som fandtes ved Vadstena i Aaret 1774 i Jorden, og som nu opbevares i Stockholms Museum.

N⁰ 100. En Bracteat ligeledes med en Runeomskrift og samme Forestilling, som paa de foregaaende. Men paa denne kunne vi forfölge Conturen saavel af den Ridendes Arm, som af hans Haand, der hviler paa Hingstens Hals. Foran Dyrets udrakte Tunge er anbragt et symbolsk Tegn.

Man kjender fire Exemplarer af denne Bracteat, som ere fundne til meget forskjellig Tid og Sted. Den

tidligste bekjendte blev funden i Sjelland og gik fra Kunstkammeret over i det danske Myntcabinet, hvorfra den afleveredes til Kbhvns Museum (8649). Da man erfarede at der bevaredes en Guldbracteat med en Runeomskrift i det Keiserlige Myntcabinet i Wien, gjorde man sig megen Umage for at erholde en Afstöbning af den, og da dette lykkedes ved Directeurens Velvillie, saae man hel uventet, at den var aldeles overeensstemmende med hiin. Bönder fra Landsbyen Overhornbek, ved Randers, fandt derpaa i Aaret 1848 ved Törveskjæring to Exemplarer af denne Bracteat (9879) i Forbindelse med de to udmærkede Bracteater, som ere afbildede her under n⁰ 112 og 114. Den store Bracteat n⁰ 173 fandtes et Aar tidligere paa samme Sted.

N⁰ 101. En Bracteat med en Runeomskrift, der begynder med det samme Ord, som Omskriften paa n⁰ 84 99. Forestillingen er den oftnævnte; men under det med Horn og Ören afbildede Dyrs Hoved er en Runeindskrift. Den Ridendes kunstigt opsatte Haar er omgivet af et Diadembaand og ender sig i en lang Fletning; hans Haand hviler paa Dyrets Hals, men for at kunne vise, at dette er prydet med to Gjorde, har man kun antydet den övrige Deel af Personen ved at lade hans höire Fod komme frem imellem Dyrets Forbeen. Fuglen har Lighed med en Papegöie.

Denne udmærkede Bracteat er en af de tidligst kjendte; den fandtes i Jorden i Fyen i det 17de Aarhundrede; den bekjendtgjordes af Birkerod og Bartholin, den sidste beskrev den i sine Antiquitates Danicæ pag. 461 n⁰ v.

Bartholin opbevarede den i sin Samling og ansaae den med Rette for en stor Sjeldenhed; efter Forslag af Hjelmstjerne kjöbtes den i 1749 til den kongl. Myntsamling for 60 Rdl., en Priis, som viser, hvor höit man allerede da agtede dette Stykke. Fra Myntcabinettet blev den senere afleveret til Kbhvns Museum (8650).

N⁰ 102. En Bracteat med en Runeindskrift. Fore-

stillingen er meget raa; Rytterens Hjelm, som ender sig i et Fuglehoved, synes her at fortsættes ned over Ansigtet og kun at have Aabninger for Öinene.

Denne Bracteat fandtes 1817 paa Tjörkö ved Carlskrona og bevaredes i Constructionslieutenant Pettersons Samling, hvorfra den erhvervedes for Stockholms Museum.

N⁰ 103. En Bracteat med nogle Runer, som ere anbragte under Hesten, læste fra höire til venstre synes de at være Begyndelsen af Runeraden. Forestillingen er den oftnævnte. Rytteren bærer en Hjelm med en Næseborge. Fuglen taber sig her lidt bagved Hjelmen, og vi ville see paa de Fölgende, hvorledes den taber sig lidt efter lidt, indtil den næsten aldeles forsvinder paa n⁰ 108. At det fiirföddede Dyr er en Hest er her bestemt antydet ved dets Manke.

Denne Bracteat fandtes for længere Tid siden i Skaane i Forbindelse med 2 Elxemparer af n⁰ 84, og eies nu af Thomsen i Kbhvn.

N⁰ 104. En Bracteat med den sædvanlige Forestilling.

N⁰ 105. En Bracteat, hvorpaa især Dyret er yderst raat fremstillet med Horn, Skjæg og Ören. Fuglen er kun svagt antydet foran Hjelmen, som har Næseborge.

Af denne Bracteat fandtes ikke mindre end sex Exemplarer af fiint Guld, alle prægede med samme Stempel og i Forbindelse med nº 104, som er af sölvblandet Guld.

Efter en Reisendes Udsagn fandtes denne Samling af Bracteater ved Udgravningen af en Gravhöi, i Nærheden af den berömte Gaard Rimol i Tröndelagen. De kom i den nu afdöde Fröken Bjelkes Besiddelse, der ofte bar dem som et Halssmykke; men ved en Reise i Tydskland gik Frökenens Kuffert sporlös tabt og med den tillige Smykket. Hvorvidt Kjeden var fra Oldtiden er ukjendt. At man flere Steder i Norge har fundet aldeles lignende og meget lignende er nu oplyst; en Bracteat som nº 104 bevares nu ved Samlingen i Christiania under nº 1145,

den er funden ved Begslökken ved Agersgaden i Christiania. Af Bracteater, meget lignende n° 105 fandtes paa een Gang 12 Stykker men med tre smaa Variationer; de opgravedes ved Gaarden Övre Töyen i Hölands Præstegjæld, Agershuus Amt, og opbevares ved Samlingen i Christiania under n° 1727.

N° 106. En Bracteat med en Indfatning af indslaaede Zirater. Forestillingen er som paa den foregaaende; men foran det fiirföddede Dyr löber et mindre og Fuglen er kun svagt antydet foran Hjelmen.

Den er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8654).

N° 107. En Bracteat, som har en mærkelig Lighed med n° 105.

Man kjender 2 Exemplarer af denne Bracteat; det ene, som er fundet i en Grusgrav ved Höibjerg nær Anst i Jylland, opbevares i Kbhvns Museum, (6478) det andet, som udentvivl er fundet i Skaane, i Overjægermester Sjökronas Myntsamling.

N° 108. Denne Bracteat synes at være en nöiagtig Efterligning af den foregaaende (n° 107), men den er noget mindre. Indenfor Kanten er en Kreds af Perlezirater.

Den opbevares i den afdöde Statsminister Engströms offentlige Samling i Stockholm.

N° 109. En Bracteat med en Binderune, der er anbragt bag ved det fiirföddede Dyr, som her synes at have Skjæg; Fuglen er utydelig og slangeformet.

Denne Bracteat, som forhen bevaredes i det danske Myntcabinet, er nu afgivet til Kbhvns Museum (8652).

N° 110. En Bracteat med en yderst raa Forestilling af en Mand tilhest, med, som det synes, en Fork i Haanden (see n° 149). Hesten har en lang udrakt Tunge.

Denne Bracteat bevares i Stockholms Museum.

N° 111. En Bracteat med en Runeomskrift. Forestillingen er en Fyrste med et Diadembaand om Haaret.

Han lægger den venstre Haand paa Brystet, og i den höire fremrakte Haand holder han en Kugle.

Denne Bracteat er funden ved Troldhætten, i Aaret 1844, i Forbindelse med n⁰ 17 og 89 og opbevares i Stockholms Museum.

N⁰ 112. En Bracteat med en Runeomskrift, som er anbragt imellem to Linier, der ende sig i Slangehoveder. Denne eiendommelige Maade at anbringe Runeindskriften er anvendt paa flere af de fölgende n⁰, og tildeels paa Runestenene. Forestillingen er et Fyrstehoved, prydet med et Diadembaand, og under Hovedet er anbragt nogle Runer og andre Tegn.

Denne Bracteat er funden ved Törveskjæring i Nærheden af Landsbyen Overhornbek, ved Randers, i Forbindelse med n⁰ 100 og 114. Den opbevares i Kbhvns Museum (9877).

N⁰ 113. En Bracteat med en kort Runeindskrift, anbragt imellem to Linier. Forestillingen er omtrent den samme, som vi oftere have omtalt, nemlig et Hoved, med langt opbundet Haar, anbragt over et fiirföddet, hornet Dyr med en Gjord om Livet; men foran Hovedet er istedetfor Fuglen anbragt et Kors eller symbolsk Tegn.

Denne Bracteat er udentvivl funden i Nordtydskland; thi den er kjöbt i Berlin af Hr. B. Friedländer og bevares i hans udmærkede Myntsamling.

X. *Bracteater med Thorstegnet foran et Hoved, der som oftest er anbragt over et fiirföddet Dyr.*

N⁰ 114. En Bracteat med en Runeskrift, der er anbragt paa samme Maade som den paa n⁰ 112, nemlig imellem to Linier, der ende sig i Slangehoveder. Forestillingen er tildeels den oftnævnte, men vi ville gjöre opmærksom paa det saakaldte Thorstegn, som er anbragt istedetfor Fuglen paa denne og de fölgende Bracteater.

Denne Bracteat er funden ved Törveskjæring i Nærheden af Landsbyen Overhornbek ved Randers, i Forbindelse med n⁰ 100 og 112. Den opbevares i Kbhvns Museum (9878).

N⁰ 115. En Bracteat med en meget raa Forestilling, der dog vistnok er den oftnævnte. Foruden Thorstegnet, som er anbragt foran Hesten, har den flere Kors, et Slangehoved og nogle andre symbolske Tegn.

Denne Bracteat er funden i det Mecklenburgske og kom fra B. Friedländers Samling i Berlin til Thomsens Saml. i Kbhvn.

N⁰ 116. En Bracteat med en mellem to dobbelte Linier anbragt Runeinddskrift, som ender med fire ᚠ. Forestillingen er den oftnævnte med det foran Hovedet anbragte Thorstegn.

Denne Bracteat er funden i Jorden i Fyen. Allerede 1690 var den i Wilhelm Mulenius's (Mules) da bekjendte Samling af Sjeldenheder; saavel Bartholin som Birkerod har bekjendtgjort den. Den er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8648).

N⁰ 117. En Bracteat med en Runeomskrift, som maaskee er fuldstændigere paa Originalen end paa denne Afbildning, der er taget efter et utydeligt Aftryk i Bly. Forestillingen er den oftnævnte, og her sees tydeligt det lange, flettede Haar.

Denne Bracteat er funden tilligemed n⁰ 124 i Nærheden af Eckernförde og eiedes for nogle Aar siden af den adelige Besidder af Godset Waterneversdorff.

N⁰ 118. En Bracteat med tre Runer. Forestillingen er den oftnævnte; tager man Hensyn til Formen af det fiirföddede Dyrs Hoved, synes det, uagtet Hornene, at være en Hest. Hornene og den udrakte Tunge ere rimeligviis ligesaa phantastiske Zirater, som de, der ere anbragte paa Hestens Been; under dens Hale er Thorstegnet.

Man kjender to temmelig eens Exemplarer af denne Bracteater; det ene, nemlig det her afbildede, eiedes af

Kronebager Aspegren i Carlskrona og skal være fundet paa Tjörkö i Forbindelse med n⁰ 92; det andet, som forhen eiedes af Prof. Nilson, og som er afbildet under n⁰ 234, er udentvivl fundet i Skaane og adskiller sig fra hiint ved at Ziraterne paa Hestens Been kun findes paa det ene og ikke paa de tre andre Been. De opbevares begge i Lunds Museum.

N⁰ 119. En Bracteat med en Indskrift af tre Runer, som læste fra höire til venstre ende med ⅄. Forestillingen er den sædvanlige; Thorstegnet er her anbragt foran den Ridendes Hoved.

Denne Bracteat opbevares i Stockholms Museum.

N⁰ 120. En Bracteat med en Runeindskrift, som, læst fra oven nedad, synes at være den samme som paa n⁰ 119. Forestillingen er ogsaa den samme, men vendt til den anden Side.

Man veed at Jens Rosenkrantz har overleveret denne Bracteat til Christian den 5te, med Tilföiende, „at han havde kjöbt denne Sjeldenhed af en Jöde i Fyen," hvor den udentvivl er funden. Den afleveredes i sin Tid fra Kunstkammeret til Myntcabinettet, hvorfra den senere afleveredes til Kbhvns Museum (8645).

N⁰ 121. En Bracteat med en Runeindskrift, der, læst fra venstre til höire, rimeligviis er den samme, som paa de to sidstnævnte, og ved en Forlængelse af det sidste Bogstav er Omgivelsen meget lig den paa n⁰ 119. Forestillingen er ogsaa den samme.

Denne Bracteat er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8646).

N⁰ 122. En Bracteat med den samme Indskrift, som paa de sidstnævnte, men noget utydeligere. Forestillingen er ogsaa den samme.

Denne Bracteat er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8647).

N⁰ 123. En Bracteat med en Indfatning af ind-

slaaede Zirater, og med den samme Forestilling, som paa de sidstnævnte; men paa denne findes ingen Runer.

Denne Bracteat henhörer til det berömte Fund fra Broholm i Fyen, hvor den fandtes med n⁰ 6, 11, 125, 147 og 152, som alle bevares, tilligemed det betydelige Guldfund, i Kbhvns Museum (2804).

N⁰ 124. En Bracteat, som med Hensyn til Forestillingen har stor Lighed med de foregaaende, dog er det tydeligt at det lange Haar er flettet og omgivet med et Perlediadem.

Denne Bracteat, som er funden i Forbindelse med n⁰ 117, er aftegnet efter et Aftryk i Bly og eiedes af Besidderen af Godset Waterneversdorff.

N⁰ 125. En lille Bracteat med omtrent samme Forestilling, som paa n⁰ 123; dens Indfatning er udarbeidet i selve Stemplet og altsaa præget med Bracteaten.

Denne Bracteat henhörer til Broholm-Fundet (see under n⁰ 123) og bevares ved dette i Kbhvns Museum (2806).

N⁰ 126. En Bracteat med en yderst raat udarbeidet Forestilling; den er omtrent som den paa de foregaaende, men foran den Ridende er afbildet et mindre Dyr med en lang Braad eller Tunge. Foruden de to Kors og to Thorstegn, findes her ogsaa nogle andre symbolske Tegn og maaskee Qvistruner.

Denne Bracteat, som uden tvivl er funden i Skaane, er foræret af Vexeler Nathanson junior i Helsingör til Kbhvns Museum (7138).

N⁰ 127. En Bracteat, som har stor Lighed med n⁰ 123, men Dyret synes her fremstillet med Skjæg.

Denne Bracteat eiedes af den bekjendte Myntsamler Wintmöl, fra hans Samling gik den over i Frost's, og efter denne kjöbtes den til Kbhvns Museum (MDCLI).

N⁰ 128. En Bracteat med omtrent samme Forestilling, som de foregaaende; dens brede og smukke Indfatning, som er dannet af flere Rader indslaaede Zirater, gjör denne til en af de mere anselige.

Den fandtes af en Soldat i Aaret 1695 ved Gravning

i Nærheden af Hallandsaas i Vestergothland; den blev strax indlemmet i Stockholms Museum og stukken i Kobber af Brenner.

N⁰ 129. En Bracteat, som ved dens Indfatning er en af de anseligste og pragtfuldeste, man kjender. Forestillingen er omtrent den oftnævnte, men Dyret er ligesom paa nogle af de foregaaende, afbildet med Horn og Skjæg og foruden Thorstegnet er der foran den Ridende anbragt et af tre Halvcirkler sammensat mystiskt Tegn. Den brede Indfatning bestaaer af tre Rader med smaa Stempler indslaaede Zirater; den inderste er kun et Blad, men den mellemste synes at være den Ridendes Hoved, og den yderste er det Dyr med Horn og Skjæg, hvorpaa han afbildes ridende.

Denne smukke Bracteat fandtes af Fæstegaardmand Niels Overgaard i Lyngby ved Ebeltoft; den laa i en lille Forhöining under eller ved en $1^1/_2$ Al. lang Steen. I Nærheden af Bracteaten laae en Mængde skarpe Steenstykker, der syntes at være Affald ved Steenhugning, ligeledes opgravedes nogle Fragmenter af Leerkar paa dette Sted.

Den opbevares i Kbhvns Museum tilligemed det fölgende n⁰, som fandtes et Aar senere paa samme Sted. (MCCCXXXIII).

N⁰ 130. En Guldmedaillon, sammensat af to Bracteater; paa Adv. er et Hoved hvis Profil er smukkere end de foregaaende; det er omgivet af to sammensnoede Slanger med udrakt Braad; paa denne Side findes foruden Thorstegnet, endnu et Par andre symbolske Tegn; Rev. har et sammenslynget mystiskt Tegn omgivet af en Slange, som bider sig i Halen.

Den er funden paa samme Sted som n⁰ 129 og bevares med denne i Kbhvns Museum (MCDLXXXII).

N⁰ 131. En lille Bracteat med en temmelig bred Indfatning af indslaaede Zirater. Forestillingen er ual-

mindelig og er et Brystbilled med en dobbelt Krone, Visir og Rustning; foran Brystbilledet er Thorstegnet.

Denne Bracteat fandtes i Aaret 1828 ved Plöining tilligemed n° 186, 201, 202 211 212 og endnu en, der ligner 123, paa Gaarden Simmonsnæs i Hitterdals Præstegjeld, Bratsbergs Amt. De opbevares alle i Bergens Museum.

XI. *Bracteater med et Hoved, anbragt over et fiirföddet Dyr.*

N° 132. En stor Bracteat med en kort Runeindskrift. Forestillingen er den oftnævnte, nemlig en Mand ridende paa et fiirföddet, hornet Dyr; men hverken Fuglen eller Thorstegnet findes paa denne eller de fölgende Bracteater.

Den store Indfatning bestaaer af fire Rader deels indgravede og deels indslaaede Zirater, som Staalstikkeren dog har gjort nöiagtigere end de ere paa Originalen.

Man kjender flere Exemplarer af denne Bracteat, som have den samme Runeindskrift; men da disse tildeels ere prægede med forskjellige Stempler, maa man antage, at denne Forestilling i sin Tid har været meget yndet og almindelig.

Den svenske Oldgransker Tamm eiede et Exemplar af denne Bracteat, og det er udentvivl det samme som nu findes i Stockholms Museum.

N° 133. En Bracteat, der har samme Indskrift og Forestilling som n° 132, men som er præget med et andet Stempel.

Denne Bracteat, der skal være funden i Skaane, eiedes af Conferentsraad Monrad og findes nu ved Samlingen i Christiania (686).

Endnu et mindre Exemplar af denne Bracteat fandtes i Aaret 1845 ved Stænge paa Gulland; det opbevares i Stockholms Museum.

N⁰ 134. En Bracteat med en kort Runeindskrift. Forestillingen er den samme, som paa n⁰ 133.

Denne Bracteat er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8644).

N⁰ 135. En Bracteat med en kort Runeindskrift; de tre förste Runer ere sammentrukne og antyde maaskee det samme, som de paa n⁰ 132. Forestillingen er den ovennævnte; men her er det meget tydeligt, at den Ridende har et Perlebaand eller Diadem om Hovedet.

Denne Bracteat er udentvivl funden i Skaane og opbevares i Lunds Museum.

N⁰ 136. En stor Bracteat med en meget bred Indfatning af tre Rader Zirater, af hvilke den midterste er en Sammenslyngning, som ender sig i to Slangehoveder med opspilede Gab imod hinanden. Forestillingen er den oftnævnte; men det fiirföddede Dyr har Horn, Skjæg og en Buggjord.

Denne pragtfulde Bracteat fandtes i Aaret 1674 ved Wä i Skaane, en halv Miil fra Christiansstad, af en Bonde, som plöiede. Den laa i Forbindelse med n⁰ 137 og 142 ved nogle af Rust fortærede Pile og Jernsværd. Den opbevares i Stockholms Museum.

N⁰ 137. En tynd Guldplade, hvorpaa der er graveret en mindre nöiagtig Efterligning af det foregaaende n⁰. Den yderste Rand og Öskenen er afbrudt.

Den er funden i Aaret 1674, i Forbindelse med n⁰ 136 og 142, og opbevares i Stockholms Museum.

N⁰ 138. En lille Bracteat med den oftnævnte Forestilling, men uden noget Symbol eller Tegn. Den er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8672).

N⁰ 139. En lille Bracteat, den ligner n⁰ 138, men Dyret har Horn og Buggjord.

Denne Bracteat, som udentvivl er funden i Mecklenburg eller Pommern, bevares i den Storhertugelige Samling i Strelitz.

N⁰ 140. En lille Bracteat med den oftnævnte Forestilling; men Dyret har Horn og Skjæg og over dets Hoved er anbragt to symbolske Tegn.

Man kjender to Exemplarer af denne Bracteat, som begge antages at være fundne i Norge. Det ene bevares i Bergens Museum, og det andet i Kbhvns Museum (8675).

N⁰ 141. En lille Bracteat med en Runeindskrift og en smuk Indfatning, men med en yderst raa Fremstilling af en Mand som det synes, med oprakte Arme.

Denne Bracteat, som antages at være funden i Norge, er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8677).

N⁰ 142. En meget stor Bracteat med en meget bred Indfatning, der, saavelsom Forestillingen, har megen Lighed med den paa n⁰ 136, dog ender den sammenslyngede Ring sig ikke i Slangehoveder. Det maa ogsaa bemærkes, at Ziraterne i Indfatningen ikke ere saa nöiagtigt indslaaede paa Originalen, som paa denne Afbildning, der er udarbeidet efter det af Elias Brenner i Aaret 1692 udgivne Kobber.

Denne smukke Bracteat er funden i Aaret 1674 i Forbindelse med n⁰ 136 og 37 (see under disse n⁰). Den opbevares i Stockholms Museum.

N⁰ 143. En Bracteat, Forestillingen er den oftnævnte, men over Hovedet findes vendt mod hinanden to fiirbenede Dyr eller Drager med udrakte Tunger.

Denne Bracteat blev funden i Aaret 1821 i en Gravhöi i Vandsö Præstegjeld. Allerede i Biskop Bugges Embedstid gravedes i denne Höi, man fandt nogle Gravurner og formodede ikke at der vilde findes mere; men da man i 1821 vilde indrette en frostfri Kjelder i denne Gravhöi, gravedes dybere og derved fandtes ikke alene denne Bracteat, men tillige nogle smaa Zirater af Guldblik, nogle svagt forgyldte af stöbt Sölv, en lille Steen indfattet i Kobber og derved et Spænde (Stenen formodedes at være brugt tll at hvæsse Pile paa), nogle Jernpilspidser,

hvori der fandtes Levninger af Træ, Fragmenter af et meget stort Jernsværd, hvis Klinge var 3 Tom. bred og ¼ Tom. tyk, et sönderbrudt Bæger af Glas, der, naar Stykkerne samledes, omtrent vilde kunne indeholde en Pot, Brudstykker af flere Leerkar, hvori fandtes Levninger af en oplöst Materie, der dog ikke var brændte Been, men mere lignede Aske. Dette Fund er et sikkert Bevis paa, at dette Slags Bracteater have været brugte i den hedenske Tidsalders seneste Periode eller Jernalderen.

Denne Bracteat opbevares i Christianias Museum under nº 687.

Nº 144. En Bracteat med en bred, ziirlig Indfatning, bestaaende af deels graverede, deels paaloddede og deels indslaaede Zirater. Paa det Stykke, som forbinder Öskenen med Bracteaten er paaloddet 10 smaa Hoveder. At disse neppe have den af Sjöborg tillagte Betydning, som deri saae Svinfylken, viser en Guldmedaillon af Keiser Gratian, som findes i den keiserlige Myntsamling i Wien; thi paa denne er hele den yderste Kant dannet af meget lignende paaloddede Hoveder.

Forestillingen er den sædvanlige; det lille Hul paa Figurens Kind er Bracteatens Centrum og fremkommet ved at slaa Cirklerne i Indfatningen af Forfærdigeren af denne.

Denne Bracteat er funden i Forbindelse med nº 86 ved Raflunda i Skaane; den opbevares i Stockholms Museum.

Nº 145. En Bracteat, der er præget med samme Stempel som nº 144, men uden Indfatning.

Den er funden for faa Aar siden paa Öland, og man læste da de vidunderligste Beskrivelser og Beretninger om den i Bladene. Den opbevares i Stockholms Museum.

Nº 146. Et Brudstykke af den största Bracteat man kjender. Endskjöndt dette neppe er en Fjerdedeel af den Hele, viser det os dog, at Forestillingen er den samme som paa de foregaaende. Det er især Indfatningen, som har gjort denne Bracteat stor og ualmindelig, og af

de fire Rader Zirater er især den yderste mærkelig; thi den bestaaer af smaa Hoveder eller maaskee Hjelme, der hver for sig ere indslaaede med et lille fiirkantet Stempel, man har flyttet.

For tydeligere at vise denne anselige Bracteats egentlige Störrelse, har man ved et svagere Omrids suppleret det Manglende, der let vil adskilles fra det stærkere angivne Brudstykke.

Det fandtes af nogle Börn paa en nyplöiet Ager i Nærheden af Rönne paa Bornholm, og opbevares i Kbhvns Museum (MMLIII).

N⁰ 147. En Bracteat med en meget raa Forestilling, der upaatvivlelig er den oftnævnte, men vendt til en anden Side.

Den henhörer til det berömte Broholmfund, som er omtalt under n⁰ 6, og opbevares tilligemed dette i Kbhvns Museum (7807).

N⁰ 148. En Bracteat af blegt sölvblandet Guld; Forestillingen, som udentvivl er den oftnævnte, er yderst raa. Rytteren synes fremstillet med Hjelm, ligeledes synes det, vi tidligere have anseet for Dyrets Skjæg, af Mangel paa Plads at være anbragt, som et Horn over Dyrets Næse.

Den antages at være funden i Skaane og bevares i Thomsens Samling i Kbhvn.

N⁰ 149. En Bracteat med en temmelig utydelig Forestilling, nemlig en, som det synes, ridende mandlig Figur med Hjelm, og en Fork i Haanden.

Denne Bracteat er funden paa Godset Nordfeldt paa Möen og foræret til Kbhvns Museum af afdöde Geheimeraad J. v. Bülow (CCVI).

N⁰ 150. En Bracteat med en temmelig bred Indfatning af indslaaede Zirater. Forestillingen er et Hoved, omgivet af en Deel Punkter og Ringzirater.

Denne Bracteat er funden i Nærheden af Hjörring i Forbindelse med n⁰ 97, 151 og flere Glasperler,

formodentlig af det Halsbaand, hvori disse Bracteater have været baarne. Den opbevares i Kbhvns Museum (MDCVI).

N⁰ 151. En Bracteat med en yderst raa Forestilling, som formodentlig skal være et Hoved, og foran dette et fiirföddet Dyr.

Den er funden i Forbindelse med nº 97 og 150 og opbevares med disse i Kbhvns Museum (MDCVII).

XII. *Bracteater med Forestillinger af Dyr.*

N⁰ 152. En Bracteat med en Indfatning af indslaaede Zirater; Forestillingen er yderst raa og skal formodentlig være en Hest; saavel over Ryggen, som under Bugen er anbragt et Fuglehoved.

Denne Bracteat henhörer til det berömte Broholmfund, som er omtalt under nº 6; det fortjener at bemærkes, at de indslaaede Zirater i dens Indfatning ere de samme, som findes paa flere af dette Funds kostbare Smykker, ja synes endog indslaaede med samme Stempel.

Den opbevares i Kbhvns Museum ved det samlede Fund (2804).

N⁰ 153. En Bracteat med en Runeomskrift. Forestillingen er en Hest, som er omgivet af en Mængde smaa Punkter.

Denne Bracteat, som formodes at være funden ved Wäsby i Skaane, opbevares i Overjægermester Sjökronas Samling paa Wegeholm.

N⁰ 154. En Bracteat med en phantastisk Afbildning af et Dyr, der formodentlig skal være en Hest.

Denne Bracteat, hvis Ösken er afbrudt, er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8669).

N⁰ 155. En Sölvmynt. Forestillingen paa Adv. er en Hest, foran denne er en sammenrullet Slange, som hæver sit Hoved imod den, og bagved den et modvendt

Hoved med store Knebelsbarter. Under Hesten er en Figur, som ofte forekommer paa Middelalderens Mynter, og som antages at være 3 sammenlagte Skjolde. Over Hesten ere nogle ubekjendte Tegn.

Paa Rev. er et Skib med höi For- og Bagstavn, Mast, Seil og Touge, en Række Skjolde er opstillet paa Langsiden, og under Skibet er en Fisk.

Dens Kant er afbrudt, men nogle Spor af Slaglod lade formode, at den har været anbragt i en Indfatning med Ösken.

Man kjender kun dette ene Exemplar af denne höist mærkelige Mynt. Saavel Forestillingerne, som den Maade, hvorpaa disse ere udförte, ligne saa meget Guldbracteaterne og hentyder saa meget paa Ælde, at man maa antage denne Mynt at være ældre end Christendommens almindelige Indförelse i Norden.

Saavel ved at efterligne de byzantinske Mynter, som ved, i Forbindelse med Runer, at optage den ældre nordiske Smag paa de danske Mynter, sögte Svend Estridsen at modarbeide den engelske Smag, som under Svend Tveskjæg og Knud den Store var indfört paa disse af de engelske Myntmestere, og ved at sammenligne flere af hans Mynter med denne, som vi antager at være den ældste af de hidtil bekjendte nordiske Mynter, overbeviser man sig let om, hvormeget hine maa være paavirkede af den Smag, hvori denne er udarbeidet, man see f. Ex. det modvendte lille Hoved. Den fandtes paa Johannes Hus's Ager i Bleking og opbevares i Stockholms Museum.

N⁰ 156. En Bracteat med en af kunstige Fletninger dannet Indfatning. Forestillingen er et fiirföddet Dyr, som Nogle, paa Grund af dets klodsede Form, have antaget at være en Elefant, og Andre for en Enhjörn; det store Öie er en i Bracteaten indfattet röd Glasflus.

To aldeles ens Exemplarer fandtes i Aaret 1831, i Jorden mellem Rheinhausen og Sallern, i Nærheden af Regensburg; det ene opbevares i det Kgl. Myntcabinet i

München, og det andet ved Antiksamlingen i Regensburg. Den under nº 164 stukne har en lignende kunstigt flettet Indfatning, men man veed ikke, hvor den er funden; da den imidlertid er kjöbt paa en Auction i Wien, var det vel muligt, at de begge have deres Oprindelse fra Sydtydskland, hvor Guldbracteater iövrigt henhöre til de störste Sjeldenheder.

Nº 157. En lille Bracteat med en meget raa Forestilling, som dog udentvivl skal være et modvendt Hoved, omgivet af Lynstraaler, under det ere to Fugle.

Denne Bracteat, hvis Ösken er afbrudt, er sikkert funden i Nordtydskland og er gaaet fra Friedländers Samling i Berlin over i Thomsens Samling i Kbhvn.

Nº 158. En lille Bracteat, hvis Forestilling er en Fugl, omgiven af Perlezirater.

Den er funden i Forbindelse med den Fölgende.

Nº 159. En Bracteat meget lig den foregaaende, og med en utydelig Forestilling omgivet af Perlezirater.

Begge disse Bracteater (nº 158-59) ere fundne i Forbindelse med andre Oldsager i nogle gamle Grave ved Sinsheim ved Rhinen, hvor de opbevares i Pastor Wilhelmis Samling.

Nº 160. Under dette nº er afbildet et Smykke af Guldsmedarbeide med paaloddede Zirater af Traad. Det er fundet i Tydskland eller Norge og er gaaet fra Overkrigscommissair Mohrs Samling i Bergen over til Thomsens i Kbhvn.

Nº 161. En Bracteat med en Perleindfatning. Noget af Forestillingen er et Fuglehoved, men forövrigt er det meget vanskeligt at fatte, hvad man har villet fremstille.

Den er funden i en Grusgrav ved Höibjerg i Jylland. Bracteaten nº 107 fandtes et Aar tidligere i samme Grusgrav. De bevares begge i Kbhvns Museum (nº 6873 og 6478).

XIII. *Bracteater med Forestillinger af Drager og Slangefigurer.*

N⁰ 162. En stor Bracteat med en temmelig bred Indfatning og indenfor denne nogle Runer; Forestillingen en Drage med udrakt Tunge, og under dens Hals er Thorstegnet; iövrigt er den omgiven af en Mængde Perlezirater. Den er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (7653).

N⁰ 163. En Bracteat med en bred, ziirlig Indfatning. Forestillingen er tre Drager og en nedad vendt Halvmaane, som, paa en Grund af bueformige Linier, omgive Bracteatens Centrum; dens nærmeste Rand er omgiven af Perlezirater.

Denne Forestilling maa have været meget yndet; thi i Stockholms Museum har man 3 Exmpl. af Guld og to af uægte Metal, men forgyldte, hvis Forestillinger ere aldeles eens, men Indfatningen er derimod lidt varieret.

N⁰ 164. En Bracteat med en fiint flettet og paaloddet Indfatning af Guldtraad. Forestillingen er to i hinanden slyngede Drager eller Slanger med opspilet Gab. Kbhvns Museum (9488).

Denne Bracteat kjöbtes til Kbhvns Museum ved en Auction i Wien over Hofraad Wenzell v. Wellenheims Myntsamling. Den er beskreven i Catalogen, n⁰ 9793, som en nordisk Guldbracteat; men da det ikke er oplyst, hvor den er funden, og da dens Indfatning har den störste Lighed med den, som er omtalt under n⁰ 156, og som er funden ved Regensburg, turde dens nordiske Oprindelse maaskee være tvivlsom.

N⁰ 165. En Bracteat med en Forestilling af en sammenslynget Slange- eller Dragefigur. Man har fundet 2 Exemplarer af denne Bracteat, i Forbindelse med n⁰ 70, 170, 174, 180 og 89, ved Markarbeide ved Ruinerne af en fordums Borg, kaldet Skovsborg, i Nærheden af Silkeborg. De ere alle forærede til Kbhvns Museum i

Aaret 1820 af den daværende Justitsraad og Herredsfoged Holstein.

N⁰ 166. En Bracteat med en Slange- eller Dragefigur.

Hvor denne Bracteat er funden, vides ikke; dog formodes den at være fra Sjælland; thi i Aaret 1837 bragte en Bonde den til Kbhvn, hvor den opbevares i Museet (4120).

N⁰ 167. En Bracteat med en meget utydelig Forestilling af et Dyr, der rimeligviis skal være en Slange eller Drage.

Denne Bracteat er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8661).

N⁰ 168. En noget större Bracteat, hvis Forestilling har stor Lighed med den foregaaende. Den er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8660).

N⁰ 169. En Bracteat med en Forestilling, der meget ligner den foregaaende, men ved Dyrets forandrede Stilling synes det her noget at ligne de tidtnævnte phantastiske Heste.

Den er afleveret fra Myntcabinettet til Kbhvns Museum (8674).

N⁰ 170. En Bracteat med sammensnoede Slange eller Dragefigurer.

Denne Bracteat henhörer til det under nº 70 omtalte Fund og er foræret til Kbhvns Museum af den forlængst afdöde Pastor N. Blicher til Randlöv.

N⁰ 171. En Bracteat, som er udarbeidet med ligesaa megen Dygtighed som Nöiagtighed; thi dens yderste Rand er af det finest flettede, kornede Arbeide, og Forestillingen, der omtrent er den samme som paa de foregaaende, er saa vel udarbeidet, at man med Grund tör antage, at Kunstneren, hvis han ikke havde været indskrænket til at fölge denne bestemte Form, vilde have formaaet at give et mere uddannet og for os langt tydeligere Billed af hvad man egentlig har villet fremstille.

Man kjender 3 Exemplarer af denne Bracteat. Et af disse eiedes af den afdöde Justitsraad Frost og var med den holstein-lethraborgske Samling gaaet over i hans; Sagnet havde vedligeholdt sig, at denne Bracteat var

funden i Nærheden af Leire. Ved Auctionen over hans Samling blev den kjöbt til Kbhvns Museum (MDCLII).

Det andet ligesaa smukke Exemplar findes i Myntcabinettet; i Timms Samling var et tredie Exemplar, som kjöbtes til Udlandet.

N⁰ 172. En Bracteat med en lignende Forestilling som de foregaaende.

Af denne Bracteat fandtes to Exemplarer i det danske Myntcabinet, af hvilke den ene afleveredes til Kbhvns Museum (8666).

N⁰ 173. En Bracteat med en bred Indfatning af indslaaede Zirater. Forestillingen er omtrent den samme som paa de foregaaende.

Den fandtes i Forbindelse med nogle Glasperler og en stor Sölv-Fibula, i Aaret 1847, ved Törveskjæring i Nærheden af Landsbyen Overhornbek. Aaret efter fandtes Bracteaterne nº 100, 112 og 14 i samme Törvemose. Begge disse Fund bevares i Kbhvns Museum (9613).

N⁰ 174. En Bracteat med den oftnævnte Forestilling, dog synes Slangens Hoved at vende nedad eller, rettere sagt, Öskenen at være anbragt under istedetfor over Forestillingen.

Denne Bracteat henhörer til det under nº 70 omtalte Fund, der foræredes til Kbhvns Museum af Justitsraad Holstein.

N⁰ 175. En noget större Bracteat end den foregaaende, men med en ligesaa phantastisk Slangeforestilling.

Den er funden i Nærheden af Helsingborg og opbevares i Lunds Museum.

N⁰ 176. En Bracteat med en lignende Forestilling; den er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8664).

N⁰ 177. En lignende Bracteat, som ligeledes er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8665).

N⁰ 178. En Bracteat med den oftnævnte Forestilling.

Den er angivet at være funden i en lille Jordforhöining ved Ahlholm i Flade Sogn i Nærheden af Frederikshavn.

Det Sagn havde bevaret sig, at der sammesteds var fundet en Guldbarre veiende 5 Lod 1½ Ort, samt en lignende Bracteat og en Guldmynt. Hvorvidt dette er Tilfældet vides ikke, men vist er det, at man senere har fundet nogle Sölvbarrer omtrent 1½ Al. fra det Sted, hvor man fandt denne Bracteat, som Justitsraad Amtsforvalter Niels v. Juel forærede til Kbhvns Museum, hvor den nu opbevares (MDCLXVI).

N⁰ 179. En Bracteat lig de foregaaende. I Stockholms Museum opbevares 3 Exempl. af denne Bracteat.

N⁰ 180. En Bracteat med en noget raaere, men dog lignende Forestilling.

Den hörer til det under nº 70 beskrevne Fund, som foræredes af Justitsraad Holstein til Kbhvns Museum (CCXCVIII).

N⁰ 181. En Bracteat med en lignende Forestilling. Den formodes at være funden ved Felborneby, i Nærheden af Helsingborg, og tilhörte den afdöde Provst M. Bruzelius i Löderup i Skaane.

N⁰ 182. En Bracteat med en lignende Forestilling. Den er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8670).

N⁰ 183. En lignende Bracteat, som antages at være funden i Skaane, og som eiedes af den afdöde Juveleer Rönnow i Helsingborg.

N⁰ 184. En Bracteat med en noget forskjellig, men ligesaa utydelig Forestilling, som paa de foregaaende.

Den er udentvivl funden i Norge og opbevares ved Myntcabinettet i Christiania.

N⁰ 185, En Bracteat, hvis Forestilling er en phantastisk Slangefigur med opspilet Gab.

Den fandtes i Jorden i Aaret 1842 paa Inderöen i Nordre Trondhjems Amt, og den opbevares i det norske Videnskabernes Selskabs Samling i Trondhjem.

N⁰ 186. En Bracteat med en Indfatning af indslaaede Zirater og med en Forestilling, meget lig den paa nº 168—69.

Denne Bracteat henhörer til det under nº 131 omtalte Fund, der opbevares i Bergens Museum.

N⁰ 187. En meget stor Bracteat, hvis inderste Cirkel tildeels har den oftnævnte Forestilling, der er omgivet af to, som det synes, ituhuggede Slanger, der, ligesom paa nº 136 og 37, möde hinanden med opspilede Gab. Indfatningen er dannet af indslaaede Zirater.

Denne Bracteat antages at være funden i Norge i Forbindelse med to Guld-Fingerringe, samt 4 Exemplarer af nº 210, som ikke ere prægede, men blot udarbeidede af Guldtraad.

Dette Fund opbevares i Kbhvns Museum (8000).

N⁰ 188. En Bracteat, hvis Forestilling er en phantastisk Slangefigur, der holder det opspilede Gab over nogle sönderhuggede Figurer, hvoriblandt der findes to Fuglehoveder lig dem paa nº 152.

Denne Bracteat er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8662).

N⁰ 189. En Bracteat med en Forestilling, der bestaaer af en Mængde mindre Figurer, hvoriblandt en Rune, nogle af Perlezirater og dobbelte Linier dannede Kors o. s. v. De övrige Dele skulle rimeligviis betegne den oftnævnte sönderhuggede Slangefigur.

Denne Bracteat henhörer til det under nº 70 omtalte Fund, som er foræret til Kbhvns Museum af Justitsraad Holstein (CCXCVI).

N⁰ 190. En Bracteat, hvis Forestilling synes, ligesom paa de foregaaende, at være en sönderhugget Slange.

Man kjender 2 Exemplarer af denne Bracteat; det ene blev opbevaret i mange Aar i det danske Myntcabinet, og det andet fandtes i Nærheden af Holstebro i Forbindelse med 9 Exemplarer af nº 192 og et af nº 209, nogle Guldbarrer samt nogle ituhuggede Guldringe, som

nu opbevares, tilligemed denne Bracteat, i Kbhvns Museum 8667—(MCCV).

N⁰ 191. En Bracteat med en Forestilling lig den paa n⁰ 190, men vendt til den modsatte Side.

Den er funden for længere Tid siden i Skaane og opbevares i Thomsens Samling i Kbhvn.

N⁰ 192. En Bracteat meget lig de foregaaende. Den fandtes i 9 Exmpl. i Forbindelse med n⁰ 190, og det under dette n⁰ omtalte Fund. Et Exemplar opbevares i Oldsagmuseet i Kiel, et andet i Oldsagsamlingen i Flensborg, og 6 i Kjöbenhavns Museum.

N⁰ 193. En Bracteat med den oftnævnte Forestilling, lidt varieret.

Den fandtes for omtrent 30 Aar siden i Nærheden af Ribe; men den blev först indsendt i Aaret 1845 til Kbhvns Museum (8800).

No 194. En Bracteat med en smal Indfatning af indslaaende Punkter. Forestillingen er den oftnævnte.

Den er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8662).

N⁰ 195. Et Brudstykke af en Bracteat med den oftnævnte Forestilling.

Det opbevares i Stockholms Museum.

N⁰ 196. En Bracteat, hvis Forestilling ogsaa er en sönderbrudt Slange, der tildeels, som paa n⁰ 195, er omgivet af Perlezirater.

Denne Bracteat fandtes paa en Hede i Jylland ved Thorning, hvor man senere fandt et Exemplar af n⁰ 198 og omtrent et Aar efter endnu et Exemplar og endelig for et Par Aar siden en ualmindelig Knap af Guldtraad.

Disse Gjenstande opbevares alle i Kbhvns Museum (6800).

N⁰ 197. En Bracteat. Forestillingen er en sönderbrudt Slange med opspilet Gab, hvori der synes at være to Rader spidse Tænder.

Den var forhen i den holstein-lethraborgske Samling og er nu i Thomsens Samling i Kbhvn.

N° 198. En Bracteat, hvorpaa den sammenslyngede Slange eller Drage ikke er sönderbrudt, den synes ogsaa större end sædvanlig.

Denne Bracteat fandtes sammesteds som n° 196, först et og senere endnu et Exemplar. De opbevares i Kbhvns Museum (7746—9639).

N° 199. En Bracteat med en smal Indfatning. Forestillingen er ikke afbildet efter Originalen, men efter et ufuldkomment Træsnit; derved er den maaskee bleven utydeligere, men i al Fald er den kun en raa Fremstilling af en Hest, hvorover der flyver en Fugl og under den er Thorstegnet.

Den fandtes allerede 1670 og blev förste Gang bekjendtgjort af Mayor i hans bevölkerte Cimbrien. Hvor den nu er, vides ikke.

N° 200. En Bracteat med en Indfatning af Perlezirater. Forestillingen er en Sammenslyngning af Slanger eller Drager, omgivne ved dobbelte Linier af Perlezirater.

Denne Bracteat er afbildet efter Akermans archæological Index, hvor den angives at være funden ved Wingham i England.

N° 201. En Bracteat med en utydelig Forestilling; dens ydre Cirkel synes imidlertid at være dannet af to ituhuggede, mod hinanden böiede Slanger.

Den er funden i Forbindelse med n° 131, 186, 202, 211 og 12 og opbevares i Bergens Museum.

N° 202. En Bracteat, hvis indre Cirkel har samme Forestilling som n° 201. Den er funden i Forbindelse med denne (see ovenfor) og opbevares i Bergens Museum.

N° 203. En Bracteat med en utydelig Forestilling; dens ydre Cirkel er dannet af to sönderhuggede mod hinanden böiede Slanger med opspilede Gab.

Den er afleveret fra det danske Myntcabinet til Kbhvns Museum (8659).

XIV. *Smykker, brugte som Bracteater.*

N° 204. En Guldplade, hvorpaa der ved paaloddet Guldtraad og Guldkorn er anbragt en Mængde Zirater. Under Öskenen har man villet fremstille en menneskelig Figur, som synes at være mislykket under Paalodningen.

Dette Smykke fandtes imellem nogle Been, Stene og Aske paa Gulland i Aaret 1848, ved at bortrydde en Steensætning paa store Enbienne Ager, i Hagrän Sogn.

Det opbevares i Stockholms Museum.

N° 205. En Guldplade med paaloddede Zirater af Guldtraad og Guldkorn og en smuk Indfatning af indslaaede Zirater.

Dette Smykke indsendtes i Aaret 1846 fra Gulland til Museet i Stockholm og angaves at være fundet nogle Aar tidligere, ved Gabne i Bahls Sogn, i Forbindelse med nogle ubetydelige, tynde Bronce-Fragmenter, som vare af Smykker eller Bracteater.

N° 206. En Guldplade, paa hvilken de paaloddede Zirater have en stor Lighed med dem paa n° 204; thi ligesom paa denne har man anbragt en Figur under Öskenen, der dog i al dens Raahed er heldigere end hiin.

Dette Smykke er fundet noget tidligere end de foregaaende og opbevares i Stockholms Museum.

N° 207. En Guldplade med indslaaede og tildeels indgravede Zirater, lig dem, som findes paa mange af de foregaaende. Den opbevares i Stockholms Museum.

N° 208. En Guldplade med en större og nogle mindre Zirater tildeels af kornet Arbeide.

Dette Smykke henhörer til det rige Guldfund, som gjordes i Aaret 1834 ved Eger i Norge. Foruden de kostbare Guld- og Sölvsmykker, bestod dette Fund af Perler, saavel af Guld som Glas, og nogle Mynter, af hvilke de yngste vise, at Fundet maa være nedlagt omtrent i Slutningen af det 9de Aarhundrede.

Det hele Fund opbevares i Universitetets Samling i Christiania.

N⁰ 209. En lille Guldplade med nogle indslaaede Ringzirater.

Dette Smykke henhörer til det under nº 190 omtalte Guldfund, som opbevares i Kbhvns Museum (MCCVI).

N⁰ 110. Et lille Smykke, hvis Rand bestaaer af tre sammenloddede Ringe af perledannet Traad. I Midten, som er aaben, er anbragt tre Böiler.

Fire Exemplarer af dette Smykke fandtes i Forbindelse med to Guldringe og Bracteaten nº 187; dette Fund opbevares i Kbhvns Museum (8001).

N⁰ 211. Et rundt Smykke, hvis Midte danner et Kors paa aaben Grund; Randen, saavelsom Korset, er belagt med perledannede Traadzirater.

Dette Smykke henhörer til det under nº 131 omtalte Fund, som opbevares i Bergens Museum.

N⁰ 212. Et Smykke, meget ligt det foregaaende, med paaloddede Traadzirater.

Det er fundet i Forbindelse med nº 211 og opbevares i Bergens Museum.

N⁰ 213. Et Sölvspænde. Figurernes Betydning paa dets Forside ere vanskelige at bestemme. Paa Bagsiden, som er beskadiget, sees endnu Böilen, der skulde fastholde Spændetornen.

Dette Smykke er fundet i Sverrig og opbevares i en svensk Privatsamling.

N⁰ 214. Et ovalt Guldstykke, hvis Rand er dannet af paaloddet Guldtraad og Perlezirater. Det er gjennembrudt i Midten og maae forövrigt være tyndt, da det kun veier $3^1/_4$ Ducat.

Dette Smykke eies af Landraad Wolanski i Inowratslav og er fundet ved Kruschwitz i Storhertugdömmet Posen; det er kun afbildet her for at vise, at man ogsaa i andre Lande har fundet Hængesmykker fra Oldtiden, der have Lighed med dem, der findes i Norden.

N° 215. Et lille, rudeformet Kobbersmykke med Ösken. Det er dannet af en lille Plade, hvori man har indstukket en korsdannet Zirat.

Dette lille Smykke henhörer til det under n° 38 omtalte Fund, der opbevares i Stockholms Museum.

BRACTEATER afbildede paa Supplement-Tavlerne.

I den lange Tid, som er forlöben med at samle, tegne og stikke de nu omtalte Bracteater, have heldige Fund, især i Norden, givet nye Bidrag til denne Samling. Vi ansee disse saameget vigtigere, som flere af dem har vidtlöftige Runeindskrifter.

Saavidt muligt, meddele vi denne Forögelse tilligemed nogle andre Bracteater, som ere undgaaede vor Opmærksomhed, paa de to vedföiede Supplementtavler i den samme Orden, som Hovedsamlingen.

I. *Bracteater af de ældre byzantinske Keisere, samt Efterligninger af disses Mynter.*

N° 216. En Bracteat eller eensidigt Guldstykke med Ösken. Omskriften er FL IVL CRISPVS NOB CAES. Forestillingen paa Adv. et Brystbilled af Keiser Constantin den Stores Sön, Crispus, der 317 e. Chr. udnævntes til Cæsar, men som 9 Aar senere blev henrettet; han er fremstillet som Kriger, væbnet med Hjelm, Skjold og Landse. Rev. er glat, men omgivet af en Perlerand.

Dette Smykke, som er aldeles overeensstemmende med n° 1, er udentvivl fundet i Belgien og bevares i Hr. Meynaerts kostbare Mynt-Samling i Löwen.

Vi have forgjæves sögt en Mynt, hvis Stempel kunde tænkes anvendt til dette Smykke. Der kan ingen Tvivl være om, at det oprindeligt har havt samme Bestemmelse som n° 1, og efter dets Beskrivelse i Revue de la numismatique Belge Tom. III, synes dets Ösken ikke paaloddet, men at være en Deel af Pladen.

N⁰ 216 b. Tab. XII. 2. Supl. Tavle. En Bracteat, eller rettere et ensidigt Guldstykke aldeles af samme Art som nº 1 og 215, den er endog præget under samme Keiser som nº 1, nemlig Constantin den Store, som Omskriften: IMP. CONSTANTINVS PIVS F AVG og Brystb. viser, men istedetfor at Keiseren paa nº 1 er forestilt som Kriger, er han her blot prydet med en radiat Krone. Ogsaa til dette Stykke har det ikke hidtil lykkedes at finde en tilsvarende Mynt, med hvis Adv. Stempel denne Guldbracteat kunne antages præget; det bekræfter saameget mere, at man har udarbeidet egne Stempler til dette Slags Hængesmykker; det er tydeligt at dette ligesom nº 1 og 216 har havt en nu afbrudt Ösken, der ikke har været paaloddet, men henhörte til den lille Guldplade, man har præget.

Dette sjeldne Smykke bevares i H. Koch jun.'s store Myntsamling i Cöln; hvor det er fundet, kunde Eieren ei angive nærmere; han har faaet det fra Wien.

N⁰ 217. En Bracteat med en Runeindskrift. Forestillingen er en Fyrstes Brystbillede med Perlediadem; han er væbnet med en Landse og et Skjold, hvorpaa der er anbragt en Kriger tilhest; Brystbilledet synes at være en Efterligning af de tidligere byzantinske Keiseres, Skjoldet er derimod som de, der findes paa Theodosius's Sönners og deres Efterfölgeres Mynter fra det 5 Aarh. e. Chr.

Hvad der gjör denne Bracteat yderst mærkelig, er at Fyrsten bærer i et Halsbaand en paa Brystet nedhængende aaben Ring, lig dem man har antaget at være Nordens hellige Ringe, men som de seneste Opdagelser have viist os at være aldeles lig de Ringe, der som en særdeles Udmærkelse bleve uddeelte til de romerske Krigere og baarne omtrent paa samme Maade som denne.

I Aaret 1852 fandtes ved Törveskjæring i Maglemose ved Vallerslöv i Sjælland ikke mindre end 4 Exmpl. af denne Bracteat i Forbindelse med en pragtfuld Sölv-Fibula, prydet med Drageziraterr, der ere overlagte med

tynde Guldplader, nogle Perler af Glas og Rav, samt Bracteaterne no 226, 233 og 38, den sidste i to Exmpl.

Disse Bracteater opbevares i Kbhvns Museum (12529).

Endskjöndt Runerne og den ufuldkomne Maade, hvorpaa Fyrstens Arm er antydet, lader formode, at denne Bracteat kunde være forfærdiget i Norden, er den byzantinske Indflydelse dog umiskjendelig.

VIII. *Bracteater med sammensatte Forestillinger og tildeels staaende Figurer.*

N° 218. En Bracteat med en Omskrift af Runer, hvoriblandt det saakaldte Thorstegn. Forestillingen er en meget raat afbildet mandlig Figur, som rimeligviis er tænkt staaende, med den höire flade Haand oprakt foran Hagen og den venstre foran sig nedadvendt. Han har to Haandledsringe paa den höire Arm og tre paa den venstre, men er iövrigt nögen. Foruden Thorstegnet i Runeomskriften har denne Bracteat nogle andre symbolske Tegn.

Den er funden ved Gröftegravning ved Bolbro i Fyen i Forbindelse med no 227, 232, 5 Exmpl. af 240, og to af 241, samt 36 Stk. Ringguld og to smaa Guldklumper. Ved Bolbro er tidligere fundet en massiv Guld-Halsring af samme Art, som de der fandtes ved Broholm i Forbindelse med Guldbracteaterne no 6, 11, 123, 125, 147 og 252; den opbevares i Kbhvns Museum (12430).

N° 219. En stor Bracteat, hvorpaa der er 3 Runer. Forestillingen, som er yderst raa og ufuldkommen, skal udentvivl være en staaende Mand, som synes at holde de udstrakte Hænder ligesom Figuren paa det foregaaende no; bagved ham et fiirfödet Dyr og foran ham et andet Dyr, hvis Hale synes afhugget.

Denne Bracteat, som udentvivl er funden i Holsteen eller Slesvig, sendtes hertil i 1852 fra Hamburg; men man forlangte en saa overdreven Priis for den, at den maatte sendes tilbage.

IX. *Bracteater, hvis Forestillinger ere et Hoved over en Hest eller andet firföddet Dyr, og foran Hovedet een eller to Fugle.*

N⁰ 220. En Bracteat med en Kant af indslaaede Zirater, og den for denne Afdeling eiendommelige Forestilling, nemlig en raa Afbildning af en mandlig Figur ridende paa et firföddet Dyr. Hans Haar er opbundet paa en egen Maade, han har en lang Hals, en Arm, som synes föiet til Hovedet, og sin Haand hvilende paa Dyrets Hals. Foran hans Hoved er en Fugl, der flyver imod ham, og bag det en anden Fugl, som synes at flyve bort. Foruden et Kuglekors har denne Bracteat syv adspredte Runer og Bogstaver.

Denne Bracteat er funden i Nærheden af Lögstör i en Törvemose eller rettere sagt i en Törv fra denne Mose; den opbevares i Kbhavns Museum (5938).

N⁰ 221. En Bracteat med en Runeindskrift. Dens Forestilling er lig den foregaaende, men vendt til den modsatte Side. Paa denne Bracteat er der ingen Fugl bagved Hovedet, og dette har eiheller det kunstigt opbundne Haar.

Den er funden i Fyen ved Törveskjæring i Rynkebygaards saakaldte Teglværksmose; den laa kun en Fod under Overfladen og fandtes i Forbindelse med en Guldspiralring, en Barre af Electrum og 5 byzantinske Keisermynter af Guld, af hvilke de yngste vare prægede for Keiser Leo den 1ste (457—474).

Den opbevares i Kbhvns Museum (10037).

N⁰ 222. En Bracteat, hvis Forestilling er lig den foregaaende; den Ridende har et kunstigt opbundet Haar og foran ham er istedetfor en Fugl anbragt et Dyr med to Been, Horn og Manke. Fuglen er derimod anbragt under det firföddede Dyrs hornede Hoved. Nederst er Thorstegnet.

Denne Bracteat, der for længere Tid siden skal være

funden i Nærheden af Helsingborg, eiedes af Professor Nilson i Lund og gik med hans Samling over til Universitetets i denne Stad.

N⁰ 223. En Bracteat med en meget bred Indfatning bestaaende af syv Rader mindre nöiagtigt indslaaede Zirater, den har havt en nu afbrudt Ösken. Forestillingen er saa lig nº 92, at man skulde troe den præget med samme Stempel.

Denne Bracteat, som er afbildet efter en Gibsafstöbning, er funden i Sverrig og opbevares nu i en offentlig Samling i det nordlige Sverrig.

N⁰ 224. En Bracteat, hvis Ösken er afbrudt. Forestillingen er meget raa og lig den foregaaende. Det fiirföddede Dyr har Horn og udrakt Tunge; bagved den Ridende er et mystisk Tegn, og over den ere tre Punkter, af hvilke der findes flere enkelte paa forskjellige Steder.

Denne Bracteat er funden ved en lille Höi paa en af den 21de Selveiergaards Marker i Pedersker Sogn paa Bornholm; den opbevares i Kbhvns Museum (2999).

N⁰ 225. En lille Bracteat med en bred og smuk Indfatning. Forestillingen er meget raa og lig de foregaaende, men Dyret synes at have Skjæg.

Den er funden 1848 ved Markarbeide i Nærheden af Örkensöen i Småland og bevares i Stockholms Museum.

N⁰ 226. En Bracteat med en Runeindskrift. Forestillingen er meget lig nº 101, dog med den Forskjel, at den Ridende ikke har noget Diadembaand.

Denne Bracteat er funden i Forbindelse med nº 217, under hvilket nº dette mærkvæ dige Fund omtales, og den bevares tilligemed dette i Kbhvns Museum (12525).

N⁰ 227. En Bracteat med den oftnævnte Forestilling, men den Ridende har store Öienbryn og Overskjæg; over hans Hjelm, som ender sig i et Fuglehoved, er et Kors, og under det fiirföddede Dyr ere tre Punkter.

Denne Bracteat er funden ved Bolbro i Fyen i For-

bindelse med n⁰ 218 og det under dette n⁰ omtalte Fund, der opbevares i Kbhvns Museum (12432).

N⁰ 228. Tab. XII. En lille Bracteat med en meget bred Indfatning af syv Rader indslaaede Zirater. Forestillingen er meget raa, især er Fuglen meget uformelig og anbragt under det fiirföddede Dyr, som har Horn og udrakt Tunge. Den fandtes i 1852 i Sverrig og opbevares i Stockholms Museum.

N⁰ 229. Tab. XII. En Bracteat med en bred Indfatning af sex Rader mindre nöiagtigt indslaaede Zirater. Forestillingen er endnu ufuldkomnere end den foregaaende, men Fuglen er anbragt foran den Ridendes Hoved.

Den fandtes ligeledes i 1852 i Sverrig og opbevares i Stockholms Museum.

N⁰ 230. En Bracteat med den oftnævnte Forestilling; Fuglen er antydet at være paa den anden Side af den Rid nde, hvis Haar er opbundet. Forneden er Thorstegnet.

Fire Exemplarer af denne Bracteat fandtes i Forbindelse med tre Exemplarer af Guldcylinderen n⁰ 236 og et Fragment af en fjerde, en stor Guldperle og 3 Stk. Ringguld. Dette Fund opdagedes ved at plante Træer i Stenholdts Vang ved Frederiksborg og opbevares i Kbhvns Museum (3827).

Her fandtes altsaa 11 Guldbracteater, men som kun vare prægede med to Stempler; der er ingen Tvivl om, at der ved at samle flere af disse Cylindre og Bracteater kunde dannes et pragtfuldt Halssmykke, men Ringguldet viser, at det ikke alene har været et saadant Smykke, man har nedlagt i Jorden, men at det rimeligviis har været Eierens Guldforraad.

N⁰ 231. En Bracteat med samme Forestilling; det fiirföddede Dyr har Skjæg og en lang udrakt Tunge med Braad. Foruden Thorstegnet har den nogle andre symbolske Tegn.

Denne Bracteat er funden ved Markarbeide i Töning Sogn i Jylland, og den opbevares i Kbhvns Museum (8690).

X. *Bracteater med Thorstegnet foran et Hoved, der oftest er anbragt over et fiirföddet Dyr.*

N⁰ 232. En Bracteat med en vidtlöftig Runeomskrift. Forestillingen er den oftnævnte; foran den Ridende, hvis Haar er flettet, er anbragt Thorstegnet og nogle andre symbolske Tegn. Det fiirföddede Dyr har Horn og Skjæg.

Den er funden ved Bolbro i Fyen (see under nº 218) og opbevares tilligemed dette Fund i Kbhvns Museum (12431).

N⁰ 233. En Bracteat med samme Forestilling og Runeindskrift, som paa nº 119—22.

Den er funden ved Vallerslöv i Sjælland i Forbindelse med nº 217, under hvilket nº dette Fund omtales; det opbevares i Kbhvns Museum (12526).

N⁰ 234. Tab. XII. En Bracteat aldeles som nº 118, men den er mindre og uden de eiendommelige Forziringer paa tre af Dyrets Been.

Den opbevares i Lunds Universitets Museum.

N⁰ 234 b. Tab. XII. En Bracteat, som meget lignede nº 113 og fölgende. Runeindskriften er imidlertid forskjellig, den er funden i Frederikstad i Norge ved Bröndgravning og bevares i det norske Universitets Oldsag-Samling.

N⁰ 235. En Bracteat med en bred Indfatning af indslaaede Zirater. Forestillingen er den oftnævnte, men det for denne Afdeling betegnende Thorstegn er her kun et Kuglekors, som er anbragt bag den Ridendes Hoved. Dyret har Horn og Skjæg.

Den er funden ved Viglunda i Åsakre Sogn i Westergothland og bevares i Stockholms Museum.

XI. *Bracteater med et Hoved, anbragt over et fiirföddet Dyr.*

N⁰ 236. En smukt arbeidet Cylinder, hvorpaa der er anbragt to Guldbracteater, hvis Forestillinger ere en

raa Afbildning af et Hoved over et fiirföddet Dyr med Horn og Skjæg. Foran Hovedet ere tre smaa Punkter.

Tre saadanne Cylindre og et Fragment af en fjerde fandtes i Forbindelse med n° 230 (see dette n°). Disse Cylindre have formodentlig dannet et for sin Tid prægtigt Halssmykke. Dette Fund opbevares i Kbhvns Museum (3824).

N° 237. Tab. XII. En Bracteat med en bred Indfatning af indslaaede Zirater. Runeindskriften og Forestillingen er den samme som paa n° 132—33.

Den er for ikke lang Tid siden funden i Sverrig og opbevares i Stockholms Museum.

N° 238. En Bracteat med en smal Indfatning. Foran den Ridende er anbragt en Galt med opstaaende Börster og bagved ham er et Kuglekors.

To Exemplarer af denne Bracteat fandtes i Forbindelse med det under n° 217 omtalte Fund; de ere prægede med et og samme Stempel, men den ene mangler den i Indfatningen indslaaede Kreds af dobbelte Spidser. Dette Fund opbevares i Kbhvns Museum (12527 og 28).

N° 239. En Bracteat med en vidtlöftig Runeindskrift; den Ridende er bevæbnet med et Spyd og bag ham er et Tegn eller Symbol, der ogsaa findes paa n° 189.

Denne Bracteat er funden i Sjælland og opbevares i Kbhavns Museum (12370).

Man har senere bragt i Erfaring at en aldeles lignende er funden, sandsynlig med ovenstaaende; den bevares i en Privatsamling i Kjöbenhavn.

N° 240—41. To Bracteater med den oftnævnte Forestilling; det fiirföddede Dyr har Horn og Skjæg. De ere prægede med et og samme Stempel; men n° 240 har en dobbelt og 241 kun en enkelt Perlekant.

De henhøre til det under n° 218 omtalte Bolbro-Fund og opbevares i Kbhvns Museum (12433—34).

N° 241, b. En Bracteat med en meget raa og

uformelig Forestilling, der dog kan sees at skulle være et Hoved over et fiirföddet Dyr.

Den er funden ved Gaarden Heune ved Sandefjord i Jarlsberg Amt og bevares i Univertitetets Samling i Christiania (1612).

XII. *Bracteater med Forestillinger af Dyr.*

N° 241, c. En Bracteat med en raa Forestilling af, som det synes, en hornet Hest, den har stor Lighed med n° 152.

Denne Bracteat er med tre andre bleven funden tilligemed 3 Spiral Guldfingerringe og Ringguld under en Birkerod paa Gaarden Sælvig i Holle Sogn, Stavanger Amt, dette Fund bevares i det norske Universitets Samling (1324—1329).

XIII. *Bracteater med Forestillinger af Drager og Slangefigurer.*

N° 242. Et Fragment af en tynd Guldbelægning med zirligt udarbeidede Slangefigurer. Denne Belægning, som formodentlig har været anbragt paa et Smykke, er her afbildet for at vise den store Overeensstemmelse imellem Forestillingerne paa denne Afdelings Guldbracteater og paa slige med Guld belagte Smykker.

Det er fundet ved den store Udgravning, som for nogle Aar siden fandt Sted ved Kronprinds Carls Foranstaltning, af den mægtige Gravhöi i Nærheden af Upsala, hvilken man har anseet for at være selve Odins Höi. Man bemærkede, at der ved denne Begravelse maatte have fundet en overordentlig stor Offring Sted af forskjellige Dyr. At man kun fandt dette og et andet Fragment af Smykker, lader formode, at den Afdödes Smykker og Vaaben ere brændte tilligemed Liget. Actstykkerne vedkommende denne Udgravning opbevares i Museet i Stok-

holm tilligemed de mærkværdige Gjenstande, som fandtes ved denne Leilighed.

N⁰ 242, b. En Bracteat. Forestillingen i Midten synes at være et Slags phantastisk Hest, uden om den en Snoning af to eller flere mod hinanden kjæmpende Drager; den er funden paa Gaarden Opstads Udmark ved Jæderen i Stavanger Amt og bevares i Universitetets Samling i Christiania (714).

242, c. En Bracteat med en meget lignende Forestilling, men mindre. Den er funden i Nærheden af Frederikstad i Norge og bevares i det norske Universitets Oldsag-Samling (648).

242, d. Bracteat med en Drage, den skal være funden i Forbindelse med det berömte Myntfund fra Egersund, som indeholdt 1500 Mynter fra Begyndelsen af det 11te Aarhundrede, den blev imidlertid indsendt senere end Mynterne, den opbevares i Universitetets Oldsag-Samling i Christiania (760).

242, e. En stor Bracteat med en Forestilling af Drager omgiven af tre Rader Punkter.

Den er funden i Jorden ved Gaarden Kydland i Varhoug Sogn, Annex til Haa Præstegjæld paa Jæderen og bevares i det norske Universitets Oldsag-Samling (1628).

XIV. *Smykker, brugte som Bracteater.*

N⁰ 243. Et lille Hængesmykke af Sölv, hvorpaa en Dragefigur. To aldeles lignende af Kobber og overlagte med tynde Guldplader ere fundne paa Gulland.

Sölvsmykket bevares i Professor Schröders Samling i Upsala, og de to af Kobber i Stockholms Museum.

N⁰ 244. Et Smykke lig det foregaaende, men af gjennembrudt Arbeide; det er af Kobber og belagt med en tynd Guldplade. Det opbevares i Stockholms Museum.

N⁰ 245. Et lille Smykke af Sölv med en utydelig

Dragefigur; det skal være fundet i Sverrig i Forbindelse med nogle Guldbracteater.

Det opbevares i Kbhvns Museum (4710).

N⁰ 246. Et Hængesmykke af Kobber og gjennembrudt Arbeide; det har en tynd Overlægning af Guld, og dets eiendommelige Slyngninger have foroven Formen af et Ansigt.

Dette er fundet paa Gulland tilligemed nº 243 og 244 og opbevares i Stockholms Museum.

N⁰ 247. Et Hængesmykke af Kobber, som er belagt med en tynd Guldplade. I Midten er en ophöiet Roset, omgivet af symmetriske Slyngninger.

Det er udentvivl fundet i Skaane og opbevares i Provst Bruzelius' Samling i Tomarp.

247, b. Guldbracteat, med et symmetrisk Tegn, der gjentages fire Gange, og samlet udgjör et Slags ligesidet Kors.

Denne Bracteat erhvervedes i Aaret 1853 til det kongelige Myntcabinet i Berlin og er udentvivl funden i Tydskland.

N⁰ 248. En Sölvmynt, der viser en mærkværdig Forbindelse imellem de byzantinske Mynter, vi have omtalt under nº 36 og de cufiske under nº 43. Vi formaae ikke at læse dens Indskrifter, men ansee dem som et yderligere Beviis paa den fremsatte Formodning, at kun en Forbindelse imellem Nabonationer kan fremkalde den gjensidige Paavirkning og Forening af en saa grundforskjellig Skrift og Cultur.

Denne mærkværdige Mynt, som udentvivl har været bestemt til at gaae jevnsides med de cufiske Dirhems, er funden i Finland og bevares i Oberst Tamlanders Samling i Helsingfors.

N⁰ 249. En Sölvbracteat med en Omskrift, som ender med CVN (NING), den Maade hvorpaa man i Norden skrev Konning, og som lader formode, at denne

Bracteat er af nordisk Oprindelse. Forestillingen er en raa Afbildning af et Brystbillede med Hjelm. Denne Bracteat er præget med et Stempel, men om den har været bestemt til at bruges som Mynt, tör vi ei afgjöre; den vilde i al Fald være betydelig ældre end de hidtil bekjendte Bracteater, der ere prægede i Norden for at bruges som Mynt. Denne Bracteat, hvoraf man hidtil kun kjender eet Exemplar, er funden i Sverrig og opbevares i Stockholms Museum.

N⁰ 250. En Sölvmynt. I Adv.'s Omskrift troe vi at læse Navnet Bugislaus, skrevet paa en ældre Maade. Dens Forestilling er en Fyrste, som holder et Sværd i den ene Haand, og i den anden en Fane, der ender sig foroven i et Kors. Omskriften paa Rev. formaae vi ikke at læse. Forestillingen er Maria med Christusbarnet, som er endnu tydeligere betegnet ved Korset i Glorien; ved hendes ene Side er anbragt en Korsstav, og ved den anden en Bispestav.

Denne sjeldne Mynt, som vi antage at være en af de slaviske Nationers tidligste Mynter, er funden i Finland og udentvivl, ligesom n⁰ 248, bestemt til at gaae jevnsides med de arabiske Dirhems. Den opbevares i Oberst Tamlanders Samling i Helsingfors.

Ved nu at overskue det hele hidtil bekjendte Antal af Guldbracteater, der ere fremstillede i Atlas for nordisk Oldk. Tab. I—XII, tro vi, at man, efter hvad de vise og hvad der tildeels er udviklet i Forerindringen, ikke mere kan tvivle om, at de fremmede Guldbracteater ere begyndte i det fjerde Aarhundrede efter Christus og de nordiske i det 5te eller 6te, ligesom at de yngste tilhöre det ellevte Aarhundrede — at man vel har fremmede Guldbracteater, som ere indbragte til Norden, men at langt det störste Antal maa i ovenanförte Tidsrum antages at være forfærdiget i Norden, — at Guldbracteaterne have med Perler været baarne i Halsbaand og det ofte flere af samme

eller forskjellige Præg, — at, uagtet de fleste ere prægede med Stempler og man altsaa har kunnet skaffe mange Exemplarer, man dog ikke kan antage at de have været brugte som Mynt, men blot som almindelig antagne Amuletter og udmærkede Smykker — og endelig at Indskrifterne paa de nordiske Guldbracteater ere et vigtigt Bidrag til at kjende og med Tiden vente at forklare et eget Slags Runer, der i den hedenske Tid har været brugt i Norden.

Betragte vi derimod de nordiske Smykker og Bracteater fra et mere kunstnerisk Standpunkt, da faae vi vel et Begreb om vore Forfædres Pragtlyst og Færdighed i Stoffets Behandling, men vi forbauses tillige over den ringe Fremstillingsevne og det raa i Figurens Sammenstilling og ydre Former.

Det er klart, at de charakteristiske Slange- og Drageforziringer, der iövrigt have havt en mindre velgjörende Indflydelse paa Formernes Reenhed, tildeels have givet Guldbracteaterne deres eiendommelige Stiil eller Charakter. Men i denne for Nordens senere Jernalder saa charakteristiske Stiil finde vi, selv i dens mest fuldkomne Frembringelser, en mærkelig Mangel paa Evne i at opfatte og gjengive de virkelige Former af det, man har villet fremstille.

Betragte vi derimod Frembringelserne i Nordens ældre Periode eller Broncealderen, da föle vi vel, at Metallerne have været kostbare, men de skjönne og rene Former vidne om en reen og ædel Smag, og ere Ziraterne end ikke meget varierede og om man vil simple, have de dog en Fiinhed og ere anvendte med en Smag, som vi næsten altid savne i den senere Jernalders uskjönne Overfylde. Mærkeligt er det imidlertid, at vi iblandt den betydelige Mængde Oldsager, vi nu eie fra Broncealderen, ikke finde et eneste Stykke med Skrifttegn eller hvorpaa man har afbildet levende Gjenstande, men bestandig holdt sig til disse Zirater.

Det er en Selvfölge, at Nordens endnu ældre Periode

eller Steenalderen, der viser os Nationer i deres primitive Culturstand, har simplere Former, som naturligviis ere betingede af de simplere Midler; men sammenligne vi disse med Frembringelserne fra andre Nationer, som leve eller levede under lignende Betingelser, da finde vi, at Nordboerne have besiddet en mærkelig Færdighed i at tilhugge Vaaben og Redskaber af Steen og forstaaet at give disse en ikke alene hensigtsmæssig, men ofte tillige smuk Form.

For at faae et klart Begreb om de nordiske Oldsager er det saaledes nödvendigt at see og kjende disse forskjellige Perioder, og derfor have vi ogsaa troet, at Guldbracteaterne vel burde fremkomme som et samlet Hele, men dog ikke uden at være ledsaget af Afbildninger af nogle af vore Oldsager fra en skjönnere Periode.

Vi have ogsaa troet det nyttigt at meddele enkelte hidtil uudgivne meget sjeldne Mynter og Sölvbracteater, idet de deels ere samtidige og deels mere eller mindre oplyse flere af Guldbracteaterne, ligesom de ogsaa ville vække Numismatikerens Opmærksomhed for lignende Stykker.

DE TVENDE VED GALLEHUUS FUNDNE GULDHORN, efter de ældre Beskrivelser ved C. C. Rafn.

(Jfr. Atlas for nordisk Oldkyndighed, Jernalderen Tab. XIII—XV).

Gallehuus er en, fire Mile S. for Ribe, en halv Miil NV for Tønder og en Miil fra Vesterhavet beliggende, Landsby i Grevskabet Schackenborg, Møgeltønder Birk og Sogn, indenfor Slesvigs Grændse, men hørende til Ribe Amt. En fattig Kniplepige, ved Navn Kirstine Svendsdatter fra Østerby i Nabosognet Daler, gik den 20de Juli 1639 fra sit Hjem til Tønder (neppe, som det i de ældre Beretninger hed, til Møgeltønder), og idet hun

vandrede frem barbenet paa Veien forbi eller gjennem den nævnte Landsby, stødte hun med Foden an mod noget, som ragede lidt op af Veien; hun slog til det med sin Stok, men gik dog videre, uden at see nöiere til, da hun ansaae det for en Trærod, der stak frem af Jorden. Nogle Dage efter gik hun igjen samme Vei og bemærkede det selv samme Anstød, som hun nu paa Hjemveien saae nöiere efter, og blev da vaer, at det ikke, som hun tidligere havde tænkt, var nogen Trærod, men et Stykke Metal. Det kostede hende nogen Möie at faae det op af Jorden, og hun saae nu at det var dannet som et Horn og var indvendig opfyldt med Jord. Hun var ifølge med flere, som hun kaldte tilbage, da hun havde gjort Fundet, men disse yttrede at det var et ubrugeligt Jægerhorn af uægte Metal, som det ikke var værdt at umage sig med. Imidlertid fulgte hun ikke deres Raad at kaste det bort, men bar det hjem. Hun udrensede nu Hornet, og da hun troede det var Messing, kastede hun det ind under en Seng, og tillod Husets og Nabolagets Börn at lege med de løse Ringe, hvormed Hornet var beklædt udvendig. Da hun engang efter nogen Tids Forløb gik til Kjøbstaden, tog hun en af disse Ringe med, for at faae prøvet, hvad Metal den var af, og til sin store Overraskelse erfarede hun nu, at den var af fiint Guld.

Dette mærkelige Fund rygtedes strax efter, og der kom flere til, forat tage den fundne Skat i Öiesyn. Amtmanden over Tønder Amt modtog Hornet fra Pigen og oversendte det til Stiftamtmanden over Ribe Stift, som lod foretage nöiagtig Eftergravning paa det Sted, hvor Hornet var fundet, uden at denne dog ledte til videre Opdagelse. Kong Christian IV, som dengang opholdt sig med sin Sön Prinds Christian i Glückstadt, hørte ogsaa dette Fund omtale og afsendte en af sine Tjenere, for at erkyndige sig derom, og, hvis Rygtet stadfæstede sig, afhente dette Guldhorn. Kongen og Hoffolkene beundrede det udmærkede Stykke, og da Prindsen fandt Behag deri,

forærede Kongen ham det og lod Pigen tilstille en Belönning for Fundet. Prindsen tænkte nu paa at lade Hornet omstøbe til et efter den Tids Brug passende Drikkekar, men nogle af Hoffolkene gjorde opmærksom paa, at man i Oldtiden brugte Horn til Drikkekar og raadede til at lade det beholde sin gamle Form. Dette gode Raad fulgtes; en Guldsmed udkogte og polerede Hornet og forfærdigede dertil en med Skrue forsynet Guldknap, med hvilken dets smallere Ende blev tillukket; det blev derefter anvendt som Drikkepocal og kunde holde $2^1/_2$ Pot efter dansk Maal.

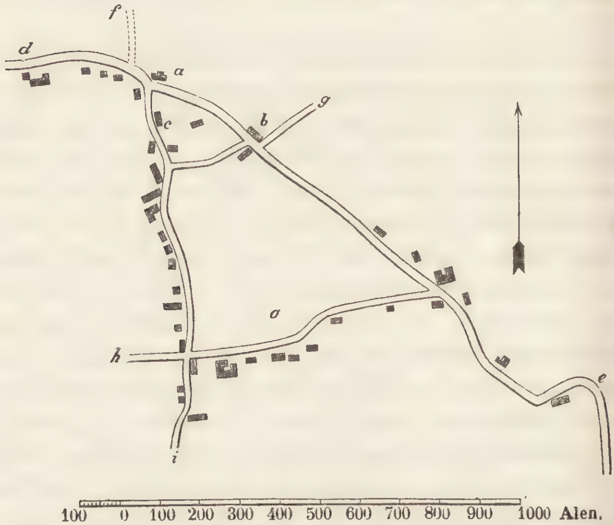
En fattig Bonde i Gallehuus, ved Navn Jerch Lassen (Lausen) eller Erik Lauritzen, var den 21de April 1734 gaaet ud paa Marken omtrent 25 Skridt fra sin Hytte, forat opgrave noget Leer. Idet han gravede og neppe var kommen et Qvarteer ned i Jorden, blev han noget glimrende vaer, som han trak op og saae at det var et Horn, der laae parallel med Jordens Overflade med den bredere Ende vendt mod Nord, den smallere mod Syd. Det var, som det berettes, tre og et halvt Skridt i SO fra det Sted, hvor det første Horn blev fundet. Bonden bar Hornet hjem og rensede det fra det vedhængende Leer, og samme Dag tog han et Stykke med sig til Tønder, forat faae det prøvet af en Guldsmed. Da han erfarede at det var fiint Guld, blev det hele Horn overleveret til Godsets Eier, Grev Otto Diderich Schack. Denne indsendte det til Kong Christian VI, som lod Bonden udbetale 200 Rdlr. i Findelön. Den fattige Mand blev saa glad over denne Belönning, at han lod affatte en skriftlig Taksigelse til Kongen og forespurgte sig derhos, om man nu meente, at Kongen var bleven ret venligen takket for sin milde Gave. Faa Dage efter blev han syg og døde.

I Egnen fortalte man nu, at der havde været et gammelt Sagn, at man, hundrede Aar efterat det første Guldhorn var opdaget, skulde paa samme Sted finde et andet Guldhorn. Senere skulde man ogsaa der finde en

Guldtavle (et Guldtaffel) og endelig en Stridshammer, nemlig Holger Danskes Hammer, hvorefter Danmark skulde blive det mest blomstrende Kongerige i hele Europa.

Sognepræsten til Møgeltønder, Hr. H. Chr. Sonne, har efter min Anmodning meddeelt følgende Oplysninger, til hvis Forstaaelse her vedföies en efter Matriculkortet reduceret Kortskizze over

GALLEHUUS BY.

d—e. Vei fra Østerby gjennem Gallehuus til Tønder.
f. Vei til Gallehuus Hede.
g. Vei til Abild.
h. Vei til Møgeltønder.
i. Markvei.

„Et almindelig udbredt Sagn her paa Egnen beretter, at det første Horn blev fundet af en Kniplepige, der gik fra Østerby i Daler Sogn til Tønder (ikke til Møgeltønder) med sine Kniplinger. Hun havde ved oftere at gaae denne Vei gjentagne Gange paa samme Sted stødt med Foden mod en haard Gjenstand, som hun antog for en fremstaaende Steen, og da hun tilsidst blev kjed af dette

Anstød, og vilde tage den formeentlige Steen af Veien, var det Hornet hun optog. Sagnet fortæller videre at hun selv reiste over til Kongen med det, og at hun paa Hans Majestæts Spörgsmaal, hvad hun vilde have for Hornet, kun yttrede det Ønske at faae en Ryes Pi, det er i Egnens Sprog et Skjørt af et Slags rødt uldent Töi. Hun afslog större Tilbud, som Kongen gjorde hende, og da hun blev ved sin første Begjering, tilbød Kongen at betale hvilkensomhelst Klædning hun vilde vælge sig, om den saa var af Brocade.

Efter Stedforholdene vilde det være meget usandsynligt, at nogen paa Veien fra Østerby til Møgeltønder kom gjennem Gallehuus, især „gjentagne Gange", da det er en Omvei[1], der i ethvert Tilfælde kun kunde forklares ved at Pigen tillige skulde have haft et særskilt Ærinde i Gallehuus; derimod fører Veien fra Østerby til Tønder ganske naturlig og nærmest over Østerby Hede, over Mølleströmmen ved Lindskov Mölle og dernæst gjennem Gallehuus By, navnlig ad den Vei, hvor Sagnet vil vide at Fundet er skeet, nemlig paa Veistykket mellem de tvende paa Kortet med *a* og *b* (Kroen) betegnede Huse; nærmere punctuelt har jeg ikke kunnet faae Findestedet betegnet, og det er vel ikke engang afgjort, at Veien nu har ganske samme Beliggenhed som den Gang, eller at Pigen ikke kan have fulgt en langsmed Veien gaaende Fodsti, som her paa Egnen ere meget almindelige, og maaskee i fordums Dage have været endnu hyppigere. Overhovedet vanskeliggjör det Udfindelsen af de bestemte

[1] Østerby er en lang smal By med en Udstrækning fra S. til N. af omtrent 2400 Alen; dens söndre Ende ligger rigelig 1000 Alen nordenfor Hovedlandeveien mellem Höier og Møgeltønder til Tønder, og staaer i Forbindelse med denne baade ved en Bivei og en Gangsti; derimod gaaer omtrent fra Midten af Østerby (altsaa nordligere) en Vei over Østerby Hede lige til Lindskov Mølle, og deler sig der, førende deels til Møgeltønder gjennem Togballe, deels til Tønder gjennem Gallehuus.

Punkter, at Localiteterne ere en Deel forandrede derved at Jordloddene, der tidligere laae i Fælledsskab og sandsynligviis uopdyrkede, senere ere udskiftede og inddeelte og at Grøfter og Huse ere komne, hvor för ingen fandtes.

Dette samme gjelder ogsaa med Hensyn til det andet Fund. De Gamle i Gallehuus erindre i deres Börneaar at have hørt meget herom, men om Stedet vide de intet bestemtere at angive, end at det skal have været i Nærheden af det Sted, hvor det paa Kortet med *c* betegnede Huus ligger, — (dengang fandtes intet Huus paa dette Sted) —; hvilket ogsaa lader sig godt forene med de tidligere angivne Stedsbestemmelser; tænker man sig nemlig Findestedet lidt mod Nord eller Nordost fra Huset, saa nærmer det sig den Vei, hvor det første Horn skal være fundet. Om det sidste Fund fortælle de Gamle her, at Jerk (den her almindelige Udtalelse af Erik) havde gravet Leer og læsset det i en Hjulbör (her kaldet „Kaare", d. e. Karre), men pludselig tog han, da han fik Hornet at see og havde faaet det lagt paa Hjulbören, en Græstørv og kastede over, for at skjule det, og kjørte hjem med det; men en lille Dreng, som stod hos og saae til, havde opdaget det og røbede Hemmeligheden, som saaledes kom for Dagen. Hvad Mandens Efternavn angaaer, som de Gamle ikke erindre, da kun Fornavnet bruges i daglig Tale til Personernes Betegnelse, saa er det sandsynligt at dette maa have været Lausen eller Lausten, et meget almindeligt Navn her paa Egnen, ligebetydende med Lauritzen. Om Jerks hurtige Død har jeg ikke kunnet erfare noget; derimod er det en almindelig Mening at Pigen kun levede et Aar efter Fundet.

Et her i Egnen udbredt Sagn vil vide at der paa samme Sted skal endnu ligge et Guldtaffel (eller en Guldopdækning).

For omtrent 60 Aar siden fandt en Mand ved Navn Christian Stind i Gallehuus, ved at plöie tæt nordenfor Huset *b* (Kroen) et Stykke massivt Guld af Störrelse og

Form omtrent som en lidt krumböiet Finger paa en voxen Mand, i den tykke Ende lidt concavt (i Lighed med en Flaskebund), i den anden tilsyneladende afskaaret af Plovjernet fra en anden Gjenstand. Det var aldeles uden Zirater. Finderen antog det for Messing og havde det liggende i flere Aar, indtil han omsider blev gjort opmærksom paa at det var meget fiint Guld og solgte det for 80 Rdl. courant. Sönnen af denne Stind lever endnu, er 70 Aar gammel, og har selv fortalt mig dette samt at han selv kjørte Ploven for Faderen, da de fandt Guldstykket, der veiede 8 Lod; han har senere plöiet meget dybt i samme Mark i det Haab at finde mere, men uden Resultat. Findestedet kan han nu ikke ganske nöie bestemme, da ogsaa her Markerne senere ere blevne anderledes inddeelte. Eftergravninger synes aldrig senere at være foretagne paa dette Sted.

I den aabne Trekant i Gallehuus By omtrent ved Punktet *o* ligger en meget stor Steen, der nu er skjult under Jordoverfladen; om den siger Sagnet, at Holger Danske ligger begravet under den. Beboerne have for ikke mange Aar tilbage anvendt meget Arbeide paa deels at udgrave, deels at sprænge denne Steen med Miner, i den sikre Tro at finde Skatte under den; men det har ikke villet lykkes dem at faae den op eller istykker, maaskee fordi Arbeidet ikke er blevet ordentlig ledet, og nu er Stenen, som sagt, atter begravet og tildækket."

Begge disse to Guldhorn henlaae i det Kongelige Kunstkammer og fremvistes med de øvrige der bevarede Sjeldenheder. En Tyv havde forskaffet sig falske Nøgler, med hvilke han den 4de Mai 1802 aabnede de mange vel tillaasede Döre og stjal begge disse sjeldne Levninger fra en fjern Old. For at skjule Tyveriet omsmeltede han strax begge Hornene til Klumper og Stænger og forfærdigede af Guldet Halskjeder, Skospænder og andre saadanne Gjenstande, ogsaa Stjernepagoder. For yderligere at for-

øge Fordelen, forfalskede han disse, hvilket ledte til Tyveriets Opdagelse.

Der blev for en Deel Aar siden af den daværende Kunstforvalter Spengler ved Gipser Gianelli taget Afstøbning af begge Hornene, som sendtes til Cardinal Borgia i Rom, men naaede ikke Bestemmelsen, da Skibet forliste ved Corsica. Formen blev slaaet itu, da ingen tænkte paa, at den kunde være til videre Nytte. Man har saaledes nu kun de ældre Afbildninger at holde sig til, hvilke imidlertid tildeels dog besidde en vis Grad af Paalidelighed.

DET I 1639 FUNDNE GULDHORN

bestod af en sammenhængende, af en temmelig tyk Guldplade dannet indre Deel, som var aldeles glat uden nogen Afdeling, dog med en ved Aabningen foroven anbragt Randindfatning som en Ring med ophöiede Kanter. Dette indre Horn var udvendig beklædt med tretten brede Ringe, ligeledes med ophöiede Kanter; disse Ringe vare af det fineste Guld, men det indre Horn var lidt blandet med ringere Metal. De sex nederste af disse Ringe vare fastloddede paa det indre Horn; de syv bredere derimod vare løse, kunde stilles og dreies paa samme, og kunde skydes i eller over hinanden som Pølsehorn, i hvilken Stilling de fandtes, da Hornet blev udgravet af Jorden.

Hornets Længde, at regne efter Krumningen, var to Fod 9 Tommer; den øvre Aabning havde efter Opgivende 12 T. i Omkreds og omtrent 4 T. i Gjennemsnit; i den nedre Ende var det 4 T. i Omkreds og c. $1^1/_2$ T. i Gjennemsnit. Vægten var 205 Lod eller 6 Pund 13 Lod.

Paa de syv större Ringe vare flere sælsomme Figurer anbragte, som havde været afformede hver for sig, støbte og siden paaloddede. Mellem og tildeels under disse Figurer fandtes mange andre, som med Gravstikke vare indgraverede eller indslaaede paa Ringenes Overflade.

Nogle af disse ere Rosetter, men de fleste forestille Slanger og Slangesnoninger, af hvilke nogle foroven have Menneskefigur. Under øverste Rand af det faste Horn og ligeledes under Ringenes øvre ophöiede Rand vare, rimeligviis som Zirater, Takker paa samme Maade indgraverede. I den mindste Ring havde været en stor Nitnagle eller Hank og i den störste tvende, i hvilke der, endnu da Hornet fandtes, vare løse Ringe.

Af dette Horn har man hovedsaglig den af Ole Worm udgivne Afbildning *(W)* at holde sig til[1], og kan denne, som er lagt til Grund for flere ældre Beskrivelser, antages at være nogenlunde nöiagtig. Imidlertid har saavel Laurentzen *(L)*[2] som ogsaa formodentlig Pontoppidan *(P)*[3] senere selv efterseet Hornet, og maatte de af dem meddeelte Afbildninger jevnføres, skjönt de ikke have givet stort videre Udbytte. Ogsaa maatte man, saavidt det lod sig gjöre, tage Hensyn til de enkelte af Jörgen Sorterup[4] givne Berigtigelser, der upaatvivlelig ere af særeget Værd, da han har gjort sig Umage for at sammenligne de ældre Afbildninger med selve Hornet. Forsaavidt han til Bekræftelse paa sin Forklaring af Forestillingerne som en Oldtids Kalender har eftertalt de paa Ringene anbragte Takker, hvilke andre antage at være Forziringer til Udfyldning, har man dog ikke kunnet opfatte dette Forhold med arithmetisk Nöiagtighed. Enkelte

---

[1] Olai Wormii Diss. de aureo cornu, Hafniæ 1641, fol. Trogillus Arnkiel, Gülden Horn 1639 bey Tundern gefunden, Kiel 1683. Jfr. E. G. Happelii Relationes curiosæ t. II. Hamburg 1685 p. 502 sq.

[2] Museum Regium uberioribus commentariis illustratum 1710, fol. tab. IV.

[3] Danske Atlas 1763 t. I tab. VII.

[4] Anmærkninger over det gyldne Horn 1717. Han antog at Hornet var en Slags hellig Kalender og at Billederne betegnede de Guder, som i enhver Maaned skulde dyrkes. Et större Skrift af ham „Prodromus Calendarii Arctoæ gentis ethnici et antiquisimi" bevares i Mscpt. paa det St. Kongl. Bibl.

Uovereensstemmelser findes mellem de forskjellige Afbildninger.

Første Ring. I den øverste Række Forestillinger har *W* ved den fjerde Figurs oprakte Haand et lille Cirkelslag °, som fattes baade hos *L* og *P*. Over den underste Rækkes fjerde Figurs oprakte höire Haand har *L* en aflang Runding, hvorimod *W* og *P* paa dette Sted have en Roset. Sorterup udtrykker sig derom saaledes, at „i nogle Tegninger er over den eenhaandede Person glemt en lille rund Figur som en Stjerne eller en Sol og at sammes Afbildning i Museum Regium ikke er ganske nöiagtig". Mellem begge Rækker har *L* kun fem Rosetter, *W* sex, og *P* derimod syv saadanne, en nemlig ogsaa anbragt over den tiende Figur, hvor *W* ingen har. Underste Rækkes femte Figur har i *W*, men derimod ikke i *L* og *P*, en Ring om Halsen. Den ottende Figur, som er forestillet staaende paa Fisken, berörer i *L* og *P* og tildeels ogsaa i *W* med Fødderne denne.

Anden Ring. Den første ridende Figur har i *W* og *L* en lille Tværstang anbragt foran paa Skaftet af Landsen; i *P* er denne ikke synlig. Den femte Figur, Manden som bærer Hornet foran sig, vises i *W*, *L*, *P* som havende Skæg.

Sjette Ring. Den her forestillede Stjerne har i *W* otte Straaler, i *L* syv, hos Arnkiel fem og i *P* er den, upaatvivlelig af Uagtsomhed, ganske udeladt. Det med Horn forsynede Hoved har i *L* Öine antydede, i *W* og *P* derimod ikke.

Syvende Ring. Sorterup bemærker betræffende Forestillingerne paa denne Ring, at i nogle Afbildninger tvende Stave have faaet Udseende som Dødningebeen (saaledes i *W*, *L*, *P* og ligeledes hos Arnkiel), og at ni aflange Huller ere gjorte til trekantede (lignende dem i ottende Ring, *L*) eller til Hjerter (*W*, *P*; af Arnkiel nævnes de Herzensbilder).

I Kunstmuseets Magazin findes et, dette Horn fore-

stillende, Maleri, formodentlig fra Frederik den Tredies eller Christian den Femtes Tid, ved hvilket der dog mere er lagt an paa malerisk Behandling end correct Tegning, hvorfor det heller ikke har kunnet give Udbytte i antiquarisk Henseende.

DET I 1734 FUNDNE GULDHORN.

Dette Horns nederste Ende var afskaaret og tabt; desuagtet veiede det 7 Pund og 11 Lod, altsaa 30 Lod meer end det først fundne, der dog var fuldstændigt. Ogsaa her var Ringenes Guld finere end det indre Horns. Formen var den samme som det tidligere fundnes, men her vare de ydre Ringe fastloddede paa det indre glatte Horn. Kun fem af disse Ringe vare her bevarede, og paa disse vare, ligesom paa det andet Horns løse Ringe, Figurer anbragte, der deels havde været støbte hver for sig og derefter paaloddede, deels vare indgraverede eller indslaaede mellem de støbte Figurer og som Indfatninger ved Ringenes øvre og nedre Rand. Dannelsen af Figurerne i Omrids og Tegning forekom at være noget ringere end det andet Horns.

Dette Horn udmærker sig fremfor det først fundne ved en under dets øverste Rand anbragt Runeindskrift, hvis Characterer vel, som det forklaredes, vare indgraverede med en noget usikker Haand, men dog alle skjönnes at have været ganske tydelige. Paa flere Steder i Indskriften vare Skilletegn anbragte, og af Runerne vare sex tyndere eller udtrykte med smallere Træk, upaatvivlelig Indskriftens Slutning saaledes udført for Pladsens Skyld.

Dette med Runeindskrift forsynede Guldhorn blev strax samme Aar det fandtes, 1734, afbildet af Georg Krysing, M. D., i Flensborg *(K)*[1] og ligeledes udgaves

---

[1] Cornu aurei typus, Mscpt. i det St. Kgl. Bibl. i Kjøbenhavn.

endnu samme Aar en anden Afbildning af J. R Paulli *(P)*[1]. Hver Ring fremstilles her udstrakt som en Flade. Denne som den, saavidt skjönnedes, paalideligste er her fornemmelig lagt til Grund. Dog forklarer Paulli selv at han ikke har opholdt sig med at eftertælle nöiagtig enhver Streg og Punkt, som Randen fremviste, fordi han ansaae det ikke for noget væsentligt Stykke, men kun som en Bordt, der var anbragt til Zirat. Af P. E. Gutacker i Altona udgaves 1736 en fra de førstnævnte noget afvigende Afbildning *(G)*[2], der ogsaa optoges i B. Grauers i Tønder 1737 udgivne Forklaring[3]. Paa Schackenborg bevares Malerier af begge Hornene paa Træ med Guldfarve, af det først fundne paa blaa og det andet paa bruun Grund. Paa Foden af det første staaer „Andreas Romdorp, Archid. et Canon. rip. F. F.". De laantes hid til Eftersyn, men befandtes at være uden antiqvarisk Værd, da de sikkert ikke ere udførte efter selve Hornene. Tegninger paa Pergament, som bevares paa Rosenborg, ere ligeledes uden Værd. De forskjellige Afbildninger ere i mange Enkeltheder ikke nöie overeensstemmende; dog maa vi her indskrænke os til følgende Bemærkninger desangaaende.

Første Ring. De to med Skjolde væbnede Figurer antydes i *K*, *G*, men ikke saa tydelig i *P*, at danne

---

[1] Zuverlässiger Abriss des Anno 1734 bei Tundern gefundenen güldenen Horns, Copenhagen, fol., ligeledes paa Dansk 1735. E. Pontoppidan følger i den Afbildning han meddeler i Danske Atlas t. I. tab. VIII, dog ikke med Nöiagtighed, den af Paulli tidligere udgivne; see p. 83.

[2] Erklärung über das am 21. April 1734 in der Grafschaft Schackenburg gefundene güldene Horn, in 4to.

[3] Gründliche und ausführliche Erklärung derer heidnischen und in specie runischen Götzenbildern, Thieren, Figuren und gotho-runischen Characteren, welche auf dem bei Gallehuus 1734 gefundenen gülden sogenannten Heiligthums- oder Götzendientes Horn sich repräsentiren, in 4to.

ved Maverne Øskener. Deri have sandsynligviis foroven og i en lignende i femte Ring forneden en Kjede været anbragt, hvorved Hornet har kunnet ophænges og bæres hængende ligesom det andet Horn i de deri tidligere i Nitnagler anbragte Ringe; saadanne Kjeder fulgte imidlertid ikke med Hornene til Kunstmuseet og de vare der ophængte i grönne Silkesnore eller Baand, som paa dette Horn vare trukne igjennem Øskenerne. Disse tvende Figurer vare med Guldsöm eller Nagler fastgjorte paa Ringen. Skjoldene antydes i *K*, *P* runde, men i *G* langagtige. Langs med Halen paa den paaloddede Dyrfigur længst til höire har *G* fem smaa Cirkelslag med Streg fra Peripherien af saadant Udseende ϙ; *P* har fem lignende smaa Cirkelslag uden Streg og en Prik foroven og forneden af disse; i *K* derimod findes disse ikke men Bagdelen af det indgraverede Dyr til höire er anbragt underneden det paaloddede.

Tredie Ring. Den Person, som udfører Menneskeofferet, har i *K* alene Streger ind over Kinderne, i *G* derimod et Slags Sæt, saaledes som det er gjengivet hos P. E. Müller og K. Henneberg; i *P* antydes alene krøllet Haar. Det blev her vanskeligt at vælge det rette.

Fjerde Ring. Den krumme Segel, Menneskefiguren har i venstre Haand, er i *K* som antydet, derimod i *P* og især i *G* mere i Retning med dens Skaft eller Haandtag.

Femte Ring. Med Hensyn til den antydede Øsken og den Figur, i hvilken den er anbragt er her nogen Usikkerhed. Paulli paastaaer at denne Figur ikke har en menneskelig Krop og at den har Kløer, Öine og Mund. *K*, *P* og *G* begynde tilvenstre Forestillingerne paa Ringen med den næste Figur og lade *P*, *G* den holde höire Fod i höire Haand, *K* rækker Haanden og Foden mod hinanden. Denne Figur, hvori Øsken er anbragt, er her stillet foran under de to med Øskener forsynede Figurer i øverste Ring, da Öskenerne, hvori Kjeden var fastgjort, maa have været under hinanden.

De ældre Afbildninger, som skjönnedes at egne sig til Afbenyttelse, har Kunstmaler Zeuthen fulgt efter meddeelt Anviisning og har stræbt efter bedste Skjönnende at opfatte og gjengive hiin fjerne Tids Stiil og Characteer, disse Klenodier kunne antages at tilhøre. Tab. XIII fremstiller begge Hornene, fig. 1 det i 1639 fundne og fig. 2 det 1734 fremkomne; tab. XIV viser det først fundne Horn, de 7 Ringe hver for sig udstrakte som Flader, og tab. XV paa samme Maade det senere fundne med dets Runeindskrift foroven.

I senere Tider have især to Granskere i særskilte Værker gjort Guldhornene til Gjenstand for archæologiske Undersøgelser: P. E. Müller[1] og Knud Henneberg[2].

Der gjordes af den første af disse opmærksom paa, at begge Hornene ere forarbeidede i samme Smag og at der ikke var stor Forskjel paa Arbeidets Kunstværd samt at adskillige af Figurerne fandtes uden stor Forandring paa begge Hornene, navnlig Menneskeofferet, Centauren, Rytteren, Bueskytten, den paa en Fisk siddende Fugl og den med tvende Spyd dandsende Kriger. Deraf sluttes med Grund, at de begge ere forfærdigede hos eet Folk.

Blandt de paa Hornene afbildede Figurer bemærkedes af denne Gransker intet, der var eiendommeligt for den nordiske Gudelære; derimod antages Slangernes Dyrkelse, Mændene med Dyrehoveder, Dyrene med Menneskehoveder, Centaurerne aldeles fremmede for den nordiske Mythologie.

Man kunde tænke sig disse Kostbarheder hørende

---

[1] Antiquarisk Undersøgelse over de ved Gallehuus fundne Guldhorn. Kbhvn 1806, in 4to med Afbildninger af begge Hornene, graverede af G. L. Lahde. Her ere de ældre Fortolkeres Meninger omtalte og bedömte p. 7—19, 21—33.

[2] Hvad er Edda? eller Raisonneret kritisk Undersøgelse over de tvende ved Gallehuus fundne Guldhorn. Aalborg 1812, in 4to, med Afbildninger, graverede af J. Flint. Jfr. samme Forfatters Forsvar for Skriftet Hvad er Edda? Aalborg 1813.

til mongolske Skatte eller hidbragte fra Siberien; de kunde have prydet et Jomales Tempel i Bjarmaland, og henvises til Sagnene i Herrauds og Boses Saga[1].

Med Hensyn til Bestemmelsen antages det at disse Horn af saa höit Værd neppe have været brugte som almindelige Drikkekar men have snarere været bestemte til hellig Brug og anvendte i et Gudernes Tempel, prydede som de vare med Billeder, der vare Gjenstand for Folkenes Tilbedelse. De kunne have hængt som Pragtstykker i Templet eller prydet et Afgudsbillede, enten forestillende virkelige Drikkekar eller, tilproppede hvert med en Tol i den nederste Ende, været brugte ved Höitider eller ved höitidelige Offringer.

Kunstværker fra en saa fjern Tid antages at maatte indeholde meget betydningsløst. Omridsene af Hornenes Figurer tilkjendegive Tidsalderens Barbari; her kan man ikke vente at finde Enhed i Anlæget men en Mængde overflødige Zirater, Snirkler, Stjerner, virkelige og phantastiske Dyrfigurer, som paa alle Sider omringe de ophævede Figurer og synes just at tjene til disses Indfatning uden derfor at sættes i nogen Forbindelse eller grupperes med dem. Ligesom Løvværk eller Arabesker skulde de tjene til at udfylde det Rum, som de ophöiede Figurer lode være ledigt.

Uvist er det at bestemme, om Ordenen af de paaloddede Figurer var en Følge af en lagt Plan, om det var en fremskridende Handlings forskjellige Tidspunkter, der skulde betegnes, om det var en allegorisk Afbildning af Dyrekredsen, af Maanederne, af Aarstiderne; om Advarsler skulde meddeles i disse Symboler eller magisk Overtro derved bevares for Efterkommerne. Rimeligt bliver intet af alt dette, thi disse kunstigen lagte Planer synes ikke at passe med Arbeidets øvrige Raahed.

Indskriften paa det ene Horn søges fortolket af det celtiberiske Alphabet og antages Hornene efter udførlig

---

[1] See cap. 8, Fornaldar Sögur Norðrlanda III 213; Antiquités Russes t. I 228.

Forklaring af mange af Billederne ogsaa at være af celtiberisk Oprindelse. Enten kunde de paa et af Normannernes store Vikingetoge i det niende Aarhundrede være bortførte som Bytte fra noget Sted paa Spaniens Kyster; eller ogsaa Druider, da Celtiberien blev romersk, kunde have ført saadanne Skatte med sig først til Gallien og siden til Anglesey, Man, Irland eller Skotland, hvor senere en Fridleif, en Frode eller Ragnar Lodbrok kan have omringet en hellig Skov og derfra bortført Druidernes Offerkar og gyldne Horn. Saaledes kunde de være komne til Danmark og siden af en eller anden Grund være gjemte i Jorden eller bevarede i et Afgudstempel, hvis det Sagn skulde være grundet, som skal have gaaet i Egnen omkring Gallehuus, at en hellig Lund med tilhørende Afgudstempel har været der i fordums Tider.

Den anden af dise to Granskere søger Hornenes Oprindelse nærmere. Der er, efter hans Mening, Grund til at formode dem forfærdigede af ungarsk eller siebenbürgisk Guld, da den Materie, hvoraf de bestode, havde en saa udmærket Fiinhed, og Bjergene, ligesom paa Krim, saaledes ogsaa i Siebenbürgen og Ungarn, leverede Overflødighed af det allerfineste Guld. Han antager at disse kostbare Klenodier have i sin Tid hørt til de Fofnerske Skatte, og at det ene af dem kan have været det med indskaarne Runer forsynede Horn, som Gunnar ifølge de bevarede gamle Sagn rakte Gudrun[1]. Iøvrigt søger han at oplyse deres Betydning og Bestemmelse ved en udførlig astronomisk Forklaring og mythisk historiske Combinationer. Det først fundne Horn skal have til Hensigt, ved Himmeltegnene at tilkjendegive, naar og hvor de Cometer have ladet sig tilsyne, som hørte til at bestemme de historiske Tildragelser, for hvis Skyld dette Horn var forfærdiget; det andet Horn derimod ved Himmeltegnene at bestemme Tiden, naar de aarlige Fester skulde holdes,

---

[1] Völsunga Saga c. 32, Fornaldar Sögur Norðrlanda I 207.

som vare i Brug blandt de Folk, hvor Hornet blev forfærdiget eller som det blev forfærdiget for. De historiske Begivenheder, som dette Horn efter al Rimelighed har været bestemt til at kalde i Erindring, antages bortskaarne, da Hornet blev offret, saa at der ikke kunde siges noget derom. Figuren med de tre Hoveder paa det sidst fundne Horns anden Ring forklares at forestille de Venders Afgud Triglas. Da vendiske Afgudsbilleder og gothiske Festers Antydning findes forenede, antages det rimeligt at Hornet er forfærdiget for et vendisk Folk, hvor Odin, Thor og Frigga bleve dyrkede i Forening med deres egne Guder. Saaledes havde ogsaa H. Ernst tidligere yttret den Mening, at det først fundne Guldhorn har hørt til den Skat i Svantevits Tempel, som Valdemar den Første havde faaet til Bytte ved Arconas Indtagelse og at de afbildede Figurer sigtede til de grusomme Skikke, med hvilke Venderne dyrkede denne Afgud, hvis Billede skal efter Saxos Vidnesbyrd have holdt et Horn i Haanden[1].

Ved Figurernes Forklaring som Constellationer synes vistnok enkelte temmelig træffende, saaledes paa det først fundne Horn den første Forestilling paa femte Ring (tab. XIV), hvor der henvises til de egyptiske Monomoerier ud for den tiende Grad i Tyren: „Duæ mulieres simul stantes cane inter ambas ludente" og ud for den attende Grad i Krebsen: „Duæ mulieres alea ludentes", hvilken Deel af Himmelen Hornets Forfatter her antages at betegne ved paa dette Sted at forbinde med hinanden begge de nævnte Figurer: Tvende Kvinder som spille Brætspil, medens en Hund leger imellem dem.

Imidlertid er det vistnok alt for voveligt at følge Forfatterens dristige Forklaringer og Combinationer.

De paa det senest fundne Horns største Ring an-

---

[1] Et haandskrevet Brev paa det Store Kongl. Bibl. see P. E. Müller l. c. p. 9—10, og især E. C. Werlauff, Ole Worms Fortjenester af det nordiske Oldstudium, Nord. Tidsskrift for Oldk. I 312—17.

bragte Himmeltegn antages her samlede for at tilkjendegive Tiden, naar Julefesten skulde afholdes, som var den første og störste af de aarlige Fester. Foruden disse Constellationer om Midvinterstid findes foroven og forneden paa Ringen en Mængde Stjerner af forskjellig ved Straalernes Mængde tilkjendegivne Störrelse. En eneste af dem er udmærket ved tolv Straaler og denne er den förste paa Ringen, betegnende rimeligviis Solen, og flere ere af første Störrelse, hvilke antages at betegne Capella, Sirius og Procyon. Endvidere forekomme adskillige Figurer med Prikker og Streger indgraverede paa denne og de følgende Ringe, havende Dyrs, Fugles og Fiskes Lignelse. Disse antages satte for at betegne Veirliget og Vindene, da dette Horn formenes at forestille ikke blot et Calendarium astronomicum fastorum, for ved Stjernerne at tilkjendegive de aarlige Festers bestemte Tid, men tillige et Calendarum meteorologicum eller meteorologico-astronomicum.

GULDHORN - INDSKRIFTENS FORKLARING
AF C. C. RAFN.

Indskriften paa det senest fundne Guldhorn foranledigede strax efter Hornets Fremkomst og i den følgende Tid flere Forsøg paa dens Fortolkning, hvilke imidlertid ikke ledte, og efter de tidligere stedfindende Forhold ikke kunde lede, til noget tilfredsstillende Resultat. De ere ommeldte i de to ovenfor nævnte större Skrifter om Guldhornene. Disses Forfattere gjorde hver for sig et nyt Forsøg paa at løse denne vanskelige Opgave, men de kom fjernere fra Maalet end de fleste af deres Forgjængere.

Jevnførelse af Indskriftens Characterer med de tydske og angelsaxiske Runer har senere ledet paa sikkrere Spor.

Af de fortsatte Forsøg paa dens Læsning og Fortolkning egne sig især fölgende til her at ommeldes.

W. F. Kopp, 1821: „Em horne te wido ac ælawech estim holtis": „Jeg er et Horn til Jagt og Ølbæger for Holtes Drikkelag". Han begynder nemlig med ᚠᛉ og antager Indskriften affattet i en angelsaxisk eller dansk-angelsaxisk Dialect.

Gisle Brynjulfsson[1], 1823: „Ekinlevo (*v.* Ek Hlevo) gortim hól tisom horno tovimo", efter senere Skrivemaade: „Ek Hleifr (Hlevor, Leifur) görðum hól þessom hornom tveimor": „Eginlevus (*v.* Ego Hlevus) fecimus (feci) tumulum his cornibus duobus". Denne Læsning foretrækkes; imidlertid fremsættes ogsaa en anden: „Tovido ek (ok) Hlevo gortim hól tisom hornō": „Thorvidus (Thorfinnus) et Hlevus (Leifus) fecimus tumulum his cornibus".

Finn Magnusen[2], 1834: „Ekh lè (*v.* Ek hlè) vægæstim holtilt om hornæ, Tovido (*v.* Tovid ó)": Jeg laaner Helligdoms- (*v.* Offersteds-) Gjæsterne Hylsterstykkerne om Hornet, Tovid (*v.* Tovid eier)". Indskriften antager saaledes ogsaa denne, ligesom den nærmest foran citerede islandske Lærde, at være affattet i en oldnordisk Sprogart.

N. M. Petersen[3], 1837; Ék Hlévo (*v.* Hléþo) gortim hólti om hórno tovimó *v.* tovidó": „Jeg Hlev gjorde Beklædningen paa dette Horn". Der tilföies: „men den Mening, der kommer ud af denne Forklaring, er, om ogsaa Ordene kunne slaae til, alt for simpel og ligefrem til at den kan vente sig noget Medhold. Det er ogsaa kun et Indfald og udgiver sig heller ikke for andet".

Jac. H. Bredsdorff[4], 1838: „Ek Hleva gastim Holtingom horno tavido": „Ego Hleva hospitibus silvicolis (*v.* Holsatis) cornua fabricavi": „Jeg Hleva forfær-

---

[1] Periculum runologicum, Hafniæ 1823 p. 108—15.

[2] Runamo og Runerne, Kbhavn 1841 p. 396—412.

[3] Danmarks Historie i Hedenold, Kbhavn 1855 III p. 281—83.

[4] Über die Inschrift auf dem letzt gefundenen goldenen Horne, Mémoires des Antiquaires du Nord 1836—1839 p. 159—162.

digede Hornene for Skovbeboerne (*v.* Holstenerne), mine Gjæster": „Ich Hleva verfertigte die Hörner meinen Gästen, den Holsten". Holtíngr, af Holt, som han antager for at have været Navnet paa en bestemt Egn, formodentlig det skovrige Landskab mellem Eideren og Stör; ler altsaa det samme som Holtsatte, Holste. Læsningen grunder sig paa det Alphabet, der er anbragt paa den ovenfor S. 308 n⁰ 99 omtalte, i Sverrig fundne Guldbracteat, og om Sproget siger han: „Die Sprache halte ich für nordisch, doch in einer sehr alten Form, worin sie sich der ursprünglichen germanischen, und also auch dem ältesten bekannten Zweige des germanischen Sprachstamms, der gothischen Sprache, nähert". P. A. Munch[1] formener at den af Bredsdorff anvendte Fortolkningsmaade maa være den ene rette og følger ganske den af ham foreslaaede Forklaring, men søger ved en nöiere grammatik-lingvistisk Granskning af Indskriften i dens Enkeltheder at gjöre indlysende, at denne er *reengothisk*, tildeels fra et ældre Stadium end den hos os gjennem Vulfilas Bibeloversættelse bekjendte Sprogform, muligen fra det andet Aarhundrede e. Chr.". Finn Magnusen udtaler sig om de ogsaa af ham anførte tidligere Forklaringer, saavelsom om Bredsdorffs og sin egen, saaledes: „Af de ovenanførte, tildeels temmelig overeensstemmende Forklaringsforsøg overlade vi Læserne at vælge det efter hans Mening bedste, hvis han selv ikke kan udfinde noget bedre som uimodsigelig klart og rigtigt, — hvortil det mulig er Eftertiden forbeholdt at yde nye og hidtil ukjendte Oplysninger". Man skjönner deraf at intet af disse Forsøg har fuldkommen tilfredsstillet ham.

Jacob Grimm[2], 1848: „Ek hlevagastim Holtingam horna tavido": „Holtsatis, intimis hospitibus, pocula dedi".

---

[1] Om Indskriften paa det i Sönder-Jylland 1734 fundne Guldhorn, Annaler f. nord. Oldk. og Hist. 1837 p. 327—52, 389—91.

[2] Bericht der K. Ak. der Wiss. zu Berlin 1848 p. 57—58, jfr. p. 39—56.

Saavel fra Bredsdorffs Forklaring afviger den tydske Sprogforsker i nogle væsentlige Punkter, som og fra den af Munch udviklede Anskuelse, at Sproget i Indskriften skulde være reengothisk. „Ich sehe gar keinen Grund die Gothen mit ins spiel zu bringen, da die sprache der inschrift zwar der gothischen gleicht, aber auch schon von ihr abweicht. Alle deutschen mundarten, je höher wir in ihr alterthum hinauf dringen können, werden der gothischen ähnlich befunden werden, was gevisse eigenheiten einer jeden nicht ausschliesst". „Holtingam = Holtsatis; hier kommt also zum erstenmal der name Holtingôs vor, worunter die vorfahren der heutigen Holsteiner gemeint sind; in noch früherer zeit hiessen sie Harudes, von harud, ahd. hart, silva, so das beide benennungen für identisch gelten müssen". Indskriften henføres til det femte, sjette eller syvende Aarhundrede.

K. Müllenhoff[1], 1852: Ek hlevagastim holtingam horna tavido": „Ich den Holzingen, den Waldesgästen, die Horne würkte". Ogsaa denne følger hovedsaglig Bredsdorffs Læsning men forsøger yderligere at berigtige Fortolkningen og oplyse denne Oldtidslevnings Tidsalder, som efter hans Mening ikke kan være yngre end det fjerde Aarhundrede. „Ich setze voraus, dass die Inschrift in der alten Sprache des Landes, wo sie gefunden, abgefasst ist. Damals stand diese noch auf einer Stufe mit der gothischen".

Eftersom ingen af mine Medarbeidere har, da nye Afbildninger af de tvende Guldhorn skulde udgives, yttret det Ønske at benytte denne Leilighed til at meddele nogen yderligere Forklaring af disse mærkelige Oldtidslevningers Forestillinger, Betydning og Bestemmelse, har jeg troet at maatte her dog levere en kort Underretning „efter de

---

[1] Zur Runenlehre, zwei Abhandlungen von R. v. Liliencron und K. Müllenhoff, Halle 1852 p. 4—7.

ældre Beskrivelser" uden at torde paatage mig at meddele nogen oplysende Forklaring.

Dengang Tegningerne udførtes og Staalpladerne graveredes, var det fornemmelig Paullis originale Afbildning, der lagdes til Grund for Tegningen af det i 1734 fundne Horn og den af ham meddelte Copie af Indskriften fulgtes her, ligesom det ogsaa var den, der tidligere var gjengiven i Lahdes og Flints Kobberstik i de to större Værker over Guldhornene. Den af Bredsdorff udfundne Forklaring af denne Indskrift forekom mig at være saa indlysende rigtig, at jeg maatte antage Indskriften tilfredsstillende læst; og det var derfor min Agt her alene at meddele Resultatet af denne Læsning med Henviisning til de forskjellige Forklaringsforsøg. Nogen Betænkelighed fandt jeg vel i at antage Anvendelsen af tavido for tavida (goth. imperf. 1ste Person), men denne Afvigelse syntes mig dog ikke at kunne svække Tiltroen til Fortolkningens Rigtighed. Ved at gjennemgaae Jacob Grimms og K. Müllenhoffs Forslag til yderligere Ændring i denne Fortolkning blev det mig imidlertid klart, at hverken disse eller den Læsning, de støttede sig til, kunde antages at være aldeles rigtig. Efterat være kommen til denne Overbeviisning foretog jeg mig at underkaste Indskriften en nöiere Undersøgelse. Da Originalen desværre ikke er længere tilgjængelig, jevnførte jeg paa ny de ældre Afbildninger, og fandt da at Krysings for Indskriftens Vedkommende egnede sig til at komme i fortrinlig Betragtning. Krysing meddeler paa et nu i det Store Kongelige Bibliothek bevaret Blad i Folio to Copier af Indskriften, den ene anbragt paa dennes Plads om Hornets øverste Rand og den anden særskilt underneden, og under denne tilföies: „Characterum proprius ordo et majoris orificii circumferentia. Die eigentliche Ordnung der Characters und Umfang des grösseren Mundloches. Autoptes delineavit Georgius Krysingius, Medic. D. Flensburgi". Det skjönnes saaledes, at han har anvendt fortrinlig Omhu paa Indskriftens

Gjengivelse. Efter denne Copie optog jeg to Varianter, som jeg maatte antage at være af Betydning; og da der af Staalpladen tab. XV i Atlas f. n. Oldk. allerede var taget nogle Aftryk, hvori disse Varianter ikke ere antydede paa selve Afbildningen af Hornets øverste Ring, gjengiver jeg her nedenfor Indskriften efter Krysings Copie paa selve Hornet.

Mellem 6te og 7de Rune ᚹᚲ ᚠ har Krysing i begge Afbildninger et fuldkommen tydeligt Skilletegn, hvilket ikke findes i Paullis og Gutackers Copier, men upaatvivlelig maa antages at være i disse udeglemt.

Den første af de i Indskriftens Slutning med smallere Træk indgraverede Runer, hvilken Paulli giver som et almindeligt ↑, seer hos Krysing i den paa selve Hornet anbragte Copie saaledes ud: ↑,· og i den særskilte Copie underneden har den følgende ganske lidet afvigende Form ↑, hvilken Figur den ogsaa har i den af Gutacker meddelte Afbildning, der rimeligviis er en Copie af Krysings.

Her maa endnu bemærkes, at det umiddelbar foran denne Rune staaende Skilletegn dannes i Krysings Tegning af fem smaa Cirkelslag, de tre andre derimod af fire. Hos Gutacker dannes disse Skilletegn ved det samme Antal Halvcirkler ᴗ paa hvert Sted.

Fortrinlig Veiledning til Indskriftens Læsning har man, som ovenfor bemærket, i det Runealphabet, der er anbragt som Omskrift paa en i 1774 i Jorden ved Vadstena funden Guldbracteat med Forestilling af et hjelmdækket Hoved over en Hest og foran Hovedet en Fugl. Denne Bracteat er nu gjengivet i Atlas f. n. Oldk. tab. VI nº 99. Runerne staae paa Bracteaten bagvendte, fordi Graveuren har i sit Stempel indskaaret dem retvendte, og have de altsaa der haft dette Udseende:

ᚠᚢᚦᚨᚱᚲᚷᚹ : ᚺᚾᛁᛃᛇᛈᛉᛊ : ᛏᛒᛖᛗᛚᛜᛟ(ᛞ).

Ved Sammenligning med de angelsaxiske Runealphabeter er Betydningen af de fleste af disse Runer med Sikkerhed bestemt. Herved maa dog bemærkes:

ᚨ har været anvendt som o, svarende til den nordiske Rune ᛆ, ᚼ, ᚬ, ogsaa som a, ä, á, å = å, ó, ö og betegnende den i de sædvanlige nordiske Runer ofte forekommende Tvelyd ᛆᚢ. Efterat det romerske Alphabet i saa mange Aarhundreder har staaet til vor Raadighed, ere vi dog i vort nyere Sprog endnu paa det Trin, at vi med det ene Bogstav **e** skrive hen og her saavelsom Hede og mere, med det ene Bogstav **o**: nok og nogen saavelsom Nord og stor, med det ene Bogstav **ö** sædvanlig Hör og höi saavelsom hør og sød. I Oldtiden maatte man ogsaa hjelpe sig, saa godt man kunde, med det tildeels mere indskrænkede Alphabet, man da havde. Paa Spændet fra Himlingöie forekommer denne Rune som ó (Ann. f. n. O. 1836—1837 p. 345, tab. VII), paa Snoldelev-Stenen ligeledes som ó eller á (Ant. de l'Orient p. 186). Guldhornindskriften er affattet i samme Slags Runer, som Bracteatalphabetet fremstiller; da hin imidlertid ikke omfatter alle Runer, kan det ikke med Sikkerhed bestemmes, om de ere ganske samtidige. I Guldhornindskriften er ved Characteren ᛟ betegnet u og den deraf afledte y-Lyd, og ved ᚨ o eller a; Alphabetets ᚢ har vel været anvendt for den bredere ú-Lyd.

ᛉ har i angelsaxiske Runealphabeter været anført under Benævnelsen eolh, men dens Betydning har man betragtet som uvis. De nyere Granskere af Guldhornindskriften have antaget den svarende i Betydning til Runen af samme Form i det sædvanlige nordiske Runealphabet, altsaa for **m**. Julius Zacher[1], som optager Müllenhoffs Forklaring, yttrer sig herom saaledes: „Die einordnung der zeichen des goldenen hornes ergab sich von selbst, weil ihre geltung aus der entzifferten inschrift mit voller sicherheit bekannt ist. Desbalb wurde ᛉ auch unbedenklich unter die benennung *man*, und nicht unter

---

[1] Das gothische Alphabet Vulfilas und das Runenalphabet, Leipzig 1855 p. 21.

das noch ganz ungewisse *eolh* gebracht." Det maa imidlertid herved bemærkes, at Bracteatalphabetet har den sædvanlige Rune ᛗ for **m** og at Lyden af et **m** finale upaatvivlelig ikke kan have været saa afvigende derfra, at man dertil kan have været opfordret til at vælge et eget Bogstav. Derhos maa man tillige agte paa at Runen ýr ᛦ, der i ældre Tider anvendtes for den særegne Lyd af **r** finale og senere, maaskee først i det 9de Aarhundrede, for **y**, ofte har denne omvendte (stupade) Form, saaledes i Codex exoniensis og i de tydske Runealphabeter[1], ogsaa paa northumberlandske Mynter[2]. Paa den i sin Tid fra Thelemarken nedsendte Runesteen, der bevares ved Jægerspriis, forekommer ogsaa denne Rune. Der staaer nemlig: ᛁᚷᛁᛋᛟᚾᚺᚨᛚᚨᛉ, som jeg formener maa læses „*Ingi* sun Hal*l*ar, Inge Halls Sön." Til denne Genitiv af Navnet Hallr har man Analogier i dalar, herjar, salar, Haraldar, Sigurðar og mange andre Ord og Navne, som ellers sædvanlig have **s** i Genitiv. Sproget er altsaa efter denne Læsning oldnordisk. At Runestenen har sin Hjemstavn i Norge har C. F. Wegener i en i vort Selskabs næst forrige Aarsmøde forelæst Afhandling, der vil blive meddeelt i det næste Bind af nærværende Annaler, oplyst til juridisk Vished, saa at enhver, som kan have haft Tvivl, vinder derom fuld Overbeviisning.

Da hver af Alphabetets tre Afdelinger, Freys ætt, Hagals ætt og Týrs ætt, rimeligviis har haft otte Runer, maa man troligen antage at der har staaet eller staaer ᛞ paa den af Øskenen bedækkede Plads.

Alphabetet kalder jeg oldangelsaxisk, antagende at de i Storbritannien anvendte saakaldte angelsaxiske Runer nedstamme fra de her i Norden tidligere brugte.

---

[1] Wilhelm Grimm, Über deutsche Runen tab. I,IV.
[2] Archæologia, London 1834, vol. XXV pl. XXXV.

OLDANGELSAXISK RUNEALPHABET:

Bracteat-alphabet.	Guldhorn-indskrift.	Betyd-ning.	Bracteat-alphabet.	Guldhorn-indskrift.	Betyd-ning.
ᚠ		f	ᛇ		
ᚢ		ú	ᛈ		p
ᚦ		þ	ᛉ	[2]ᛉ	r fin.
ᚨ	[5]ᚨ	o,a	ᛊ ᛋ	[1]ᛊ ᛋ	s
ᚱ	[1]ᚱ	r	ᛏ	[2]ᛏ [1]ᛏ	t,tv
ᚲ	[1]ᚲ	c,k	ᛒ		b
ᚷ	[1]ᚷ	g	ᛖ	[2]ᛖ	e
ᚹ	[2]ᚹ	v	ᛗ		m
ᚺ	[1]ᚺ [2]ᚻ	h	ᛚ	[2]ᛚ	l
ᚾ	[1]ᚾ	n	ᛜ	[1]ᛜ	ng
ᛁ	[3]ᛁ	i	ᛟ	[3]ᛟ	u,o
ᛃ			(ᛞ)	[1]ᛞ	d,gþ

GULDHORNINDSKRIFTEN.

ᛖᚲᚺᛚᛖᚹᚨᚷᚨᛊᛏᛁᛉ ⁝ ᚺᛟᛚᛏᛁᛜᚨᛉ ⁝
ᚺᛟᚱᚾᚨ ⁝ ᛏᚨᚹᛁᛞᛟ ⁝

ECHLEV OG OSTIR HULTINGOR
HURNO TVO VIGÞU

Echlev åk Ástír (Eyleifr ok Ástýr) Hyltíngar hurna twå (tvo) vígþu.

Holtingerne (Holstenerne) Echlev og Astyr indviede de to Horn.

Echlev svarer til det angelsaxiske Ecglaf og det islandske Eyleifr (ags. igland, eyland; æcglea, ecglea, campus insularis); saaledes ogsaa ags. Ecgþeów, isl. Eyþjófr. Skilletegnet efter ᚹ maa antages at være aldeles sikkert og den næste Rune ᚨ maa altsaa høre til det følgende Ord og, svarende til auk i sædvanlig nordisk Runeskrift.

Óstír eller Ástír, et Mandsnavn, som jeg ellers ikke har truffet i nordiske Oldbøger eller i Runeindskrifter, men i Sammensætningen ganske analogt med Ásdís, Óþindísa (L 1005), Þórdís, Þórfríðr, Þórálfr, Bergþórr, Freygeir, Freysteinn, Freygarðr, Járngerðr, Bryngerðr, Ásgerðr (L 794,1600), Áshildr (Fornaldar Sögur Norðrl. II 4). Til dette sidstnævnte, ligesom til Hildr, Álfhildr, Borghildr, Brynhildr, Gunnhildr, Ragnhildr, Sæhildr, Þórhildr, har Krigsgudinden laant sit Navn, og paa samme Maade har Krigsguden laant sit til det her forekommende Ástír eller Ástýr ligesom til Ángantýr.

Hyltíngar, Beboere af Hult eller Holt; Bredsdorff yttrer den Formodning, som flere have bifaldt, at dette Ord betyder Beboere af Holsteen, og Jacob Grimm fremhæver end tydeligere denne Forklaring (af gothisk „Holtingôs" = oldnordisk „Hyltíngar") som „fuldkommen rigtig." Der er vistnok flere Steder i Danmark, som have baaret og endnu bære Navnet Holt (af *holt*, tyk Skov, saltus); imidlertid kan her, hvor Talen er om en saa kostbar Skat, ikke tænkes paa en mindre betydelig By eller Gaard og dette Slags gentilia betegne derhos sædvanlig Beboere af et Landskab eller District, en Ø eller Øgruppe, f. E. Grœnlendíngar, Borgfirðíngar, Breiðvíkíngar, Katnesíngar (af Katanes i Skotland), Orkneyíngar. Findestedets Nærhed ved Holtsetaland

gjör det höist rimeligt, om ikke, skulde jeg dog ligesom Jacob Grimm helst antage, aldeles vist, at der her menes Beboere af dette Land. Benævnelsen Hyltíngar er da af Nordboerne senere bleven ombyttet med Holtsetar af selv samme Betydning.

HURNO eller horna (cornua) antages for acc. pl. af horni, masc., af samme Betydning som det ellers sædvanlige horn, n. (jfr. Fornaldar sögur Norðl. III 140). Afledsordene hyrna, hyrndr, hyrníngr stadfæste Skrivemaaden hurna.

Slutningsrunerne ere ristede med svagere Træk, fordi Pladsen om Hornets Rand ikke har kunnet slaae til. Runeristeren har derhos af samme Grund ogsaa maattet anvende Forkortning ved bundne Runer.

Den første af disse Runecharacterer maa rimeligviis antages at betegne ᛏ og ᚹ, sammenbundne saaledes ᛏᚹ, ᚹ nemlig her stillet i modsat Retning; man maa her læse:

TVO, acc. m., af tveir, tvær, tvö. I Indskrifter med nordiske Runer forekommer acc. m. oftere og skrives ᛏᚢᚭ (L 1133) eller ᛏᚢᛆ (L 526, 852), og paa Viby Runhäll-Stenen (Ant. de l'Orient p. 157) ᛏᚭᚼ toh eller toa; i nærværende Indskrift kunde man ogsaa efter den ene Copie læse ᛏᛃᚭ, too for tvo. Efter dette Ord er her intet Skilletegn mærket, eller, om et saadant har været fiint indridset, er det ikke blevet bemærket og gjengivet i Copien.

VÍGÐU, 3 pers. pl. imperf. af vígja, vígi, vígða, vígt; Runeristeren maatte, saa godt som det lod sig gjöre for ham, forkorte Udtrykket af hvad han vilde sige: ᚦᛖᛋᚨ : ᛏᚹᚨ : ᚹᛁᚷᚦᛟ, þessa tvâ vígþu. Der var ikke Plads til at riste de to Runer ᚷᚦ hver for sig og ere de derfor sammenbundne i en af ᚷ og ᚦ dannet Character. Ordet forekommer paa Glavendrup-Stenen (Ant. de l'Orient p. 193—94): þór vígi þassi rúnar! I den ældre Edda (þryms kviða 30) anvendes dette Ord i Betydningen at vie et Brudepar.

Til Fortolkningens yderligere Bestyrkelse og til For-

visning om at Runecharactererne ᛉ og ᛞ have den angivne Betydning **r** finale og **gþ** henvises til Indskriften paa den paa Tjörkø ved Carlskrona fundne Bracteat (Atlas tab. VI nº 102), hvor der læses: ᚦᚢᚱᛏᛖᚱᚢᚾᛟᛉ ᚨᚾᚹᛚᛚᚺᚨᚲᚢᚱᚾᛖ . . ᚺᛖᛚᛞᚨᛉᚲᚢᚾᛁᛗᚢᛞᛁᚢ . . ., som jeg udlægger saaledes: þór (veri) þær rúnor . . . . helgþar (*for* helgaþar) kuni mýgþiu! . . . . Til Thor være disse Runer (de anførte nemlig) helligede! Enhver af de tolv Runer har for Amuletens Eier haft sin særskilte Betydning. Slutningsordene lade sig vanskelig forklare; mýgþ, clementia?

De tvende Horn have ikke været Blæsehorn, hvortil Guld er uskikket, altsaa ikke Krigsbasuner, og heller ikke Jægerhorn. De vare Drikkehorn, hvis nederste Ende har været sluttet med en Tol af Træ eller anden Substans, som er gaaet tabt. De have tillige, som vi af Indskriften lære, været hellige Tempelkar. Den underretter os nemlig om, at de tvende Holtinger eller Holstenere Echlev og Astir have indviet de to Horn, upaatvivlelig som hellige Klenodier til Afbenyttelse ved Offergilder i det nærmeste Tempel. Efter et i Egnen af Gallehuus bevaret Folkesagn har der i Oldtiden været en hellig Lund og et Tempel i samme, höist rimelig paa den Plads, hvor Hornene fandtes. Her har da været et Hovedtempel paa Halvøens söndre Deel, som ogsaa Holstenerne sydfra have besøgt og deeltaget i de ved Aarets Hovedfester der afholdte Offergilder. Dette Tempel kan i en senere Tid være kaldt Galdrahús og Byen have deraf faaet sit Navn.

Ligesom den vendiske Svantevits store Afgudsbillede i Arconas Tempel paa Rügen holdt i den höire Haand et med forskjellige Metaller prydet Horn, som Præsten ved den store Aarsfest pleiede at fylde med Mjød eller Viin [1], saaledes have lignende af Høvdinger og Rigmænd

[1] Ingens in æde simulacrum . . . . . in dextra cornu vario metalli genere excultum gestabat, quod sacerdos sacrorum ejus peritus annuatim mero profundere consueverat. Saxo I 823—24.

skjenkede Horn og andre kostbare Drikkekar ogsaa prydet Nordboernes *hof* eller Hedenolds Templer og været afbenyttede, naar Offergilder afholdtes.

Om saadanne Offergilder (*blótveizlur*) har man i Oldskrifterne flere Beretninger. Snorre fortæller os om et i Thröndelagen, som Sigurd Lade-Jarl forestod, og i hvilket alle Bönderne deeltoge. Jarlen havde selv laant dertil de ved den Leilighed afbenyttede Kar. Midt paa Templets Gulv var anbragt Ild og over den hængtes Kjedler, og de fyldte Drikkekar (*full*) skulde rækkes over Ilden. Den, som forestod Offergildet, skulde signe det fyldte Kar og al Offermaden. Først skulde man drikke Odins Skaal, sin Konge til Seir og Magt, derefter Njörds Skaal og Freys Skaal til god Aaring og Fred. Mange havde da for Skik dernæst at drikke Brages Skaal. Mange drak ogsaa en Skaal for hedengangne ansete Frænder, og den kaldtes Mindeskaalen. Et stort Offergilde om Høsten paa Lade bivaanede Kong Hakon Adelsteensfostre, og da det første Horn vare iskjenket, talte Sigurd Jarl derover og signede det til Odin, hvorpaa han drak Kongen til af Hornet (*af horninu*); Kongen tog imod det og gjorde Korsmærke derover. Da en af de tilstedeværende spurgte om Grunden til at Kongen gjorde saa, og om han endnu ikke vilde ofre, svarede Jarlen: Kongen gjör som alle andre, der tro paa deres Magt og Styrke; han signede sit Bæger til Thor, han gjorde Hammermærket derover, för han drak. Af Beretningen seer man, at det var et Horn, man ved denne Leilighed betjente sig af som Drikkekar [1].

De tvende paa Guldhornets øverste Ring lige under de to Navne i Indskriften med Nitnagler fastgjorte Figurer, som forestille Krigere, der ere væbnede med Sværd og Skjold, skulle uden Tvivl betegne selve Echlev og Astir, der have skjenket Hornene og indviet dem til at afbenyttes i Templet.

---

[1] Heimskríngla I 139—40, 143; Fornm. S. I 35, jfr. Finn Magnusen, Runamo og Runerne p. 400—16.

At Guldhornindskriftens Echlev er det selv samme Navn som det i den angelsaxiske Beowulfs Drapa forekommende Ecglaf kan antages for sikkert. De fortsatte Undersøgelser stadfæste den af flere Granskere gjentagne Formodning, at dette herlige Heltedigt har et historisk Grundlag og at de deri erindrede Hovedpersoner have levet her i Norden, navnlig i Danmark og Sverrig, og øvet mindeværdige Bedrifter. Kong Hrodgar, Healfdenes Sön og Halgas Broder, antages at være den Kong Hroar, Halfdans Sön og Helges Broder, om hvem Rolf Krakes Saga fortæller os, og Higelac at være den i Ynglínga Saga ommeldte Hugleikr[1] og den samme som Gregorius af Tours og flere frankiske Skribenter kalde Chochilacus. Beowulf, Digtets Helt, ledsagede Higelac paa dennes Tog mod Hetvarerne (Chatuarierne), som antages at have boet mellem Rhin og Maas. Higelac faldt i Kampen (omtrent Aar 515[2]), men Beowulf vendte tilbage til Norden. Beowulf kom Scyldingernes Konge Hrodgar til Hjelp imod Grendel, som havde overfaldet dennes Borg og bortført og dræbt en Deel af hans Hofsinder. Da Beowulf kom til Borgen Heort, yppede Kongens Taler (þyle, formodentlig Staller eller Hofmarskal) Hunferd Ecglafs Sön Trætte med ham, fordi han ikke kunde fordrage, at nogen under Himlen vandt mere Magt eller Hæder, end han besad. Da imidlertid Beowulf viste större Mandemod til den forestaaende Kamp, laante Hunferd ham til Afbenyttelse i denne sine fortræffelige Vaaben, blandt dem sin kunstig virkede Brynje og det med et stærkt Fæste forsynede Sværd Hrunting, et kosteligt Vaaben, som fordum havde hørt til de gamle Skatte. Beowulf opfordrede Kongen til at give Hunferd et andet til hans Fædrenearv hørende berömt Sværd, medens han selv betjente sig af Hrunting[3]. Hunferd fortrød

---

[1] Fornaldar Sögur Norðrl. I 3—16, 23—28; Heimskríngla I 30.

[2] Gesta regum Francorum c. 19; jfr. Beowulf, ed. Thorpe v. 4698 sq., 5819 sq.

[3] v. 2918 sq. Om et Sværd, som Beowulf vandt i Kamp og

nu de broutende Ord, han ved Drikkelaget havde henvendt til Beowulf, og enhver af Skyldingerne havde da end Tillid til ham, at han dog besad stort Mod, uagtet han den Gang ikke havde i Kampen ydet sine Landsmænd tro Bistand. Efterat Beowulf havde vundet Seir, bad han Hunferd at tage Sværdet tilbage og igjen bære det kostelige med Jernklinge forsynede Vaaben og tilföiede, at han ansaae sin Kampven brav og vældig i Strid.

Naar man overveier det historiske Grundlag for dette Epos, bliver det indlysende, at en Mand, der paa en saadan Maade er omtalt som Hunferd overfor Geaternes Fyrste Beowulf og som indtog en saa höi Stilling ved Danekongens Hof og uden synderligt Mod, ja endog efterat have viist bemærket Mangel paa Tapperhed og den tro Bistand han skyldte sine Landsmænd, har vedligeholdt sin Stilling og Anseelse, maa upaatvivlelig have været en Mand af en höit staaende Familie. Der er saaledes ikke liden Sandsynlighed for at ogsaa Faderen Ecglaf har været en Mand af Vælde og Rigdom. Hunferd nævnes flere Gange i Digtet „Ecglafs Sön" endog uden at hans eget Navn paa disse Steder tilföies[1].

I nogen streng Tidsfølge kan man vanskelig ordne de i Digtet omhandlede Begivenheder. Da Higelacs Fald henføres til 515 og Beowulf den Gang var hans Kampfælle, sættes dennes Bedrifter til Danekongens Hjelp, altsaa ogsaa Hunferds Ophold ved dennes Hof, til den første Hælfte eller den første Fjerdedeel af det 6te Aarhundrede; og man kan da med Grund henføre Faderen Ecglafs Levetid til sidste Hælfte af det 5te Aarhundrede. Ecglaf har sikkert været dansk og en mægtig Høvding i

---

overgav Danernes Konge Hrodgar, siges (v. 3392), at dets Fæste var af skjæreste Guld og paa dette med retvendt indristede Runestave forklaret, for hvem dette fortræffelige Jernvaaben først var forfærdiget.

[1] v. 1003—4 Hunferð Ecgláfes bearn; v. 1965, 2935, 3620 *alene* sunu (maga) Ecgláfes; cfr. v. 2335, 2980.

et af Daner beboet Landskab; og den Skaansomhed, hvormed den angelsaxiske Digter omtaler hans Sön, og endog berömmer denne uagtet hans Mangel paa Mod, gjör det rimeligt at han kan have hørt til hans egen fædrene Stamme.

Guldhornindskriftens Sprog sees at være, ikke, som nogle have formeent, næsten gothisk eller reengothisk, og heller ikke en tydsk Dialect, men det selv samme Sprog, som Islænderne have bevaret i vort Nordens Edda og Sagaer, reen oldnordisk eller, som Nordboernes Tungemaal i den ældste Tid benævntes, dönsk túnga, og alene det første Navn i anglisk eller oldangelsaxisk Dialect uden Nominativets Mærkebogstav r finale. Det skjönnes deraf at Holstenerne, ligesom vistnok ogsaa den Egns Beboere, hvori Hovedtemplet stod, og hele Halvøens, med Undtagelse af Friserne og rimeligviis Almuen i de sydlige Districter, i den Tid have talt dansk, hvilket stemmer ganske med Snorres og andre islandske Skribenters Beretning, naar de udtrykkelig anføre Saxland blandt de Lande, hvor Nordens Oldsprog var herskende[1].

Guldhornindskriftens Jevnførelse med andre Indskrifter i samme Slags Runer paa her i Norden fundne Oldtidslevninger, hvis Tidsalder med en ikke liden Grad af Sikkerhed kan bestemmes, vil kunne veilede til at udfinde ogsaa den Tid, til hvilken denne Indskrift med nogen Rimelighed kan henføres. Her vil jeg alene fremhæve det store Fund af Guldsager fra Broholm i Fyen, hvortil høre to Bracteater, den ene med en Runeindskrift af samme Art, hvilke kjendelig ere Efterligninger af Mynter, prægede af Constantin den Stores nærmeste Efterfølgere, altsaa af Mynter fra Midten af det 4de Aarhundrede.

---

[1] Snorra Edda I 28—30: „ok urðu þessar ættir fjölmennar, at umb Saxland ok allt þaðan um norðrhálfur dreifðist svâ, at þeirra túnga Asíamanna var eigin túnga um öll essi lönd". Cfr. Fornm. S. XI 412, Ant. de l' Orient, introd. p. XIV—XV.

Disse Sager, og navnligen den anførte Bracteat med sin Runeindskrift, kan saaledes ikke vel være yngre end den sidste Hælfte af det 5te Aarhundrede, hvilket, saavelsom at den heller ikke godt kan være ældre, bestyrkes end yderligere ved at træffe de selv samme med et Stempel indslaaede Zirater, som findes paa adskillige af Sagerne fra Broholm, paa et Guldbeslag, som i 1839 fandtes ved Ruthsker paa Bornholm i Forbindelse med byzantinske Mynter, prægede af Keiserne Theodosius II, Placidius Valentinianus, Leo I, Procopius Anthemius, Leo II og Zeno, altsaa fra Tidsrummet 408—491. Et ved Strarup i Nord-Slesvig fundet Gulddiadem med paaridset Indskrift ᛚᚢᚦᚱᛟ, Luþr ó, har jeg antaget for at være fra det 6te Aarhundrede og Indskriften ᛞᚢᚱᛁᛋᛟ, Dóris ó eller Þórir ó, paa et ved Himlingöie i Sjælland fundet med Sølvplader belagt Metalspænde kan vel være fra en endnu senere Tid [1]. Fortsat Opmærksomhed paa disse Indskrifter og andre Oldtidslevninger, i Forbindelse med hvilke enkelte af dem ere fundne, og deres yderligere Jevnførelse indbyrdes vil sikkert stadfæste hvad jeg ovenfor har antydet, at Guldhornindskriften er at henføre til den sidste Hælfte af det 5te Aarhundrede.

At Echlev og Astir [2], som have skjenket og indviet

---

[1] Nord. Tidsskr. f. Oldk. II 184—92 tab. I fig. 4—5. Atlas f. n. O. tab. I. no 6, 11; Ann. f. n. O. 1836—1837 p. 343—46 tab. VII fig. 10 b; 1842—1843 p. 165 tab. VII fig. 69, p. 167—71 tab. VIII fig. 1.

[2] At opspore Stedsnavne i Holsteen, som muligen kunne udledes af noget af de i Guldhornindskriften forekommende holtingske Personsnavne maa vi rettest overlade R. v. Liliencron, K. Müllenhoff eller nogen anden af vore tydske Medarbeidere, der er nöiere bekjendt med Localiteterne i Hertugdömmet og derværende Steders ældre tildeels ikke vedligeholdte Benævnelser. En saadan Gransker vil lettest kunne udfinde og sikrest paavise mulige Hentydninger til en fordums Eclevesborg eller Eclevesthorp og til et Herresæde fra Hedenold, der kan have hedt Ostirsgard eller Astirholte. Troligen kunne de flere Byer, som bære Navnet Hollingstedt, have faaet deres Navn efter Holtinger, som i en fjern Tid have anlagt deres Boliger udenfor Grændserne af selve det af Holstener beboede Landskab.

saa kostbare og indholdsrige Klenodier til Hovedtemplet i Sönder-Jylland, have været mægtige og rige Høvdinger er indlysende. Det vilde være en sjelden Skat og Skjenk i enhver Tid og maa især have været det i hin, da Guldet var saa kostbart og det betydningsfulde Arbeide kun udførligt for de rigeste og höiest staaende i Samfundet.

Er det, som det forekommer mig, sandsynligt, at Guldhornindskriften og den i samme nævnte Echlev er samtidig med Faderen til Beowulfs Kampven Hunferd, der bærer det selv samme Navn Ecglaf, saa bliver det ogsaa troligt, da der neppe kan paa en Tid have været flere saa fremtrædende Personligheder af samme Navn, at det er en og samme Person, hvis Navn forekommer saavel paa Guldhornet i Forbindelse med hans Broders, Frændes eller Vens Astirs og i det angelsaxiske Heltedigt, hvor hans Söns Forhandlinger med Geaternes Fyrste besynges.

Denne Ecglaf eller Eyleif har da vel været Høvding blandt de i Digtet nævnte Syd-Daner, Súð-Dene, som dengang, altsaa i det 5te Aarhundrede, maa antages at have beboet Holsteen.

Kjøbenhavn den 16de April 1857.

TILLÆG TIL AFHANDLINGEN OM GULDBRACTEATERNE.

Efterat de tolv Tavler i Atlas for nordisk Oldkyndighed med Afbildninger af Guldbracteater og samme oplysende Mynter vare fuldførte og ligeledes C. J. Thomsens i nærværende Bind S. 265—347 indførte Afhandling betræffende disse Oldtidslevninger var trykt, ere endvidere tre fundne, som man antog egnende sig til ogsaa ved denne Leilighed at meddeles; Afbildninger af dem ere

i Xylographie föiede til den foran i Atlasset givne Oversigt over sammes Indhold, og tilföies her en af C. F. Herbst meddeelt nöiere Underretning om disse tre Fund.

251. En Guldmynt, hvis Omskrift paa Adv. öiensynlig er en Efterligning af Keiser Theodosius's Navn (THEODOSIVS P. F. AVG.). Ifølge Meddelelser fra Professor Millies i Utrecht til Prof. Tornberg i Lund tilhører den „la sociéte frisonne d'histoire etc." i Leeuwarden og er funden af en Bonde i Friesland i Nærheden af Harlingen ved at grave i Jorden. Den veier 3,54 franske Grammer og blev overbrudt ved Opgravningen. Rev. har en Omskrift med angelsaxiske Runer. Jfr. Afdeling 1, nærværende Bind S. 280—86.

252. Guldbracteaten n⁰ 15,615, med Runeindskrift, er i 1856 indsendt til Museet f. n. O. af Godseier A. Dons til Hesselagergaard. Den er funden af Skovfoged Hans Jensen i Nærheden af det af ham beboede Skovfogedhuus, der ligger 1 à 200 Skridt fra Stranden, og efter Opgivende paa samme Sted, hvor den i 1843 indsendte store Guld-Halsring (n⁰ 7,281), der veiede 20 $^{5}/_{16}$ Lod og havde en Metalværdi af 250 Rd. 48 Sk. (Antiq. Tidsskr. 1843 1845 S. 23), fandtes. Bracteaten veier $^{3}/_{16}$ Lod og er vurderet til 2 Rd. 80 Sk. Jfr. Afdeling IX, S. 306—12.

253. Guldbracteaten n⁰ 15,807, med fire Runer, er i 1856 indsendt til Museet f. n. O. af Kammerraad, Amtsforvalter Worsaae i Aabenraa. Den er funden af Jörgen Asmussen paa Ulderup Mark paa samme Sted, hvor der to Gange tidligere er fundet Guldsager, navnlig en i 1853 til Museet indsendt Stang af Electrum (n⁰ 13,335), der veiede 8 $^{7}/_{32}$ Lod og havde en Metalværdi af 86 Rd. 48 Sk. Bracteaten veier $^{3}/_{8}$ Lod og er vurderet til 6 Rd. 32 Sk. Jfr. Afdeling X, S. 312—17.

I Annalerne for 1856 vil blive meddeelt en Udsigt over de paa de syv Plancher B I—B VII i Atlas for nordisk Oldkyndighed fremstillede Vaaben fra Nordens Broncealder.

INDHOLD AF AARGANGEN 1855.

GETTY CENTER LIBRARY
3 3125 00689 9294